

ANUARUL

MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

MUZEUL JUDEȚEAN
DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE
PRAHOVA
BIBLIOTECA

III 2074

SERIE NOUĂ VIII

MUZEUL BRĂILEI EDITURA ISTROS
„CAROL I”
BRĂILA, 2017

CONSILIUL JUDEȚEAN PRAHOVA

*

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

ANUARUL
MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

STUDII ȘI CERCETĂRI

SERIE NOUĂ
VIII (16)

Muzeul Brăilei
"Carol I"

Editura Istros

Brăila, 2017

CONSILIUL JUDEȚEAN PRAHOVA

*

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

ANUARUL
MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE
ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

STUDII ȘI CERCETĂRI

SERIE NOUĂ
VIII (16)

Muzeul Brăilei
"Carol I"

Editura Istros

Brăila, 2017

Comitet de redacție:

Redactor șef:

dr. Bogdan Ciupercă

Membri:

Adrian Stan

Octav Negrea

Claudiu Robe

Tehnoredactare: Violeta Streche

Coperta I: *Coiful de la Coțofenești, județul Prahova*

Responsabilitatea conținutului, interpretărilor și calității grafice a materialelor revine exclusiv autorilor.

@ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova

ISSN 1223-4222

Sumar

Arheologie

**Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Andrei-Dorian Soficaru,
Claudia Dumitrescu, Octav Negrea, Daniel Garvăn,
Roxana Munteanu**

*Raport de cercetare arheologică preventivă la Târgșoru Vechi
(jud. Prahova), punctul „Movila de la pădure” 9*

Bogdan Ciupercă, Alin Anton

*Cercetările arheologice preventive de la Biserica Sfântul Nicolae,
Mănăstirea Suzana, jud. Prahova 59*

Claudiu Robe

*Monede de aur tip solidus din colecția Muzeului Județean de Istorie și
Arheologie Prahova 89*

Istorie

Amalia Ungureanu

Costumul de curte medieval 99

Dumitru Geamăn

*Vânătorii și culegătorii – conținutul unui concept. Evoluția teoretică a
ideilor privind grupurile de vânători și culegători din sec. al XVII-lea
până în prezent 119*

Alexandru-Ionuț Cruceru

Certitudini și controverse legate de începuturile județului Săcuieni 133

Amalia Nicoară

Generalul Henri Mathias Berthelotși misiunea sa în România 147

Ioan Sorin Lungu

*Secvențe din viața de lagăr a prizonierilor români din Primul Război
Mondial. Mărturii grafice inedite din patrimoniul prahovean 153*

Mihai Dumitrache

Limba română română a anului 1942 analizată de I. A. Bassarabescu .. 167

Ioana Ruxandra Constantin

Fire de soare în amintirea lui George Coșbuc 181

Ilinca Grigorescu

Cezar Petrescu – Omul și Scriitorul 193

Paulina Manișor

Tipsia de la Urziceni 221

Adrian Stan

O scrisoare de la sculptorul Giorgio Vasilescu 229

Muzee, Expoziții, Pedagogie muzeală

Elena Corina Mărășescu

Conacul Stere de la Bucov 245

Monica Violeta Bostan

Muzeul „Ion Luca Caragiale” și relația cu comunitatea beneficiară 261

Monica Cîrstea

Odiseea unei colecții inedite 267

Răzvan Radu

Floriile în tradiția populară – proiect de pedagogie muzeală 281

Sesiunea de comunicări științifice

„Rolul muzeelor memoriale în muzeografia românească”

Muzeul Memorial „Nicolae Iorga,, Vălenii de Munte.

Claudia Giannotti

Nicolae Iorga și Liga Culturală 304

ARHEOLOGIE

RAPORT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ LA TÂRGȘORU VECHI (JUD. PRAHOVA), PUNCTUL MOVILA DE LA PĂDURE

Alin FRÎNCULEASA^{*1}, Bianca PREDA*,
Andrei-Dorian SOFICARU^{**2},
Claudia DUMITRESCU*, Octav NEGREA*,
Daniel GARVĂN^{***3}, Roxana MUNTEANU^{***}

Rezumat:

În anul 2016 Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova a efectuat cercetări arheologice preventive într-un tumul amplasat pe teritoriul localității Târgșoru Vechi (jud. Prahova). Movila avea 32 m. diametrul (N-S) și circa 1,10 m. înălțimea maximă și era amplasată pe un grind natural. Au fost descoperite 12 morminte (16 indivizi) din care 3 (trei) datează din mileniul III î.Hr., atribuite culturii Iamnaia, unul de incinerare (M.12), probabil din prima epocă a fierului, și 8 (opt) din perioada medievală. De asemenea, au fost descoperite două complexe preistorice și 5 (cinci) cuptoare datând din sec. IX-X d.Hr. și posibil unul din epoca medievală. În acest studiu ne propunem să introducem în literatura de specialitate rezultatele cercetărilor sub forma unui raport extins de săpătură.

Cuvinte cheie: tumul, Târgșoru Vechi, mormânt, Iamnaia, cultura Dridu, cuptor

Introducere

În anul 2016 Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova a derulat cercetări arheologice preventive într-un tumul funerar realizat din pământ, amplasat pe teritoriul localității Târgșoru Vechi (jud. Prahova)⁴. Situl arheologic investigat a fost identificat în anul 2015 în urma unor cercetări de suprafață realizate de arheologi din cadrul instituției din Ploiești și a primit codul RAN 130927.08. Cercetările arheologice preventive ce au vizat acest obiectiv aflat pe proprietatea privată a firmei S.C. BauFrucht Partner S.R.L. s-au desfășurat ca urmare

---

¹ *Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova: alinfranculeasa@yahoo.com; preda.biancaelena@yahoo.com; octavnegrea@yahoo.com

² ** Institutul de Antropologie Francisc Rainer București: asoficar@yahoo.com

³ *** Muzeul Județean Buzău: daniel_garvan@yahoo.com; e_r_mro@yahoo.com

⁴ Rezultatele acestor cercetări au fost trimise spre a fi publicate într-o variantă sintetizată în Cronică Cercetărilor Arheologice, campania 2016.

a încheierii contractului nr. 1525/16.05.2016 între respectiva entitate și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Tumulul urma să fie suprapus de o „*plantație superintensivă de măr*”, ce implica atât săparea gropilor pentru sădirea pomilor, cât și implantarea unor stâlpi, amenajarea unor căi și drumuri de acces, a sistemului de irigație.

În vederea derulării cercetărilor arheologice a fost obținută autorizația de săpătură arheologică preventivă nr. 90/19.05.2016. Colectivul de cercetare a fost alcătuit din Alin Frînculeasa - responsabil științific, Bianca Preda, Octav Negrea și Claudia Dumitrescu de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, iar analizele antropologice au fost efectuate de Andrei-Dorian Soficaru din cadrul Institutului de Antropologie „Fr. Rainer” din București. La săpături au mai participat și arheologii Daniel Garvăn și Roxana Munteanu din cadrul Muzeului Județean Buzău.

***

Situl denumit *Movila de la Pădure* se află la 200 m sud de liziera pădurii *Beizadele*, la aproximativ 500 m vest de satul Târgșoru Vechi și la 1,8 km est de râul Prahova, situat în tarlăua 6, parcela 24/11. Contextul natural este reprezentat de Câmpia Ploieștiului; spre vest se află râul Prahova și o albie a unui vechi afluent, în prezent secăt, iar la nord un mic sector de pădure (pl. 1).

În momentul demarării cercetărilor arheologice movila se afla într-o stare bună de conservare, fiind totuși afectată de arăturile derulate succesiv de-a lungul timpului (pl. 2/1-2). Dimensiunile estimate inițial au fost de aproximativ 1,5 m înălțime și circa 40 m diametru. La finalul săpăturii au fost consemnate pe profilele stratigrafice păstrate dimensiunile reale neafectate de arătură ale movilei ce avea 32 m diametrul (N-S) și circa 1,10 m înălțimea maximă. Restul de amplitudine consemnat inițial era rezultatul amplasării acestui tumul pe un grind natural/curbă de nivel ce se reliefa vizibil în peisaj.

Metodologia săpăturii arheologice

Strategia de săpătură adoptată a fost determinată/impusă de situația existentă în teren. În momentul demarării cercetărilor situl era înconjurat deja pe trei laturi de plantația de meri, fapt ce a restrâns zona ce putea fi afectată de intervenția arheologică. De asemenea, terenul era îngrădit (Fig.1). Această situație a influențat și metoda de cercetare arheologică aplicată; imposibilitatea de a degaja pământul excavat de pe toate marginile movilei și manevrabilitatea utilajului redusă la un cadru îngust a împiedicat trasarea unor martori stratigrafici plasați în cruce,

metodă uzitată de cercetătorii români în investigarea acestui tip de obiectiv arheologic⁵.

Săpătura s-a desfășurat prin deschiderea unor secțiuni paralele care să permită accesul și manevrarea utilajului mecanizat, dar și obținerea unor observații concludente privind etapele amenajării tumulului, evoluția sa internă, precum și dimensiunile reale ale acestuia, neafectate de arătură sau alte evenimente. Între secțiuni, ce au avut orientarea sud-nord, au fost păstrați martori stratigrafici de 1 m grosime. Au fost cercetate patru secțiuni denumite S.I, S.II, S.III și S.IV cu lungimea de aproximativ 32 m și lățimea de 5 m, iar în marginea estică a movilei a mai fost trasată o secțiune - S.V, ce a avut o lățime de 2 m, cadru maxim permis de existența merilor deja plantați pe acea latură. În zona centrală a movilei, pe mijlocul martorului de vest al S.I, a fost amplasat punctul zero de la care s-a raportat caroiajul din 2 în 2 m, marcat cu cifre arabe crescător de la 0 la 7 spre nord și descrescător de la 0 la -10 spre sud. Toate adâncimile consemnate în documentația de șantier au fost raportate la acest reper. Caroiajul ce a suprapus săpătura a permis realizarea documentației grafice.

Fig. 1 - Imagine aeriană din timpul cercetărilor realizată cu drona
(fotografie Octav Negrea)

Cercetarea a parcurs mai multe etape; inițial, cu ajutorul unui utilaj, secțiunile trasate au fost săpate în plan orizontal, începând de la nivelul superior spre cel inferior, în ordinea numerotării acestora de la S.I la S.V, dinspre partea superioară spre poalele movilei, succesiv spre

---

⁵ Frînculeasa *et al.* 2017.

nord și sud (pl. 3). Toate complexele, dar și profilele stratigrafice au fost săpate, curățate manual de arheologi sau muncitori zilieri. De asemenea, au fost realizate succesiv fotografii aeriene cu drona instituției fiind obținute imagini de ansamblu ale complexelor identificate și cercetate, dar și pentru documentarea evoluției cercetării (pl. 3, Fig.1). Etapele desfășurării săpăturii au fost consemnate și arhivate fotografic și grafic, fiind realizate fotografii și desene pentru fiecare complex în parte în diferite stadii de cercetare. Au fost desenate și fotografiate profilele martorilor stratigrafici și ale secțiunilor ce au „tăiat” complexele arheologice cercetate. O situație mai specială a fost reprezentată de șanțul circular aflat în baza movilei. Din dorința de a aborda acest complex unitar, segmentele deja cercetate au fost acoperite cu material geotextil până la dezvelirea integrală în plan a acestuia (Fig.1, pl. 3/3), inclusiv prin demontarea martorului central ce îl suprapunea sau a unor complexe Dridu aflate în același spațiu. Materialele arheologice au fost prelevate pe complexe, fiind stabilizate inițial pe teren, în special piesele de podoabă, în timp ce materialul osteologic a fost strâns pentru fiecare complex în parte, pe segmente ale corpului, ambalat în hârtie, depus în cutii de carton și ulterior trimis la Institutul de Antropologie „Fr.Rainer” din București pentru diagnosticul antropologic.

***

Se impun câteva precizări privind săpăturile preventive, exploatarea agricolă și situația actuală a tumulilor⁶. Așa cum poate fi constatat din utilizarea bazei cartografice existente, una deloc neglijabilă și foarte sugestivă, o parte însemnată din tumuli au dispărut din peisaj, unii datorită evoluției urbane/industriale, extinderii și diversificării infrastructurii, amenajărilor funciare, construirii unor biserici/înmormântări în cimitire⁷ etc. (A. Frînculeasa *et al.* 2017), alții urmează să fie depersonalizați de exploatarea agricolă intensivă. Agricultură și amenajările funciare distrug o memorie de peste 50 de secole. Aceste movile au fost utilizate de milenii pentru orientare, căi de acces spre terenurile agricole exploatabile, limite de proprietăți/moșii. Mai recent au fost repere pentru sistemele de irigații ce au urmat în paralel aceste drumuri de acces. De altfel, o parte din movile sunt tăiate de canale/șanțuri de irigații. Din aproape 400 de tumuli cartăți în ultimii 10

---

⁶ Acest paragraf este asumat exclusiv de primul autor al acestui studiu.

⁷ În Ploiești în cimitirul *Bolovani/Eroilor civil* sunt doi tumuli (pe unul este amplasată și clopotnița), în *Viișoara* există un tumul, toți distruși de înmormântări creștine. Biserica *Sf. Vasile* este construită pe un tumul, aceeași situație fiind observată și în cazul bisericii din cimitirul *Eternitatea*.

ani în *arealul Ploiești* (interfluviul Prahova-Teleajen) cunoaștem doar unul care nu este afectat în prezent de agricultură⁸. Se găsește în pădurea de la nord de satul Târgșoru Vechi, la 1,1 km nord de cel analizat în acest text (cel puțin de 130 de ani acesta este un teren împădurit). Ceilalți sunt afectați iremediabil de exploatarea agricolă ce îi modifică și mutilează catastrofal, distruge mormintele secundare (direct sau inițial indirect prin reducerea grosimii stratului de pământ protector), iar utilizarea îngrășămintelor chimice diminuează orice șansă de analize și investigații pluridisciplinare ce ar putea fi realizate în viitor (cele deja cunoscute, dar și altele ce sigur vor fi descoperite în viitor). Spre exemplu este riscant să încerci să investighezi solul îngropat/antic pentru a putea înțelege contextul climatic și de mediu în preistorie. Acesta este afectat de utilizarea în agricultură a îngrășămintelor chimice. Agricultură intensivă va genera în timp dispariția/diminuarea tumulilor; comparând doar hărțile topografice vom observa modificări majore ale dimensiunilor acestora, în plus unele nu mai pot fi identificate în teren. Imaginile aeriene încă ne mai pot ajuta, culorile nu s-au estompat definitiv. Care e soluția? Există vreuna, dincolo de tardive constatări? Evident este iluzoriu să crezi că agricultura industrială se va lipsi de 0,0... din terenul exploatat pentru bunăstarea societății noastre de consum. Poate că o soluție ar fi să săpăm cât mai mulți tumuli, cât aceștia mai există. Să consemnăm bine săpătura cu toate mijloacele clasice sau moderne avute la dispoziție, să avem o documentație proporțional realizată și mai ales arhivată instituțional, apoi să conservăm/păstrăm tot ce scoatem din pământ (oasele umane și de mamifere, probe de sol, metal, ocru, lemn, semințe, cochilii, material vegetal, pietre etc.). În viitor alții se vor bucura. Și se va întâmpla ceea ce încă mai inspiră/respiră acești tumuli: victoria memoriei timpului în fața *Morții*. Evident, trebuie să depășim stadiul unui simpozion bine organizat în care sunt aruncate în eter vorbe pline de înțelepciune.

Date privind evoluția complexului arheologic: episoade stratigrafice

În urma cercetărilor efectuate au putut fi identificate mai multe straturi arheologice sau naturale, fiind determinate și relațiile cronologice dintre acestea și complexe descoperite. Evident că între acestea mai putem consemna prezența unor lentile cu o cromatică și consistență dubitabile ce consemnează diverse episoade din evoluția

---

⁸ Apreciem pentru zona cercetată de noi că în jurul a 17-20% din tumulii existenți la începutul secolului XX nu mai pot fi observați/salvați.

acestui monument mai puțin vizibile. Nu înseamnă că nu au importanță și relevanță, ci sunt doar mai greu de înțeles în urma trecerii cupei utilajului (pl. 5/4; 15/1; 17).

I. strat arabil/vegetal, gros de circa 0,10-0,15 m, culoarea cenușie;

II. strat negricios, argilos, ce acoperea parțial mantaua inițială, avea grosimea cuprinsă între 0,10-0,20 m, însă spre poalele movilei aceasta atingea chiar 0,50 m; acest strat nu se regăsea spre centrul movilei, ci numai în ultimul sfert al diametrului acesteia, îngroșându-se spre margini;

III. strat gălbui-argilos ce constituia movila propriu zisă. Acest complex a fost afectat de o serie de evenimente ulterioare construirii și abandonării movilei. Au fost identificate două tipuri de complexe arheologice adâncite:

III.1 - săparea unor gropi pentru înmormântarea unor creștini;

III.2 - excavări pentru amenajarea unor cuptoare de ars ceramica sau alte activități casnice ce au definit o locuire specifică culturii Dridu (sec. VIII-X).

În ce privește raportul dintre aceste două niveluri și movilă, observăm cum complexe Dridu au fost săpate în mantaua tumulului, iar mormintele creștine perforau atât locuirea Dridu, cât și mantaua movilei. În gropile mormintelor creștine au fost identificate numeroase fragmente ceramice Dridu aflate în poziție secundară.

IV. movilă ce acoperea M.2 (mormânt secundar); avea diametrul de circa 12,5 m și înălțimea maximă de 0,80 m;

V. movilă ce acoperea M.10 (mormânt secundar); în lipsa unui profil perpendicular pe secțiune nu am putut stabili dimensiunile foarte exacte ale acestei movile, dar probabil avea în jur de 12 m diametrul;

VI. movilă ce acoperea șanțul circular; era realizată din argilă galbenă; avea diametrul de 14,10 m (N-S);

VII. movilă ce acoperea M.9 (mormânt primar), avea culoarea maronie, cu pietricele mărunțite; avea diametrul de circa 5,8 m și înălțimea maximă de 0,70 m;

VIII. lentilă de pietriș excavat din groapa mormântului primar M.9; avea grosimea maximă de 0,15 m; era dispusă pe trei laturi ale mormântului (N, E, S) și era întins neregulat, perpendicular față de orientarea mormântului;

IX. strat natural cu pietricele mărunte; grosime 15-25 cm. Este nivelul pe care s-a ridicat tumulul. Două evenimente inițiale pot fi puse în legătură cu acest nivel, respectiv săparea mormântului primar și a șanțului circular ce îl înconjură;

X. depozitul natural de pietriș.

Catalogul complexelor arheologice

În urma cercetărilor au fost descoperite morminte de inhumație, cuptoare cu gropi de acces, unele putând corespunde unor locuințe adâncite, gropi de extragere lut (pl. 4; 18). Au fost cercetate 12 morminte ce conțineau un număr total de 16 indivizi din care 3 (trei) datează din prima jumătate a mileniului III î.Hr., cultura Iamnaia, două fiind morminte duble (M.2 și M.10) și unul individual (M.9). Un mormânt era de incinerație (M.12), cel mai probabil datează din prima epocă a fierului, și 8 (opt) din perioada medievală, din care două duble (M.4, M.5) și șase individuale (M.1, M.3, M.6, M.7, M.8, M.11). În baza tumulului au fost identificate două gropi circulare, cu umplutură galbenă-argilooasă, fără inventar. De asemenea, au fost descoperite 6 complexe datând de la sfârșitul mileniului I d.Hr., atribuite culturii Dridu.

Mormintele preistorice⁹:

M.2 - mormânt secundar, a fost descoperit în S.II, lângă martorul vestic. Groapa a fost identificată la -0,85 m, adâncimea maximă atingând nivelul de -0,95 m. Avea formă rectangulară cu colțurile drepte, dimensiuni de 1,47x1,20 m. A fost săpată în mantaua movilei, suprapunând șanțul circular ce înconjura mormântul central. Colțul său sud-estic era suprapus/tăiat de un complex medieval timpuriu (cuptor) ce păstra urme de ardere a pereților și descria o linie ușor curbată. Date: a fost atribuit mileniului III î.Hr. (pl. 19/2).

✓ **M.2A** - au fost identificate oasele relativ bine conservate ale unui individ depus în decubit dorsal, cu membrele superioare îndoite și aduse în zona abdomenului, membrele inferioare inițial ridicate, căzute ulterior către partea stângă, era orientat pe direcția N-S. Nu era însoțit de bunuri funerare. Determinare antropologică, adult, sex masculin, vârsta 43-55 ani.

✓ **M.2B** - au fost descoperite oasele relativ bine conservate ale unui individ depus în decubit dorsal, cu membrele superioare așezate de-a lungul corpului, ușor depărtate de acesta, membrele inferioare inițial ridicate, par căzute ulterior către partea stângă, însă mormântul a fost deranjat în zona respectivă, astfel încât se mai păstrează doar femurul drept. Era orientat pe direcția N-S. Nu era însoțit de bunuri funerare. La vest de craniul defunctului

---

⁹ Complexele preistorice descoperite în acest tumul vor fi analizate într-o manieră detaliată și publicate în viitor într-un studiu dedicat acestora. Prin urmare nu vom insista cu informații care să depășească strict cadrul unui raport arheologic.

a fost identificat un mic bulgăre de ocră roșu. Determinare antropologică: adult, sex masculin, vârsta maxim 30 ani.

M.9 - mormântul primar/principal, conținea un individ așezat în centrul movilei, într-o groapă mai curând ovală sau eventual rectangulară cu colțurile accentuat rotunjite, ce se îngusta către bază. Groapa avea adâncimea de 0,90-1 m de la nivelul de săpare. Dimensiuni: în partea superioară 1,33x0,82 m, în partea inferioară: 1,21x0,65 m. A fost săpată de la nivelul antic de călcare, perforând stratul de pietriș natural. După ce a fost degajat din groapa funerară acesta a fost depus la est, vest și sud de aceasta. Individul, un subadult, era așezat în decubit dorsal, membrele superioare întinse de-a lungul corpului, membrele inferioare inițial ridicate, ulterior căzute către partea stângă. La sud de craniu avea depus un bulgăre de ocră. Urme de ocră au fost observate și pe craniu, dar și alte oase. Mormântul era înconjurat de un șanț circular cu diametrul de circa 9,2 m. Șanțul avea o lățime la gură de 0,40-0,45 m și adâncimea de circa 0,40 m. În traseul circular, în segmentul de sud-sud-est, prezenta și o întrerupere ce avea o deschidere nu mai mare de 0,65 m. Date: a fost atribuit mileniului III î.Hr. Determinare antropologică: indeterminabil, vârsta estimată 6 ani (pl. 19/1).

M.10A+B - mormânt secundar, a fost descoperit în martorul dintre suprafețele S.I și S.II, în șanțul circular ce înconjură mormântul primar. Groapa a fost identificată la -1 m, adâncimea maximă atingând -1,40 m. Avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 1,24x0,70 m. Date: a fost atribuit mileniului III î.Hr. (pl. 19/3-4).

✓ **M.10A** - au fost identificate oasele relativ bine conservate ale unui individ subadult depus în decubit dorsal, cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului, membrele inferioare inițial ridicate, căzute ulterior către partea stângă. Nu se păstrau toate oasele. Era orientat pe direcția V-E. La gâtul defunctului fusese depus un colier format din 7 canini de câine/vulpe, perforați¹⁰. Determinare antropologică: indeterminabil, vârsta estimată 4 ani.

✓ **M.10B** - au fost identificate oasele relativ bine conservate ale unui individ subadult depus în decubit dorsal, cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului, palmele așezate pe bazin, membrele inferioare inițial ridicate, căzute ulterior către partea stângă. Nu se păstrau toate oasele. Era orientat pe direcția

---

¹⁰ Determinare dr. Adrian Bălășescu (Muzeul Național de Istorie a României) căruia îi mulțumim.

V-E. Nu era însoțit de inventar funerar. Craniul defunctului a fost puternic deranjat de un gang de animal. Determinare antropologică: indeterminabil, vârsta estimată 8 ani.

M.12: mormânt de incinerare descoperit în S.V, □-8 (pl. 18), a fost identificat la 0,50 m adâncime, baza complexului atingând -0,60 m. Complexul conținea ceramică fragmentară realizată la mână, din care se remarcă un vas amforoidal cu două toarte în bandă atașate pe umărul vasului marcat cu o mică canelură/adâncitură orizontală (pl. 24/3). Vasul era modelat dintr-o pastă nisipoasă, negricioasă, nu foarte compactă. Dimensiuni vas după reconstituirea formei: H = 27 cm; diametru bază = 12 cm (pl. 9/5). În acest vas se aflau depuse oase umane incinerate la o temperatură de peste 800 °C, ce a dus la fragmentarea excesivă a acestora. Stare de reprezentare: 6 fragmente de calotă craniană; 30 de fragmente de dinți; patru fragmente de coaste, patru falange, trei fragmente de diafize femurale, 97 de fragmente mai mari de un centimetru de la diafizele de oase lungi, un fragment de calcaneu, un corp de vertebră cervicală, 10 fragmente de epifize din oasele lungi, un fragment de omoplat; la acestea se adaugă peste 2.300 de fragmente dificil de atribuit și de mici dimensiuni. Greutatea oaselor: craniu = 13 gr.; diafize = 128 gr., neatribuite = 223 gr., epifize și falange = 39 gr.; total = 403 gr.

Al doilea vas, din care s-au păstrat puține fragmente, pare unul tronconic, cu pereții ușor curbați, buza rotunjită, culoarea gălbui-cărămizie (pl. 9/6). Avea aplicate pe corp, în partea superioară, mici apucători alungite dispuse orizontal. Dimensiuni reconstituite: H = 22 cm, diametru gură=24,5 cm. Au fost descoperite și fragmente (baza) de la un alt treilea vas (pl. 9/7), pastă nisipoasă, ars secundar (parțial vitrifiat). Dimensiuni: diametrul bazei = 8,4 cm. Datare: poate fi atribuit cu mare probabilitate primei epoci a fierului. Determinare antropologică: indeterminabil, vârsta estimată 16-20 ani.

Alte complexe preistorice:

CPL. 8 - este o groapă identificată în S.III, în □1, la 0,70 m adâncime, iar baza la -1 m. Avea forma ușor ovală și dimensiunile de 1,30x1,20 m; umplutura era gălbuie, argiloasă. Nu avea inventar. Din punct de vedere al poziției stratigrafice, complexul este unul preistoric, realizat înainte de ridicarea tumulului final ce a înglobat celelalte mici movile.

CPL. 9 - este o groapă identificată în S.IV, caroul -2. Surprinsă la -0,60 m adâncime, iar baza era la -0,85 m. Avea formă circulară, diametrul de 1,30 m. Umplutura era gălbuie, argiloasă. Groapa nu avea

inventar. Era suprapusă de M.8. Din punct de vedere al poziției stratigrafice, complexul este unul preistoric.

Complexe atribuite culturii Dridu

Au fost descoperite 6 cuptoare cu gropi de acces ce datează din sec. VIII-X d.Hr.. Toate aceste complexe au fost descoperite în jumătatea de vest spre poalele de sud ale movilei. Cuptoarele aveau diametre de circa 1 - 1,3 m și gropi de acces ce nu depășeau 2,5 mp. Dintre acestea, doar unul (CPL. 1) avea un inventar bogat format din ceramică tipică pentru cultura Dridu; în celelalte apar resturi de olane din aceeași epocă, mai rar ceramică tipică. Din tot materialul ceramic a fost restaurat un singur vas.

CPL. 1 - descoperit în S.I, era parțial suprapus de profilul de vest. A fost identificat în □-3-4, la adâncimea de -0,20 m, iar baza cuptorului și a gropii de acces se afla la -0,55 m. Cuptorul avea diametrul cuprins între 0,85x0,70 m (NS-EV), iar groapa de acces, de formă rectangulară, avea dimensiuni de 0,70x0,60 m (NS-EV) (pl. 5). Complexul tăia mantaua ce suprapunea șanțul circular preistoric și implicit mormântul primar (M.9). În interiorul cuptorului au fost descoperite fragmente de la un vas spart *in situ* ce a putut fi restaurat. Era dispus în apropierea gurii cuptorului, spre marginea de est a acestuia (pl. 5/3). Avea forma unui vas borcan, lucrat la roată, decorat cu striuri vălurite în jumătatea superioară și incizii orizontale în jumătatea inferioară. Avea suprafața exterioară ușor poroasă, în pastă a fost folosit nisipul relativ grosier. Avea următoarele dimensiuni: H = 26,8 cm; diametrul gură = 19 cm, diametrul bază = 11 cm (pl. 7).

Acest vas era suprapus de o piesă masivă din lut, spartă în mai multe bucăți (pl. 5/3). Pare să fie un segment (avea marginile drepte) de grătar sau mai curând o piesă în care se fixa un vas (având în vedere forma tronconică a pereților) (pl. 6). Nu excludem nici probabilitatea unei piese prin care era eliberat aerul/fumul dintr-un cuptor, totuși nu se pot observa urme negricioase de la fum. Spațiul de aerisire/fixare recipient era delimitat de o gardină supraînălțată (H = 2,5 cm, grosime = 4,4 cm), cu margini rotunjite și descrisă în plan un semicerc (aprox. 28x17 cm). Pereții erau bine neteziți, restul corpului era modelat grosier din lut deloc compact și avea o formă aproximativ rectangulară. Avea o „gardină” rotunjită. Avea următoarele dimensiuni: H. maxim (zona cu gardină) = 13,5 cm, secțiune = 14 cm (pl. 6).

Groapa de acces era plină de ceramică fragmentară provenind de la numeroase vase-borcan decorate cu striuri vălurite sau orizontale. Cu

excepția a aproximativ 10 fragmente cenușii (pl. 9/3,4), celelalte vase erau arse roșiatic-cărămiziu sau mai rar gălbui. Remarcăm și apariția unui vas cu două toarte (pl. 9/1) și a unui alt recipient prevăzut cu toartă lată în bandă (pl. 9/2), dar și a trei fragmente ceramice provenind probabil de la două amfore.

Foarte importat de menționat este bogăția în ceramică neîntregibilă a acestui complex (pl. 8), celelalte fiind lipsite de un astfel de inventar. În celelalte complexe Dridu cercetate predominante sunt fragmentele de olane, ceramica adunată din acestea nu atinge numărul de 10 cioburi. Numărul minim de indivizi (NMI) pe baza buzelor de vase, fragmentelor de ceramică cenușie, amfore, atinge 125. Concluzionăm că acest complex a funcționat după abandonare ca o groapă menajeră.

CPL. 2 - descoperit în S.II, carouri -5/-8, identificat la -0,20 m. Groapa de acces de formă rectangulară neregulată, avea dimensiuni de aproximativ 1,8x2,3 m (NS-EV), iar cuptorul amplasat la nord de groapa de acces, legat de aceasta printr-un gât îngust lat de circa 0,6 m, avea diametrele de 1,80x1,55 m (pl. 10, 11). Cuptorul avea două camere suprapuse, separate printr-un grătar gros de circa 8-10 cm. Camera inferioară era cea în care era alimentat cu combustibil, iar în cea superioară erau puse vase la ars. Acest grătar era perforat vertical, fiind identificate un număr de 9 găuri, zona centrală fiind prăbușită în interiorul focarului (pl. 10/4; 11). Baza cuptorului se afla la -0,82 -0,87 m, iar spre gât se ridica la -0,70 m. Fundul gropii de acces cobora la - 0,65 m. Au fost descoperite fragmente de la un olan ce susținea grătarul. În interiorul cuptorului au fost descoperite și două fragmente ceramice decorate în manieră specifică Dridu (pl. 13/4). Cel ce susținea grătarul, spart *in situ*, era ușor conic, avea următoarele dimensiuni: H = 28 cm, diametrul maxim = 18,6 cm, grosimea pereților era între 1,5 și 2,5 cm (pl. 12/1-2; 13/3). De asemenea, resturi de olan se aflau în colțul de SV al gropii de acces. Din acest complex au fost recuperate resturi ce aparțineau de la mai mult de 10 olane. Din acestea remarcăm unul fragmentar ce avea pereții groși de 4 cm (pl. 12/3). Alte 3 fragmente erau prevăzute cu carenă/umăr, gura se îngusta ceea ce permite asamblarea acestora cu alte olane (pl. 13/1,5). În privința modelării acestora, deși sunt lucrate la roată, remarcăm multele asperități și denivelări ale pereților, chiar asimetrii ale formei.

CPL. 4 - era un cuptor cu groapă de acces (pl. 14). A fost descoperit în S.II, carouri -2/-3. A fost surprins la -0,50 m, iar baza se afla în nivelul natural de pietriș la adâncimea maximă de -1,33 m,

gura/groapa de acces la -1,26 m. Avea formă ovală, neregulată, se îngusta spre gura de acces, dar și capătul de vest ce descria în plan o suprafață semicirculară (0,80x0,40 m). Complexul avea dimensiuni maxime de 2,10x1,52 m (EV-NS). Spre est, la limita acestei suprafețe, la -0,95 m se păstrau aproape o serie de găuri ce perforau (diam.: 12-14 cm) grătarul prăbușit în interior (pl. 14/2,3). Spre vest exista groapa de acces ce avea un diametru de circa 0,90x0,80 m. Cuptorul nu a fost utilizat îndelung, pereții nu erau arși intens, iar grătarul nu prezenta urme de ardere. Complexul a tăiat și afectat M.2 (complex preistoric), dar și șanțul ce înconjură mormântul primar (M.9) (pl. 14/2). În umplutura complexului au fost descoperite două fragmente ceramice Dridu, în care unul decorat în maniera binecunoscută, altul de la un olan.

CPL. 5 - descoperit în S.I și S.II, carourile -6/-8, suprapus de profilul stratigrafic dintre acestea. Era o posibilă locuință adâncită ce avea cuptorul la nord de groapa de acces. Groapa avea formă regulată cu dimensiuni de cca. 2,20x2 m, orientată aproximativ N-S. Cuptorul avea formă ovală, diametrul de 0,75x0,65 m. Prezenta o umplutură de culoare negricioasă în care au fost descoperite câteva fragmente ceramice Dridu și resturi de olane (pl. 16/1). Cuptorul a fost identificat la -0,40 m, iar baza gropii atingea -0,60 m. Era tăiat de Cpl. 6, dar și de Cpl. 7 (pl. 4; 15/1,3; 17/1).

CPL. 6 - descoperit în S.I și S.II, carourile -7/-9, suprapus de profilul stratigrafic dintre acestea. Era o posibilă locuință adâncită ce avea cuptorul la nord de groapa de acces. Groapa avea formă regulată cu dimensiuni de cca 2,20x2 m, orientată aproximativ N-S. Cuptorul avea formă ovală, diametrul de 0,90x0,80 m. Umplutura gropii de acces avea culoarea negricioasă și conținea fragmente ceramice Dridu. Cuptorul a fost identificat la -0,60 m, iar baza gropii atingea -0,80 m. Acest complex tăia Cpl. 5 (pl. 4; 15/1-2).

Morminte medievale

În sfertul estic al movilei au fost descoperite 8 morminte ce prin ritual sunt creștine. Toți indivizii erau depuși dorsal întins, orientați vest-est. Două morminte erau duble, celelalte individuale. Mormintele par să fi fost așezate pe șiruri orientate nord-sud (pl. 18). Gropile mormintelor erau rectangulare, cu adâncimi ce nu depășeau 0,50 m. În umplutura de culoare negricioasă a acestor complexe au fost descoperite și fragmente ceramice Dridu aflate în poziție secundară. Nici un mormânt nu a avut piese de inventar. Prin urmare încadrarea cronologică este una mai largă, sigur post sec. X-XI d.Hr..

M.1 - este un mormânt secundar, descoperit în S.I și suprapus parțial de martorul estic al acesteia, în carourile -4/-5. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,30 m față de punctul 0, fundul gropii atingea -0,35 m. Forma gropii nu a putut fi identificată, probabil avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Defunctul, un individ aflat într-o stare proastă de conservare, era orientat pe direcția V-E, depus în poziție întinsă, cu palmele așezate încrucișat pe bazin. Membrele inferioare erau întinse. Nu era însoțit de inventar funerar, dar în dreptul bazinei și al coastelor au fost descoperite cioburi decorate în manieră Dridu, antrenate în umplutura gropii funerare. Date: a fost atribuit perioadei medievale. Determinări antropologice: adult, sex masculin, vârstă 45-49 ani (pl. 20/4; 22/1).

M.3 - este un mormânt secundar, descoperit în S.III, carourile -1/1. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,60 m față de punctul 0, fundul gropii atingea -0,70 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 0,87x0,30 m. Defunctul, un individ aflat într-o stare modestă de conservare, era orientat pe direcția V-E, depus în poziție întinsă. Nu era însoțit de inventar funerar. Date: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: 10-14 ani, indeterminabil (pl. 20/3; 22/2).

M.4A+B - este un mormânt secundar, descoperit în S.III, carourile -2/-3. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,58 m față de suprafața actuală a martorului, fundul gropii atingea -0,75 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 1,87x1,14 m. Defuncții se aflau într-o stare modestă de conservare, erau orientați pe direcția V-E, depuși în poziție întinsă, unul dintre ei avea membrele superioare aduse în dreptul abdomenului. Nu erau însoțiți de inventar funerar. Date: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: M.4A: adult, indeterminabil; M.4B: adult, indeterminabil (pl. 21/1; 22/3).

M.5A+B - este un mormânt secundar, descoperit în S.III, caroul -5. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,70 m față de suprafața actuală a martorului, fundul gropii atingea -0,85 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 1,90x1,02 m. Defuncții se aflau într-o stare relativ bună de conservare, erau orientați pe direcția V-E, depuși în poziție întinsă, cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului, ușor îndoite din coate. Nu erau însoțiți de inventar funerar. Date: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: M.5A: adult, masculin; M.5B: adult, masculin (pl. 20/1; 23/1).

M.6 - este un mormânt secundar, descoperit în S.III, caroul -6. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,55 m față de punctul 0, fundul gropii atingea -0,62 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 1,41x0,52 m. Defunctul era un individ aflat într-o stare modestă de conservare, din scheletul căruia se păstrau doar oasele lungi și craniul, era orientat pe direcția V-E, depus în poziție întinsă. Nu era însoțit de inventar funerar. Dată: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: adult, indeterminabil (pl. 20/2; 23/2).

M.7 - este un mormânt secundar, descoperit în S.III, caroul -7. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,69 m față de punctul 0, fundul gropii atingea -0,77 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, dimensiuni de 1,26x0,51 m. Defunctul, un individ aflat într-o stare modestă de conservare, era orientat pe direcția V-E, depus în poziție întinsă. Nu era însoțit de inventar funerar. Dată: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: 10-14 ani, indeterminabil (pl. 21/3; 23/3).

M.8 - este un mormânt secundar, descoperit în S.III, caroul -2. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,52 m față de punctul 0, fundul gropii atingea -0,72 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, cu dimensiuni de 1,53x0,55 m. Defunctul, un individ aflat într-o stare modestă de conservare, era orientat pe direcția V-E, pare să fi fost depus în poziție întinsă, oasele membrelor inferioare erau deranjate. Nu era însoțit de inventar funerar, dar au fost descoperite cioburi decorate în manieră Dridu, antrenate în umplutura gropii funerare. Dată: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: adult, indeterminabil (pl. 21/2; 24/1).

M.11 - este un mormânt secundar, descoperit în S.V, caroul -2. Complexul a fost săpat în movila deja ridicată, identificat la adâncimea de -0,72 m față de punctul 0, fundul gropii atingea -0,85 m. Groapa avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite, cu dimensiuni de 1,70x0,50 m. Defunctul, un individ aflat într-o stare bună de conservare, era orientat pe direcția V-E, a fost depus în poziție întinsă, membrele superioare aveau palmele încrucișate în zona abdomenului. Nu era însoțit de inventar funerar. Dată: a fost atribuit perioadei medievale. Determinare antropologică: adult, sex feminin (pl.21/4; 24/2).

Alte complexe medievale/recente

CPL. 3 - a fost descoperit în S.II, carourile -9/-11, la adâncimea de 0,50 m, baza acestuia se afla la 1,10 m față de nivelul actual de călcare de pe poalele tumulului. Era o locuință adâncită de formă rectangulară, orientată N-S, cu dimensiuni de aproximativ 3,20x2,5 m, intra în profilul de est al secțiunii (pl. 4). Avea un cuptor în colțul de N-V, formă ușor ovală, săpat în mal, cu dimensiuni de 0,80x0,70 m. În interiorul acestuia au fost descoperite două fragmente ceramice cărămizii de mici dimensiuni, lucrate la roată, probabil medievale, post Dridu.

CPL. 7 - groapă recentă identificată pe profilul de vest al. S.I. A apărut la -0,20 m și se adâncea până la -0,75 m. Avea diametrul de circa 1,20 m, umplutura era formată din chirpic ars. Nu a avut inventar (pl. 4).

Concluzii preliminare

Având în vedere ritualul de înmormântare, dar și inventarul descoperit în acest obiectiv arheologic, cele mai vechi morminte (M.2, M.9 și M.10) datează din prima jumătate a mileniului III î.Hr. și pot fi atribuite fenomenului lamnaia. Este evident că tumulul a fost ridicat pentru aceste morminte. În cadrul primei faze au existat trei etape de înmormântare. Precizăm că prima înmormântare este a individului descoperit în M.9, ce era înconjurat de un șanț circular. În acest șanț a fost descoperit M.10, probabil realizat la scurt timp după înmormântarea primară. M.2 este ultimul dintre înmormântările epocii bronzului, suprapunând șanțul când acesta era deja plin, groapa lui fiind săpată la periferia mantalei inițiale. După realizarea înmormântării a fost depus încă un strat de pământ. Cele trei date radiocarbon realizate datează înmormântările preistorice în prima jumătate a mileniului III î.Hr., într-o perioadă contemporană cu alte complexe cercetate în interfluviul Prahova - Teleajen¹¹.

În ce privește șanțul circular prezent la Târgșoru Vechi, astfel de complexe sunt bine cunoscute în spațiul estic al înmormântărilor tumulare, dar și în arealul culturii cu ceramică șnurată contemporană din Europa Centrală¹². Pe teritoriul României există patru exemple cu astfel de construcții, respectiv tumulii de la Valea Lupului - *Fabrica Chimică* (jud. Iași)¹³, T.3/Medgidia (jud. Constanța)¹⁴, Galați-Dunărea

---

¹¹ Frînculeasa 2007; Paveleț 2007; Frînculeasa *et al.* 2013; 2014; 2015a; 2015b.

¹² Czebreszuk, Szmyt 2011.

¹³ Dinu 1957; 1959a; 1959b.

¹⁴ Schuster *et al.* 2011, p. 21.

(jud. Galați)¹⁵ și T.II/Vitânești (jud. Teleorman)¹⁶. Șanțul de la Medgidia, era amplasat la marginea movilei, avea diametrele de circa 22x19 m, o lățime la gură de aproximativ 1 m și o adâncime stabilită pe profile cuprinsă între 0,60 m și 1 m¹⁷. În partea de nord pare să fi fost întrerupt pe o lungime de circa 6 m. Șanțul de la Valea Lupului, amplasat la periferia movilei, avea diametrul de 60x57 m, lățimea la gură de 2,3 - 3 m și adâncimea de 1,60 m¹⁸.

Alte două șanțuri au fost descoperite la Vitânești, tumulul 2, și un altul în cartierul *Dunărea* a orașului Galați. Cel de la Galați era amplasat la periferia movilei, avea diametrul de circa 32,4x29,8 m (NS-EV), larg de 0,8-1 m și adânc de 0,60 m¹⁹. În spațiul interior delimitat de acesta au fost descoperite 11 morminte Monteoru IIb/Noua timpuriu și unul turanic²⁰. Importantă este o groapă rectangulară, amplasată central, ce ar fi putut reprezenta înmormântarea inițială pentru care s-a săpat acest șanț, dar în care nu s-au păstrat oase umane sau alte artefacte, complex considerat cenotaf²¹. La Vitânești, tumulul 2 avea diametrul de circa 15 m și mai puțin de 1 m înălțime. Mormântul primar/M.2 săpat în centrul movilei, conform inventarului, era sarmatic (sec. II-III d.Hr.)²², înconjurat de un șanț circular, tronconic în secțiune²³.

Singurul mormânt cu inventar cercetat în tumulul de la Târgșoru Vechi este M.10 (indiv. A) în care a fost descoperit un colier format din 7 canini de vulpe/câine. Șiraguri/piese izolate din canini/mai rar molari de câine/vulpe sunt binecunoscute în alți tumuli precum cei de la Glăvăneștii Vechi T.I-1949/M.17²⁴, Sultana T.I/1961²⁵, Ploiești-Triaj T.II/M.19²⁶, Chilia Veche-Ciorticut T.I/M.75²⁷, Luncavița-Drumul Vacilor T.I/M.6²⁸, Platonești²⁹. În Transilvania apar în situri Schneckenberg³⁰ sau

---

¹⁵ Brudiu 2003, fig. 16B.

¹⁶ Leahu, Trohani 1979.

¹⁷ Schuster *et al.* 2011, p. 21.

¹⁸ Dinu 1959a; 1959b.

¹⁹ Brudiu 2003, p. 60.

²⁰ Brudiu 2003, p. 59 și urm., fig. 16 B.

²¹ Brudiu 2003, p. 59-60.

²² Leahu, Trohani 1979, p. 134 și urm..

²³ Leahu, Trohani 1979, fig. 4.

²⁴ Comșa 1987, p. 376, fig. 11/4.

²⁵ Morintz, Ionescu 1968, p. 116.

²⁶ Comșa 1989, p. 185; Frînculeasa 2013, pl. 16/9.

²⁷ Vasiliu 1995a, p. 53, pl. III.

²⁸ Vasiliu 1995b, p. 104, pl. IV/4.

²⁹ Rențea 2016, p. 120.

³⁰ Prox 1941, taf. 33/3-6, 34/14.

în mediul Livezile de unde amintim descoperirile din contexte funerare de la Ampoița, Țelnea-Rupturi³¹ sau din așezarea de la Livezile-Baia³². Le găsim în tot spațiul răsăritean, de la est de Prut³³, nordul Mării Negre³⁴, până în nordul Caucazului³⁵, dar și în mediul Corded Ware³⁶. Apar și în complexe funerare Baden³⁷, amintind aici M.1 de la Leobersdorf în Austria³⁸.

Următoare fază de utilizare a acestui monument funerar este reprezentată printr-un mormânt izolat de incinerare (M.12) ce a fost datat cu probabilitate în prima epocă a fierului. Cele trei vase fragmentare descoperite în acest complex sunt nedecorate, cu forme uzuale, realizate dintr-o pastă nisipoasă, având culoarea negricioasă, respectiv cărămizie. În ce privește aceste vase, doar unul a fost utilizat pentru depunerea oaselor, celelalte fragmente fiind probabil ridicate de pe rug și așezate în groapă. De altfel, baza unui vas era parțial vitrifiată.

Mult mai târziu, la sfârșitul mileniului I d.Hr., movila a fost folosită pentru construirea unor cuptoare de produs ceramică, probabil și pentru locuit. Așa cum sunt distribuite complexele, toate în jumătatea sudică a movilei, aceasta a fost folosită ca suport pentru amenajarea cuptoarelor.

Descoperirile Dridu sunt binecunoscute în arealul imediat apropiat, mai multe locuințe fiind cercetate de-a lungul timpului la Târgșoru Vechi - *La Mânăstire*³⁹. Un alt sit important publicat monografic este cel de la Bucov⁴⁰. De asemenea, la Șirna (jud. Prahova) au fost cercetate 17 locuințe cu inventar specific acestei perioade⁴¹. Dintre descoperirile de la Șirna trebuie menționată locuința nr. 15 ce conținea un cuptor pentru ars ceramica cu diametrul de 2,70 m, din care nu s-a păstrat însă placa despărțitoare între camera de foc și cea de coacere a

---

³¹ Ciugudean 1996, p. 92, fig. 90/2.

³² Ciugudean 1996, p. 92, fig. 17/3-4.

³³ Dergacev 1984, fig. 4/9-15.

³⁴ Kaiser 2003, fig. 75; Otroshchenko 2013, fig. 1/26.

³⁵ Shishlina 2008, fig. 58, 65; Fominiev 2012, fig. 7/17.

³⁶ Włodarczak 2006; Włodarczak *et al.* 2016, fig. 11.

³⁷ Sachße 2010.

³⁸ Willvonseder 1937, fig. 3.

³⁹ Ciupercă, Măgureanu 2010, p. 154, nota 4; Ciupercă 2013, p. 14.

⁴⁰ Comșa 1978.

⁴¹ Olteanu, Grigore, Nicolae 2007, p. 51.

vaselor⁴². De la Vadu Săpat-Cotu Malului (jud. Prahova) sunt descrise câteva complexe⁴³. Luând în considerare un areal mai larg, alte situri identificate în cadrul periegezelor efectuate recent în județul Prahova pot fi menționate în localități precum Cioranii de Jos, Mănești, Urlați, Gura Vadului și Bărăitaru.

Majoritatea ceramicii Dridu se concentrează în umplutura gropii de acces a CPL. 2. Sunt fragmente păstrate din toate segmentele tectonice ale vaselor. Pasta este una aspră la pipăit, cu nisip grosier. Au culoarea roșiatică, cărămizie, gălbuie sau chiar cenușie, arsă secundar. Ceramica este decorată cu incizii vălurite pe zona superioară sau cu linii/grupe dispuse pe celelalte două treimi. Uneori decoruri incizate apar și pe buza vaselor (spre exterior și/sau interior). Forma principală este borcanul, de dimensiuni mijlocii sau mari (mai înalte de 15 cm). Au fost descoperite și trei fragmente din pereții unor amfore. și din strat/S.IV provin mai multe fragmente de la o amforă, gălbuie, suprafață poroasă, toartă canelată (pl. 16/2). Un fragment de toartă de amforă a fost descoperit și în B.41 de la Târgșoru Vechi - *La Mănăstire*, fiind considerată o imitație⁴⁴. Mai remarcăm apariția unor toarte în bandă, culoarea cărămizie/roșiatică. Două provin de la același vas și erau dispuse simetric, atașate de corp și buza acestuia (pl. 9/1-2).

Din celelalte complexe provin și fragmente de olane, lucrate la roată, pastă cărămizie sau gălbuie, cu pereții groși, dar și subțiri (cele gălbui). Patru bucăți prezintă în interior o depunere închisă la culoare ce poate proveni de la evacuarea fumului. Din cercetările recente efectuate în aceeași localitate, în punctul *La Mănăstire*, se remarcă locuința B.40 ce avea ca inventar pe lângă resturi de ceramică și cărămizi, fragmente de olane. Acestea din urmă puteau fi utilizate pentru evacuarea fumului din cuptor, dat fiind că prezentau urme de funingine⁴⁵. S-a considerat că acestea nu erau materiale de epocă romană care să fie reutilizate ulterior, ci reprezintă producții locale⁴⁶.

Ultima etapă este reprezentată de înmormântările creștine identificate în zona de est și sud-est a movilei. Având în vedere că în gropile anumitor morminte medievale precum M.1, M.4, M.5 sau M.8 au fost descoperite fragmente ceramice decorate în manieră tipică Dridu în

---

⁴² Olteanu, Grigore, Nicolae 2007, 51-52.

⁴³ Diaconu 1978, p. 294

⁴⁴ Ciupercă, Măgureanu 2010, p. 156.

⁴⁵ Ciupercă, Măgureanu 2010, p. 155.

⁴⁶ Ciupercă, Măgureanu 2010, p. 158.

poziție secundară, acestea datează dintr-o perioadă ulterioară secolului XI d.Hr.. Lipsa unor elemente de inventar nu permite avansarea unei încadrări cronologice mai strânse. În mormântările creștine reprezintă un episod suplimentar ce vine să completeze importanța avută la un moment de târgul medieval de la Târgșoru Vechi cu numeroasele sale biserici de cartier și cimitire aferente, dar și prezența curții domnești cunoscută încă din vremea voievodului Mircea cel Bătrân⁴⁷.

Descoperirile din acest tumul se adaugă unei serii consistente de cercetări derulate în alte astfel de obiective situate în zona metropolitană Ploiești, în localitățile Ploiești-*Triaj* (2 tumuli), Ploiești-*Vest* (un tumul), Ariceștii-Rahtivani (7 tumuli), Păulești (4 tumuli), Blejoi (4 tumuli), Strejnicu (un tumul), Târgșoru Vechi (un tumul)⁴⁸. Aproape 400 sute de astfel de obiective arheologice împânzesc zona de câmpie din interfluviul Prahova-Teleajen (Ploiești, Târgșoru Vechi, Păulești, Blejoi, Ariceștii-Rahtivani, Mănești, Băicoi, Florești, Filipeștii de Târg, Măgureni)⁴⁹, la care se adaugă alte sute aflate în sud-estul județului Prahova. Muzeul din Ploiești a cercetat în ultimii ani un număr de 18 tumuli funerari cu rezultate excepționale în înțelegerea unei etape importante din preistoria Dunării de Jos.

---

⁴⁷ Măgureanu, Ciupercă 2011; Ciupercă 2013, p. 17 și urm..

⁴⁸ Frînculeasa 2007; Paveleț 2007; Frînculeasa *et al.* 2013; 2014; 2015a; 2015b; 2016; 2017b; 2017c; 2017d; 2017e.

⁴⁹ Frînculeasa *et al.* 2017a.

Bibliografie:

- Brudiu 2003 - Mihalache Brudiu, *Lumea de sub tumulii din sudul Moldovei. De la indo-europeni la turanicii târzii-mărturii arheologice*, București, 2003.
- Ciugudean 1996 - H. Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibl. Thracologica 13, București, 1996.
- Ciupercă 2013 - Bogdan Ciupercă, *Târgșoru Vechi - Novum Forum*, Monumentele Prahovei 1, Ploiești, 2013.
- Ciupercă, Măgureanu 2010 - Bogdan Ciupercă, Andrei Măgureanu, *Locuințe din a doua jumătate a mileniului I p. Chr. descoperite la Târgșoru Vechi*, în *Arheologia Mileniului I p. Chr. Cercetări actuale privind istoria și arheologia migrațiilor*, București 2010, p. 152-174.
- Comșa 1978 - Maria Comșa, *Cultura materială veche romanească, (Așezările din secolele VIII-X de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978.
- Comșa 1987 - Eugen Comșa, *Mormintele cu ocră din movila I de la Glăvănești Vechi*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 34, 4, p. 367-387.
- Comșa 1989 - Eugen Comșa, *Mormintele cu ocră din movila II-1943 de la Ploiești-Triaș*, *Thraco-Dacica* 10/1-2, 1989, p. 181-188.
- Czebreszuk, Szmyt 2011 - Janusz Czebreszuk, Marzena Szmyt, *Tumuli with circular ditch and the ritual scenario among Corded Ware culture societies on the North European plain*, p. 321-328, In: S. Müller-Celka, E. Borgna (eds.), *Ancestral Landscapes: Burial mounds in the Copper and Bronze Ages (Central and Eastern Europe – Balkans – Adriatic – Aegean, 4th – 2nd millennium BC)*, Lyon, 2011.
- Dergacev 1984 - Valeriu Degacev, *Kurganî i s.Gura Bâcului*, în I. Iarovoi (ed.) *Kurganî v zonah novostroek Moldavii*, p. 3-36, Chișinău, 1984
- Diaconu 1978 - Gheorghe Diaconu, *Sondajul arheologic de la Vadu Săpat (jud. Prahova)*, *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 29, 2, 1978, p. 291-301.
- Dinu 1957 - Marin Dinu, *Șantierul arheologic Valea Lupului*, *Materiale și Cercetări Arheologice*, 3, 1957, p. 161-178.
- Dinu 1959a - Marin Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, *Materiale și Cercetări Arheologice*, 5, 1959, p. 247-256.
- Dinu 1959b - Marin Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, *Materiale și Cercetări Arheologice*, 1959, 6, p. 203-211.
- Fominiev 2012 - Nikolai Fominiev, *Катакомбное погребение с правобережья реки Егорлык (O înmormântare în catacombă de pe malul drept al râului Egorlyk)*, *Tyrasgetia*, S.N. VI/XXI/1, 2012, p. 73-89.

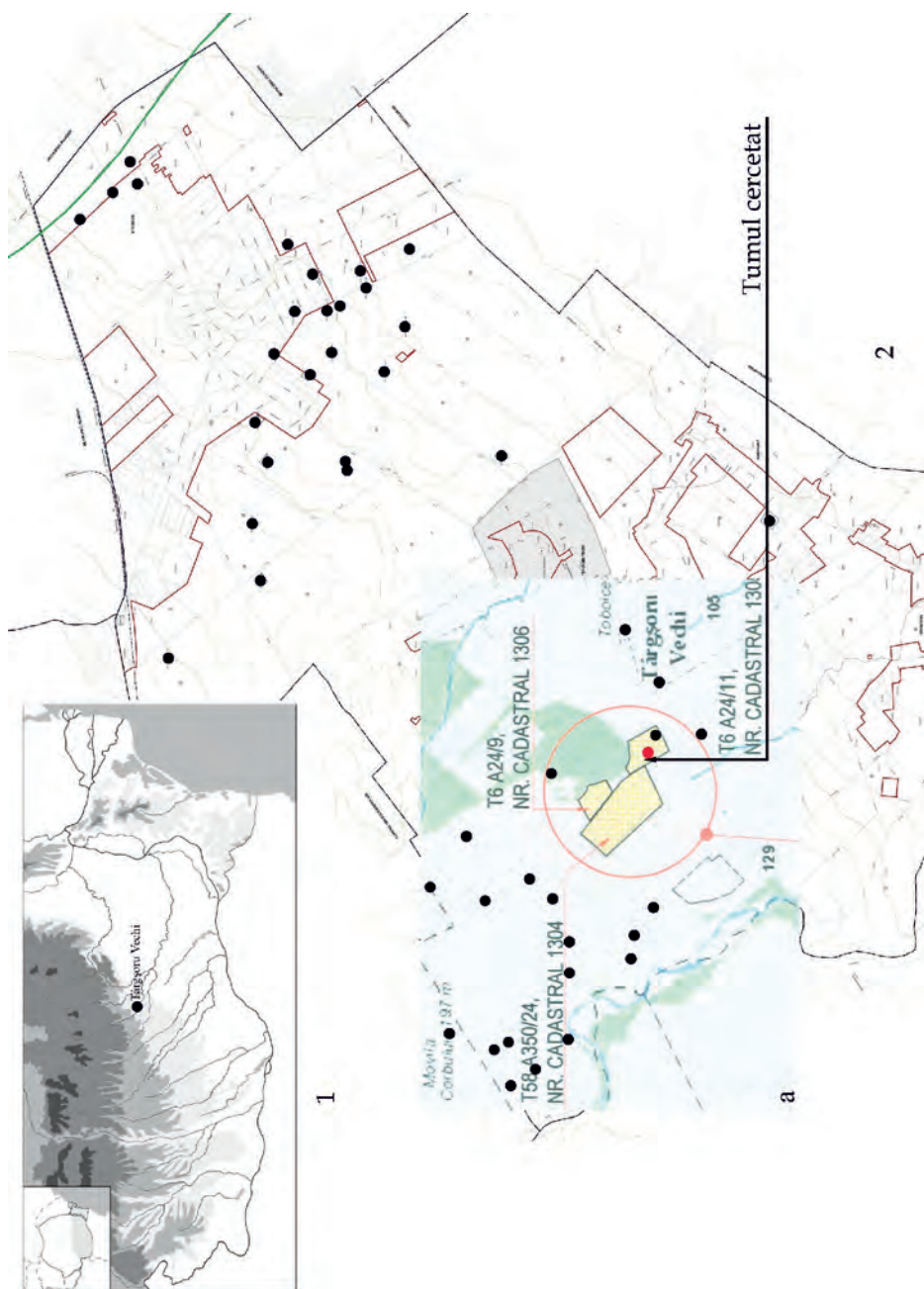

- Frînculeasa 2007 - Alin Frînculeasa, *Contribuții privind mormintele Jamnaja din Muntenia. Cercetări arheologice la Ariceștii Rahtivani – jud. Prahova*, Tyrageția, S.N. 1 (16), no. 1, 2007, p. 181-193.
- Frînculeasa et al. 2013 - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Octav Negrea, Andrei Dorian Soficaru, *Bronze Age tumularly graves recently investigated in Northern Wallachia*, Dacia N.S., LVII, 2013, p. 23-63.
- Frînculeasa et al. 2014 - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Tiberiu Nica, Andrei Dorian Soficaru, *Un nou tumul preistoric cercetat la Ariceștii-Rahtivani (jud. Prahova)*, Studii de Preistorie, 11, 2014, p. 189-227.
- Frînculeasa et al. 2015a - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Volker Heyd, *Pit-Graves, Yamnaya and Kurgans along the Lower Danube: Disentangling 4th and 3rd Millennium BC Burial Customs, Equipment and Chronology*, Praehistorische Zeitschrift, 90, 2015, p. 45-113.
- Frînculeasa et al. 2015b - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Daniel Garvăn, *Ploiești, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2014, A XLIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Pitești, 28 - 30 mai 2015, 2015, p. 233-235.
- Frînculeasa et al. 2015b - Alin Frînculeasa, Andrei Dorian Soficaru, Andrei Măgureanu, Bianca Preda, Bogdan Ciupercă, Daniel Garvăn, Alin Anton, Constantin Constantinescu, 2015b, *Un complex funerar preistoric descoperit la Târgșoru Vechi (jud. Prahova)*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie, 7, p. 133-156.
- Frînculeasa et al. 2016 - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Ion Adamescu, Andrei Dorian Soficaru, *Ariceștii-Rahtivani, comuna Ariceștii-Rahtivani, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 2015, A L-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgu-Jiu, 26-28 mai 2016, 2016, p. 120-122.
- Frînculeasa et al. 2017a - Alin Frînculeasa, Mădălina Frînculeasa, Cezar Buterez, Ionel Dumitru, *The dynamics of prehistoric burial mounds of Ploiești metropolitan area (Romania) as reflected by cartographic documents of the 18th-20th centuries*, AREA, 2017, DOI:10.1111/area.12354.
- Frînculeasa et al. 2017b - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu, Andrei Dorian Soficaru, *Ariceștii-Rahtivani, comuna Ariceștii-Rahtivani, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 2016, 2017 (sub tipar).
- Frînculeasa et al. 2017c - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu, Andrei Dorian Soficaru, *Blejoi, comuna Blejoi, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 2016, 2017 (sub tipar).
- Frînculeasa et al. 2017d - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu, Andrei Dorian Soficaru, *Păulești, comuna Păulești, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 2016, 2017 (sub tipar).
- Frînculeasa et al. 2017e - Alin Frînculeasa, Bianca Preda, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu, Daniel Garvăn, Roxana Munteanu Daniel Garvăn, Roxana Munteanu Andrei Dorian Soficaru, *Târgșoru Vechi, comuna Târgșoru Vechi, jud. Prahova*, Cronica Cercetărilor Arheologice, campania 2016, 2017 (sub tipar).

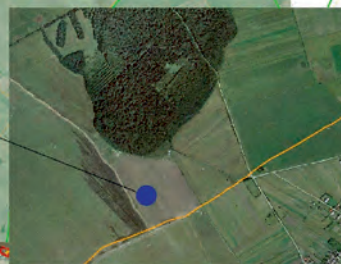
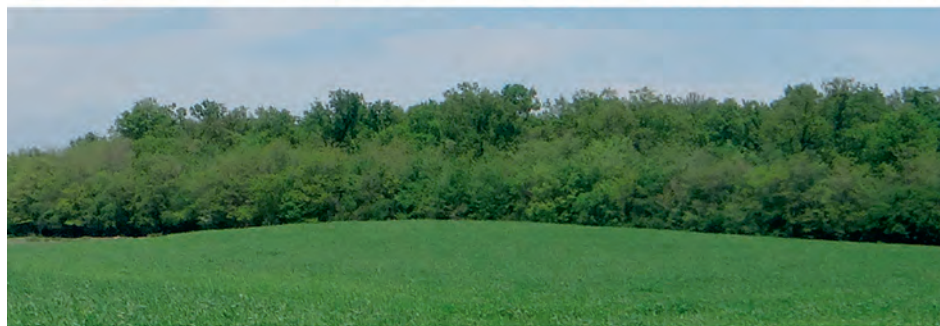
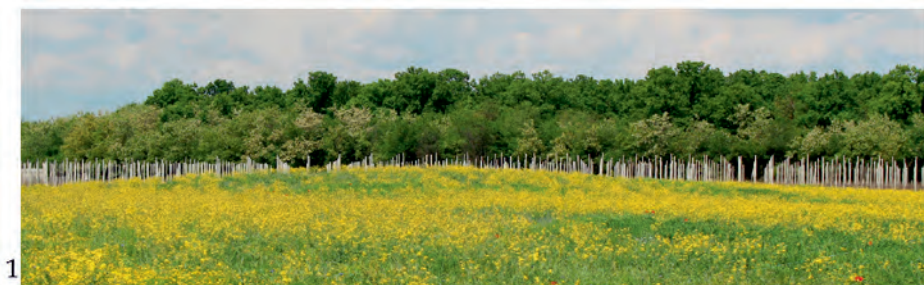

- Frînculeasa *et al.* 2017f. - Alin Frînculeasa, Angela Simalcsik, Bianca Preda, Daniel Garvăn, *Smeeni-Movila Mare: Monografia unui sit regăsit*, Editura Cetatea de Scaun: Târgoviște, 2017 (sub tipar).
- Kaiser 2003 - Elke Kaiser, *Studien zur Katakombengrabkultur zwischen Dnepr und Prut*, Arch. Eurasien 14, Mainz 2003.
- Leahu, Trohani 1979 - Valeriu Leahu, George Trohan, *Săpăturile arheologice de la Vitănești, jud. Teleorman*, Cercetări Arheologice, III, 1979, p. 127-141.
- Măgureanu, Ciupercă 2013 - Andrei Măgureanu, Bogdan Ciupercă, *Preliminary notes on the medieval structures of Târgșoru Vechi*, Caiete ARA, 2, 2011, p. 123-127.
- Morintz, Ionescu 1968 - Sebastian Morintz, Barbu Ionescu, *Cercetări arheologice în împrejurimile orașului Oltenița (1958-1967)*, Studii și Cercetări de Istorie Veche 19, 1, 1968, p. 95-28.
- Olteanu, Grigore, Nicolae 2007 - Ștefan Olteanu, Nina Grigore, Victor Nicolae, *Comunitatea sătească de la Șirna - județul Prahova (secolele II-X d. Hr.): în lumina izvoarelor arheologice*, București, 2007.
- Otroshchenko 2013 - Vitaly Otroshchenko, The Catacomb cultures phenomenon, In A. Koško, V. Klochko (eds.), *The Ingul-Donets Early Bronze Civilization as Springboard for Transmission of Pontic Cultural Patterns to the Baltic Drainage Basin 3200-1750 BC*, p. 21-38. Poznań: Baltic-Pontic Studies 18, 2013.
- Paveleț 2007 - Eugen Paveleț, *Cercetări arheologice preventive întreprinse în tumulul situat pe raza comunei Blejoi, jud. Prahova*, Mousaios. Buletinul Muzeului Județean Buzău, 12, 2007, p. 107-122.
- Prox 1941 - Alfred Prox, *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt/Brașov, 1941.
- Rențea 2016 - Elena Rențea, *Cercetările arheologice de salvare de la Ciulnița, județul Ialomița (1994-1997), Așezarea neolitică Boian-Giulești, tumulii I-III și alte descoperiri din eneolitic, epoca bronzului și epoca fierului*, Muzeul Județean Ialomița. Seria Situri Arheologice, V, Editura Cetatea de Scaun: Târgoviște, 2016.
- Sachße 2010 - Claudia Sachße, *Untersuchungen zu den Bestattungssitten der Badener Kultur (2 Bände)*, Univforsch. Prähist. Arch. 179, Bonn, 2010.
- Schuster *et al.* 2011 - Cristian Schuster, Alexandru Morintz, Raluca Kogălniceanu, Cristian Ștefan, Alexandra Comșa, Georgeta El-Susi, Monica Constantin, Cătălin Constantin, Georgiana Mureșan, *Cercetările arheologice de pe tronsonul Cernavodă-Medgidia al Autostrăzii A2. Tumulul nr. 3, Târgoviște*, 2011.
- Shishlina 2008 - Nathalia Shishlina, *Reconstruction of the Bronze Age of the Caspian Steppes. Life styles and life ways of pastoral nomads*. Oxford: BAR International Series 1876, 2008.
- Vasiliu 1995a - Ioan Vasiliu, *Cercetări arheologice în Delta Dunării. Mormintele cu ocră de la Chilia Veche*, Peuce 11, 1995, p. 49-88.
- Vasiliu 1995b - Ioan Vasiliu, *Mormintele cu ocră de la Luncavița, Movila Mocuța*, Peuce 11, 1995, p. 89-115.

- Willvonseder 1937: K. Willvonseder, *Zwei Grabfunde der Badener Kultur mit Metallbeigaben aus Niederösterreich*, Wiener Prähistorische Zeitschrift, 24, 1937, p. 15-28.
- Włodarczak 2006 - Piotr Włodarczak, *Kultura ceramiki sznurowejna Wyżnie Malopalskiej*, Kraków, 2006.
- Włodarczak *et al.* 2016 - Piotr Włodarczak, Tomasz Boroń, Aldona Kurzawska, Marta Osypińska, Anieta Szczepanek, Małgorzata Winiarska-Kabacińska, Grób kultury ceramiki sznurowej ze stanowiska 10 w Wilczycach, pow. sandomierski, Przegląd Archeologiczny Vol. 64, 2016, p. 29-57.

Planșa 1 - Târgșoru Vechi în sudul României (1);
amplasamentul tumulului cercetat (2a); alți tumuli aflați în apropiere (2)

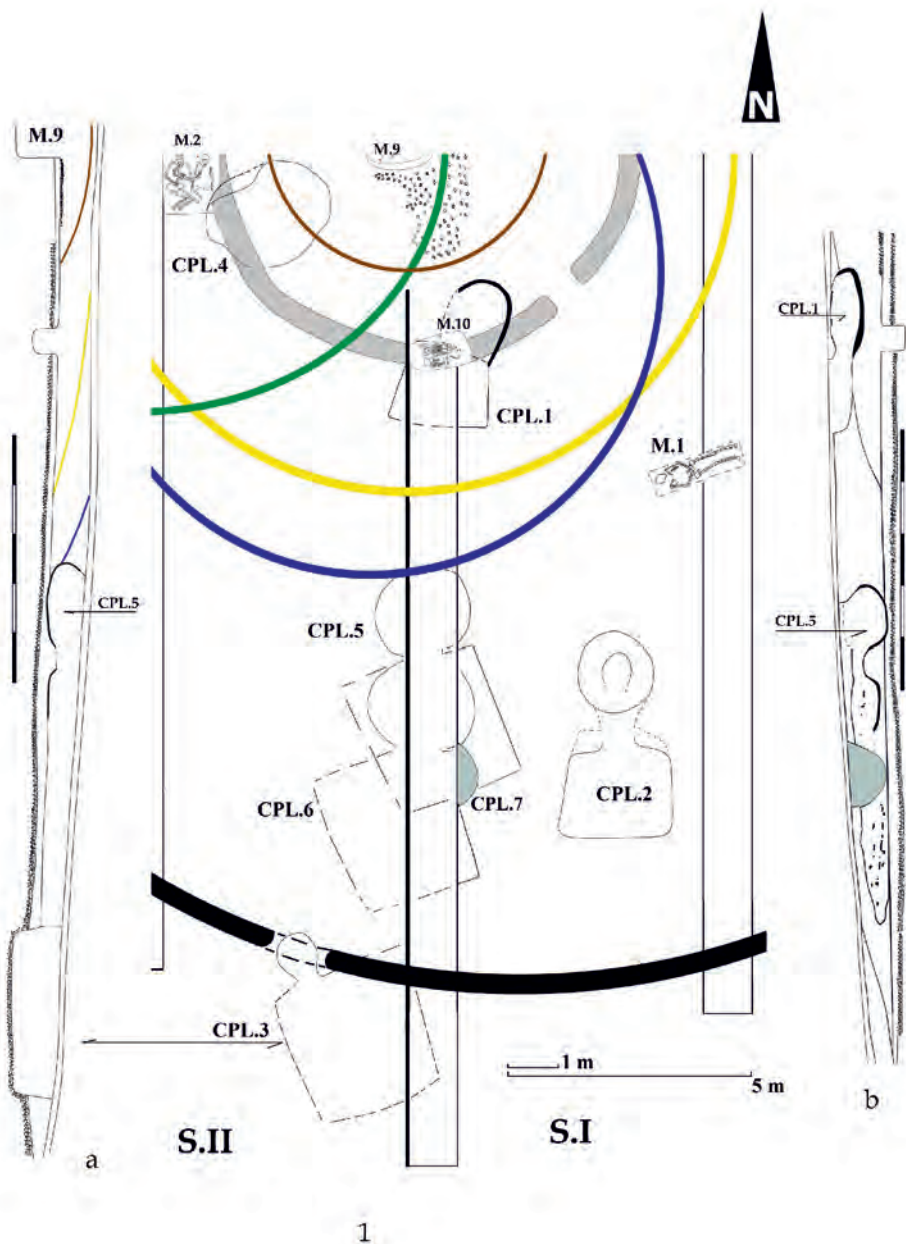

Planșa 2 - Tumulul înainte de cercetare, 2015 (1), 2016 (2); amplasamentul tumulului cercetat, bulină albastră (3-4); alți tumuli aflați în apropiere, bulină roșie (3); tumuli cercetați, cerc negru (3)

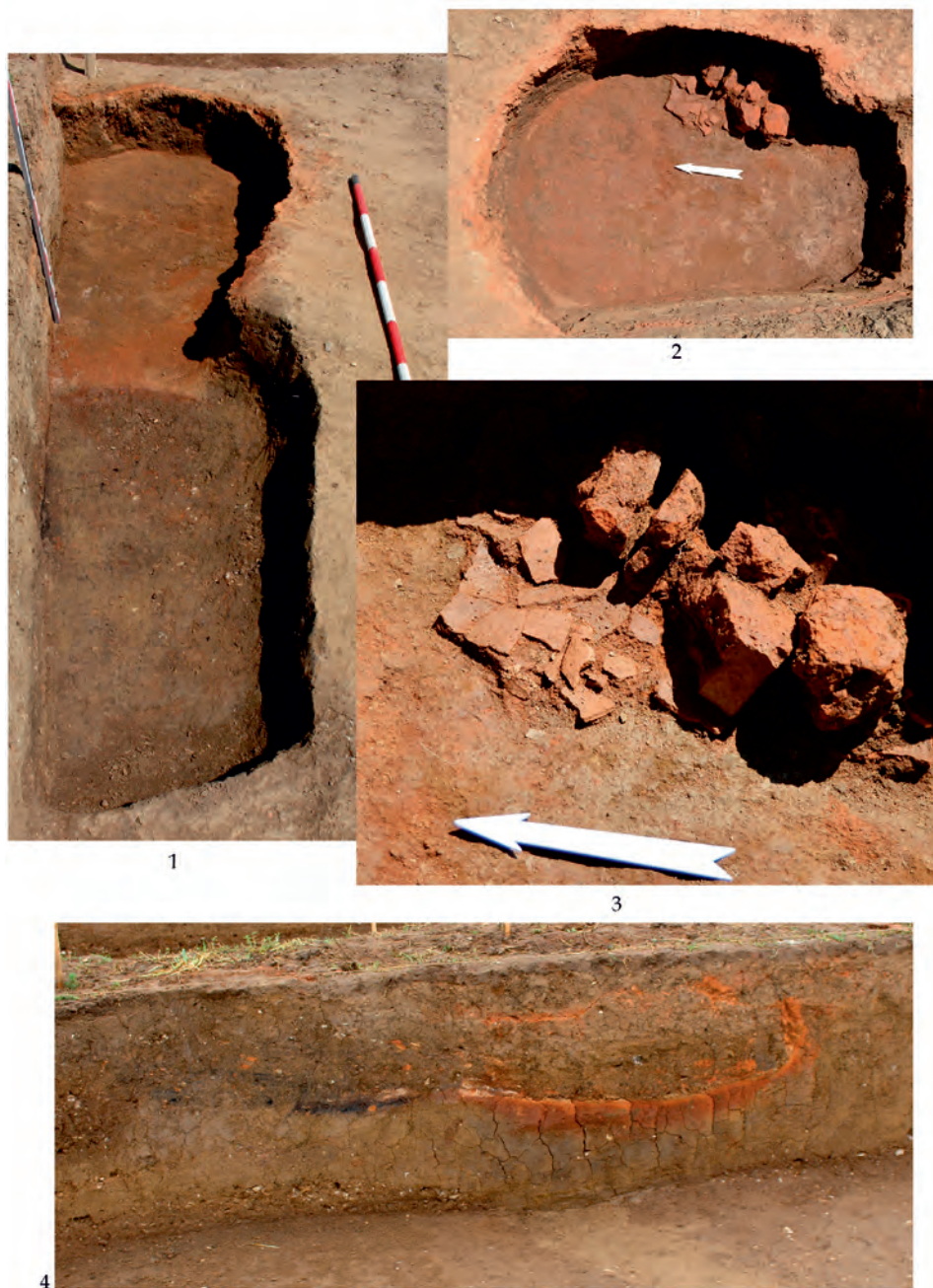

Planșa 3 - Imagini aeriene/cadre succesive din timpul cercetărilor realizate cu drona (foto Octav Negrea)

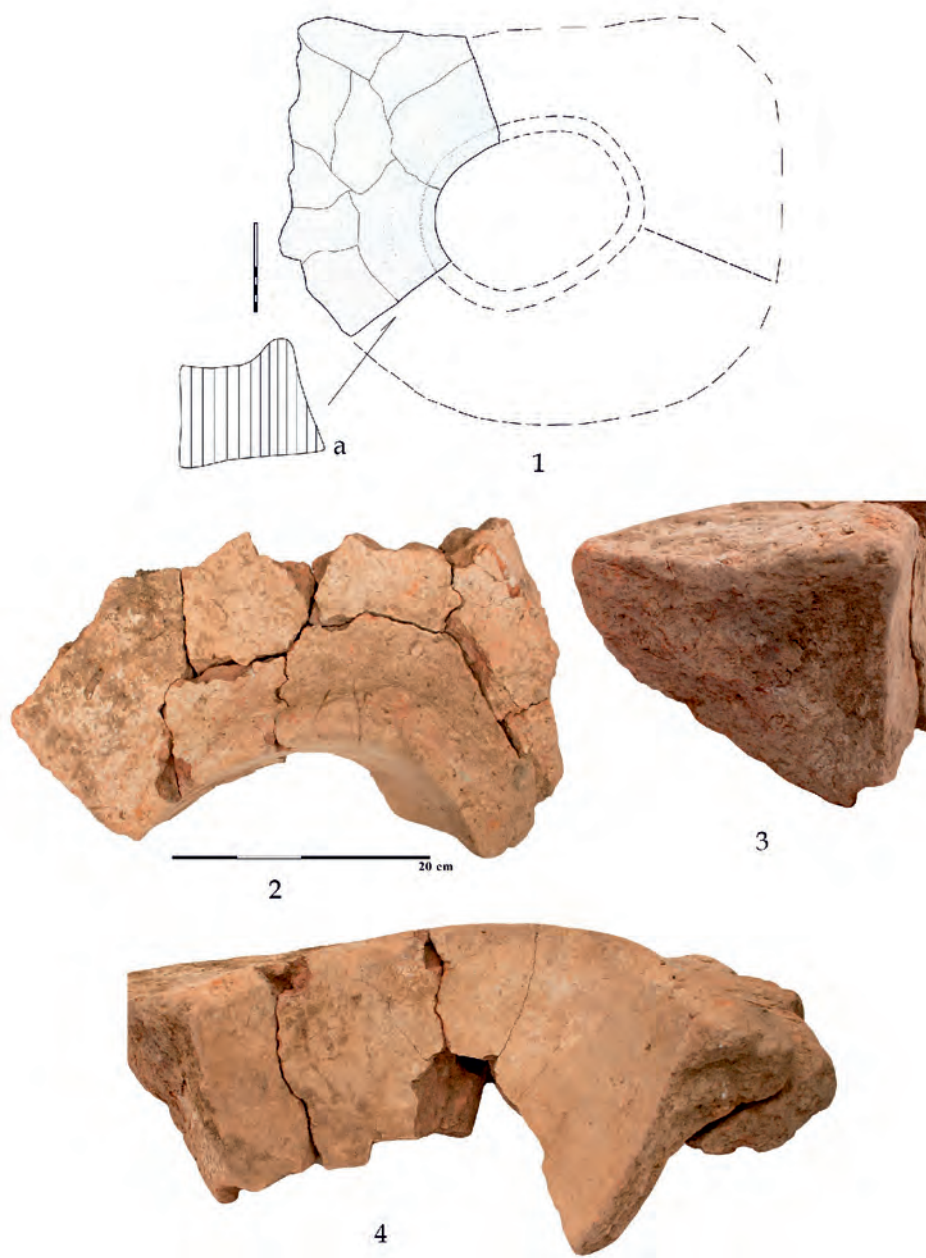

Planșa 4 - Plan general cu dispunerea complexelor medievale/Dridu (1); profile stratigrafice ce au traversat o parte din complexele medievale/Dridu (a, b)

Planșa 5 - Cpl. 1: complex demontat (1-2), vas întregibil
și piesă din lut *in situ* (3), secțiune prin Cpl. 1 (4)

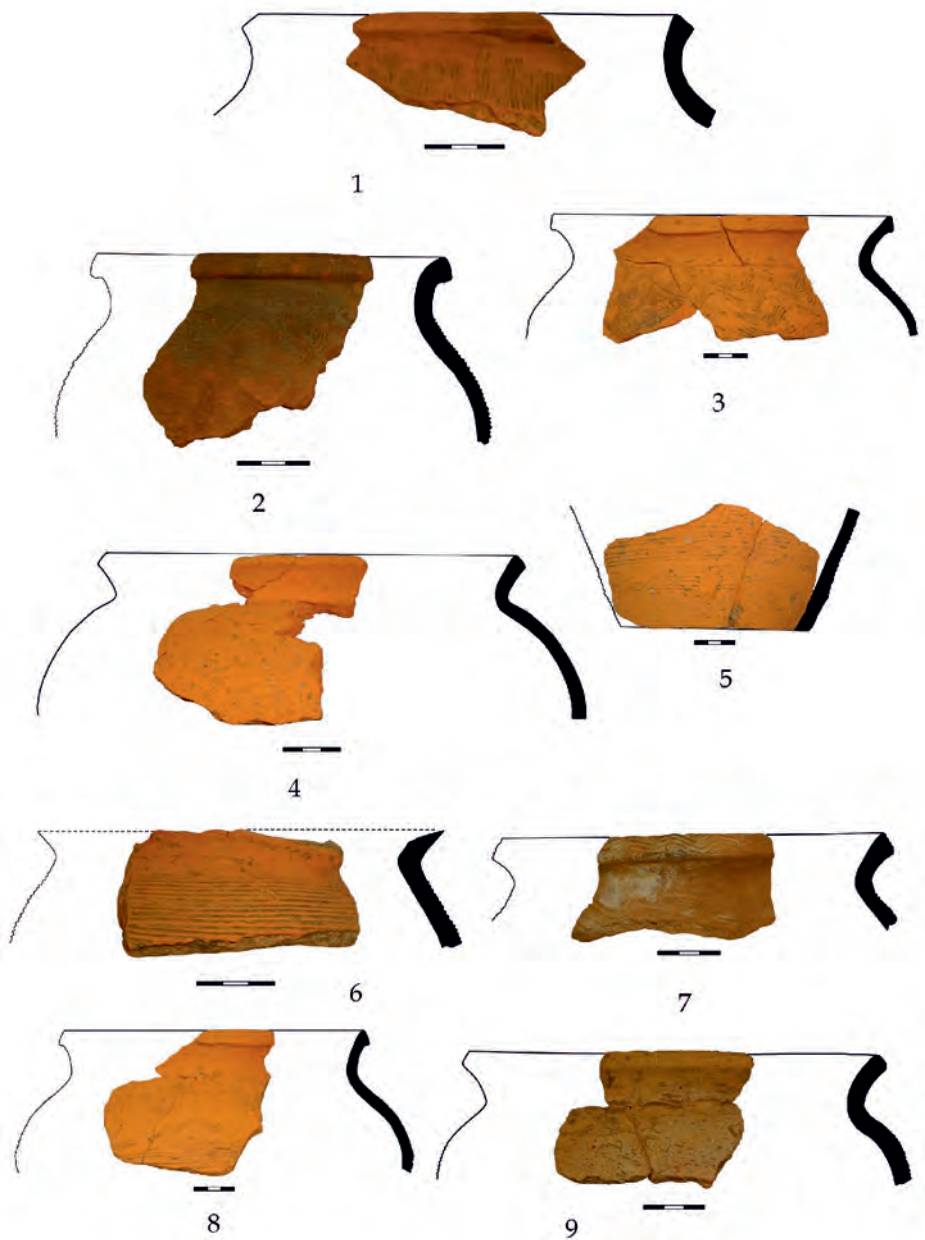

Planșa 6 - Piesă din lut descoperită în interiorul Cpl. 1 (1-4);
reconstituire (1); secțiune (a)

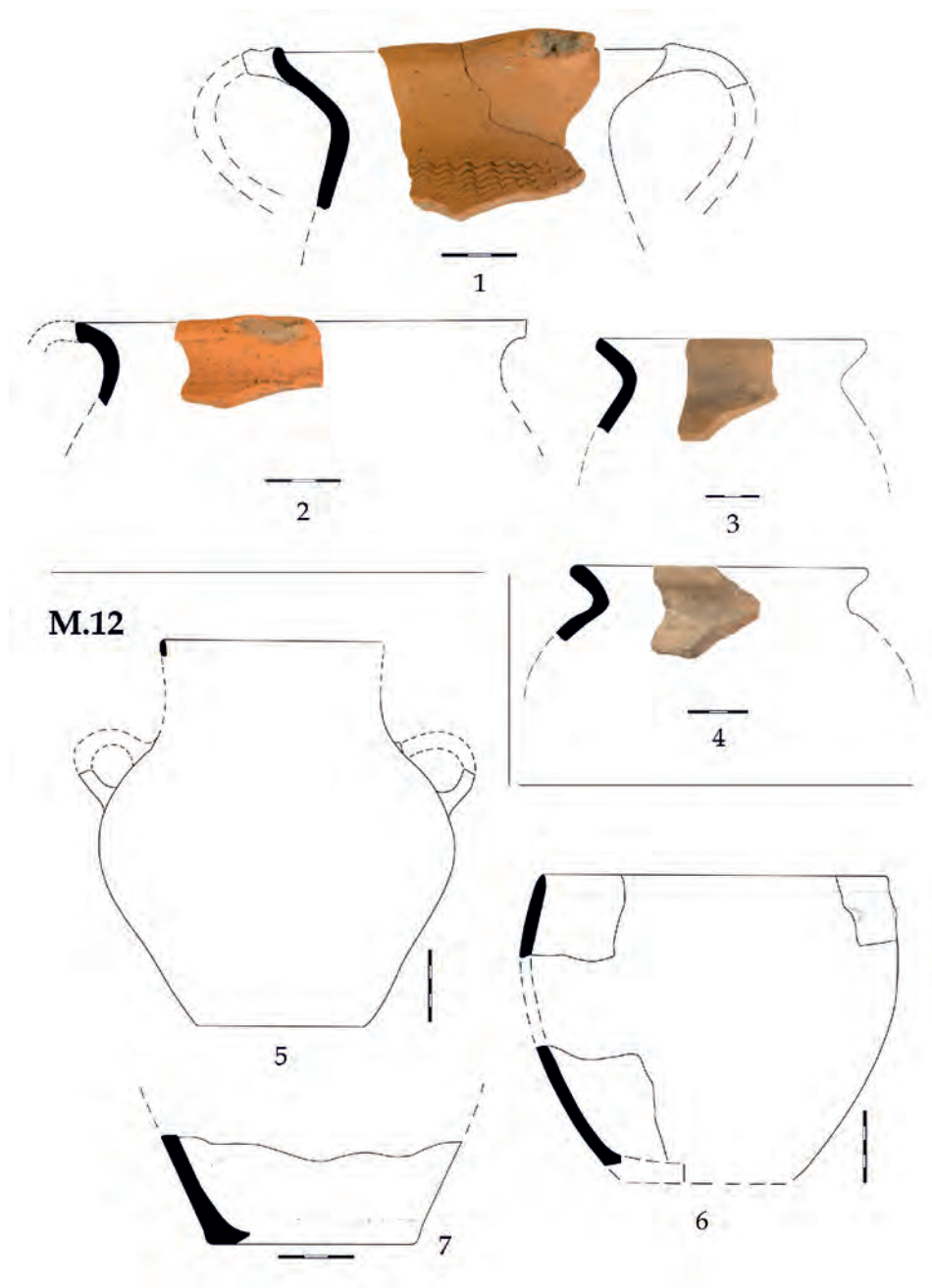

Planșa 7 - Vas întregibil, cultura Dridu,
descoperit în interiorul cuptorului Cpl. 1

Planșa 8 - Ceramică Dridu descoperită în groapa de acces a Cpl. 1

Planșa 9 - Ceramică decorată (1-2) și cenușie (3-4) descoperită în Cpl. 1;
ceramică din M.12 (prima epocă a fierului) (5-7)

1

3

2

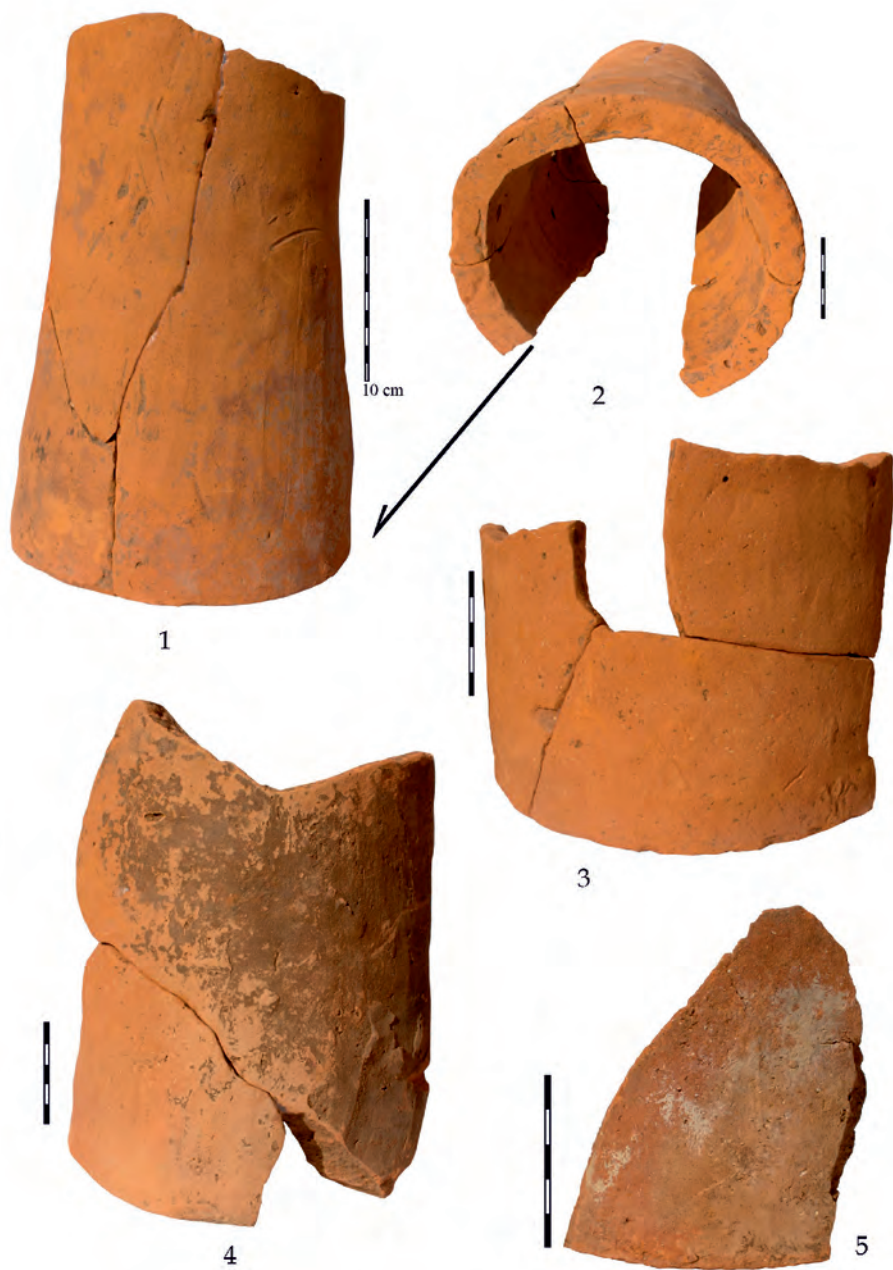
4

Planşa 10 - Cadre generale cu Cpl. 2 (1-5) şi Cpl. 5 (1)

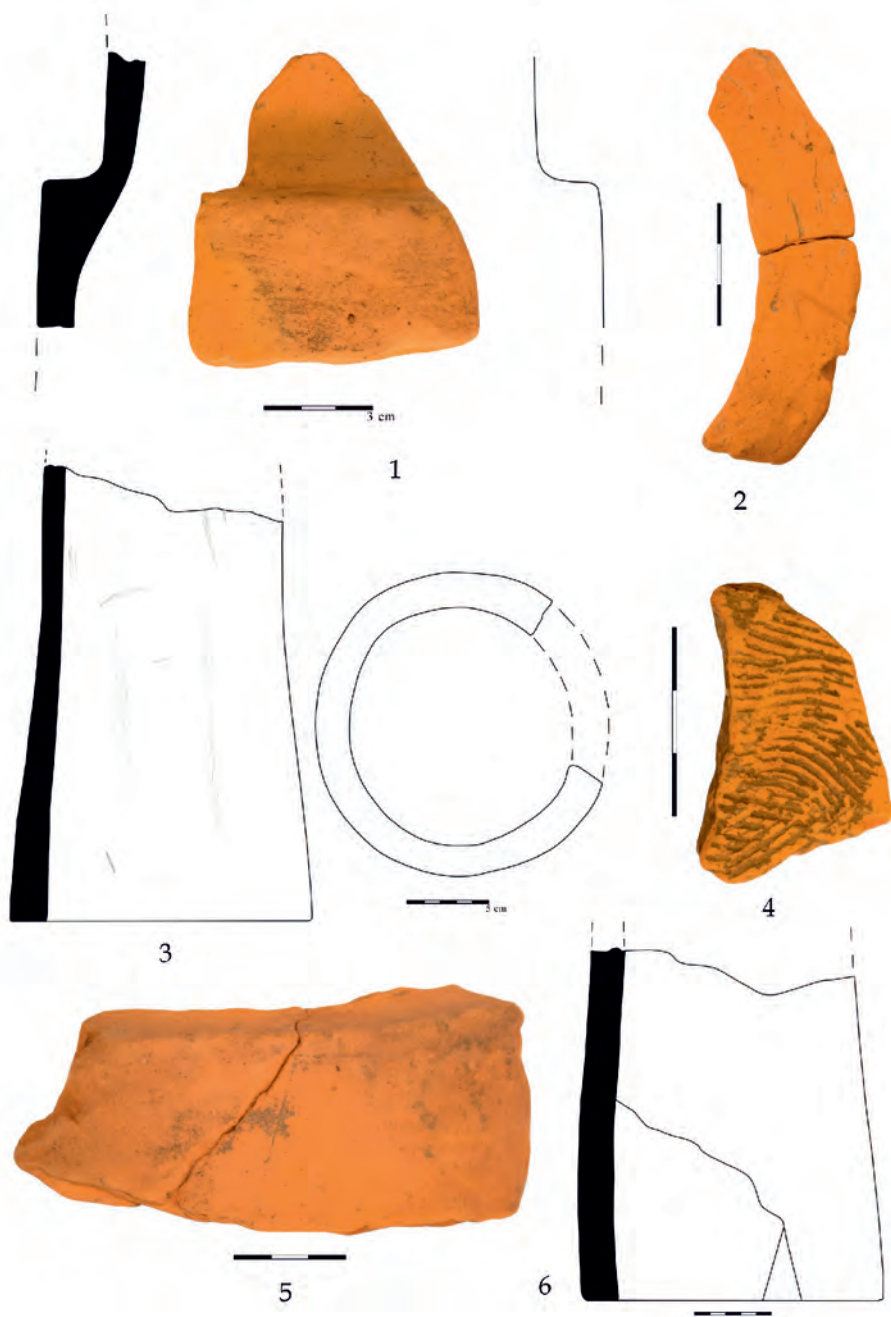

Planșa 11 - Detalii cu grătarul cuptorului Cpl. 2

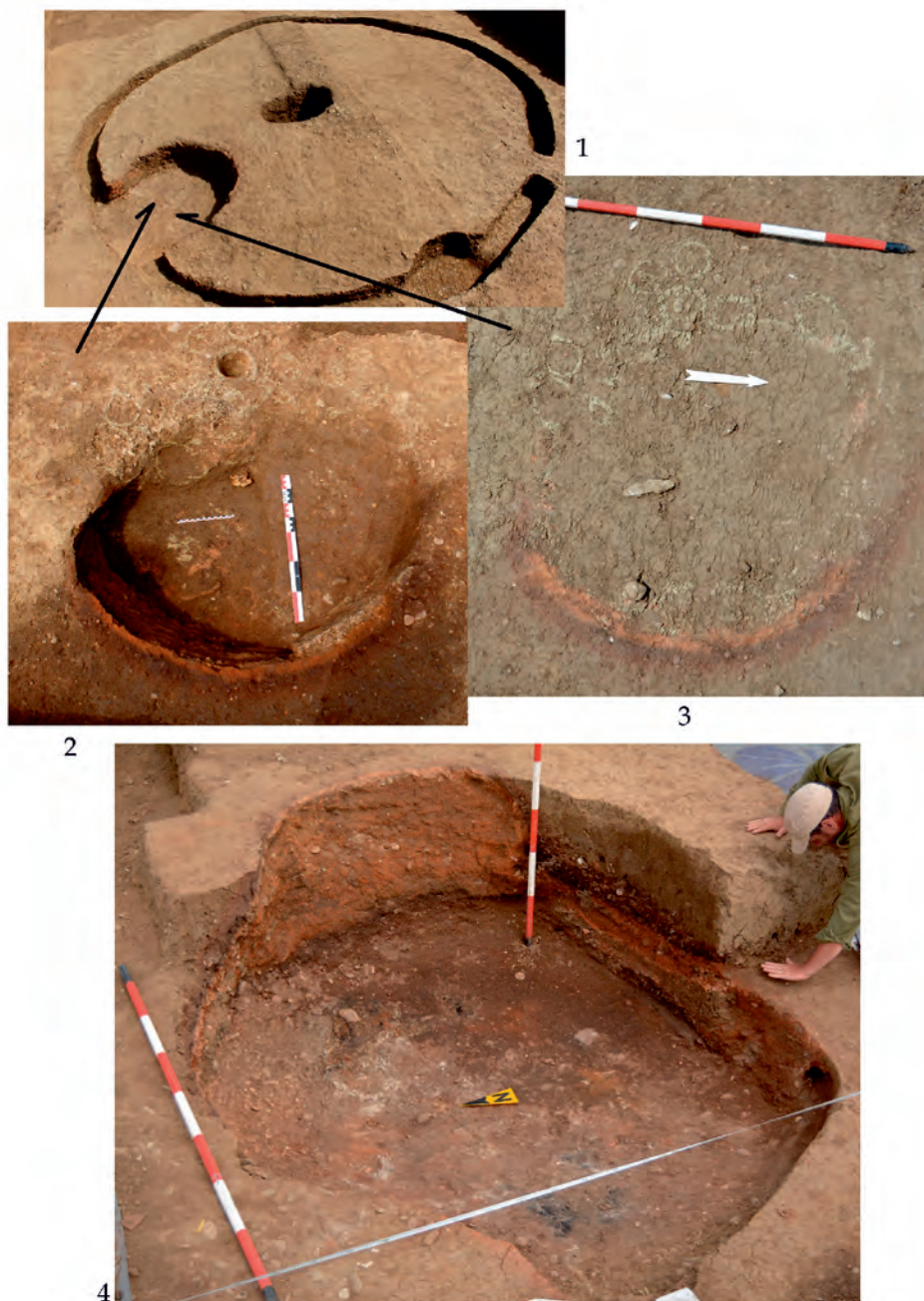

Planșa 12 - Fragmente de olane descoperite în cuptorul Cpl.2 (1-2)
sau în groapa de acces (3-5)

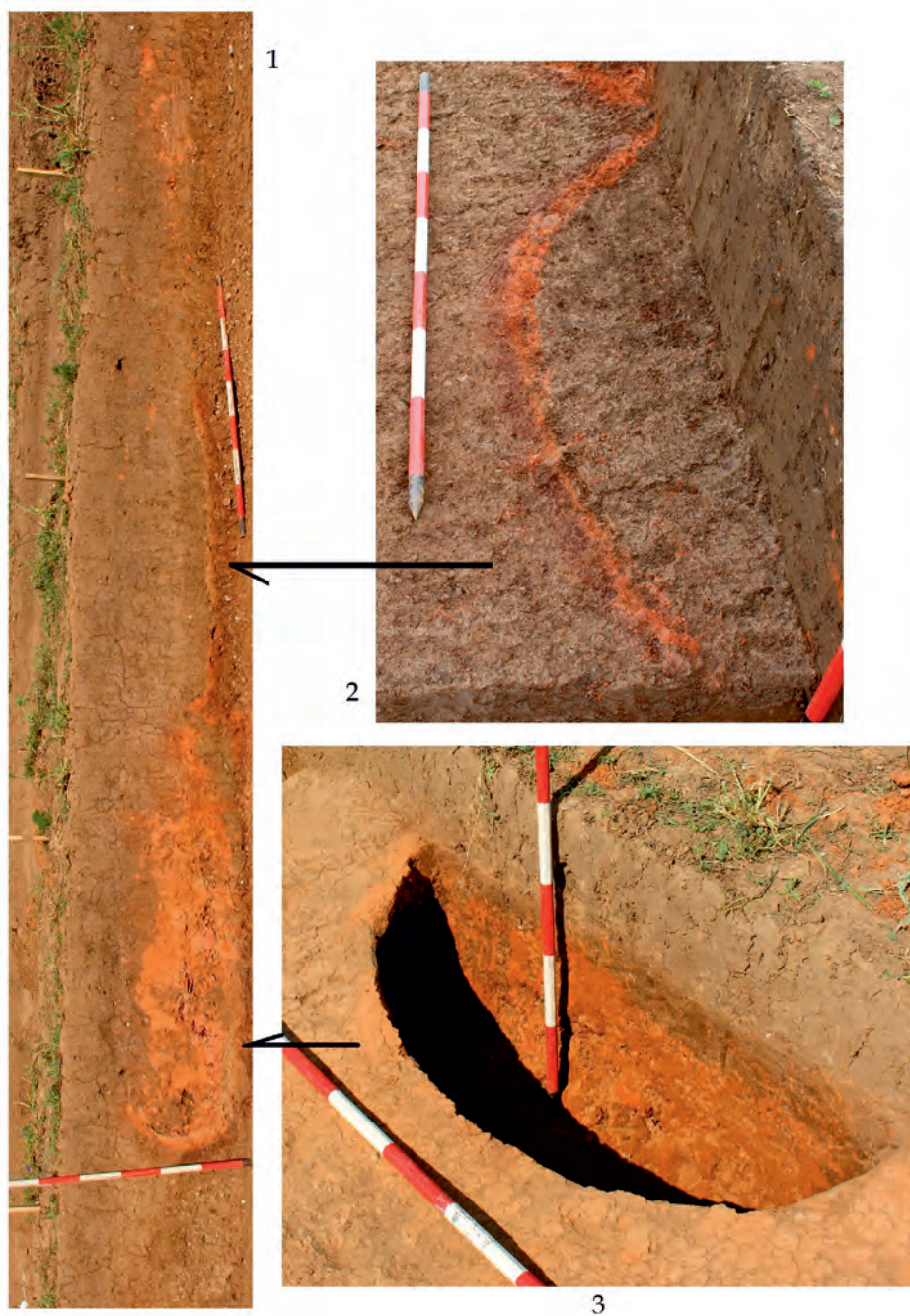
Planșa 13 - Olane și un fragment ceramic Dridu descoperite în Cpl. 2

Planșa 14 - Cpl. 4 demontat (4) și contextul descoperirii (1);
fragment grătar nears (2-3)

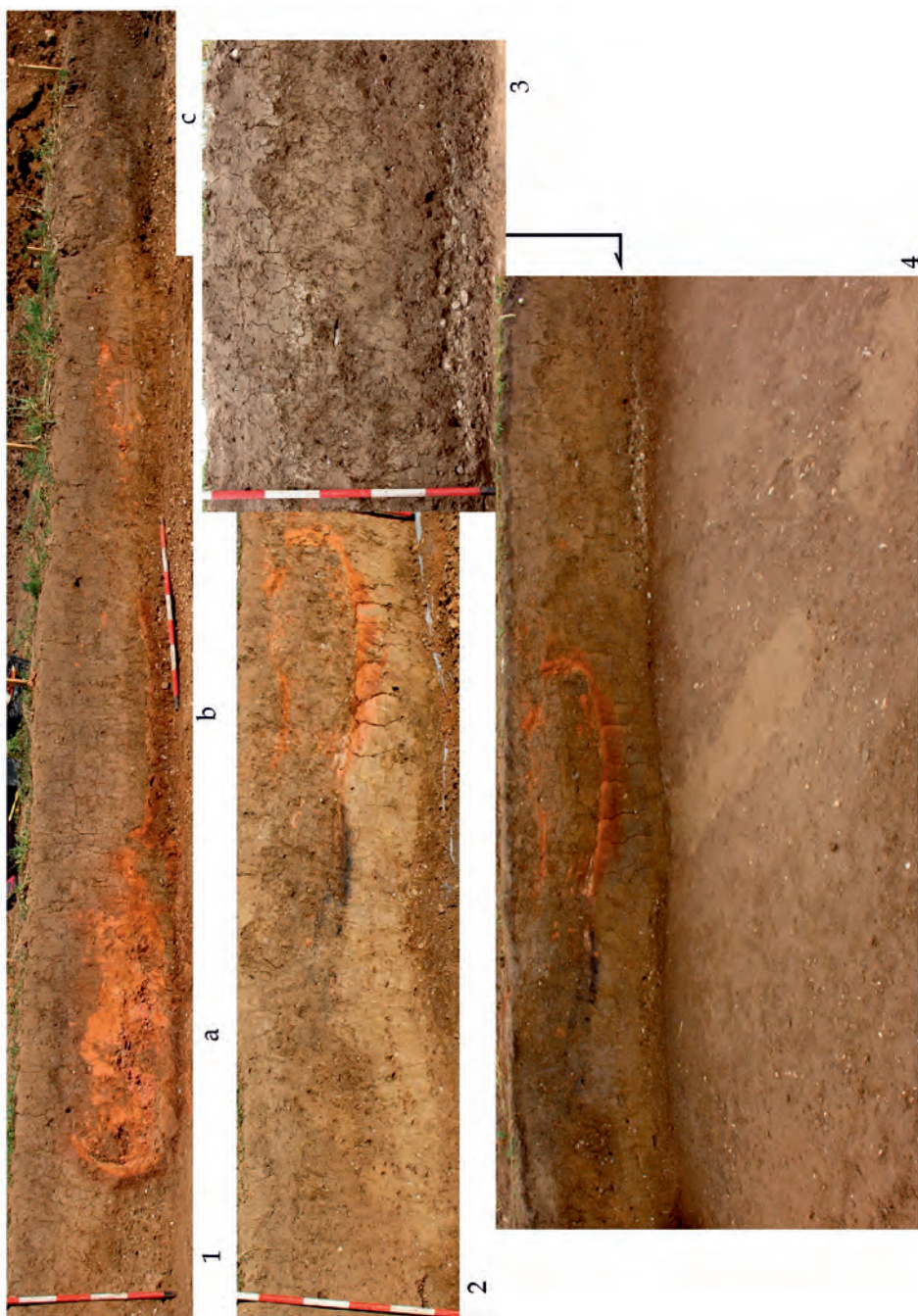

Planşa 15 - Profil stratigrafic prin Cpl. 5 și Cpl. 6 (1);
cuptoare Cpl. 5 (3) și Cpl. 6 (2)

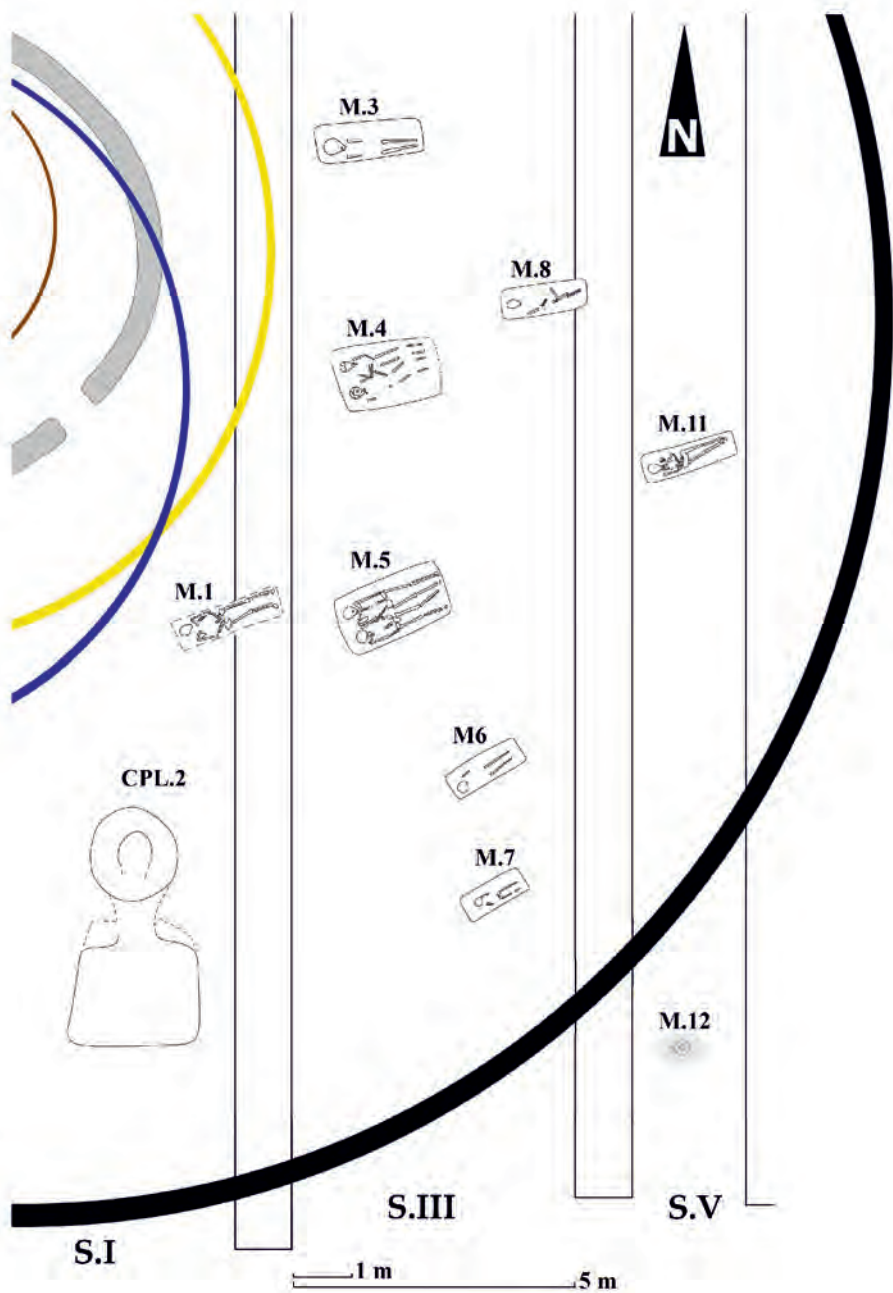
Planșa 16 - Ceramică din umplutura cuptorului Cpl.5 (1);
fragment de amforă descoperită în S.IV

Planșa 17 - Profile stratigrafice prin complexe medievale:

1. profil ce a traversat Cpl. 5 (a), Cpl. 6 (b), Cpl. 3 (c); 2, 4. profil ce a traversat Cpl. 1; profil cu pietrișul excavat din M.9 (3-4); segment din șanțul complexului primar (4)

Planșa 18 - Planul general cu dispunerea mormintelor creștine

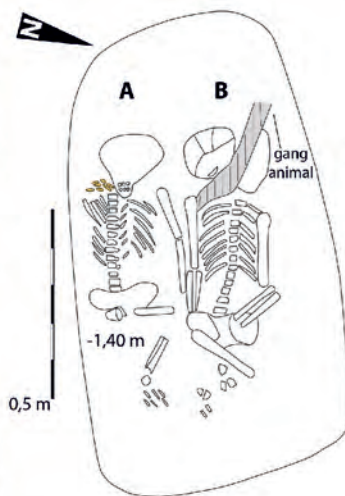
1

2

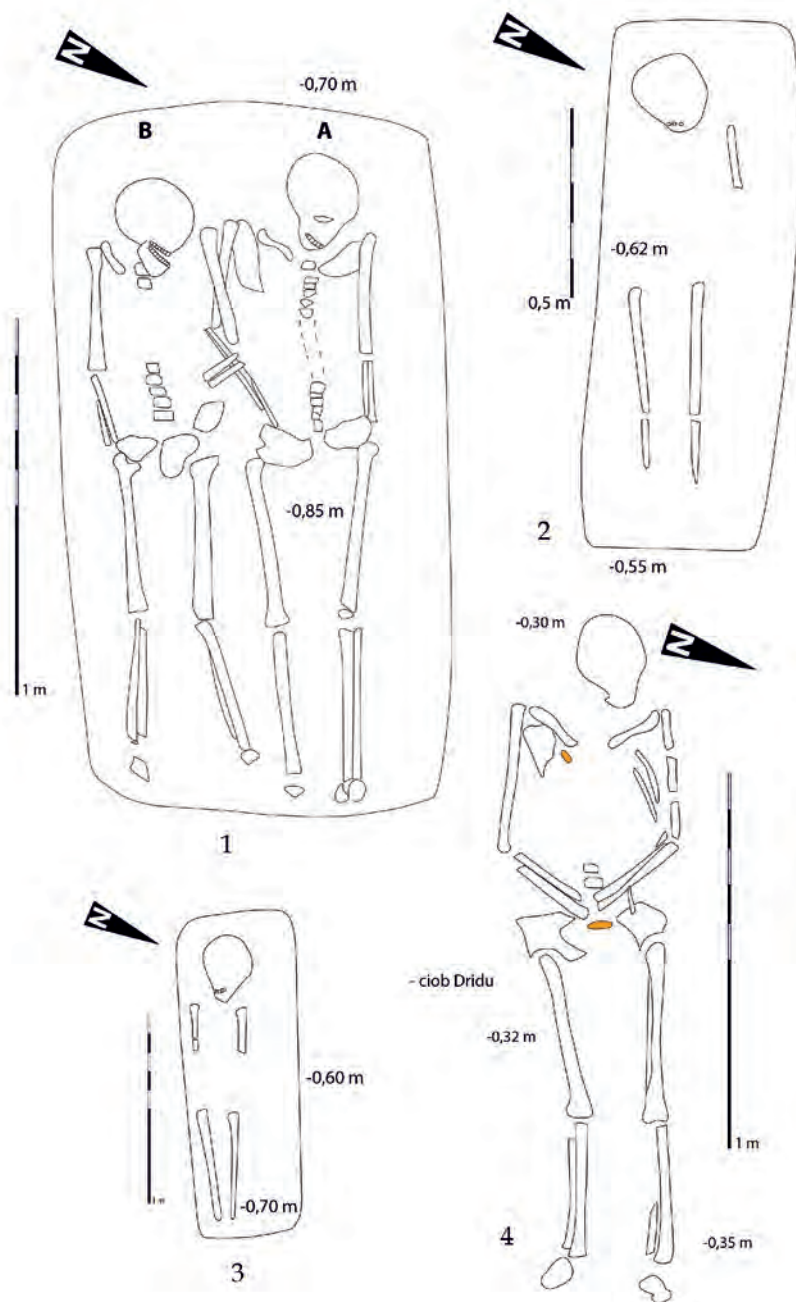

3

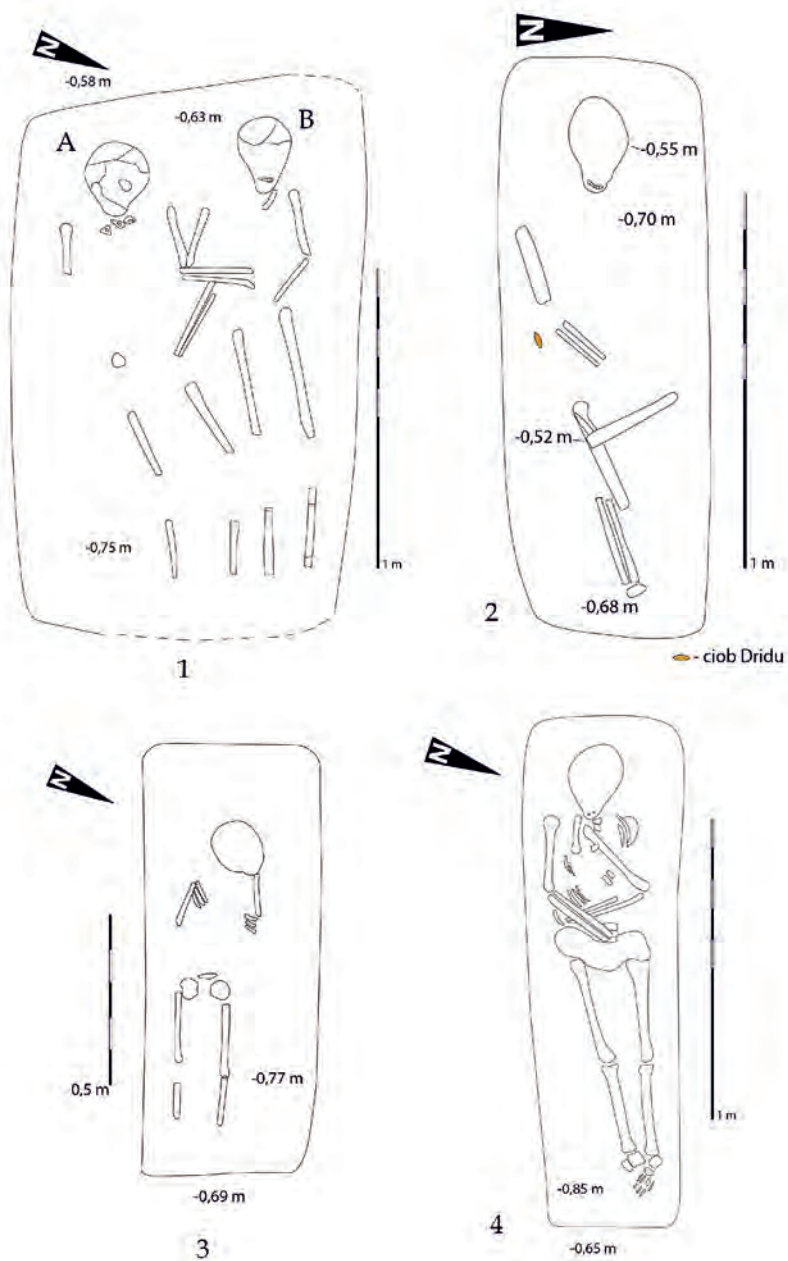

4

Planșa 19 - Morminte preistorice: 1.mormântul 9/M.9;
2. mormântul 2/M.2; 3-4. mormântul 10 (M.10)

Planșa 20 - Morminte creștine: M.1 (4); M.3 (3); M.5 (1); M.6 (2)

Planşa 21 - Morminte creştine: M.4 (1); M.7 (3); M.8 (2); M.11 (4)

1

2

3

Planșa 22 - Morminte creștine: M.1 (1); M.3 (2); M.4 (3)

M.5

1

M.6

2

M.7

3

Planșa 23 - Morminte creștine: M.5 (1); M.6 (2); M.7 (3)

Planșa 24 - Morminte creștine: M.8 (1), M.11 (2);
mormânt din prima epocă a fierului (M.12)

Planșa 25 - Cadru general (vedere dinspre sud)
și imagini din timpul cercetărilor

Planșa 26 - Imagini din timpul cercetărilor

Abstract

In 2016 Prahova County Museum of History and Archaeology conducted rescue archaeological research in a burial mound made of earth, placed in Târgșoru Vechi (Prahova County). The mound had a diameter of 32 m (north to south) and a maximum height of about 1,10 m and it was raised over a natural ridge. Twelve burials were unearthed (16 individuals), out of which three were dated to the IIIrd millennium B.C., attributed to the Yamnaya culture, one cremation burial was probably performed during the first Iron Age while eight graves belonged to the Medieval period. Furthermore, two prehistoric features were discovered along with five ovens dated to the IX-X centuries A.C. and also possibly another one from the Medieval period. This extensive field report aims to introduce the results of these excavations into the scholarly literature.

Key words: mound, Târgșoru Vechi, burial, Yamnaya, Dridu, oven

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DE LA BISERICA SFÂNTUL NICOLAE, MĂNĂSTIREA SUZANA, JUD. PRAHOVA

Bogdan CIUPERCĂ, Alin ANTON*

Rezumat:

Mănăstirea Suzana este așezată între Munții Grohotișul, la nord-vest, pe o prelungire a muntelui Bobu cu apa Stancei, râul Teleajen și muntele Clăbucetul Teleajenului, la sud-est, din pieptul căruia izvorăște torentul Iepurașul. Colina pe care este așezată mănăstirea are forma unui triunghi, a cărui bază se sprijină în partea de răsărit de marginea șoselei (DN 1A), iar vârful colinei se înalță lin, înfingându-se în pieptul Muntelui Bobu, formând o înfundătură între doi pereți de verdeață, cu o pantă repede, fiind străjuită dinspre apus de pârâul Stancea.

Cercetarea arheologică a avut ca scop obținerea de informații privind structura fundațiilor și determinarea eventualelor faze constructive ale bisericii Mănăstirii Suzana, județul Prahova. Pornind de la informațiile orale dar și de la cele documentare, săpătură arheologică preventivă trebuia să confirme sau să infirme dacă sub actuala biserică a mănăstirii există urme ale bisericilor mai vechi ridicate la 1740, respectiv 1840. Informațiile obținute în urma acestei cercetări arheologice sunt absolut indispensabile pentru realizarea proiectului de arhitectură privind restaurarea și consolidarea bisericii principale a Mănăstirii Suzana, județul Prahova.

Cuvinte cheie: Mănăstirea Suzana, Prahova, secolul al XIX-lea, complex monahal, restaurare.

***

Scurtă introducere în istoria monumentului

Istoricul Mănăstirii Suzana este greu de reconstituit din lipsă de documente, iar acolo unde acestea există, sunt în neconcordanță cu tradiția locului. Mănăstirea Suzana este așezată între Munții Grohotișul, la nord-vest, pe o prelungire a muntelui Bobu cu apa Stancei, râul Teleajen și muntele Clăbucetul Teleajenului, la sud-est, de unde izvorăște torentul Iepurașul. Colina pe care este așezată mănăstirea, are forma unui triunghi, a cărui bază se sprijină în partea de răsărit de marginea șoselei (DN 1A), iar vârful colinei se înalță lin, înfingându-se

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova

în Muntele Bobu, formând o înfundătură între doi pereți împăduriți, cu o pantă repede, fiind străjuită dinspre apus de pâraul Stancea.

Tradiția¹ spune că pe la 1740, o ardeleancă din Săcele, Stanca Arșicu mocancă², trecând cu servitorii și cărașii pe drumul Teleajenului, se rătăcesc în pădure și nimeresc într-o poiană deosebit de frumoasă și luminoasă – Poiana ruinelor Schitului Cornul Caprii, care aparținea moșiei Măneciului, iar conform primei hotărânicii din anul 1690 aparținea, prin extensie, Mănăstirii Sinaia. Stanca Arșicu poposește așadar pe valea Stăncii sau Stancei, așa cum este numită astăzi datorită pâraului Stancea, și vede ruinele schitului, pe care mai târziu îl va reactiva. Pe drumul de întoarcere trece pe la Mănăstirea Sinaia, destăinuind totul starețului Nifon (1737-1773) de la care află că într-acel loc fusese „o mănăstire de călugărițe care au trăit în acel loc în pustnicie, doar că mănăstirea s-a dărâmat, iar călugărițele, unele alungate și unele chiar omorâte de armatele unor hoarde barbare, care au intrat în țară pe acel drum pentru a prăda și robii poporul român”³.

Stanca Arșicu, văduvă fiind, își vinde toate averile din Săcele, se călugărește sub numele de Suzana monahia și, împreună cu alte doritoare de viață monahicească, pornesc reconstruirea Schitului Cornul Caprii. În unele studii, cum ar fi cel al lui Nicolae Stoicescu, denumirea schitului vechi ar fi Valea Caprii, în vremea când acesta nu se numea încă Suzana. Tradiția consemnează că prima biserică a schitului ridicată pe la 1740, a fost din bârne de lemn și a fost închinată Sfântului Ierarh Nicolae, rezistând intemperiilor vreme de aproape 100 ani.

Prima dovadă documentară despre existența schitului datează din 14 septembrie 1814, când lăcașul nu se numea încă Suzana ci Valea Caprii⁴. Într-o însemnare din 1813, i se spunea schitul de călugărițe de pe apa Teleajenului, cu hramul Sfântul Nicolae. Este deci sigur că la începutul secolului al XIX-lea schitul nu se numea încă Susana. Trebuie să menționăm că a mai existat un schit Valea Caprei, pe Nișcov, având hramul Sfinții Împărați, construit de Nicolae Bașcihodar și de soția Elena, sora Episcopului Chesarie al Buzăului, cu puțin timp înainte de 1826. La acea dată, 1814, Ioan Vodă Caragea, Domnul Țării Românești, scutea averea schitului de „dijmărit” și „vinărici” și dădea dreptul să țină

---

¹ Mulțumim pentru informațiile despre istoricul mănăstirii și sprijinul primit în timpul desfășurării cercetărilor arheologice maicii starețe Teofana și maicii Mitrodora (stareța mănăstirii în perioada efectuării cercetărilor arheologice).

² Moroianu 1938, p. 44-45.

³ Stoicescu 1982, p. 418.

⁴ Pavlov 1925, p. 42- 43.

doi oameni pentru „poșlușanie”. Domnul își motiva „mila” pentru schit deoarece acesta se află „în pădure la loc deosebit” și, în plus pentru că „s-ar fi aflând sărac și fără de nici un ajutor”, după cum rezultă atât „din jalba călugărilor, cât și din anaforaia dumnealui vel logofătului”⁵. O legendă spune că aici Radu, fiul lui Constantin Brâncoveanu, a fost ridicat de către turci, trădat fiind de rivalul său, Diki, secretarul cancelariei lui Șerban Cantacuzino, care a și fost omorât chiar pe poiana unde este azi cimitirul⁶.

Dacă începuturile schitului sunt greu de reconstituit, nici împrejurările refacerii din 1840 nu sunt prea ușor de lămurit, deoarece pisania veche a fost înlocuită în 1882. Conform lui Nicolae Stoicescu, singura știre pe care o avem este declarația făcută de egumenul monastirii Sinaia, Ioasaf arhimandritul care spunea în anul 1839, „că mai în trecuții ani cu asemenea râvnă și cerere pornindu-se niște făurei tot din ținutul Brașovului au înființat un schit pe moșia acestui schit Sinaia, în apa Teleajăn, și acum se află în proastă stare și mai în desăvârșită părăsire”⁷. Din această declarație deducem că primul schit a fost construit de niște femei din ținutul Brașovului, nu cu prea mult timp înainte de 1839, deși tradiția amintește că prima biserică a mănăstirii care ar fost din lemn, ar fi durat 100 ani (probabil undeva în intervalul 1740-1840), după care a fost înlocuită cu o biserică în piatră.

În anul 1839, mai multe femei din Săcele: Sora, fosta soție a răposatului Stan Albuleț, care dispunea de 600 de galbeni, 500 oi, 50 de vaci, patru boi cu un car mare, și patru cai cu căruță; Stanca văduva lui Radu Ginglea, cu 400 de galbeni și 30 de vaci; Paraschiva Ciupercă, cu 300 de galbeni și 100 de oi; Paraschiva Necula cu 300 de galbeni; Stanca Curteanu cu 300 de galbeni, 200 de oi și 20 de vaci; Paraschiva Brezeanu cu 300 de galbeni și 200 de oi și Maria, fiica lui I. Hârmăneanu, cu 200 de galbeni, au cerut Domnului Țării Românești „să li să dea un loc de spășenie pă apa Doftanii, anume Podurile Mici, unde a ne putea să ne facem un schituleț din puterea noastră”. Ele cereau totodată ca stareță pe Sora Albuleț „după a sa vrednicie care se și arată cu a sa zestre”⁸. Într-adevăr, din cele șapte femei, Sora Albuleț, devenită Suzana, avea cea mai mare zestre. Cererea femeilor nu a fost aprobată deoarece egummenul mănăstirii Sinaia nu a dat binecuvântare pentru construirea schitului pe moșia mănăstirii, invocând motivul arătat mai sus, că mai exista un asemenea schit pe

---

⁵ Urechia 1898 p. 247

⁶ Costeanu 1930, p. 11

⁷ Cunoașterea Prahovei 1939, p. 96

⁸ Cunoașterea Prahovei 1939, p. 91-92

Valea Teleajenului aflat „în proastă stare” construit tot de locuitoare din aceeași regiune. Starea de degradare avansată a schitului de pe Teleajen se putea datora marelui cutremur din anul 1838, care a provocat daune la multe monumente din zonă⁹.

Întrucât ctitora schitului Suzana de la 1840 este considerată Suzana Albuleț și, ținând seama de refuzul egumenului Ioasaf de a permite construirea unui schit la Podurile, ca și de starea proastă a schitului de pe Valea Teleajenului, este foarte probabil că cele șapte femei din Săcele au fost sfătuite să-și folosească averea în scopul reconstruirii schitului de pe Teleajen, numit apoi Suzana după numele stareței ctitoră. Nicolae Stoicescu afirma „că este greu de crezut că au fost două ctitoare cu același nume, Suzana, una la 1740 și una la 1840”¹⁰.

Nu se cunosc informații despre biserica de la 1840. Conform sigiliilor de pe documentele aflate la Arhivele Naționale, trimise de către stareța schitului după anul 1874, apare un desen al bisericii schitului din 1845, care pare destul de mică, având o singură turlă¹¹.

Este greu de spus dacă Suzana Albuleț a refăcut biserica din temelie sau doar a reparat-o, luând în considerație faptul că la 1874, biserica era considerată veche din care cauză amenința să se ruineze; este posibil ca în 1840 să se fi executat doar reparații și refaceri parțiale¹². Atunci, dacă dăm crezare și tradiției orale, este posibil ca biserica de la sfârșitul secolului al XVIII-lea să fi rezistat până în deceniul opt al secolului al XIX-lea.

După anul 1840, Schitul Suzana este amintit în documente cu acest nume, conform documentului din 1842, când primește danie de la Dobra, din Izvoarele. Așa cum se menționează în documentul de la 1814, schitul era sărac, lipsit în general de avere. Singura avere imobilă o constituiau locul unde afla și câteva poieni (Gradinița, Varnița, Crucea și Bobu) spre Mâneciu, o vie în dealul Măgureni și un loc la Izvoarele¹³.

La 1864 schitul dispunea de vatra schitului cu trei ochiuri de fânează, care sunt pe seama schitului, cedate de către starețul Onufrie al Mănăstirii Sinaia, și o vie la Gornet¹⁴. Începând cu anul 1874, stareța Mănăstirii, Natalia Perlea, a început să ceară Ministerului Cultelor și

---

⁹ Stoicescu 1982, p. 419.

¹⁰ Stoicescu 1982, p. 419.

¹¹ Stoicescu 1982, p. 420.

¹² Stoicescu 1982, p. 420.

¹³ Arhivele Naționale. Schitul Suzana, I/1.

¹⁴ Arhivele Naționale. Schitul Suzana, I/4, 5, 9, 10, documente din 24 octombrie și 23 noiembrie 1857, 11 iulie 1860, 27 martie 1861.

Instrucțiunii, fonduri pentru repararea bisericii, arătând că dacă nu se fac reparațiile necesare „lăcașul se va ruina încât va fi imposibil de a-i mai face orice fel de reparație”¹⁵.

În același an, prefectul județului Prahova a cerut și el ministerului efectuarea unor reparații, susținând că „biserica Schitului Susana este amenințată a se dărâma din cauza vechimei, astfel că dacă s-ar mai lăsa în starea actuală, ar deveni o adevărată ruină”¹⁶.

În anul 1875 s-a întocmit și un deviz, în valoare de 3.837,98 lei, dar din lipsă de fonduri, lucrările nu au putut fi efectuate, cu toate insistențele stareței mănăstirii¹⁷. În anul 1879, constantându-se că demersurile de la București au rămas fără nici un răspuns și că biserica fiind veche „nu mai poate primi nici o reparațiune”, Maica Stareță Natalia Perlea, cu soborul mănăstirii s-au hotărât să reconstruiască biserica. Au adunat materialele necesare: lemn, var, cărămidă, deși biserica este din piatră de râu, precum și 800 de lei. Au cerut un ajutor de 4.000 de lei, Ministerului Cultelor, pentru reclădirea bisericii¹⁸.

În anul 1880, o comisie alcătuită din scriitorul Ioan Slavici și arhitectul G. Mandrea, care au fost trimiși de la București spre a cerceta starea lăcașurilor religioase din țară, raportau Ministerului Cultelor următoarele: „Biserica mică și aproape ruinată de mai înainte, a fost dărâmată și maicile au adunat milostenii ca să zidească o biserică și mai mare în locul celei vechi. Această nouă biserică nu s-a putut încă termina, deși zidăria și învelișul s-au făcut. Lucrările nu se pot urma mai departe deoarece nu numai că lipsesc banii, dar administrația mănăstirii mai e totodată datorare antreprenorului cu 3500 lei noi, pentru lucrări acum terminate. Spre a achita această datorie și spre a termina biserica, mănăstirea ar mai avea nevoie de o subvenție de vreo 5000 de lei noi. Cât pentru zugrăveală s-a găsit un pios donator care o va face cu cheltuiala sa. Suntem siguri Domnule Ministru, că zelul maicelor de la Suzana va afla încurajare din partea onor Minister”¹⁹.

Raportul a avut urmări favorabile, Ministerul contribuind și el la terminarea lucrărilor, care au fost în 1882. Pentru a-i determina să dea acest ajutor, a fost nevoie ca mănăstirea să trimită numeroase cereri.

---

¹⁵ Arhivele Naționale ale României. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. nr. 21721872, f. 3.

¹⁶ Arhivele Naționale ale României. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. nr. 21721872, f. 5.

¹⁷ Arhivele Naționale ale României. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. nr. 21721872, f. 14.

¹⁸ Arhivele Naționale ale României. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. nr. 21721872, f. 28.

¹⁹ Monumente Naționale. Monastiri și biserici ortodoxe, p. 226.

Banii ceruți erau necesari pentru: așezerea dușumelelor, învelișul turelor, șindrilit, executarea strănilor, etc. Devizul lucrărilor a fost în valoare de 18.560 lei, și s-au folosit 430 mc piatră brută, 60.000 buc. cărămidă, 5.200 ocale de var, 550 căruțe de nisip aduse din Teleajen, 62.000 șindrile. La 14 februarie 1883 stareța Natalia Perlea trimitea actele justificative cheltuielilor celor 5.500 lei primiți de la minister „în ajutorul clădirii sfântului lăcaș”²⁰.

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică a avut ca scop obținerea de informații privind structura fundațiilor și determinarea eventualelor faze constructive ale bisericii Mănăstirii Suzana, județul Prahova. Pornind de la informațiile orale dar și de la cele documentare, săpătură arheologică preventivă trebuia să confirme sau să infirme dacă sub actuala biserică a mănăstirii există urme ale bisericilor mai vechi ridicate la 1740, respectiv 1840. Informațiile obținute în urma acestei cercetări arheologice sunt absolut indispensabile pentru realizarea proiectului de arhitectură privind restaurarea și consolidarea bisericii principale a Mănăstirii Suzana, județul Prahova.

Metodologie de cercetare

În abordarea acestui obiectiv s-a plecat de la releveul bisericii mănăstirii, după care au fost trasate secțiunile arheologice planificate. Astfel, a fost practică o secțiune longitudinală (S I), dispusă pe axul est-vest al bisericii, pornind din exteriorul pridvorului și terminându-se în exteriorul altarului. În această campanie, din S I, a fost cercetată suprafața situată dintre ușa de intrare în naos și treptele din fața altarului, având dimensiunile de 14,80x2 m. și porțiunea situată în exteriorul altarului pe latura de est având indicativul Cas 1.

Pe laturile de est, sud și nord ale edificiului au fost proiectate casete dispuse perpendicular pe axul est-vest al bisericii în zona principalelor elemente constitutive ale bisericii (altar, abside laterale, naos și pronaos). Astfel, au fost deschise un număr de opt casete, după cum urmează:

Caseta 1 (Cas. 1) a fost trasată pe latura de est a bisericii, în exteriorul altarului, constituind prelungirea secțiunii S I în exteriorul edificiului. Dimensiuni: L=4 m., l=2 m. Cas. 1 a fost prelungită pe latura de sud cu lățimea de 1 m. pe o lungime de 2,50 m. de la marginea platformei de beton care înconjoară biserica.

---

²⁰ Arhivele Naționale ale României. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dos. nr. 2172/1872, f. 32, 34, 35, 38.

Caseta 2 (Cas. 2) a fost trasată pe latura de sud, în exteriorul edificiului, în zona dintre altar și naos. Dimensiuni: L=2 m., l=2 m. Ulterior această casetă a fost prelungită spre est, spre cas. 7, cu o suprafață având dimensiunile de 1,5 m. lungime și 1 m. lățime.

Caseta 3 (Cas. 3) a fost trasată pe latura de sud, în exteriorul edificiului, în zona dintre absida laterală sudică și naos. Dimensiuni: L=2,5 m., l=1,5 m.

Caseta 4 (Cas. 4) a fost trasată pe latura de nord, în exteriorul edificiului, în zona dintre altar și naos. Dimensiuni: L=2 m., l= 2 m. Această casetă a fost prelungită spre nord cu 1 m., ajungând la lungimea de 3 m.

Caseta 5 (Cas. 5) a fost trasată pe latura de sud, în exteriorul edificiului, în zona dintre absida laterală nordică și naos. Dimensiuni: L=2,5 m., l=1,5 m.

Caseta 6 (Cas. 6) a fost trasată pe latura de nord, aproximativ în colțul de nord-est al altarului, la est de cas. 4 și la vest de cas. 8. Dimensiuni: L=3,5 m, l=2 m.

Caseta 7 (Cas. 7) a fost trasată pe latura de sud, aproximativ în colțul de sud-est al altarului, la est de cas. 2. Dimensiuni: L=3,5 m., l=2 m.

Caseta 8 (Cas. 8) a fost trasată pe latura de est a bisericii, în exteriorul altarului, la nord de cas 1. Între cas. 1 și cas. 8 a fost păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 1m. Dimensiuni: L=3 m., l=2 m.

Stratigrafie:

a. În interiorul bisericii Sfântul Nicolae:

- umplutură (moloș, nisip, pietricele);
- bârne și podea actuală;
- bârne pardoseală veche;
- nivel de pământ cenușiu cu pietricele;
- nivel de cărămidă provenită din dematellare;
- fundație cu mortar;
- nivel de pământ negru cenușiu;
- nivel de pământ galben cenușiu;
- nivel natural de pământ cenușiu amestecat cu rocă;
- nivel de pardoseală cu urme de lemn;
- nivel de pământ gri cenușiu cu urme de pardoseală;
- nivel de frescă;
- nivel de pământ cenușiu;
- nivel de cărămidă sfărâmată;
- nivel de umplutură cu fragmente de cărămidă;

- nivel de pământ gălbui cu pietricele;
- groapă fundații;
- cărămizi și ziduri din cărămidă;
- lentile de mortar.

b. În exteriorul bisericii Sfântul Nicolae:

profil sud cas. 1:

- placă de beton;
- nivel vegetal;
- nivel de pământ cenușiu;
- nivel de pământ cenușiu cu fragmente de cărămidă, mortar și pietricele;
- nivel de pământ galben cenușiu;
- gropi de stâlp;
- rădăcină pom;

profil nord cas. 1:

- nivel vegetal;
- nivel de pământ cenușiu;
- nivel de pământ cu fragmente de cărămidă și pietricele;
- nivel de pământ cenușiu;
- nivel de pământ cenușiu cu pietricele;
- nivel de pământ galben cenușiu cu pietricele și fragmente de cărămizi;
- osuar;
- nivel de mortar cu pietricele;
- lentilă de mortar;
- rocă naturală.

profil sud cas. 8:

- nivel vegetal;
- nivel de pietriș;
- nivel de pământ cenușiu;
- nivel de pământ cu pietricele;
- nivel de pământ galben cenușiu cu pietricele și fragmente de cărămizi;
- nivel de pietre;
- nivel de pământ cenușiu
- groapă osuar;
- nivel de pământ cu fragmente de cărămidă și pietricele;
- nivel de pământ cenușiu;
- rocă naturală.

profil vest cas. 3:

- placă de beton contemporană;
- nivel de pământ negru;
- nivel de pământ cenușiu friabil cu fragmente de mortar;
- nivel de pământ cenușiu;
- nivel de fragmente de cărămidă și mortar;
- groapă umplută cu pietricele;
- nivel de pământ galben cenușiu;
- nivel de pământ negricios;
- nivel de pământ galben;
- nivel de pietre;
- rocă naturală;
- lentilă de mortar;
- groapă M 6.

profil vest cas. 5:

- placă de beton contemporană;
- nivel de pământ negru cu pietricele;
- nivel de pământ cenușiu cu fragmente de cărămidă, mortar și pietricele;
- nivel de pământ galben cenușiu;
- rocă naturală;
- lentilă de mortar;
- lentilă de cărămidă.

Complexe arheologice:

a. Interiorul Bisericii Sfântul Nicolae

În interiorul Bisericii Mănăstirii Suzana a fost trasată secțiunea S I, longitudinală pe axul bisericii, între ușă și treptele din fața altarului, cu dimensiunile de 14,80x2 m.

Au fost identificate urmele a cinci fundații și a doi piloni din cărămidă aparținând unor construcții anterioare actualei construcții.

Pornind de la intrare spre altar, zidurile identificate sunt următoarele:

- Prima fundație este construită din piatră de carieră legată cu mortar. S-a păstrat și o porțiune din elevația acestui zid care era realizată din cărămidă legată cu mortar. S-a observat și una din laturile ancadramentului pentru ușă realizat din piatră.
- A doua fundație este realizată din piatră legată cu mortar de slabă calitate, mai îngustă decât prima. Fundația era foarte prost conservată, observându-se mai bine în cele două profile ale S I.

- A treia fundație este realizată din piatră legată cu pământ. Se păstrează o singură asiză de pietre.
- Doi piloni din cărămidă legată cu mortar, de formă aproximativ pătrată suprapun parțial cea de-a treia fundație identificată. Unul dintre piloni este situat spre latura de nord a S I, iar cel de-al doilea pilon a fost observat în profilul sud al S I.
- A patra fundație este realizată din piatră legată cu pământ; și în acest caz se păstrează o singură asiză de pietre.
- A cincea fundație observată în S I este situată în fața treptelor din fața altarului actualei biserici. Fundația este realizată din piatră legată cu pământ; și în acest caz se păstrează o singură asiză de pietre. După prăbușirea parțială a unei porțiuni din profilul de nord al S I a fost observată existența unei fundații situată perpendicular pe cea de-a cincea fundație. Această fundație este realizată din pietre legate cu mortar.

b. Exteriorul Bisericii Sfântul Nicolae

- În cas. 1 la adâncimea de 0, 60 m. a fost observată la început ca o aglomerare de pietre de râu legate cu mortar. Pentru cercetarea completă a acestui complex a fost trasată cas. 8 situată la nord de cas 1. După finalizarea săpăturii s-a constatat că această structură este un osuar, cu o formă dreptunghiulară.
- Pe profilul de vest al cas. 4 a fost observată amprenta unui canal de drenaj, care, în timp, a fost umplut și acoperit cu mai multe nivelări.
- În cas. 1 pe profilul sudic al casetei se observă amprenta gropilor a doi stâlpi dispuși paralel. Datorită amplasării acestor gropi în linie este posibil ca aceștia să fi făcut parte dintr-o construcție ușoară (acoperiș pentru osuar sau pentru o troiță).

c. Descoperiri funerare

Complexele funerare descoperite în campania 2011 au fost identificate exclusiv în exteriorul Bisericii Sfântul Nicolae. Au fost identificate un număr de nouă morminte care au aparținut unor călugărițe care au viețuit în cadrul Mănăstirii Suzana.

Mormântul 1 (M 1) a fost observat în cas. 2, la adâncimea de 1 m.; este vorba de un înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. În partea stângă a craniului, spre zidul bisericii, au fost identificate trei cărămizi având inscripții cu litere chirilice și a patra cărămidă fără inscripție. Din acest înhumat se păstrează craniul. La o distanță aproximativă de 20 cm. au fost identificate oase umane ce fac parte din partea inferioară a bazinului unui înhumat.

Mormântul 2 (M 2) a fost identificat în cas. 1, la adâncimea de 1,55 m.; înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Lângă zona craniului se află depuse două cărămizi, dispuse pe cant. Acestui schelet îi lipsește craniul.

Mormântul 3 (M 3) a fost observat în cas. 2, la adâncimea de 1,35 m.; este vorba de un înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. M 3 a fost identificat sub nivelul de depunere al M1. A fost cercetat integral.

Mormântul 4 (M 4) a fost observat în cas. 2, la adâncimea de 1,40 m.; este vorba de un înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Lângă craniu a fost depusă o cărămidă, dispusă pe cant. Corpul intră în profilul nord al secțiunii, tăiat de fundația bisericii actuale. M 4 a fost identificat sub nivelul de depunere al M1.

Mormântul 5 (M 5) a fost identificat în cas. 4, la adâncimea de 1,20/1,30 m.; înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Din acest mormânt s-au păstrat câteva oase într-o stare precară de conservare. Intră în profilul de est al cas. 5. Groapa lui M 5 este suprapusă de o nivelare cu pietriș.

Mormântul 6 (M 6) a fost identificat în cas. 3, la adâncimea de 1,40/1,60 m., înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Mormânt cercetat parțial, corpul intră în profilul de vest al casei.

Mormântul 7 (M 7) a fost identificat în cas. 3, la adâncimea de 1,60 m.; înhumat depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Mormânt cercetat parțial; corpul intră în partea de est a casei, fiind distrus de fundația bisericii Sfântul Nicolae. Capul era poziționat într-o casetă constituită din patru cărămizi, dintre care cea plasată în spatele capului conține o inscripție cu caractere chirilice. Numele inscripționat pe cărămidă este Dorotea monahea și data decesului: 19.10.1844.

Mormântul 8 (M 8) a fost identificat în cas. 7, la adâncimea de 1,57 m.; înhumat depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Defunctul avea pe piept o cruciuliță confecționată din bronz. În jurul gropii acestuia au fost descoperite și o serie de cuie din fier lucrate manual. Posibil să fi făcut parte dintr-un coșciug.

Mormântul 9 (M 9) a fost identificat în cas. 1 la adâncimea de 1,25 m.; înhumat depus în decubit dorsal, orientat vest-est. Se afla imediat sub M 2; groapa acestuia o tăia pe cea a lui M 9. Acestui mormânt îi lipsesc oasele de deasupra bazinului, probabil înlăturate cu ocazia săpării gropii lui M 2.

Coroborând informațiile obținute în această campanie (poziția mormintelor, faptul că unele dintre morminte au fost deranjate de fundațiile actualei biserici, informațiile de pe cărămizile cu inscripție), considerăm că aceste complexe funerare sunt contemporane bisericii cu fundația construită din piatră de carieră legată cu mortar.

Concluzii istorico-arheologice

Istoricul Mănăstirii Suzana este greu de reconstituit din lipsă de documente, iar acolo unde acestea există, sunt în neconcordanță cu tradiția. Tradiția spune că pe la 1740, o ardeleană din Săcele, Stanca Arșicu mocancă, trecând cu servitorii și călăușii pe drumul Teleajenului, se rătăcesc în pădure și nimeresc într-o poiană deosebit de frumoasă și luminoasă – Poiana ruinelor Schitului Cornul Caprii, care aparținea moșiei Măneciului, iar conform primei hotărânicii din 1690 aparținea, prin extensie Mănăstirii Sinaia. Stanca Arșicu, văduvă fiind, își vinde toată averea din Săcele, se călugărește sub numele de Suzana monahia și împreună cu alte doritoare de viață monahicească purced la reconstruirea Schitului Cornul Caprii. Prima dovadă documentară despre existența schitului datează din 14 septembrie 1814, când lăcașul nu se numea încă Suzana ci Valea Caprii - într-o însemnare din 1813, i se spunea schitul de călugărițe de pe apa Teleajenului, cu hramul Sfântul Nicolae. Este deci sigur că la începutul secolului al XIX-lea schitul nu se numea Susana. Dacă începuturile schitului sunt greu de reconstituit, nici împrejurările refacerii din anul 1840 nu sunt prea ușor de lămurit, deoarece pisania veche a fost înlocuită în 1882. Conform lui Nicolae Stoicescu, singura știre pe care o avem este declarația făcută de egumenul mănăstirii Sinaia, Ioasaf arhimandritul. Din această declarație deducem că primul schit a fost construit de niște femei din ținutul Brașovului, nu cu prea mult timp înainte de 1839, deși din tradiție aflăm că prima biserică a mănăstirii care ar fi fost din lemn, ar fi durat 100 ani 1740-1840, după care a fost înlocuită cu o biserică în piatră.

Cercetările arheologice de la Biserica mănăstirii Suzana au avut ca scop fundamentarea studiului de arhitectură necesar pentru restaurarea monumentului. În interiorul Bisericii Mănăstirii Suzana, în secțiunea deschisă aici, au fost identificate urmele a cinci fundații și a doi piloni din cărămidă aparținând unor construcții anterioare actualei construcții. Pornind de la intrare spre altar au fost identificate următoarele structuri constructive: Prima fundație este construită din piatră de carieră legată cu mortar. S-a păstrat și o porțiune din elevația acestui zid care era realizată din cărămidă legată cu mortar. S-a observat

și una din laturile ancadramentului pentru ușă realizat din piatră. A doua fundație este realizată din piatră legată cu mortar de slabă calitate, mai îngustă decât prima. Fundația era foarte prost conservată, observându-se mai bine în cele două profile ale S I. A treia fundație este realizată din piatră legată cu pământ. Se păstrează o singură asiză de pietre. Doi piloni din cărămidă legată cu mortar, de formă aproximativ pătrată care suprapun parțial cea de-a treia fundație identificată. Unul dintre piloni este situat spre latura de nord a S I, iar cel de-al doilea pilon a fost observat în profilul sud al S I. A patra fundație este realizată din piatră legată cu pământ; și în acest caz se păstrează o singură asiză de pietre. A cincea fundație observată în S I este situată în fața treptelor din fața altarului actualei biserici. Fundația este realizată din piatră legată cu pământ; și în acest caz se păstrează o singură asiză de pietre. După prăbușirea parțială a unei porțiuni din profilul de nord al S I a fost observată existența unei fundații situată perpendicular pe cea de-a cincea fundație. Această fundație este realizată din pietre legate cu mortar.

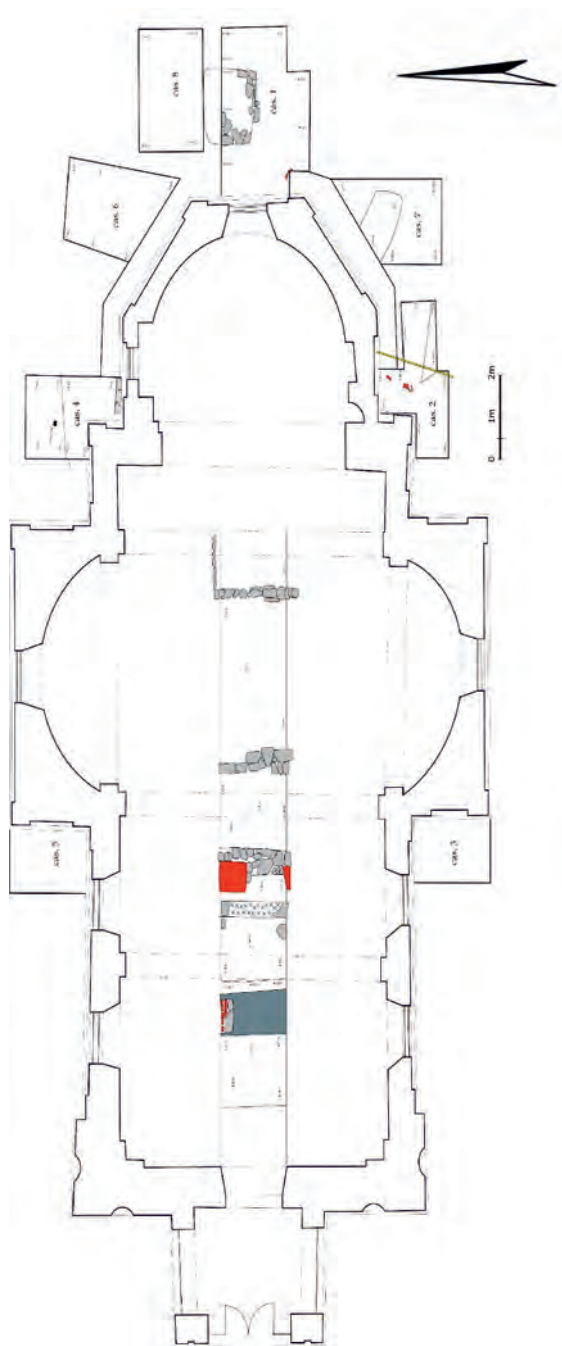
În acest stadiu al cercetărilor se desprind câteva concluzii preliminare. Prima fundație și cei doi piloni aparțin unei construcții ce avea fundația realizată din pietre de carieră legate cu mortar, iar elevația din cărămizi legate cu mortar. Această construcție ar putea fi biserica ridicată în jurul anului 1840. Celelalte patru fundații, precum și fundația observată la prăbușirea unei părți a profilului nord al S I aparțin cel mai probabil unei singure construcții. Aceasta avea fundațiile exterioare realizate din piatră de carieră legată cu mortar (slab din punct de vedere calitativ), iar fundațiile interioare erau realizate din piatră de carieră legată cu pământ. Astfel de fundații nu puteau susține decât o construcție din lemn și aceasta ar putea fi biserica ridicată pe la 1740.

În exteriorul bisericii au fost descoperite nouă morminte aparținând unor călugărițe ale mănăstirii, în marea lor majoritate având semnul distinctiv, specific unor astfel de morminte, cărămida depusă la cap și care avea inscripționat numele defunctei. În exteriorul bisericii, în dreptul absidei altarului, a fost descoperit un osuar realizat din piatră de carieră legată cu mortar, în care au fost reînhumate osemintele unor defuncți.

Cercetările din acest an de la Biserica mănăstirii Suzana au confirmat în mare parte istoria orală și informațiile documentare existente. Urmează ca cercetări viitoare să determine planimetria completă a celor două biserici mai vechi ale mănăstirii descoperite în acest an.

Bibliografie:

- **Costeanu 1930** Ioan I. Costeanu, *Valea Teleajenului, cu cetatea culturală Vălenii de Munte și monografia satului Homorâciu*, Tipografia Datina Românească, Vălenii de Munte, 1930.
- Cunoașterea** *Cunoașterea Prahovei, Locuri și oameni, Revista trimestrială sub conducerea lui I.G. Obrocea*, 1939, nr 2.
- Prahovei 1939**
- Moroianu 1938** Gheorghe Moroianu, *Chipuri Săcelene*, București 1938.
- Pavlov 1925** P. Pavlov, *Călăuză istorică despre sfintele monastiri și schituri ale județului Prahova*, Ploiești 1925.
- Stoicescu 1982** Nicolae Stoicescu, *Mănăstirea Suzana, un simbol al legăturilor dintre Transilvania și Țara Românească (la 100 de ani de la rezidirea bisericii mari)*, în: „Glasul Bisericii” XXXXI (1982), 4-6, p. 416-425
- Urechia 1898** V. A. Urechia, *Istoria românilor*, X, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1898.

Planșa I. Mănăstirea Suzana: planul general al săpăturilor – campania 2011.

1

2

3

4

Planșa III. Mănăstirea Suzana: imagini de săpătură S I
(fundațiile construcțiilor identificate în interiorul bisericii).

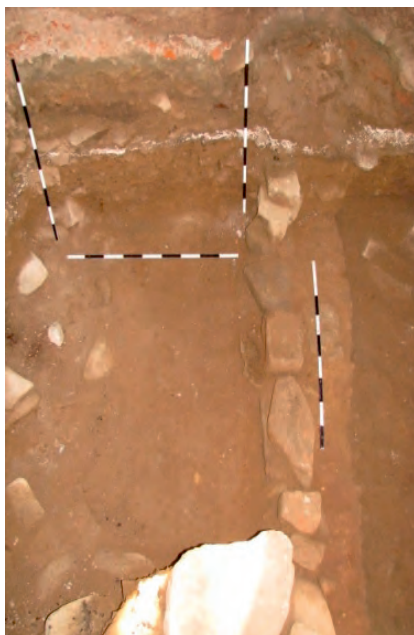
1

2

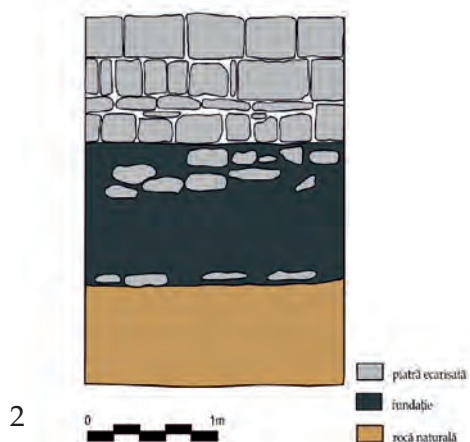
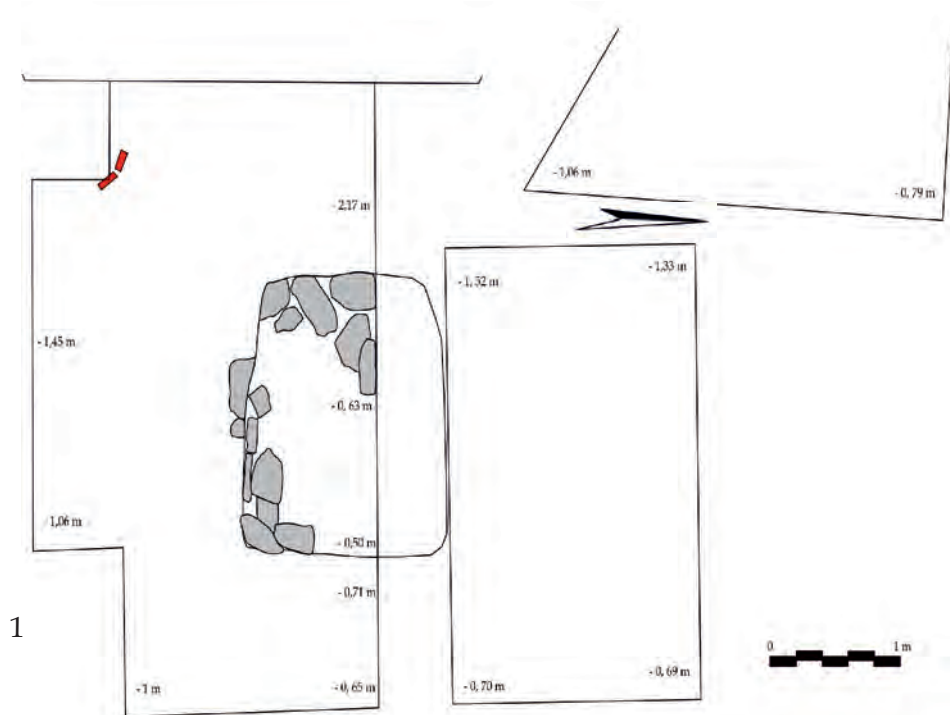

3

4

Planșa IV. Mănăstirea Suzana: imagini de săpătură S I
(fundațiile construcțiilor identificate în interiorul bisericii).

Planșa V. Mănăstirea Suzana: 1. planul Cas. 1 și Cas. 8; 2. profil vest Cas. 1;
3. fundația bisericii în zona altarului;

1

2

3

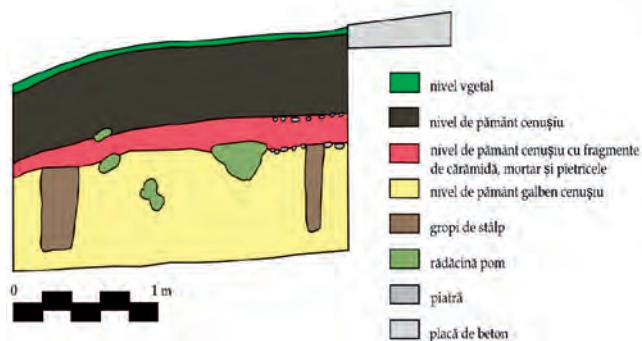
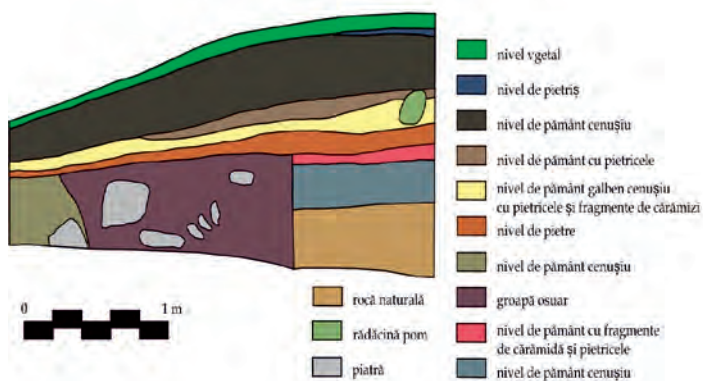
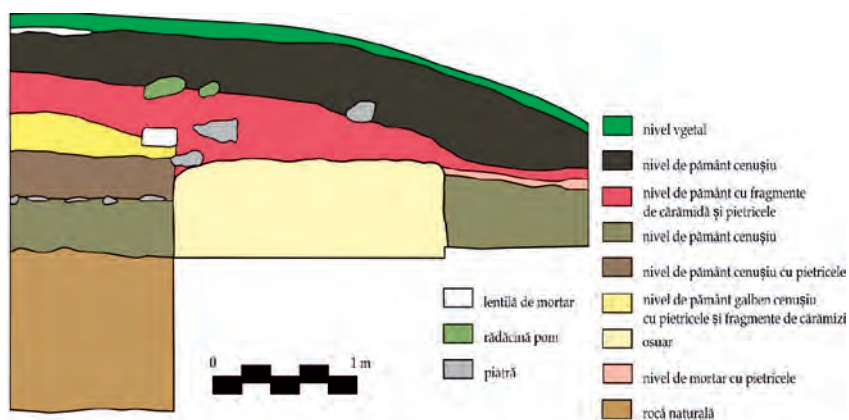
4

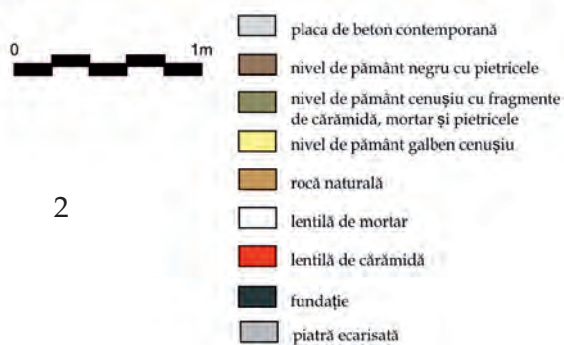
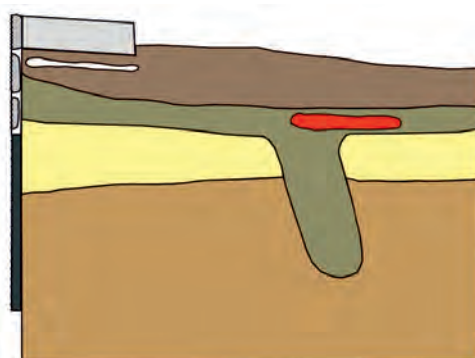
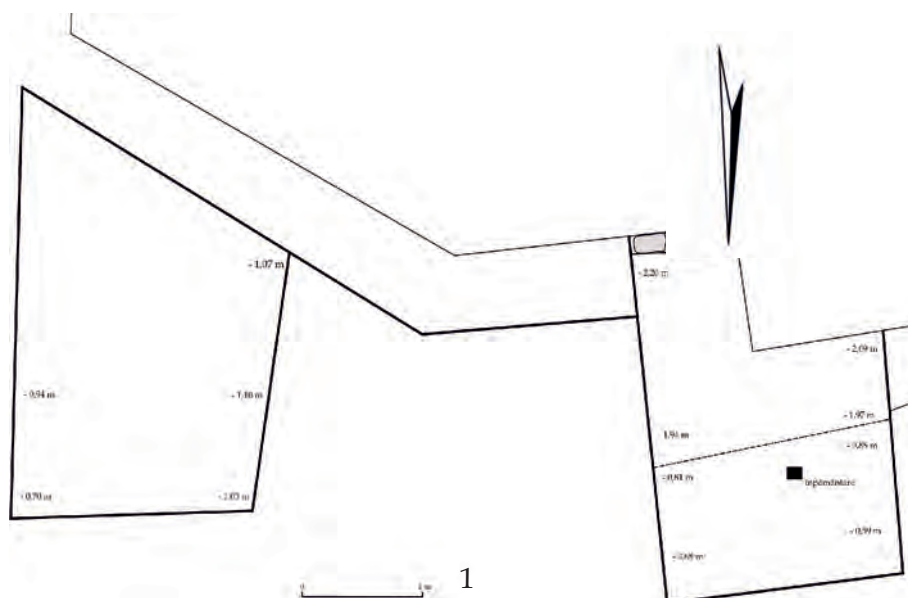
5

Planșa VI. Mănăstirea Suzana: 1 Cas. 1 - imagine de ansamblu;
2 Cas. 8 - imagine de ansamblu; 3-5 osuarul.

Planșa VII. Mănăstirea Suzana: 1 profil nord Cas. 1; 2 profil sud Cas. 8; 3 profil sud Cas. 1.

Planșa VIII. Mănăstirea Suzana: 1 planul Cas. 4 și Cas. 6; 2, profilul vest Cas. 5.

1

2

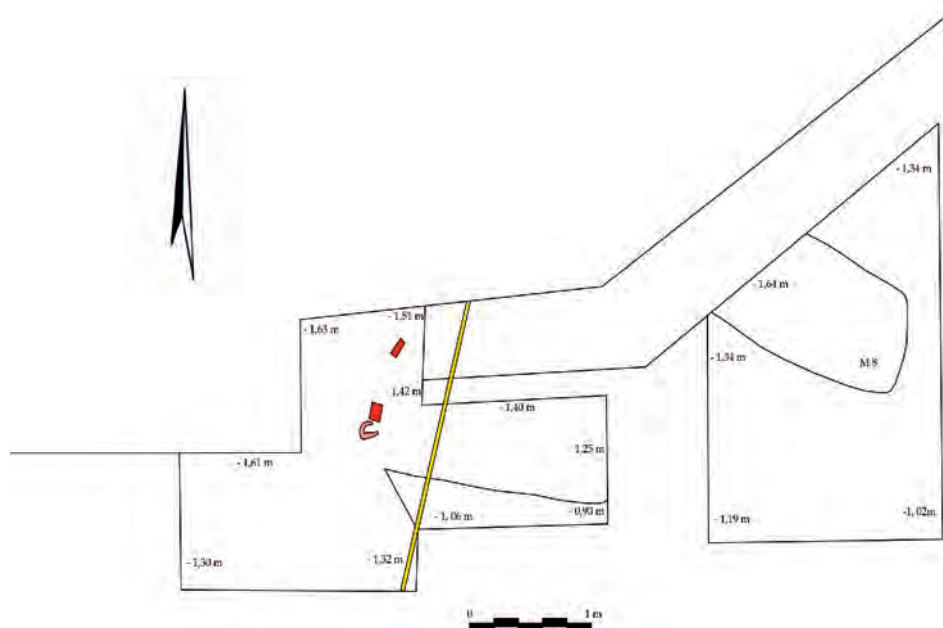

3

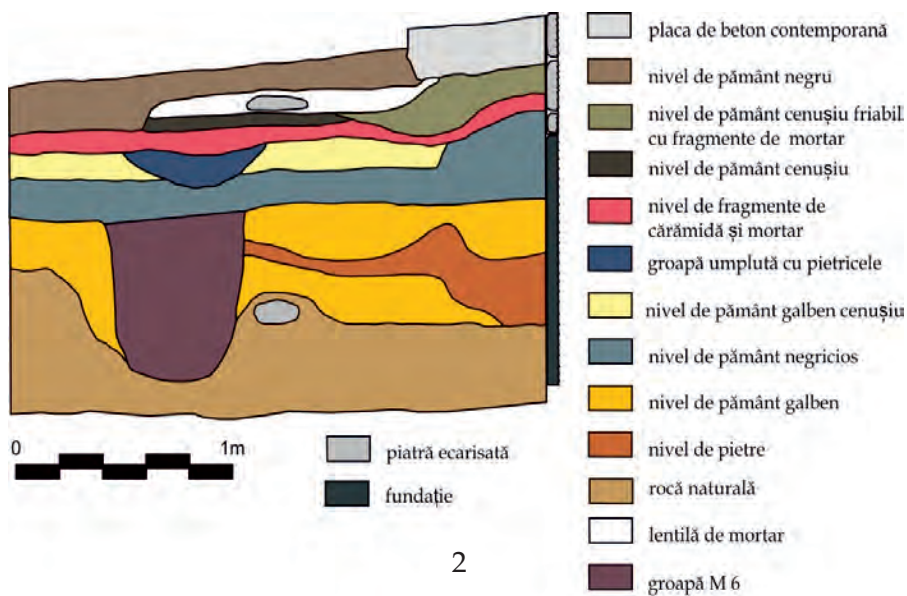

4

Planșa IX. Mănăstirea Suzana: 1 Cas. 5 imagine de ansamblu;
2 fundația bisericii în zona Cas. 5; 2-4 fundația bisericii în zona Cas. 4.

1

2

Planșa X. Mănăstirea Suzana: 1 planul Cas. 2 și Cas. 7; 2 profil vest Cas. 3;

1

2

3

4

Planșa XI. Mănăstirea Suzana: 1 Cas. 3 imagine de ansamblu;
2 profilul est Cas. 7, 3-4 mormântul M 7.

1

2

3

4

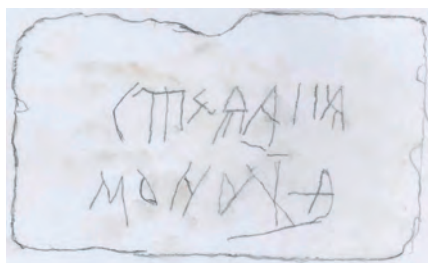

5

Planșa XII. Mănăstirea Suzana: 1 mormântul M 8 ; 2 cruciuliță din M 8;
3 mormântul M 2; 4 mormântul M 1-3; 5 mormântul M 9.

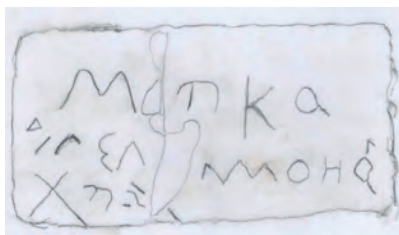
1

2

3

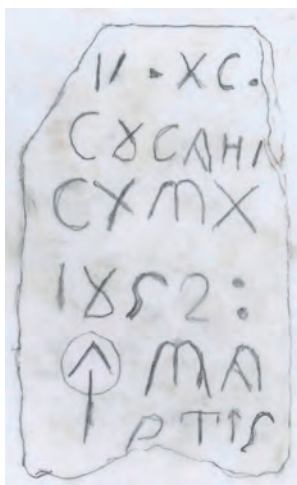

Planşa XIII. Mănăstirea Suzana: Cărămizi cu inscripții din normântul M1

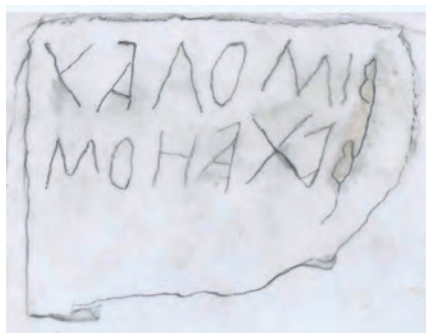

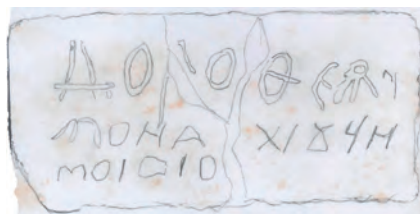
1

2

3

Planșa XIV. Mănăstirea Suzana, cărămizi cu inscripții: 1 mormântul M2;
2 mormântul M 4; 3 mormântul M 7.

Planșa XIV. Mănăstirea Suzana, obiecte descoperite în secțiunea S I (interiorul bisericii): 1 monedă emisiune Maria Tereza (1780); 2-5 recipiente din sticlă, fragmentare; 6 căniță; 7 candelă de sticlă încastrată în zidărie; 8 fragment frescă

Abstract

Suzana Monastery is located between the Grohotiș Mountains, in north-east, on an extension of Bobu Mountain with Stancei river, in the south-east, the Teleajen river and the mountain Clăbucetul Teleajenului, from which springs the Iepurașul torrent. The hill on which the monastery is located has the form of a triangle, on the east side is the road (DN 1A), and the hill's tip rises smoothly, to the Bobu mountain. The area is guarded from the west by the Stancea stream. Archaeological research had the purpose of obtaining information about the structure of the churches foundations and to determine the possible constructive phases of the church of the Suzana Monastery, Prahova County. Starting from the oral and written documentation, the archaeological excavation should have confirm or refute whether under the current church of the monastery there are traces of older ones constructed in 1740 and 1840. The information obtained from this archaeological research is absolutely indispensable for the architectural project concerning the restoration and consolidation of the main church of the Suzana Monastery, Prahova County.

Keywords: *Suzana Monastery, Prahova, 19th century, monastic complex, restoration*

MONEDE DE AUR TIP SOLIDUS DIN COLECȚIA MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

Claudiu Robe*

Rezumat

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova Ploiești expune în Cabinetul de Numismatică trei monede de aur tip solidus emise de împărații Constantin cel Mare (306-337), Valentinian al III-lea (425-455) și Mauricius Tiberius (582-602). Moneda tip solidus a fost emisă pentru prima dată sub domnia lui Constantin cel Mare probabil după anul 312 și va reprezenta moneda etalon a Antichității Târzii Romane având un standard al greutatei de 4,55gm, ca dimensiuni având aproximativ 20 mm. Moneda introdusă de împăratul Constantin cel Mare avea ca scop rezolvarea problemelor economice ale Imperiului Roman, iar datorită puterii sale moneda se va afla în circulație pentru o perioadă de aproape 700 de ani. Începând cu secolul al VI-lea, moneda va fi emisă de monetăriile Imperiului Roman de Răsărit unde va fi cunoscută și sub numele grecesc de nomisma. Emisiile de solidus vor înceta la sfârșitul secolului al XI-lea, când moneda va fi înlocuită cu o nouă emisiune de aur și anume, moneda de tip hyperper.

Cuvinte cheie: aur, solidus, nomisma, Constantin cel Mare, Imperiul Roman, Antichitate Târzie.

În cadrul Cabinetului de Numismatică al Muzeului Județean de istorie și Arheologie Prahova sunt expuse trei monede de aur tip solidus, emise în timpul împăraților romani Constantin cel Mare (306-337), Valentinian al III-lea (425-455) și Mauricius Tiberius (582-602). Contextul istoric în care împăratul Constantin cel Mare a luat decizia de a emite o nouă monedă de aur numită solidus sau nomisma se datorează dorinței sale de a continua reformele inițiate de împăratul Dioclețian. Constantin a reformat fiscalitatea, unificând diferitele sisteme de de taxare, fapt ce permitea statului să alcătuiască un buget, ținând și evidența sumelor de bani astfel colectate, taxele impuse având ca scop rezolvarea necesităților armatei și administrației.¹ Reformele inițiate de împăratul Dioclețian aduseseră o oarecare stabilitate economică în Imperiu, însă,

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova

¹ Manfred C. 2001,p.305

Edictul Prețurilor prin care se stabileau prețuri fixe ale mărfurilor a dus la o creștere a inflației. Introducerea de către Constantin cel Mare a unei noi monede de aur solidus de 4,55 gm avea ca scop redarea încrederii populației în sistemul monetar. Moneda nou introdusă se va afla în circulație pentru aproximativ 700 de ani și va înlocui moneda aureus, cantitatea de aur din care se emitea moneda fiind echivalată cu o livră romană, adică 324 grame, dintr-o astfel de livră fiind obținute 72 de monede solidus, la care se adaugă și subdiviziuni ale monedei solidus, cum sunt semissis (1/2 solidus) și tremissis (1/3 de solidus). După unele opinii solidus nu a fost o monedă în adevăratul sens al cuvântului, ci doar o metodă de teaurizare a aurului ca metodă de protecție împotriva inflației, puritatea și cantitatea aurului conținut în monedă fiind o preocupare constantă a autorităților romane și bizantine de mai târziu. În ceea ce privește aurul din care erau emise monedele, acesta provenea din confiscările de tezaur aflate în templele păgâne, din tributul pe care diverse popoare le plăteau Romei la care se adaugă noile taxe impuse de Constantin, taxe ce erau plătite în aur și argint. În ciuda faptului că moneda nou introdusă avea o puritate mare de aur, inflația a continuat să afecteze economia Imperiului Roman, fapt relevat de creșterea prețului aurului. Astfel, dacă în timpul domniei lui Dioclețian o livră de aur, ce însemna 324 gr, valora 50.000 de denarii de argint, în anul 324 livra de aur ajunsese să valoreze 300.000 de denarii de argint. Datorită acestui fapt, la mijlocul secolului al IV-lea valoarea monedei solidus va continua să crească. În unele provincii, precum Egiptul, se va ajunge ca o livră de aur să valoreze 2.120.000.000 denarii de argint, lucru ce va duce la dispariția eventuală a denarului de argint². Introducerea solidusului urmarea în același timp să creeze o nouă monedă etalon în jurul căreia să graviteze atât prețurile produselor cât și valorile celorlate monede aflate în circulație, ceea ce făcea ca taxele și salariile să fie plătite preferențial în această monedă³. Valoarea solidusului era una intrinsecă fiind dată de puritatea și valoarea aurului conținut în monedă, în același timp valoarea fiind dictată de prețul aurului aflat pe piață în condițiile în care moneda solidus devenise o monedă de largă circulație ⁴.

Încă din secolul al IV-lea au existat anumite suspiciuni ce priveau calitatea aurului existentă în monedă, acest fapt determinându-l pe împăratul Valentinian I să scoată din circulație și să topească mai multe emisiuni de monede solidus. Tot referitor la calitatea monedelor și

---

² Davies, 2002, pp.107-18.

³ Borek, 2015, p 6.

⁴ Borek, 2015 p12.

pentru a preveni falsurile, începând cu anul 368 solidi erau inscripționați cu literele OB, obryzum, termen din limba greacă ce desemnează aurul pur, monedele astfel inscripționate având garanția că respectă standardele oficiale. Pentru verificarea respectării standardelor, în anul 363 împăratul Iulian Apostatul crează oficiul zygoștaților (zygostates), funcționari ce aveau ca sarcină verificarea greutateii monedelor solidus și combaterea falsurilor. Din a doua jumătate a secolului al V-lea, emisiunile mai vechi de solidii nu mai sunt acceptate în tranzacții probabil datorită faptului că monedele nu mai corespundeau standardelor oficiale, în ceea ce privește puritatea aurului. De altfel sursele menționează existența a două tipuri de solidi, un tip ce respecta standardul oficial numit și solidus greu și un alt tip ce avea o greutate mai mică decât standardul, solidus ușor, numit astfel datorită circulației intense sau a modificării intenționate.⁵ Trebuie spus că încă de la primele emisuni sub Constantin cel Mare greutatea monedei solidus varia ușor în funcție de monetăria în care monedele erau emise. Astfel monede emise la Trier au greutatea de 4,59 gm, cele emise la Ticinum au greutatea de 4,50 gm, cele emise la Sirmium au greutatea de 4,51 gm, cele emise la Salonic au greutatea de 4,52 gm, apropiindu-se de valoarea standard de 4,55 gm.⁶ După anul 476, moneda solidus, numită nomisma va fi emisă în monetăriile Imperiului Roman de Răsărit, în special la Constantinople, păstrându-și în mare parte din puritatea aurului până în prima jumătate a secolului al XI-lea, când împăratul Mihail al IV-lea (1034-1041) emite monede nomisma a căror puritate a aurului era inferioară monedelor emise până atunci. Până la sfârșitul secolului al XI-lea valoarea monedei decade, aurul conținut în nomisma ajunge de la 24 carate (secolul IV) la 8 carate, împăratul Alexios I (1081-1118), realizând o reformă monetară prin care moneda solidus (nomisma) este înlocuită practic cu o nouă monedă hyperper a cărei greutate se apropia de cea a monedei solidus puritatea aurului fiind de 20 ½ carate.⁷ Toate cele trei monede solidus au fost achiziționate de Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova Ploiești, două dintre ele în anul 1965, iar una în anul 1995.

---

⁵ Borek ,2015 p.16

⁶ Sutherland ,Carson,1966 p.3

⁷ Grierson,1999 pp.10-11

Descrierea monedelor:

1. Solidus Constantin cel Mare

AV: capul laureat al împăratului spre dreapta; legenda: CONSTANTINUS PF AVG

RV: În centru Sol Invictus privind spre stânga chlamida peste umăr, mâna dreaptă ridicată iar în mâna stângă ține un glob; jos, în partea stângă se află un barbar îngenunchiat.

Legendă: CLARITAS REIPUBLICAE, jos SM TS marca monetăriei (Sakra Moneta Thesalonica), anul emiterii 317

RIC VII p. 500

Date tehnice: 4,57 g, 19x19,7 mm, nr inv. 34-2838

2. Solidus Valentinian

AV: În centru împăratul Valentinian III, bust cuirasat cu diademă și perle, lance pe umărul stâng, scut în mâna dreaptă.

Legendă: DN VALENTI IANVS PF AVG

RV: Împărații Theodosius II și Valentinian III stând pe tron, în costum consular și ambii împărați ținând mapa în mâna dreaptă și sceptru cruciform în mâna stângă, stea în partea de sus

Legenda: SALVS REI PVBLICAE, CONOB (monetăria Constantinopole) an emitere 425-429

http://www.wildwinds.com/coins/ric/valentinian_III/RIC_0242.txt

Date tehnice : 4,48 g ;20,5x21,1 mm. nr.inv.34-8169

3. Solidus Muricius Tiberius

AV: Împăratul Mauricius Tiberius purtând coif cu pană, bust cuirasat, ținând în mâna dreaptă globul cruciger;

Legendă : DN MAVRC Tib PP AVG

RV: Victoria în peplos și chiton ținând în mâna dreaptă labarum, iar în mâna stângă globul cruciger;

Legendă: VICTORI AVCCC, jos CONOB (atelier Constantinopole) an emitere 584-602

Catalog of Imperial Byzantine Coins in the British Museum, I p.128

Date tehnice :4,44g ; 19,9 x21,3 mm. nr.inv 34-28434

Bibliografie :

- Manfred Claus – *Împărați Romani* ,Editura Enciclopedică,București, 2001
- Glyn Davies-A History of Money from The Ancient Times to the Present Day, University of Wales Press, Cardiff, 2002
- Bruun Patrick M. – *The Roman Imperial Coinage* ,vol 7, London, Spink and Son, 1966
- Philip Grierson - *Byzantine Coinage*, Dumbarton Oaks Trustees for Harvard University 1999
- Warwick Wroth – *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*, London Order of the Trustees, 1908

Surse online:

- Borek Nicholas – The Zygostates, the Solidus and Monetary Technology in the Later Roman Empire, 2015 în <https://qspace.library.queensu.ca/handle/1974/13496>
- http://www.wildwinds.com/coins/ric/valentinian_III/RIC_0242.txt

Abrevieri:

- RIC ,VII - Bruun Patrick M. – *The Roman Imperial Coinage*, vol 7, London, Spink and Son, 1966

1

2

3

1. Solidus Constantin cel Mare; 2. Solidus Valentinian
3. Solidus Muricius Tiberius

Abstract

The Numismatic Cabinet of Prahova Museum of History and Archaeology exhibits three gold coins of solidus type issued during the reign of roman emperors Constantine the Great (306-337), Valentinian III (425-455) and Mauricius Tiberius (582-602). The solidus gold coin was the standard gold coin of the Late Roman Antiquity and was issued for the first time during the reign of emperor Constantine the Great probably after year 312 AD. The coin was in circulation for almost 700 years ,beginning with sixth century the coin being minted in the Eastern Roman Empire mints ,were it was known as nomisma .At the end of the eleventh century the solidus coin was replaced by a new gold coin, the byzantine hyperper.

Keywords: *gold, solidus, coin Constantine de Great, Roman Empire.*

ISTORIE

COSTUMUL DE CURTE MEDIEVAL

Amalia UNGUREANU *

Rezumat:

Epoca medievală reprezintă o perioadă favorabilă apariției unor noi stiluri și meșteșuguri artistice, spiritualitatea românească manifestându-se variat între secolele al XVII-XVIII-lea; perioadă în care au fost trasate formele armonioase ale caselor și palatelor domnești, cetăților, bisericilor și mănăstirilor. Concomitent, din metale și pietre prețioase, au fost realizate bijuterii și confecționate somptuoase veșminte, cusute cu fir de argint și aur. În studiul costumului de curte medieval, este necesară parcurgerea mai multor categorii de izvoare. Într-o ordine absolut aleatorie, care nu ține seama de criteriul importanței, aș aminti: urmele de viață descoperite pe cale arheologică (locuințe, vase, obiecte, morminte, podoabe, resturi de veșminte), documentele (acte de stăpânire a pământului, zapisuri, cărți de mărturie, foi de zestre, testamente, privilegii comerciale, scrisori particulare), inscripții diferite, însemnări pe cărți, peceți și alte izvoare heraldice. La toate acestea, se adaugă mărturiile vizuale (miniaturile, pictura religioasă și pictura laică), relatările cronicarilor epocii și povestirile călătorilor străini care ne-au cunoscut meleagurile, conturând în scrierile lor imaginea vieții românești din trecut. Consider necesar, în afara acestor categorii de izvoare menționate anterior, să analizăm cu atenție și piese de patrimoniu etalate în diverse expoziții muzeale sau aflate în depozite. În elaborarea acestei lucrări, alături de prezentarea generală, care face referire la costumul de curte medieval, sunt puse în valoare și piese de patrimoniu deținute de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, etalate la sediul muzeului „Casa Domnească” din Brebu.

Cuvinte cheie: medieval, veșminte, izvoare, patrimoniu, Brebu

Costumul și accesoriiile sale reprezentau o dovadă a puterii sociale și în consecință, a puterii politice, un cod care definea identitatea fiecărui membru al societății, un semn al diferenței de rang. Între rang și veșmânt trebuia să existe o corespondență perfectă. Prin reglementarea normelor costumare, se trasa un teritoriu rezervat exclusiv puterii, pentru că, doar elitele trebuiau să păstreze o poziție fruntașă, afirmată

---

* Muzeul „Casa Domnească” Brebu, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; e-mail: ungureanuamaliaelena@yahoo.ro

printr-un anumit standard de viață și recunoscută ca atare de cei din jur, prin intermediul veșmintelor purtate. Rangul și aspectul unui boier sau jupânițe era dat de haină. Până spre sfârșitul secolului al XVII-lea, hainele reprezentau una dintre cele mai mari averi ale unei familii, pornind încă de pe atunci, de la premisa conform căreia „haina îl face pe om”.

„Arheologia noastră costumară cu numeroasele și efemerele variante ale portului pământean, oglindește pe parcursul ei însăși istoria principatelor românești, cu frământările lor sociale, cu neconținutele lupte pentru libertate. Dintre toate formele de cultură materială, numai veșmântul omului desemnează de la prima vedere condiția fiecăruia, deosebirea de stare materială vădind prăpastia ce desparte felurile grupuri între ele, în sânul aceleiași comunități naționale. Felurile travestiuri din trecut ale pământenilor urmăresc nu numai frământările din lăuntru ci și pe cele din afara granițelor țării. Cinci veacuri de neliniștite, bătute de sângeroase războaie, în decursul cărora costumele istorice din Țara Românească și Moldova, de influență europeană până în zorii veacului al XV-lea, începe să împrumute tot mai multe elemente orientale, o dată cu pierderea suveranității naționale, pentru ca, să năzuiască apoi, după Revoluția franceză, a se întoarce la moda continentului. Cinci veacuri în care costumele românești de epocă pendulează mereu între apus și răsărit.

În tot acest lung răstimp, fluctuațiile pe care le suferă haina, oglindesc alternativ epocile de aservire și cele de libertate, deznădejdi și speranțele poporului nostru. Căci, în vreme ce veșmântul turcesc și modul de viață legat de el, impuse de-a lungul vremii, însemnau încenușarea oricărei conștiințe românești, revenirea la moda și la stilul de viață al celorlalte popoare din Europa va coincide cu o viguroasă recrudescență a patriotismului nostru. Ea se produce începând cu ultimii ani din veacul al XVIII-lea, când țările noastre își îndreaptă, pentru prima dată, aspirațiile către Revoluția franceză.”¹

Un deschizător de drumuri în ceea ce privește studiul atent și documentat al costumului de curte este Alexandru Odobescu (1834-1895). Scrierile sale subliniază valoarea istorică a veșmintelor, constituind o mărturie de autentică valoare științifică. Îmbinarea permanentă a rezultatele cercetărilor arheologice cu cele ale studierii monumentelor de artă păstrate, oferă un plus de autenticitate lucrărilor sale: „În timp de douăzeci de ani aproape, le-am cules cu osteneală dar și cu plăcere, le-am plămădit cu ce brumă de știință am putut și eu să adun din studii și călătorii, spre a netezi oarecum drumul celor ce vor descrie într-o zi, cu o mână sigură și măiestră, originile artei în istoria și în obiceiurile zilnice ale poporului nostru românesc.”²

---

¹ Al. Alexianu, *Mode și veșminte din trecut*, vol I, editura Meridiane, București, 1971, pp. 7-8.

² Al. Odobescu, *Opere*, vol I, București, 1955, (ediție îngrijită de T. Vianu) în studiul „Artele în România în periodul preistoric”, p. 78.

Cu toate acestea, descrierea veșmintelor purtate de domnițe, realizată de Odobescu, constituie cea mai veridică și științifică înfățișare a costumului feminin începând din secolul al XVI-lea, subliniat fiind rolul portretelor murale de adevărate documente care trebuiesc trecute în rândul izvoarelor scrise. În nuvelele sale istorice „*Mihnea Vodă cel Rău*” și „*Doamna Chiajna*”, descrierea costumelor purtate de domni, boieri și slujitorimea din alaiuri, era bazată pe cunoașterea tuturor detaliilor rezultate din cercetarea tablourilor votive și a izvoarelor scrise, cronici și documente. În prezentarea mănăstirii Snagov, îmbrăcând în haina literară a unei povestiri de călătorie, un adevărat studiu arheologic și de istoria artei al vechiului monument, Odobescu dedică primele pagini descrierii costumului de curte feminin din secolul al XVI-lea. Chiar la începutul acestui studiu, el subliniază atât sărăcia izvoarelor literare (descrieri, poezii), care ar fi putut păstra imaginea vechiului costum, cât și slaba conservare a picturilor murale: „*izvoare serbede și puțin atrăgătoare, foi de zestre și hrisoave mucedde și portrete de biserici aspre și înnegrite*”³.

„*Odobescu este cel dintâi om de cultură din țara noastră, care a atras atenția asupra creației populare, subliniind însușirile ei remarcabile în domeniul artelor decorative, întipărite în portul și uzurile sale. El s-a preocupat în același timp de monumentele și tezaurile artei medievale. Adevărat părinte al istoriei de artă și al arheologiei românești, cu o clarviziune deosebită, deschizător de drumuri în acest domeniu, Odobescu a subliniat, pentru prima dată, valoarea artistică a portului, acordându-i locul pe care îl merită în ansamblul artei românești*”⁴.

Există, așadar, multe exemple de la care s-ar putea porni și tot atâtea direcții care s-ar putea parcurge în alcătuirea unor lucrări de cercetare privitoare la costumul de curte din perioada medievală.

Însemnările călătorilor străini despre spațiul românesc în Evul Mediu sunt numeroase și bogate în date. Veniți cu diferite misiuni în Țările Române, călătorii străini au cercetat cu atenție situația politică, economică, socială și culturală. Aceste însemnări sunt cu atât mai prețioase, cu cât reușesc să surprindă specificul național și trăsăturile caracteristice ale profilului moral și spiritual al poporului român. Călătorii străini sosiți pe meleagurile strămoșești, indiferent de misiunea

---

³ Al Odobescu, *Opere* vol II, București, 1967 (ediție îngrijită de Al. Dima) în studiul „Despre unele manuscrise și cărți tipărite aflate în mănăstirea Bistrița”, p. 212.

⁴ Corina Nicolescu, *Istoria costumului de curte în Țările Române*, editura Științifică, București, 1970, pp. 10-11.

lor, aveau să își noteze impresiile de călătorie, privind realitățile istorice, politice, administrative, geografice, etno-folclorice pe care le-au remarcat sau la care au luat parte, transmițând posterității documente de o deosebită valoare, referitoare la Țările Române din acea perioadă. Din această categorie de izvoare, am folosit pentru documentarea proprie următoarele scrieri:

- ❖ **Paul de Alep** (1627–1669), cronicar și cleric ortodox sirian, este cel care, călătorind în Moldova și Țara Românească între anii 1653-1654, a oferit una dintre cele mai faimoase descrieri ale obiceiurilor și comportamentului oamenilor care populau cele două ținuturi, într-o perioadă extrem de tulbure pentru români, care a coincis cu ultimii ani de domnie ai domnitorilor Vasile Lupu (în Moldova) și Matei Basarab (în Țara Românească). Prezent la curtea domnească din Târgoviște în ziua înmormântării domnitorului Matei Basarab, Paul de Alep creionează următoarea descriere a veșmintelor acestuia:

„Era îmbrăcat cu veșmănte sale domnești, cu o haină subțire de brocart de aur, împodobită cu blană de samur de mare preț, cu ceaprazuri cu nasturi de argint aurit și cu calpacul de samur pe cap. Era acoperit în întregime până la picioare cu un giulgiu din saten alb, cu o cruce în foi de aur.”⁵

- ❖ **Anton-Maria Del Chiaro**, originar din Florența, a fost secretar la curtea lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714). În lucrarea sa „Revoluțiile Valahiei”, se referă nu doar la istoria Țării Românești, dar și la obiceiurile valahilor:

„Îmbrăcăminte femeilor e un amestec de modă grecească și turcească, fără fața acoperită. (...) În zile de sărbătoare se gătesc cu haine bogate și juvaieruri scumpe, cu salbe de monede de aur de diferite mărimi.”⁶

- ❖ Misionarul italian **Marco Bandini**, călător și el în Țările Române în anul 1648, completează imaginea portului boieresc din acele timpuri:

„Hainele sunt purtate după obiceiul turcesc, până la călcâie, folosind pentru ele în special mătase, strălucind de bumbi de argint și de aur la piept și la brațe.”⁷

---

⁵ Paul de Alep, *Călători străini despre țările române*, vol VI, ediție îngrijită de M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 137

⁶ Anton Maria Del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, după textul reeditat de Nicolae Iorga, în românește de S. Cris-Cristian, editura Viața Românească, Iași 1929, p.13.

Toți remarcău, în primul rând, luxul deosebit al materialelor folosite pentru veșmintele de curte, croite din mătase sau catifea și brodate cu fir metalic. Notițele acestora din timpul călătoriilor, abundă în detalii referitoare la veșmintele purtate de domnitori și familiile lor, fiind transformate ulterior în adevărate mărturii care întregesc cronicile epocii. Aceiași călători menționați anterior, au observat contrastul dintre cele două principate, respectiv Moldova și Țara Românească, în ceea ce privește vestimentația. Paul de Alep, subliniază faptul că în Moldova se respectă mai mult costumele tradiționale, influența turcească fiind mai slabă decât în Țara Românească: *„Muntenii nu au niciun fel de regulă în privința îmbrăcămintei și a armelor, pe toate acestea le au la fel cu turcii din cauza unor obiceiuri comune. (...) La îmbrăcăminte moldovenii nu se aseamănă, căci muntenii au căzut aproape de tot și la obiceiurile și la portul turcilor, pe când moldovenii țin morțiș la portul lor și oricine dintre ei care ar adopta de la turci sau de la oricare alt neam vreo parte a portului sau a armelor lor, sau orice alt lucru, este pedepsit cu moartea”⁸.*

Costumul de curte – prezentare generală

„Am avut noi românii un costum al nostru și numai al nostru? A existat oare un costum oficial de curte care să fie propriu Principatelor noastre, așa cum am avut din străvechi timpuri unul popular? Desigur că nu. (...) Popoarele au împrumutat întotdeauna unele de la altele, osmoza costumară producându-se pe arii și epoci foarte întinse, iată de ce nu s-ar putea stabili deosebiri esențiale, adesea, nici măcar între răsărit și apus. Românii au împrumutat și ei, urmând sinuoasele căi ale trecutului lor politic. Au împrumutat de la unii, au dat la rândul lor la alții. E un comerț obișnuit în fenomenele de cultură. (...) A fost un timp mai îndepărtat, în care, în țara noastră, protocoalele și demnitățile erau bizantine, jargonul oficial și limba de cancelarie erau slavone și veșmântul era european. Doar sufletul și graiul poporului erau românești. (...) Abia o dată cu începutul veacului al XVI-lea, Principatele române pătrund în zona de influență răsăriteană și își însușesc moda Constantinopolului și nici atunci dintr-o dată și pe de-a întregul. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, trăsăturile costumului mai șovăie încă între răsărit și apus, primind însă destule elemente occidentale prin unguri și poloni. Curat turcesc, oriental, va fi numai veacul fanarioților, și acesta cu rezerva că

---

⁷ Marco Bandini, *Codex Bandini. Vizitarea generală a tuturor Bisericilor Catolice de rit roman din Provincia Moldova 1646-1648*, traducere realizată de prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Ed. Presa Bună, 2006, p. 145.

⁸ Paul de Alep, *Călători străini despre țările române*, vol I ediție îngrijită de Maria Holban, editura Științifică, București, 1968, p. 140.

niciodată acoperământul capului la aceste două popoare, român și turc, n-a putut fi același. Dacă însă nu poate fi vorba despre un costum propriu țărilor noastre, poate fi vorba, în schimb, de o notă specific românească. Venit din apus sau răsărit, veșmântul capătă cu vremea o înfățișare particulară pe care străinii o recunosc ca fiind a noastră. Era probabil, în felul de a se îmbrăca ceva cu totul deosebit, o trăsătură cu totul personală, care îi făcea pe străini să nu ne confunde nici chiar cu vecinii cei mai apropiați”⁹.

Asemănător arhitecturii, mobilierului, ceramicii, textilelor, care alcătuiesc cadrul vieții cotidiene, costumele depindeau de nevoile materiale și spirituale ale societății, în dezvoltarea ei istorică. Menținerea timp de patru secole a portului oriental în țările române, ne este dezvăluită ca o obligație politică de ceremonial, pentru domni și dregători, pentru boieri și slujbași, curteni și casele lor.

„În secolul al XVII-lea sunt foarte întâlnite în vestimentația boierilor conțesurile din postav colorat (vișiniu, roșu, albastru, galben), de croială polonă cu misade de samur sau zibelină prelungite în şuvițe subțiri până la poale lungilor haine, cu patru mari sponciuri (nasturi) din argint. Pe dedesubt poartă anterie lungi până în pământ, croite din materiale scumpe, prinse la brâu cu taciuturi colorate – șaluri turcești din mătase. În picioare poartă cizme cu toc, de influență polonă, care se făceau în manufacturile transilvane, din piele galbenă întoarsă, roșul fiind culoarea rezervată familiilor domnești”¹⁰. Aceștia li se alăturau cușma și ișlicul, accesoriizate la rândul lor cu pietre prețioase, sau surguciul - un panaș din pene, de obicei de struț, la care se adăugau pietre prețioase. Surguciul era parte componentă a unei garnituri vestimentare apreciată în acea epocă, la care se adăuga centura pentru sabie, lanțurile de caftan sau paftalele și seturi de nasturi cu mărimi diferite, respectiv, de două sau trei dimensiuni. Asemenea haine groase și grele erau necesare din cauza temperaturilor, mult mai scăzute în acea perioadă.

În sala numărul VI a expoziției permanente a Muzeului „Casa Domnească” Brebu este expus portretul domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688- 1714), pictură originală, realizată de C.P. Stahi , Iași, 1910, ulei pe pânză. Imaginea ilustrează fastul costumului de curte. Domnitorul poartă haină boierească din brocart grenă cu decor floral din fir de argint aurit și nasturi din perle, iar deasupra, caftan de culoare grenă, mărginit cu bordură din blană de hermină și închis cu pafta din argint aurit decorată cu perle și montură centrală din safir. Pe cap este înfățișat purtând cucă (alături de caftan, cuca devenise însemn al

---

⁹ Al. Alexianu, *Ibidem*, pp. 25-26.

¹⁰ Al. Alexianu, *Ibidem*, pp. 270-276.

investiturii domnitorilor) accesoriată cu un surguci din pene de struț, montură din smarald și perle. Acest surguci este parte componentă a unei garnituri vestimentare apreciată în acea epocă, la care se adăuga centura pentru sabie, lanțurile de caftan sau paftalele și seturi de nasturi cu mărimi diferite, respectiv, de două sau trei dimensiuni, așa cum se poate observa și în imagine. Lucrarea de artă plastică originală, este etalată în sala nr. VI din expoziția permanentă a muzeului „Casa Domnească” Brebu (vezi planșa I).

În ceea ce privește vestimentația doamnelor și domnițelor, acestea purtau *„sucne de culoare albă, cu mânecile strânse pe braț, peste care se regăsea conteșul de proveniență polonă, despicaț în față, cu misadă. Pe cap, doamnele purtau un vâl alb, iar fetele o bentiță albă, probabil din horbotă (dantelă). În veacul al XVII-lea, cămașa munteană purtată de femei pe dedesubt se caracterizează prin mânecile lungi, croite dintr-o bucată de pânză, de care are atașată o broderie sau un galon țesut cu fir, care se răsucesce în spirală pe braț. Broderia era cu fir de argint aurit și mărgăritare, împodobind bogat cămășile. Rochiile brodate la gât, tivite cu o blăniță îngustă, și având mâneci strâmte au luat treptat locul celor răscoite, către sfârșitul secolului al XVII-lea. Materialele din care se fac rochiile sunt diverse, în general, fiind vorba despre țesături de mătase cu fir, de proveniență orientală (atlas, serasir) sau mătăsuri italiene. Este bine de știut că mătasea constituie unul dintre materialele cele mai rezistente, iar firul metalic are, datorită procesului chimic de oxidare, un efect binefăcător asupra mătăsii, prelungindu-i perioada de păstrare. În picioare purtau pantofi de tipul celor escarpen și cizme din piele fină, înfrumusețată cu motive decorative”*¹¹. Obiectele de podoabă completau ținutele, dintre acestea: cercei și inele, monturi cu pietre prețioase, șiraguri de mărgăritare, paftale din argint sau argint aurit. Bijuteriile, accesoriile, costumele care se regăsesc în picturi, reprezintă un cod vestimentar, ce subliniază apartenența individului la o clasă socială și culturală, diferențiindu-l de restul maselor. Portul marilor familii aulice oferea, prin elementele ținutelor, o imagine a fastului vestimentar specific epocii medievale bizantine și contura moravurile acestei epoci, așa cum afirma și Neagoe Basarab în povețele sale către fiul său Teodosie, în secolul al XVI-lea: *„Să te împodobești și tu cu haine frumoase [...], să ieși cu mare slavă și să sezi în jelțul tău [...] și sfetnicii tăi cei bătrâni să șadă pe scaunele lor, unde le este locul și li se cade. Iar boierii cei tineri să fie împodobiți cum se cuvine și să stea toți, de-a rândul, împrejurul tău”*¹².

---

¹¹ Corina Nicolescu, *Ibidem*, pp 159-164.

¹² Neagoe Basarab, apud Alexianu, *Ibidem*, p. 173.

O altă piesă importantă în vestimentația domnitorilor era caftanul. Acesta se caracteriza prin: „croiala mânecilor lungi, până la glezne, strâmte, care cad spre spate, fluturând liber. Veșmântul este larg la poale datorită clinilor triunghiulari adăugați piepților și spatelui. Se purta deschis până jos, pe piept cu găitane de fir care prind nasturi de argint aurit sau pietre prețioase în monturi de aur”¹³. În perioada intervenției Porții Otomane resimțită tot mai puternic, caftanul devenise simbolul investirii pe tronul țării. Era purtat uneori doar agrafat în partea din față cu o pafta bătută cu mărgăritare și pietre prețioase. De regulă, caftanele, erau croite din brocarturi (țesături scumpe italienești) sau din catifea broșată cu fir de aur și argint. Acest veșmânt avea o valoare foarte mare și indica statutul celui care îl purta.

Unele haine domnești, dintre cele mai spectaculoase, decorate cu multe pietre prețioase și cusute integral cu fir din aur sau argint aurit, erau donate bisericilor și mănăstirilor, de către ctitorii lor. Din păcate, ele sufereau prefaceri: „Cercetând în toate detaliile, întregul patrimoniu de textile medievale din țară, am constatat faptul că, cu rare excepții, cele mai multe dintre brocarturile și mătăsurile cu fir, folosite pentru împodobirea bisericilor sau ca ornamente liturgice, sunt în realitate veșmintele donatorilor, domni sau boieri, dăruite ctitoriilor lor. Transformările care au dus la schimbarea funcției acestor obiecte s-au petrecut, în cele mai multe cazuri, către sfârșitul secolului al XVIII-lea și în veacul următor, când, biserica nu mai dispunea de mijloacele din trecut, pentru a-și procura veșminte liturgice, văluri de tâmplă sau acoperăminte de mormânt, realizate din țesături scumpe de artă, le desfăceau, refăceau metrajul și le foloseau ca perdele de altar sau de mormânt, astfel că lăcașele de cult au avut adevărate depozite de haine boierești vechi”¹⁴.

Până spre sfârșitul secolului al XVII-lea, hainele se croiau din stofe bogat broșate și brodate cu motive floral-vegetale, iar croielile erau simple subliniind materialele din care erau confecționate; după aceea încep să se răspândească, alături de vechile materiale, cele vest-europene imprimate. Circulația persoanelor și a mărfurilor devine tot mai accelerată, începuse să se cunoască moda vest-europeană, care se modifica tot mai repede. Cele mai interesate de aceste modificări erau femeile, motiv pentru care au început să preia elemente inspirate mai ales din zonele central-europene, dar și din zonele cu specific oriental - otoman. Luxul veșmintelor era pus în valoare și de accesorii din aur sau argint aurit, decorate cu pietre prețioase: „Peste dulame se încingeau cu

---

¹³ Corina Nicolescu, *Ibidem*, p 130.

¹⁴ Corina Nicolescu, *Ibidem*, pp 17-18.

brăie de mătase împodobite și ferecate cu pietre scumpe sau cu cingători închise de paftale"¹⁵.

În patrimoniul muzeului „Casa Domnească” Brebu, ca piese componente ale costumului de curte medieval, sunt etalate patru anterie, o haină boierească și o rochie de domniță. Analizând termenul de *anteriu*, mai rar întâlnit spre deosebire de celelalte două piese de vestimentație enumerate anterior, voi prezenta o succintă descriere a sa:

*„Este asemenea unei rochii lungi, largă la poale, închisă în față până în talie cu nasturi rotunzi, iar în jurul gâtului, un guler lat, brodat, din alt material, pare să fie liber, detașabil. Ceea ce caracterizează această piesă de îmbrăcăminte este linia mai strânsă în talie în raport cu lărgimea poalelor (...). Nasturii care prind anteriul până în talie sunt metalici, sau din fir de mătase împletit cu fir de argint. Din același material sunt făcute și găitanele de pe piepții anteriului. Pe dos, veșmântul este căptușit cu o pânză de in sau bumbac. Mânecele anteriului, pentru a se putea îmbrăca având libertate la mișcări, erau despicate până spre cot și țivite cu fir iar în lateral, acesta avea tăieturi pentru a purta hangerul și spada (pentru portul bărbătesc)*¹⁶. Cu o croială asemănătoare unei rochii, realizată, de regulă, din mătase, își menține aceeași croială la bărbați și la femei, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, când iese treptat din uzul cotidian.

În ceea ce privește rochiile de doamne și domnițe, trebuie să ținem cont de faptul că, în acel tip de societate pe cale de constituire și consolidare, doamna era oglinda bărbatului, jucând un rol foarte important. O femeie bine îmbrăcată arăta nivelul social al familiei și propunea lărgirea și binecuvântarea afacerilor. A fi frumoasă, la modă și elegantă, a fost mereu un ideal al feminității. Garderoba devine mai bogată aproximativ din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, dar mai ales din secolul următor, îmbrăcându-se haine orientale sau croindu-se rochii după moda apuseană. În Moldova, mai mult decât în Valahia, avea succes marfa franțuzească și englezească. În veacul al XIX-lea, după ce înalta societate românească a renunțat, treptat, la vestimentația de tip oriental folosită în timpul domniilor fanariote, au existat două tendințe pentru modele autohtone: cea franțuzească pentru femei și englezească pentru bărbați. La 1830, se mai păstrau încă multe elemente din vechiul costum iar rochiile doamnelor, aduse direct de la Paris sau Viena, erau accesoryzate cu bijuterii variate. Tot în această perioadă sunt realizate

---

¹⁵ Al Alexianu, *Ibidem*, p. 100.

¹⁶ Corina Niculescu, *Ibidem*, pp. 116-117.

compleuri, la care rochia era confecționată din același material cu haina purtată deasupra dar, întotdeauna, din materiale prețioase și rare.

Expoziția permanentă a Muzeului „Casa Domnească” Brebu, inaugurată în 12 septembrie 1971, la inițiativa prof. Nicolae Simache „Ctitorul muzeelor prahovene” a fost îmbogățită ulterior cu noi exponate. În descrierea ce urmează, figurează șase veșminte medievale ce au aparținut doamnelor, domnițelor și boierilor, din perioada secolelor al XVII-XVIII-lea; dintre care primele patru în expoziția permanentă și următoarele două în expunere temporară.

- ❖ Anteriu de domniță, din mătase brodată cu fir de argint aurit și fluturi metalici (paiete), decor naturalist cu motive florale evidențiate în bordurile care urmăresc linia deschiderii și despicătura mânecilor, alături de motive fitomorfe (frunze și ramuri), amplasate pe întreaga suprafață. La închiderea anterului se foloseau 11 nasturi din fir de argint aurit și găitane confecționate din același material. Piesa a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova prin achiziție în anul 1968. Date: secolul al XVIII-lea. Dimensiuni: L = 128 cm, l = 94 cm. Număr de inventar 3.4. – 10190. A fost restaurată în laboratorul Muzeului de Istorie Ploiești, în perioada 2010-2012, de către restaurator Sanda Balcan. Stare de conservare: foarte bună. În prezent se află etalată la Muzeul „Casa Domnească” Brebu, în cadrul expoziției permanente de artă medievală, secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. (planșa II. 1-3).
- ❖ Anteriu de domniță, din catifea de culoare vișinie, căptușit cu mătase și brodat cu fir de argint aurit. Mânecile prezintă decor floral stilizat, bordură lată din fir de mătase și se închid lateral cu 16 bumbi metalici. Închiderea din față a anterului, se face cu trei bumbi metalici și găitane realizate din fir de argint aurit. Ca o particularitate a sa, această piesă componentă a costumului de curte, prezintă buzunare laterale evidențiate printr-o bordură din mătase împletită cu fir de argint aurit. Pentru a i se acorda largime, croiala prezintă doi clini triunghiulari, mărginiți de aceeași bordură din mătase și fir metalic. Piesa a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova prin achiziție în anul 1960. Date: secolul al XVIII-lea. Dimensiuni: L = 127 cm, l = 84 cm. Număr de inventar 3.4. – 5036. Stare de conservare: relativ bună. În prezent se află etalată la Muzeul „Casa Domnească” Brebu, în cadrul expoziției permanente de artă medievală, secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (planșa III. 1-3).

- ❖ Haină boierească din brocart, brodată cu fir de argint aurit, prezentând un bogat decor floral stilizat (lujeri), motive fitomorfe (frunze și ramuri) pe întreaga suprafață și motive geometrice stilizate în jurul deschiderii din față. Mâneca scurtă până la cot, permitea evidențierea broderiei cu care era decorată cămașa purtată pe dedesubt. Piesa a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova prin achiziție în anul 1969. Date: secolul al XVIII- XIX-lea. Dimensiuni: L = 120 cm, l = 45 cm. Număr de inventar: 34.- 11619. A fost restaurată în laboratorul Muzeului de Istorie Ploiești, în perioada 2010-2012, de către restaurator Sanda Balcan. Stare de conservare: foarte bună. În prezent se află etalată la Muzeul „Casa Domnească” Brebu, în cadrul expoziției permanente de artă medievală, secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (planșa IV. 1-3).

- ❖ Rochie de domniță, din catifea brodată cu fir de argint și căptușită cu mătase. Are în componență două piese: o jachetă și o fustă lungă cu decor floral stilizat pe întreaga suprafață. Piesa a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova prin achiziție în anul 1963. Date: secolul al XVIII- XIX-lea. Dimensiuni: jachetă L = 50 cm, l (u) = 45 cm, fustă L = 97 cm, l= 57. Număr de inventar : 3.4.- 6523. Stare de conservare: bună. În prezent se află etalată la Muzeul „Casa Domnească” Brebu, în cadrul expoziției permanente de artă medievală, secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (planșa V. 1-3).

- ❖ Anteriu de domniță, din mătase de culoare vișinie, brodat cu fir auriu, decor naturalist, motive florale și fitomorfe (frunze și ramuri) amplasate pe întreaga suprafață. În partea din față, se evidențiază trăsătura specifică a acestei piese vestimentare, respectiv nasturii mici, rotunzi, realizați din fir de bumbac, închiși în găitane confecționate din același material. Piesa a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova prin achiziție în anul 1957. Date sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea. Dimensiuni: L = 130 cm, l (u) = 45 cm. Număr de inventar 34. - 1551. Stare de conservare: bună. În prezent se află etalată la Muzeul „Casa Domnească” Brebu, în cadrul expoziției temporare „Măiestrie și rafinament, nobila artă a prelucrării metalelor” (planșa VI. 1-2).

- ❖ Anteriu de domniță, din bumbac de culoare crem, brodat cu fire argintii, decor geometric și motive florale stilizate amplasate pe întreaga suprafață. În partea din față, închiderea se face prin 15 nasturi din fir metalic, închiși în găitane confecționate din același material, ascunși însă în faldurile broderiei. Piesa a intrat în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova prin achiziție în anul 1960. Datare: sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea Dimensiuni: L = 130 cm, l (u) = 55 cm. Număr de inventar 34.- 4224. Stare de conservare: bună. În prezent se află etalată la Muzeul „Casa Domnească” Brebu, în cadrul expoziției temporare „Măiestrie și rafinament, nobila artă a prelucrării metalelor” (planșa VII. 1-2).

Bibliografie:

- **Alexianu 1971** - Al. Alexianu, *Mode și veșminte din trecut*, vol I, editura Meridiane, București, 1971;
- **Odobescu 1955** - Al. Odobescu, *Opere*, vol I, București, 1955, (ediție îngrijită de T. Vianu) în studiul „Artele în România în periodul preistoric”;
- **Odobescu 1967** - Al. Odobescu, *Opere*, vol II, București, 1967 (ediție îngrijită de Al. Dima) în studiul „Despre unele manuscrise și cărți tipărite aflate în mănăstirea Bistrița”;
- **Nicolescu 1970** - Corina Nicolescu, *Istoria costumului de curte în Țările Române*, editura Științifică, București, 1970;
- **Holban 1968** - Paul de Alep, *Călători străini despre țările române*, vol I ediție îngrijită de Maria Holban, editura Științifică, București, 1968;
- **Dersca 1976** - Paul de Alep, *Călători străini despre țările române*, vol VI, ediție îngrijită de M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976;
- **S. Cris 1929** - Anton Maria Del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, după textul reeditat de Nicolae Iorga, în românește de S.Cris -Cristian, editura Viața Românească, Iași, 1929;
- **Diaconescu 2006** - Marco Bandini, *Codex Bandini. Vizitarea generală a tuturor Bisericii Catolice de rit roman din Provincia Moldova 1646-1648*, traducere prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Ed. Presa Bună, 2006.

Planșa I. Portretul domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688- 1714),
pictură originală, realizată de C.P. Stahi , Iași, 1910, ulei pe pânză.

1

2

3

Planșa II. 1 – 3 Anteriu de domniță, secolul al XVIII-lea.

1

2

3

Planșa III. 1-3 Anteriu de domniță, secolul al XVIII-lea

Planșa IV. 1-3 Haină boierească, secolul al XVIII-XIX- lea

1

2

3

Planșa V. 1-3 Rochie de domniță, secolul al XVIII -XIX-lea

Planșa VI. 1-2 Anteriu de domniță, secolul al XVIII-XIX-lea

1

2

Planșa VII. 1-2 Anteriu de domniță, secolul al XVIII-XIX-lea

Abstract : *The medieval period is favourable to the emergence of new styles and crafts in the romanian society of the 17th and 18th centuries; the period during which the harmonious forms of the princely houses and palaces, military fortresses churches and monasteries were designed. At the same time, luxurious jewlery werw crafted out of gold and precious stones and also vestments embroidered with gold and silver thread. To be able to "build" a solid and durable research, it is necessary to to go through many historical sources, of different types and origins. In an absolute random order, without taking into consideration their importance, I would like to remind some historical sources, needed in such a study: traces of life discovered during archaeological dig (houses, pots, objects, tombs, jewelry, remains from vestments), documents (property deeds, dowry lists, testaments, trade privileges, private mail), chronicles from that period, inscriptions of all sorts, seals and all kind of heraldic sources. To all this, we can add direct testimony (miniatures, religious paintings and also secular ones), testimonies kept from foreigners who had travelled to our country in the medieval period, and who wrote about life here, using amazing details. I consider necessary, to add to all this, the parts that are displayed in different museums. In writing this paper, in addition to the general presentation concerning the medieval costume, parts of the heritage belonging to The Museum Of History and Archeology, Prahova county, are described, more specific, the ones that are displayed at "Brebu Princely House" Museum.*

Keywords: *medieval, vestements, sources, heritage, Brebu.*

VÂNĂTORII ȘI CULEGĂTORII – CONȚINUTUL UNUI CONCEPT. EVOLUȚIA TEORETICĂ A IDEILOR PRIVIND GRUPURILE DE VÂNĂTORI ȘI CULEGĂTORI DIN SEC. AL XVII-LEA PÂNĂ ÎN PREZENT

Dumitru GEAMĂN¹

Rezumat:

Vânătoarea și culesul reprezintă o primă formă de adaptare a societăților umane, ocupând peste 90% din istoria umanității. Până acum 12.000 de ani, oamenii trăiau din aceste activități. Este totuși surprinzător faptul că și astăzi, într-o lume aflată într-un proces permanent de urbanizare și tehnologizare, zeci de grupuri de vânători și culegători, mai mult sau mai puțin izolate, continuă să existe.

Categoria actuală a vânătorilor și culegătorilor cuprinde grupuri catalogate de-a lungul timpului drept populații înfricoșătoare, naturale, sălbatice sau primitive. Aceste grupuri s-au dovedit, în nenumărate rânduri, modele ale unor economii conservatoare bazate pe vânătoare și cules, ca și arhetipuri ale societăților catalogate astăzi drept tradiționale, sau care refuză încă să accepte darurile civilizației.

Evoluția teoretică a acestor categorii pornește de la ideile lui Hobbes, Montesquieu și Rousseau, continuă cu Smith, Ferguson, Morgan și Boas – care anticipează conceptele lui Marx și Engels –, ale unui mod de producție singular, ajungând până la ideile lui Steward, Lee și Binford, de la modelul de bandă la modelul foragers-collectors. Ideile acestora au condus la afirmația că vânătorii și culegătorii reprezintă prin excelență un model izolaționist care nu s-a putut, nici până în prezent, detașa de timpurile trecute.

Cuvinte cheie: vânători, culegători, urbanizare, tehnologizare

Mai există și astăzi pe glob anumite regiuni populate de oameni care potrivit stadiului culturii lor sunt desemnați de unii cercetători ca primitivi sau, uneori, deși nejustificat, ca *popoare naturale* (*naturvolker*), *popoare fără scriere* (*peuples sans écriture*, *illiterate people*, *schriftlose volker*) (Achimescu, 2003) sau societăți tradiționale aflate într-o stare precară, de barbarie (Mandics, 1983). În general, acest prim pachet de caracteristici a

---

¹ Muzeul „Conacul Pană Filipescu” – Filipeștii de Târg, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; geamandorin@yahoo.com

reprezentat un stimul pentru exploatarea diversității *înfricoșătoare* a grupurilor de oameni cunoscute astăzi ca *vânători și culegători*, grupuri care se manifestă cu succes, într-o diversitate de habitate (Panter-Brick, 2001: 3). Viziunea contemporană asupra acestor categorii umane distincte și demne de tot interesul specialiștilor a condus, în particular, la studii complexe de ordin economic, ecologic, socio-cultural și ideologic.

Încercând o definire a termenilor, trebuie luat în seamă și faptul că de-a lungul timpului au evoluat și ideile pe baza studiului *vânătorilor și culegătorilor*, a căror existență *naturală* a fost văzută fie ca o etapă incipientă a evoluției sociale, fie ca o antiteză a modernității (Barnard, 2004: 1). Presupusa *stare naturală a sălbaticilor* (așa cum au fost catalogați de filozofia iluministă) este astfel sursa unei vechi ambivalențe: o imagine idealizată a indianului liber și bun care trăiește fără să muncească datorită roadelor pe care i le pune la dispoziție o natură generoasă, și o viziune care subliniază condiția sa mizerabilă, constituția sa fragilă și înclinația spre război și canibalism, într-o natură considerată ingrată (Descola, 2007: 604-5). Capabil doar de inițiative simpliste (Bettinger, 1991: 3), omul *primitiv*, a cărei existență este bazată pe vânătoare și cules, a fost considerat o bună perioadă de timp un *debil mintal*, fără o gândire logică și imposibil de priceput (Mandics, 1983: 18). Vânătorii și culegătorii văzuți ca primitivi reprezintă prin urmare un model evolutiv puternic înrădăcinat în concepte tradiționale și filozofii care s-au cristalizat în teorii ale progresului social, evoluției uniliniare și *darwinismului social* (Bettinger, 1991: 3).

Diversitatea ideilor reflectate asupra conceptului de *vânători-culegători* reprezintă o problemă care a început cu câteva secole în urmă (Bettinger, 1991: 35). Începând din sec. al XVII-lea și până în faza cea mai recentă a studierii acestora din anii '60 ai sec. al XX-lea, s-au conturat numeroase viziuni asupra așa numitelor *categorii subzistențiale* (Pluciennik, 2004: 17-18). La această evoluție teoretică au participat figuri marcante ale antropologiei sociale și culturale precum Alfred Reginald Radcliffe-Brown, Julian Steward, Graham Clark și fondatori ai științelor sociale ca Adam Smith, Karl Marx, Emile Durkheim și alții (Barnard, 2004: 1-8).

În secolele XVI-XVIII, preocupările pentru *natura umană* se aflau în centrul studiului vânătorilor și culegătorilor și aceasta în măsura în care studierea lor ca subdisciplină a început abia în anii '60 ai secolului trecut (Barnard, 2004: 1-8). Bineînțeles că studierea oamenilor pe care îi numim astăzi *vânători și culegători* era mai mult ipotetică în această

perioadă, când se presupune că au fost puse bazele conceptelor antropologiei moderne. Scriitorii acelor vremuri nu erau interesați de o descriere etnografică a popoarelor, ci mai degrabă de imaginarea condiției lor *naturale*. Ei se străduiau să găsească ce este esențial în *a fi uman*, esența umanității implicând o gândire abstractă, planificare profundă, inovație și comportament simbolic (Kusimba, 2005).

Înainte de mijlocul sec. al XVIII-lea nu exista nicio noțiune a vreunui tip de societate comparabilă cu ceea ce numim *societate de vânători și culegători* (Barnard, 2004: 31-32). Chiar și marii gânditori ai sec. al XVII-lea se pare că nu au acordat nicio semnificație ideii unui tip de societate în care activitățile principale de subzistență ar fi fost vânătoarea și culesul. Mai mult, ei nici măcar nu făceau distincția între vânătoare și păstorit sau între cules și vânătoare primitivă. În acea epocă problemele cele mai dezbătute erau acelea ale dihotomiei dintre *omul natural*, bun sau rău de la natură, și problemele societății civile și a statutului, a individualității și sociabilității sau a influenței climatului în temperament și cultură (ibid).

În secolul al XVII-lea, Thomas Hobbes vorbea de soarta mizerabilă la care au fost condamnați vânătorii și culegătorii de-a lungul evoluției lor (Bettinger, 1991: 3-5). El i-a catalogat drept *starea primitivă a umanității*, care trăiesc în condiții *solitare, sărace, murdare și brutale* (Panter-Brick, 2001: 4-5). În contrast însă, contemporanul său John Dryden i-a descris ca trăind într-o condiție a grației de la care restul umanității a decăzut. El îi numește *sălbatici nobili*, pentru ca mai târziu, în secolul al XIX-lea, aceștia să fie desemnați prin prisma unei *sălbăticii romantice* (Headland și Reid, 1989). De fapt, se prea poate ca descrierile lui Thomas Hobbes, ca și acelea ale lui John Locke, despre *omul în starea naturală* sau *despre condiția naturală a umanității*, să nu fi fost aplicate unor vânători și culegători reali, a căror existență este posibil să le fi fost necunoscută (Barnard, 2004: 32-33).

La mijlocul secolului al XVIII-lea, viziunile umbrite asupra vânătorilor și culegătorilor s-au schimbat radical odată cu scrierile intelectualilor ilumiști francofoni (Barnard, 2004: 31-41). Acum sunt trasate și primele contururi ale viitoarei antropologii sociale și culturale (Cârciumaru și Mărgărit, 2003: 16). Însă, lacune legate de societatea a cărei subzistență se bazează pe vânătoare și cules încă se mai păstrează. Însăși sintagma de *societate a vânătorilor și culegătorilor* a fost introdusă la sfârșitul sec. al XVIII-lea, când ideile lui Charles-Louis de Secondat (Montesquieu) au permis înțelegerea teoretică a acesteia, chiar dacă în acea epocă vânătoarea și culesul nu erau percepute ca procedee ale unei

economii de subzistență (Barnard, 2004: 31-41). În lucrarea sa, *În spiritul legilor*, el clasifică societățile raportându-le nu la modul de subzistență, ci potrivit sistemului politic (republican, monarhic sau despotic). Montesquieu nu face diferența între vânători și păstori și îi clasifică ca pe un singur tip, al *oamenilor care nu cultivă pământul*, cu trimitere directă la exemplele siberiene.

În *Discurs asupra inegalității dintre oameni*, Jean-Jacques Rousseau descrie o perioadă dinaintea societății, el prezentând omul *natural* ca pe un sălbatic înfometat și însetat, dar care înzestrat cu o mai mare inteligență decât animalele își poate procura o mare varietate de resurse de hrană (Barnard, 2004). Cel care a văzut însă în societatea vânătorilor și culegătorilor o etapă clară de evoluție, a fost Anne Robert Jacques Turgot, a cărui lucrare, *On Universal History*, schițată la sfârșitul anilor 1740 și începutul anilor 1750, a fost publicată postum, în 1808. Și în cazul lui este dificil de înțeles dacă *națiunile* de vânători descrise de el sunt, în fapt, societăți în sensul antropologic modern. De acum filozofii iluminiști încep să vorbească de progresul continuu al genului uman (Cârciumaru și Mărgărit, 2003: 17), ideile sale anticipându-le pe cele scoțiene ale lui Adam Smith și pe cele ale scriitorilor francezi Nicolas de Condorcet, Claude Adrien Helvetius și Antoine-Yves Goguet (Barnard, 2004).

În timp ce Montesquieu vedea progresul în termenii unei tranziții de la primitivism la barbarie și apoi la civilizație, tendințele scoțiene au mers pe o linie înrudită cu aceea a lui Turgot, de la vânătoare la pescuit și grădinărit (Barnard, 2004). Teoreticienii iluminiști au formulat, astfel, multe din ideile evoluționiste ocupând poziții centrale în teoriile influenței mediului, în particular asupra argumentului că progresul uman este măsurat de gradul de independență față de mediu (Bettinger, 1991: 10). Materialismul a fost fundamental pentru multe din teoriile iluministe, mai ales cele scoțiene. Spre deosebire de francezi (Auguste Comte, Nicolas de Condorcet) care au divizat istoriile lor conjuncturale ale progresului uman pe vârste ale rațiunii, scoțienii le-au divizat pe ale lor în etape economice, de la vânătoare la cules și apoi la civilizație (*ibidem*, 12-13). Personalități precum Henry Home (Lord of Kames) și Adam Smith s-au ocupat de sprijinirea unor reforme specifice în practica agricolă, un interes deosebit avându-l ideea de progres, care mai târziu se va numi *evoluție socială* (Barnard, 2004). Această filozofie a progresului socio-evoluționist îi va face ulterior pe antropologii americani să creadă că este dreptul lor moral să *civilizeze Lumea Nouă*, înlocuind, în teorie, sălbăticia cu civilizația prin condamnarea la moarte a insensibilității și libertății indigenilor, ale căror drepturi naturale

asupra pământului au deschis calea spre progres și civilizație (Bettinger, 1991: 31-32).

Unul dintre primii care a vorbit de societate la comunitățile de vânători și culegători a fost Sir John Darlymple, ale cărui înțelegeri asupra etapelor progresului sunt înecate în teorii ale proprietății la fel ca și ale precursorilor săi din sec. al XVII-lea (Barnard, 2004). Pentru lordul Kames în schimb, vânătoarea reprezintă modul de viață al *societății*, iar proprietatea nu individualizează oamenii, simțul proprietății fiind prezent și la *castori, oi și maimuțe*. Oricum, pentru mulți cercetători din secolele XVIII-XX, ca și pentru cei din prezent, problema proprietății la societățile de vânători și culegători a devenit una centrală în studiile de specialitate (*ibidem*, 1-8).

În timp ce Kames îi privea pe americanii nativi ca *specii* diferite de europeni, oponentul său cel mai înverșunat, James Burnett (Lord Monbodoo) îi cataloga drept *urangutani* și *cimpanzei*, el fiind de părere că limbajul nu ar fi putut exista înainte de inventarea societății (*ibidem*). Mai târziu, în secolul al XIX-lea, Joseph Marie de Gérando va fi primul care va formula principiul a ceea ce se va numi *observație participativă*, îndemnând omul civilizat să învețe limbile sălbaticilor: „*cel dintâi mijloc de a-i cunoaște pe sălbatici este acela de a deveni, într-un anume fel, asemenea unuia dintre ei... și poți face aceasta învățându-le limba*” (Dias și Jamin, 2007: 500).

Modelul evolutiv al vânătorilor și culegătorilor a fost puternic ancorat în înțelegerea evoluției culturale îmbrățișată de antropologia britanică și americană (Bettinger, 1991: 9). Interesul cercetătorilor britanici din secolele XVIII-XIX în procesele evolutive a avut totuși o utilitate minoră în problemele comportamentale, nu pentru că le-au găsit implauzibile, ci pentru că le-au considerat irelevante (*ibidem*, 18-19).

Adam Smith și cei care i-au urmat au susținut în lucrările lor patru epoci distincte ale societății umane: *epoca vânătorii*, cea a *păstoritului*, a *agriculturii* și a *comerțului* (Barnard, 2004). În opinia sa, apropierea de animale a condus la simțul proprietății și mai departe, la apariția inegalității. În perioada vânătorilor, ideea de proprietate avea un sens destul de limitat și de aceea erau practicate atât de des furturile de la vecinii lor care se ocupau de păstorit. A. Smith credea că simțul proprietății a evoluat ca parte a unei tranziții de la vânătoare la păstorit. De asemenea, teoria economică clasică emisă de el pune problema originii și consecvenței surplusului (Bettinger, 1991: 12-13).

Pentru Adam Ferguson însă, existența celor care supraviețuiesc din vânătoare, pescuit sau agricultură era cu atât mai puțin importantă

decât fusese pentru Smith. El credea că orice om ar putea specula pe teme ale originii și preistoriei societății. La fel ca și Jean-Jacques Rousseau, William Robertson spunea că *națiunile vânătoarești* erau strâns legate de ideea de proprietate. În viziunea lui, amerindienii erau împotriva muncii, nomazi primitivi a căror activitate economică se derula în următoarea ordine: cules, pescuit, vânătoare și agricultură (Barnard, 2004).

John Millar a fost primul gânditor care a tratat problema proprietății prin prisma relațiilor de sex și gen, pentru el vânătorii și culegătorii fiind incapabili să atingă vreun rafinament considerabil în plăcerile lor, având doar *mici pasiuni sexuale*. James Beatti așază și el pe o primă treaptă vânătoarea, pescuitul și culesul care preced etapelor păstoritului, agriculturii și comerțului, dar fără să precizeze o ordine exactă a apariției lor (Barnard, 2004). Nici James Dunbar, în cele patru stadii teoretice emise de el, nu menționează explicit limitele și ordinea activităților economice. Pentru el efectul naturii asupra omului este diferit de cel al animalelor (Bettinger, 1991: 18-19).

Coroborând ideile lui Lord Kames, Lord Monbodoo, Montesquieu, William Robertson, James Ferguson și Adam Smith, Revd John Adams vedea omul ca pe o creatură socială, autodefensivă și este probabil ca vânătoarea să fi precedat agriculturii și păstoritului, progresul nefiind inherent în natura umană (Barnard, 2004).

Filozofia luminilor și triumful ideii de progres vor duce în sec. al XIX-lea la o interpretare a istoriei din perspectiva căreia sălbăticiii sunt situați pe un stadiu inferior al evoluției, ei fiind nevoiți să treacă prin etapa barbariei, înainte de a ajunge la civilizație. (Gustav Klemm, Johann Jakob Bachofen, Lewis Henry Morgan, Friedrich Engels) (Descola, 2007: 604-605). De asemenea, în secolul al XIX-lea, evoluția ideilor va avea tendința să se focalizeze pe studiul raselor, ce va forma domeniul unei discipline cunoscută sub numele de *etnologie* (Thomas Jefferson, Thomas Stuart, Martin Mill, Thomas Brown ș.a.) (Dias și Jamin, 2007: 500-501). În prima jumătate a secolului al XIX-lea, vor fi create societăți de etnologie la Paris, New York și Londra. În Statele Unite, Institutul Smithsonian va subvenționa primele cercetări și publicații exclusiv etnografice. În orice caz, scrierile din această perioadă se vor întrece în idei și noțiuni privind *rasa* și *omul natural*, care au acompaniat imperialismul și colonialismul european (Lee și Hitchcock, 2001).

Socio-evoluționiștii britanici au înțeles distincția fundamentală dintre tendința progresivă a evoluției și evoluția darwinistă. Acești teoreticieni vedeau evoluția socială ca pe o direcție a civilizării omului,

înlocuind dezordinea naturală cu ordinea culturală și ignoranța sălbăticiei cu cunoștințele civilizației. Pentru ei evoluția ar putea, până la un punct, să înlocuiască toată ignoranța umană și să impună ordinea perfectă și armonia (Bettinger, 1991: 18-19).

Antropologia americană va fi cea care va stabili principiul de funcționare și dezvoltare a societăților antice, sălbatice sau moderne (Dias și Jamin, 2007: 501). Americanii au ajuns la concluzia că mediul și populațiile de vânători și culegători au fost slab înțelese, iar dezvoltarea unei teorii complete a evoluției sociale cere studii mult mai amănunțite ale ambelor subiecte. Interesul american pentru populațiile *primitive* și mediul înconjurător a dezvoltat între anii 1600 și 1850 o viziune asupra lumii distinctă de cea a europenilor. *Primitivii* erau *simplici nobili* pentru cei ce îi foloseau ca deviză prin intermediul căreia criticau progresul și civilizația (precum J-J. Rousseau), și *simplici ne-nobili* pentru apărătorii progresului socio-evoluționist și civilizației (Charles Dickens, Martin Mill, Georges-Louis Leclerc-Comte de Buffon). Pentru americani, indienii au reprezentat un simbol al naturii și un simbol a ceea ce americanii contemporani nu sunt și nu trebuie să fie. Indienii erau pur și simplu sălbatici și reprezentau preistoria (Bettinger, 1991: 31-33).

Astfel, la începutul sec. al XIX-lea, Thomas Jefferson, devenit președinte al Statelor Unite ale Americii, a jucat un rol central în dezvoltarea cercetărilor asupra indienilor (Wendling, 2007: 56). El a reacționat la interpretările evoluționiste ale naturalistului francez Comte de Buffon și ale altor antiprimitiviști precum William Robertson, un filozof socio-evoluționist scoțian a cărui muncă s-a bazat pe operele lui Montesquieu, Peter Kalm, Cornelius de Pauw ș.a. (Bettinger, 1991: 33-34). Th. Jefferson a fost în principal interesat de statutul evolutiv al americanilor nativi și de influența mediului asupra culturii și economiei lor.

Tot în această perioadă, Lewis Henry Morgan își publică primele lucrări despre *irochezi*, iar începând din 1860 începe să studieze, la fel ca și H. Spencer, aspectul care face ca societățile să fie asemănătoare și diferite deopotrivă: *sistemele de înrudire* (Dias și Jamin, 2007: 501). El a fost considerat primul american care a încercat să apropie evoluția de materialism, având oportunitatea să facă și observații de teren (Bettinger, 1991: 33-35).

Însă, principalul părinte fondator al antropologiei americane contemporane a fost Franz Boas, care introduce la sfârșitul secolului al XIX-lea noțiunea de *cultură* ce o va înlocui pe cea de *rasă* (Wendling, 2007: 56). El și-a inaugurat cariera cu un studiu al relației dintre cultură și geografie la eschimoșii din insula Baffin (Bettinger, 1991: 36).

Perspectiva sa antievoluționistă a fost dusă până la consecințele sale extreme de către Robert H. Lowie, pentru ca Alfred L. Kroeber, specialist în studierea indienilor din California, să utilizeze noțiunea de *arie culturală* pentru a integra culturile tradiționale în interiorul societăților particulare cu trăsături culturale comune (Wendling, 2007: 57).

În Marea Britanie, ca și în restul Europei, America a fost întotdeauna văzută ca o națiune născută în *sălbăticie* și puternic înrădăcinată în acea moștenire sălbatică. Tradiția britanică urcă până prin anul 1860, când mai mulți autori încep să publice lucrări referitoare la societatea și cultura primitivă (Kuper, 2007: 403). În 1859, apariția celebrei opere a lui Charles Darwin, *Originea speciilor*, va însemna realizarea unei referințe teoretice necesare acestui interes, chiar dacă evoluționismul era în realitate destul de îndepărtat de ipoteza pe care o sugera el. Ch. Darwin a fost mai interesat de procese decât de consecințe și de populațiile individuale decât de grupurile constituite în culturi (Bettinger, 1991: 9). Selecția naturală a fost relevantă pentru evoluția culturală doar într-un sens limitat, fiind privită ca una din multele procese evolutive.

John Lubbock (1872) a dezvoltat în detaliu temele majore ale teoriei socio-evoluționiste. Potrivit lui, primul și singurul interes asupra vânătorilor și culegătorilor a fost exprimat în termeni de existență: primitivii nu pot face distincția între bine și rău, ei se află aproape permanent în război, poziția femeii în cadrul acestor societăți este degradantă iar ei sunt conduși de cel mai crud și tiranic cod de legi care există pe fața pământului (cu referire directă la aborigenii din Australia). Însă cea mai mare lipsă a primitivilor este absența sentimentelor religioase care ghidează la nivel înalt societățile și civilizațiile. Este clar că analizele lui Lubbock asupra vânătorilor și culegătorilor au depins, poate prea mult, de relatările călătorilor care uneori nu erau relevante (*ibidem*, 23-25).

Celebru pentru definiția pe care o dă *culturii* (1871), Edward Burnett Tylor, unul dintre întemeietorii antropologiei, alături de Lewis Henry Morgan, crede în unicitatea instrumentalității intelectuale a omului. Spre deosebire de J. Lubbock, care consideră că primitivii nu au *demonstrat* trăsături mentale, morale și religioase, E.B. Tylor, care se înscrie și el în curentul evoluționismului social, elaborează o schemă de evoluție a cărei parte principală este consacrată dezvoltării spiritului uman (Izard și Jamin, 2007: 681-682).

Un interes deosebit este reprezentat de cel al oamenilor de știință marxiști, care au introdus conceptul unui singur mod de producție bazat

pe vânătoare și cules, care implică în mod necesar și relațiile dintre proprietate, muncă și schimb (Panter-Brick, 2001: 5). Pentru Karl Marx, primitivul, ca mod al producției, nu poate fi înțeles pe de-a-ntregul ca o formație socială totală (Yengoyan, 2004: 65). Lectura, în 1880, a lucrării *Ancient Society* a lui L. H. Morgan, face să evolueze considerabil punctul de vedere a lui Karl Marx, conducându-l spre dezvoltarea unui program de lecturi etnologice (Bonte, 2007: 765). În demersurile sale asupra aborigenilor din Australia, K. Marx se referă la grupările *punaluan*, la structura de clase și la regulile exogamiei lor (Yengoyan, 2004: 57-65). Notițele sale arată că el s-a preocupat și de probleme legate de religie și cosmologie, în principal de grupările totemice din rândurile indigenilor *kamilaroi*. După moartea sa, Fr. Engels reia notele lui K. Marx și le completează cu propriile lecturi și analize (Bonte, 2007: 765). Pentru cei doi unica trăsătură a subzistenței umane era caracterul conștient al activităților productive inspirate din experiența de a trăi într-o societate (Panter-Brick, 2001: 5).

Teoriile și ideile despre vânătorii și culegătorii actuali au evoluat în mod constant de la sfârșitul sec. al XIX-lea, când încă erau considerați înapoiați, mizerabili, plini de ostilitate, suspicioși și cu sentimente anti-sociale, până în prezent, când antropologii privesc societățile tradiționale prin prisma unui mod de viață aparte și interesant de studiat. Această viziune a fost susținută de-a lungul secolul al XX-lea de scrierile exploratorilor, aventurierilor, agenților guvernamentali, jurnaliștilor și, mai recent, ale antropologilor. Însă majoritatea antropologilor din sec. al XX-lea acceptau încă teoriile evoluționiste din secolul al XIX-lea, ale lui E.B. Tylor, L. H. Morgan și J. Frazer, create în atmosfera unei evoluții culturale de la primitivism la civilizație (Headland, Reid 1989).

Problemele deschise de opera lui Sigmund Freud legate de subconștient și modalitățile de organizare a câmpului social pe baza unei documentări esențial etnografice, au atras critici aprinse din partea antropologilor. Lucrarea sa *Totem și tabu* (1912-1913), concepută pornind de la lucrările lui James Frazer despre exogamie și cele ale lui W. Robertson Smith despre sacrificiu, a fost catalogată de A. L. Kroeber ca fiind *percepută drept tributară unui evoluționism uniliniar, de care antropologia americană încearcă să se desprindă,...ea bazându-se pe o documentare etnografică depășită...*

În anii '30, Julian Steward, un pionier al studiului vânătorilor și culegătorilor (Yengoyan, 2004), pornind de la noțiunea de *bandă*, contura expresia de *band level of organization* ca formă socială despre care se

credea că trebuie să corespundă economiei bazate pe vânătoare și cules (Testart, 2007: 697-699). În anii '50 însă, conceptul de *bandă* a fost desființat datorită numeroaselor controverse legate de formele de organizare locală din Australia. J. Steward s-a preocupat de tipurile de schimbări ce au avut loc în studiul vânătorilor și culegătorilor, el punând în contrast *esența culturală* și *restul culturii* (Yengoyan, 2004). *Esența culturală* reprezintă acel set de caracteristici care erau strâns apropiate de activitățile de subzistență (tehnologie, organizare economică, schimb, grupări sociale, trăsături politice și religioase), în timp ce *restul culturii* poate include mitul, ritualul, cosmologia, religia și chiar factorii politici care nu ar avea impact asupra esenței culturale, dar care există în fiecare societate.

În anii 1940-1950, diferențele culturale au fost amplificate de cercetările de teren, dar omogenizarea societăților particulare sub denumirea de vânători și culegători a creat un colaps total în privința diferențelor dintre aceștia (*ibidem*). Aproape toate descrierile recente ale societăților *prădătoare* s-au confruntat cu particularități culturale dificil de comparat. Impactul occidental asupra lor a fost variabil în momentul în care ei au început să fie studiați de către antropologi (Layton, 2001: 306). Astfel, Martin Gusinde a făcut cercetări în Tierra del Fuego, Harry Shapiro asupra boșimanilor, Franz Boas pe coasta de nord-vest a continentului nord-american, Alfred Kroeber și studenții săi asupra nativilor californieni, Herbert Spencer, Francis James Gillen, Ted Strehlow și Paul Stenner asupra aborigenilor australieni, Julian Steward asupra nativilor *shoshoni* din Marele Bazin (Yengoyan, 2004), Bronislaw Malinowski în Insulele Trobriand, Richard Lee asupra activităților de subzistență la boșimani *ju/'hoansi* (Ichikawa și Tanaka 2001).

Pe parcursul sec. al XX-lea s-au impus și alte tendințe-cheie în ceea ce privește cercetarea vânătorilor și culegătorilor. Începând din anii '60 și până astăzi s-au adus / readus în discuție probleme precum evoluționismul (Leslie White), materialismul (Marvin Harris) (Wendling, 2007: 58), strategii optime de căutare, modele teoretice de comportament bazate pe premiza că oamenii, la fel ca și animalele, urmăresc să-și maximizeze șansele de a-și găsi hrana cu minim de efort, *femeia-culegător* (termen folosit de antropologia feministă), viziunea asupra lumii și analizele simbolice (cu implicații rituale), vânătorii și culegătorii în preistorie (temă dominantă ce s-a manifestat odată cu apariția *arheologiei procesualiste* din anii '60), vânătorii și culegătorii în istorie (contradicțiile dintre tradiționaliști și revizionisti) (Barnard, 2004) și nu în ultimul rând

problema interacțiunilor vânătorilor și culegătorilor cu populațiile vecine (agricultori, păstori, horticultori).

Între anii 1960 și 1970, modelul evolutiv al vânătorilor și culegătorilor a fost cu succes înlocuit de cel ecologic (Bettinger, 1991: 3-5). Mai ales în ultimile două decenii, modelele ecologiei behaviorale au ocupat un loc central în analiza economiei vânătorilor și culegătorilor (Winterhalder, 2001:13). Paradigma ecologică a fost susținută de către Richard Lee și Irven DeVore (*Man the Hunter*) atât în utilitatea categoriei *vânători-culegători*, cât și în folosirea organizării teritoriale, structurii familiei și a grupului, ca exemple ale continuității acestor comunități, dar și al modului lor de viață din Paleolitic (Myers, 1988). Ecologia evoluționistă reprezintă primul pas al dezvoltării unei teorii coerente a comportamentului socio-cultural, în termenii acelorași principii care ghidează teoriile biologice ale evoluției.

În anii '70-'80, James Woodburn (*immediate return systems* – teoria egalitarismului și nonegalitarismului la comunitățile de vânători și culegători) și Marshall Sahlins (*original affluent society* – teoria simplității vieții la societățile de vânători și culegători, bazată pe subzistență) au avut viziuni moderne în privința problemelor legate de proprietate și subzistență (Panter-Brick, 2001: 5; Barnard, 2004). De asemenea, contribuții deosebite la studiul vânătorilor și culegătorilor au fost aduse la sfârșitul anilor '80 de către Lewis Binford (diferența dintre *foragers* și *collectors*), care făcea referire la variabilitatea cantității și distribuției sezoniere ale resurselor de care ei dispun. Astfel, *optimal foraging theory* (model teoretic al comportamentului unui animal în căutarea hranei) și-a demonstrat utilitatea în multe studii de teren asupra comportamentului contemporan al vânătorilor și culegătorilor (Bettinger, 1991: 64).

După publicarea lucrării *Man the Hunter* (1968) și în mod deosebit în ultimile două decenii ale secolului trecut, cercetările întreprinse în domeniul economiei, al tehnicilor și al adaptării omului la mediu au modificat considerabil viziunea despre modul de viață al vânătorilor și culegătorilor (Testart, 2007: 698-699). Cercetătorii au început acum să scruteze tundra sălbatică, să-și facă cărări prin pădurile ecuatoriale și să călătorească prin pustiurile nisipoase ale deșerturilor africane în căutarea comunităților izolate, încă scufundate în ritmuri de viață bazate pe vânătoare și cules, dovadă a unui interes deosebit pentru domenii interdisciplinare, cum sunt arheologia, antropologia ecologică, socială și behaviorală, ecologia populației, analiza sistemelor sau biologia evoluționistă.

Bibliografie:

- Achimescu, N., 2003, „Formele principale ale religiei populațiilor primitive”, în *Revista Română de Bioetică*, I (3), Iași.
- Barnard, A., 2004, *Hunter-Gatherers, Archaeology and Anthropology*, Oxford / New York: Berg, pp. 1-8.
- Barnard, A., 2004, „Hunting and Gathering Society: An Eighteenth Century Scottish Invention”, în A. Barnard (edit.), *Hunter-Gatherers in History, Archaeology and Anthropology*, Oxford / New York: Berg, pp. 31-41.
- Bettinger, L. R., 1991, *Hunter-Gatherers, Archaeological and Evolutionary Theory*, New York / London: Plenum Press.
- Bonte, P., 2007, „Marxism și antropologie. Marx, Engels și antropologia”, în P. Bonte și M. Izard (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, p. 765.
- Cărciumaru, M. și M. Mărgărit, 2003, *Etnologia. Popoare și civilizații*, Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Descola, P., 2007, „Sălbatic”, în P. Bonte și M. Izard (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, pp. 604-605.
- Dias, N. și J. Jamin, 2007, „De la începutul sec. al XIX-lea până în 1860”, în P. Bonte și M. Izard (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, pp. 500-501.
- Headland, T., N. și L. A. Reid, 1989, „Hunter-Gatherers and Their Neighbors from Prehistory to the Present”, în *Current Anthropology*, 30 (1), pp. 43-51.
- Ichikawa, M. și J. Tanaka, 2001, „Persisting Cultures and Contemporary Problems among African Hunter-Gatherers”, în *African Study Monographs*, 26, pp. 1-8.
- Izard, M. și J. Jamin, 2007, *Tylor Edward Burnett*, în P. Bonte și M. Izard (coord.), în *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, pp. 681-682.
- Kuper, A., 2007, „Marea Britanie. Antropologia britanică”, în P. Bonte și M. Izard (coord.), în *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, pp. 403-406.
- Kusimba, B. S., 2005, „What is a Hunter-Gatherer? Variation in the Archaeological Record of Eastern and Southern Africa”, în *Journal of Archaeological Research*, 13 (4).
- Layton, H. R., 2001, „Hunter-Gatherers, their Neighbours and the Nation State”, în C. Panter-Brick, R. H. Layton și P. Rowley-Conwy (eds.), *Hunter-Gatherers: An Interdisciplinary Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, Cambridge, p. 306.
- Lee, B. R. și R. K. Hitchcock, 2001, „African Hunter-Gatherers: Survival, History and the Politics of Identity”, în *African Study Monographs*, 26, pp. 257-280.

- Mandics, G., 1983, *Civilizația și culturile Africii vechi*, București: Sport-Turism.
- Myers, R. F., 1988, „Critical Trends in the Study of Hunter-Gatherers”, în *Annual Reviews Anthropology*, Department of Anthropology, New York University.
- Panter-Brick, C, R. H. Layton, și C-P. Rowley, 2001, „Lines of Enquiry”, în C. Panter-Brick, R. H. Layton, și C-P. Rowley (eds.) *Hunter-Gatherers: An Interdisciplinary Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 3-5.
- Pluciennik, M., 2004, „The Meaning of Hunter-Gatherers and Modes of Subsistence: A Comparative Historical Perspective”, în A. Barnard (ed.), *Hunter-Gatherers in History, Archaeology and Anthropology*, Oxford-New York: Berg, pp. 17-18.
- Testart, A., 2007, Vânătorii și culegătorii, în P. Bonte și M. Izard (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, pp. 697-699.
- Wendling, T., 2007, „America de Nord. Antropologia nord-americană”, în P. Bonte și M. Izard (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași: Polirom, pp. 56-59.
- Winterhalder, B., 2001, „The Behavioral Ecology of Hunter-Gatherers”, în C. Panter-Brick, R. H. Layton și P. Rowley-Conwy (edit.), *Hunter-Gatherers: An Interdisciplinary Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 13-33.
- Yengoyan, A. A., 2004, „Anthropological History and the Study of Hunters and Gatherers: Cultural and Non-Cultural”, în A. Barnard (ed.), *Hunter-Gatherers in History, Archaeology and Anthropology*, Oxford / New York: Berg, pp. 57-65.

Abstract:

Hunting and gathering is humanity's first and most successful adaptation, occupying fully 90 percent of human history. Until 12,000 years ago all humanity lived this way. Surprisingly, in an increasingly urbanized and technological world dozens of hunting and gathering societies have persisted and thrive on five continents.

The current category of hunting and gathering societies includes groups which were catalogued over time as frightening, natural, wild or primitive populations. These groups have proved to be models of conservative economies based on hunting and harvesting, as archetypes of traditional societies who still refuses to accept the gifts of civilization.

The theoretical evolution of terms like natural, wild, traditional and primitive starts with Hobbes, Montesquieu and Rousseau, it continues with Smith, Ferguson, Morgan and Boas who anticipates Marx and Engels concepts (a singular production mode), reaching up to Steward, Lee and Binford ideas, from group concepts to foragers-collectors model. Their ideas have led to the assertion that hunters and gatherers represent an isolationist model which could not be removed from the past.

Key words: *Hunting, gathering, urbanized, technological*

CERTITUDINI ȘI CONTROVERSE LEGATE DE ÎNCEPUTURILE JUDEȚULUI SĂCUIENI

Alexandru-Ionuț CRUCERU*

Rezumat: *Articolul se concentrează pe faza de început a județului Săcuieni și aduce în discuție principalele ipoteze referitoare la geneza unității administrativ-teritoriale. Prima parte explorează posibilitățile unei relații directe cu o formațiune politică prestatală de tipul cnezatelor și voievodatelor care a fost semnalată de Maria Comșa pe baza cercetărilor de la Slon. Cea de-a doua parte urmărește județul Saac de la fondare până în timpul transformărilor administrative din secolul al XVI-lea, acordând o atenție deosebită contactelor dintre români și secui petrecute la Curbura Carpaților.*

Cuvinte cheie: județul Săcuieni,

Introducere

Unul dintre aspectele controversate ale evoluției administrative a Țării Românești, asupra căruia istoricii și geografii nu s-au pronunțat definitiv, se referă la apariția și evoluția județului Saac sau Săcuieni până în secolul al XVII-lea. Unitatea administrativ-teritorială desființată la 1 ianuarie 1845, împărțită între județele Prahova și Buzău, este menționată printre cele mai vechi din Țara Românească. Ecaterina Zaharescu (1922), în articolul „Fostul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică”, găsea județul menționat întâi într-un act din 1645 iar Ecaterina Hanganu (1969) la 1637. Astăzi, se cunoaște că numele județului Saac a fost întrebuințat în documente cel puțin un secol mai devreme. La 1543, domnul Radu Paisie consfințește Episcopia Buzăului dreptul de judecată asupra județelor Brăila, Slăvești Râmnic, Buzău și Săcuieni (Sacerdoțeanu 1936). Ca mărturie indirectă pentru existența județului în secolul XV, se poate invoca documentul emis în 1431 de domnul Dan al II-lea, care enumeră printre târgurile importante ale Țării Românești și târgul Săcuienilor (Bogdan 1905, p. 39). Un neajuns metodologic al abordărilor anterioare l-a constituit faptul că au luat în discuție doar atestările directe. Descoperirile arheologice coroborate cu

---

* Școala doctorală „Simion Mehedinți”, Facultatea de Geografie, Universitatea din București; e-mail: ionutcruceru88@gmail.com

puținele documente disponibile ne permit să atingem însă o înțelegere superioară a ceea ce s-a petrecut cu județul Saac în primele secole de existență. Totodată, de folos s-a dovedit cercetarea modului de stăpânire a pământului și relația celor mai vechi sate cu moșia încredințată lor, „de la întemeierea țării”. Cele mai comune întrebări care privesc subiectul se rezumă la următoarele: Ce cunoaștem despre presupusele formațiuni prestatale de la Curbura Carpaților? Ce semnificație au avut numele Saac și Săcuieni? Când a luat ființă județul Saac? Care a fost legătura sa cu etnicii secui?

Problema formațiunilor prestatale de la Curbura Carpaților

În literatura istorică și geografică clasică, județele Munteniei au fost puse în legătură cu formațiuni prestatale care se întindeau de-a lungul râurilor și văilor importante. Existența unui asemenea organism în zona Chiojdurilor s-a impus în perioada interbelică. Nicolae Iorga, bazându-se pe constatările personale istorice și sociologice, caracteriza Chiojdurile drept „un Câmpulung muntean”, dorind să scoată în evidență autonomia teritorială a satelor. Așezările și necropolele concentrate în bazinele râurilor Teleajen și Buzău l-au condus pe Anatol Măcriș la concluzia că a existat o formațiune prestatală, pe care o numește „Țara Buzăului” (Măcriș 2000, p. 7). Subiectul a fost relansat de descoperirea cetăților din Evul Mediu timpuriu (secolele IX-X) de la Slon, cercetate începând cu anul 1958 de Maria Comșa. Pe baza cercetării materialului arheologic, autoarea a avansat ipoteza că aici s-a aflat centrul de putere al unei căpetenii locale sau chiar al unei formațiuni prestatale de tipul cnezatelor și voievodatelor (Comșa 1969). Începând cu secolul X, Imperiul Bizantin revenea la Dunăre (971-1186) vreme de peste 200 de ani, prin desființarea primului țarat bulgar. Din această a doua perioadă bizantină par să dateze câteva cetăți și așezări din permietrul râurilor Teleajen și Buzău. Arheologul Bogdan Ciupercă (2010) afirmă că atribuirea fortificațiilor de la Slon unor formațiuni politice de tipul cnezatului rămâne o ipoteză insuficient argumentată. Totuși, de la Retragera Aureliană până la întemeierea mult mai târzie a Țării Românești, poporul trebuie să fi dat naștere unor state incipiente, dacă nu din considerente politice, măcar din necesități militare, pentru a preîntâmpina năvălirile barbare.

În secolul al XIII-lea, așezările apar organizate din punct de vedere politic, în cnezate și voievodate. Cnezatul reprezenta puterea politică exercitată asupra unui grup de sate în cadrul unor regiuni delimitate natural. Voievodatul este o instituție politică, rezultat al

obținerii puterii militare și politice de către un voievod, în urma delegării sau obținerii prin forță a acestei puteri de către un grup de cnezi (Rădvan 2011, p. 119). Amploarea și diversitatea dovezilor arheologice, numărul crescut de așezări din zona Carpaților de Curbură, la care se adaugă drepturile cutumiare („de la întemeierea țării”) asupra unor teritorii întinse, ne încredințează de posibilitatea funcționării unor formațiuni politice autohtone. Sectorul montan al județului Săcuieni era stăpânit din vechime de trei obști de moșneni: Starchiojdenii, Drăjnenii și Izvoranii. Celor dintâi le este întărită în 1418 moșia Chiojdul (DCS 1968, p. 35), care includea vatra satului și munții Siriului până la Crasna transilvăneană. Pentru moșenii din Drajna dovada o constituie zapisul de la Neagoe Basarab din 1517 prin care sunt întărite vechile hotare (DRH B vol. II1972, p. 301). Cu privire la moșnenii drăjneni tradiția și izvoarele istorice afirmă că erau împărțiți în două cete: Pântești și Bolânești (Densușianu 1894, f. 278). Aceștia aveau drepturi asupra patrimoniului natural de pe moșia satului de la Întemeierea țării, potrivit documentului din 1517. În acest caz, suntem în fața unei descendențe dintr-una sau două familii de cnezi. Altfel, nu înțelegem cum le puteau fi recunoscute drepturi asupra unui teritoriu vast, întins de la confluența Drajnei cu Teleajenul până la fruntaria țării, în Vârful lui Crai. Integrând rezultatele cercetărilor arheologice de la Slon în acest context, s-ar părea că urmele fortificațiilor din Evul Mediu timpuriu au legătură cu strămoșii drăjnenilor, pe moșia cărora fuseseră ridicate. Împreună cu starchiojdenii trebuie să fi fost păzitorii plaiului și cei care controlau vama și circulația de pe drumul istoric de pe valea Drajnei. În sfârșit, moșnenii izvorani erau cei din satele Măneciu și Izvoarele despre care cunoaștem mai puține lucruri. Moșiile satești erau despărțite prin hotare fixate din vechime iar pământul era folosit în devălmășie. La argumentele enunțate se mai adaugă prezența resurselor bogate de sare care, pentru populația autohtonă constituia un factor catalizator dezvoltării economice și politice, iar pentru puterile care doreau să își exercite influența asupra zonei, o importantă miză strategică. Câte sate intrau în alcătuirea acestor presupuse cnezate nu se știe. Relațiile dintre conducători au evoluat probabil într-un sens asemănător relațiilor vasalice din vest, păstrând însă un puternic specific local. Voievodul era superior cneazului, precedând apariția marelui voievod și a domniei în țările medievale românești, instituții care s-au dezvoltat începând cu secolul al XIV-lea (Rădvan 2011). Dacă au existat, când și din ce motive s-au destrămat structurile prestatale de la Curbura Carpaților nu se cunoaște. În opinia Mariei Comșa (1969) fortificația din piatră de la Slon

a încetat să funcționeze în a doua jumătate a secolului al X-lea, fiind legată de apariția pecenegilor în zona dintre Carpați și Dunăre. Unul dintre argumentele pentru această ipoteză derivă din descoperirea pe platoul din fața cetăților a unor vârfuri de săgeți specifice acestei populații de călăreți. Existența drumului transcarpatic prin pasul Tabla Buții, care cobora pe Valea Drașnei, pare să fi constituit atât un factor de progres, cu precădere în perioadele de pace, cât și un inconvenient, din pricina instabilității pe care o producea în timpul năvălirilor. Pe lângă regiunile consacrate unde s-a semnalat existența unor formațiuni prestatale românești, respectiv podișul Olteniei, cu „țara” lui Litovoi, podișul Argeșului, cu „țara lui Seneslau”, trebuie să mai avem în atenție regiunea montană a fostelor județe Buzău și Săcuieni.

Județul Săcuieni până în secolul al XVII-lea

În opinia lui Nicolae Iorga, Saac era o denumire atribuită de o oficialitate slavonă, datând din perioada premergătoare întemeierii statului muntean. În lumina documentelor istorice numele Sac sau Saac pare, într-adevăr, o formă de cancelarie născută și încetățenită datorită abrevierilor practicate în manuscrisele medievale. Evoluția sa, potrivit acestui scenariu, ar fi fost: sud[stvo] Săc[uieni], adică „județul Săcuieni”, „sud Sac” și „sud Saac”. Ea contrazice crezul că Saac a precedat cronologic forma Săcuieni. Alături de argumentul lingvistic stau mărturie chiar primele documente, care atestă târgul Săcuienilor (1431) și județul însuși (1543). Așadar, se poate admite că denumirea sub care unitatea administrativ-teritorială funcționa înainte de veacul al XV-lea era tot aceea de Săcuieni. De ce o denumire atât de atipică pentru un județ muntean? Chiar dacă nu se poate stabili adevărul, un lucru este cert: Săcuieni nu a împrumutat denumirea unei ape de pe cuprinsul său și este singurul care face trimitere la un grup etnic colonizat în sud-estul Transilvaniei. Acest fapt are legătură cu însăși poziția geografică și mai ales cu desfășurarea evenimentelor istorice și politice. Nicolae Iorga admitea că în regiunea Văii Teleajenului elementul românesc a fost curat de la început, spre deosebire de ce se găsește la răsărit, unde „*Chioajdele (din Kövesd; cf. Cuediul Moldovei) arată începuturi ungurești, care se prelungesc, de altfel, în părțile buzoiene, unde Peterlak a devenit Pătărlagele, Bâscele singure amintind vechiuri sălașuri slave*” (Iorga 1939, p. 4). Rosturile militare ale secuilor sunt confirmate încă de la 1210, când alături de sași, români și pecenegi, secuii vor alcătui o oaste sub comanda comitelui Ioachim de Sibiu. Totodată, în 1241, românii și secuii (Olaci et Siculi), locuitori lângă Munții Carpați, au închis pasurile montane pentru a opri

trecerea tătarilor. De aceste rosturi militare trebuie legat periplusul lor până în regiunea Carpaților de Curbură și în acest context trebuie înțeleasă prezența județului Saac ca o prelungire „transalpină” a secuimii. Diploma Ioaniților (1247) amintește *terra Cumaniae*, situată dincolo de Olt și de munții Transilvaniei, ca teritoriu din care cavalerii ioaniți urmau să strângă veniturile. Hotarul apusean al episcopiei cumanilor se afla deci, undeva spre Olt, mai sigur între râurile Buzău sau Ialomița, pe Teleajen (după cum ar sugera actul dat de regele Ungariei în 1358) (Rădvan 2011, p. 113).

E sigur, - afirma Nicolae Iorga - că partea răsăriteană, drumul Prahovei și cu atât mai mult al Teleajenului, cu *colonii din Secuime*, nu aparținuseră la început Domniei (Iorga 1937, p. 169). Aceasta nu o deducem doar din privilegiul acordat de Ludovic I în 1358 brașovenilor care mergeau la Brăila, și care nu pomeneste în cale nici un stăpân (DRH D vol. I1977, p. 72). Până mai târziu, spre a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cetatea de la Tabla Buții cu extremitatea montană a județului Săcuieni, a fost controlată de regii maghiari. Materialele arheologice, dintre care cele mai vechi din veacurile XIV-XV, și analogiile de plan au condus la concluzia că cetatea a fost ridicată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, cel mai probabil în timpul lui Ludovic I (1342-1382) (D. Căpățână et al. 2008, p. 165). Construcția militară era îndreptată spre un potențial inamic care venea dinspre sud și străjuia vechiul drum comercial către Brăila, fiind în același timp probabil și punct de vamă. Nici un fel de material arheologic nu ne îndreptățește să identificăm ruinele existente cu cetatea Cruceburg sau cu cea ridicată de teutoni peste Carpați și ocupată de regalitatea maghiară în momentul alungării cavalerilor în anul 1225. Astfel, supoziția îndrăzneată privind colonizarea județului Săcuieni cu etnici secui în primele decenii ale veacului al XIII-lea, din vremea cavalerilor teutoni, reluată anii trecuți de Melentina Bâzgan (2004) rămâne lipsită de dovezi. Din evaluarea aparatului bibliografic utilizat de Ecaterina Zaharescu, deducem că principala sursă care a alimentat ideea colonizării județului Saac cu secui din vremea cavalerilor teutoni a fost Radu Rosetti. Fără a dispune de alte mărturii afară de tradiția orală și toponimie, autorul afirma că teutonii „colonizară cu Secui valea Bâscăi-Chiojdului, care duce la acea trecătoare și o închiseră cu cetatea, ale cărei urme se mai văd pe dealul numit al Cetățuei, în comuna Calvinii” (R. Rosetti, 1905, p. 263).

Primele contacte ale locuitorilor din bazinul superior al Teleajenului cu secuii, în calitate de grăniceri, s-au stabilit în contextul năvălirii tătarilor din anul 1241 și vor fi continuat cu intensitate diferită pe parcursul secolelor

următoare. În veacul al XVII-lea, garnizoana de la Tabla Buții, care se alcătua din câțiva zeci de oșteni (nu mai mult de 20-30), era asigurată de secuii din zona Erdővidék, după cum sugerează o inscripție din anul 1628 descoperită în sit (Căpățână et al. 2008, p. 165). De altfel, autorii cercetărilor au mai constatat că o serie de cahle, în special cea înfățișând un călăreț, au puternice analogii cu descoperirile de la Lăzarea din județul Harghita, dovedind prezența secuilor în rândul celor care se ocupau de buna funcționare și apărare a cetății de la Tabla Buții.

Nu se poate preciza cât de mult au coborât posesiunile Regatului Maghiar la sud de Carpați, pe teritoriul a ceea ce mai târziu s-a numit județul Săcuieni. Dând crezare lui Radu Rosetti (1905), presupusul castel teuton de la Calvinii fusese pus aici ca să apere intrarea în Regat și coloniile ungare așezate de cavaleri pe Bâsca-Chiojdului și pe văile mărginașe. Ipoteza rămâne nevalidată arheologic. În orice caz, dacă cetatea de la Tabla Buții a luat ființă și a funcționat în condițiile expuse, firește, vama și hotarul Țării Românești se aflau în altă parte înainte de veacul al XVII-lea. O întâmplare din vremea lui Vlad Călugărul aruncă o rază de lumină asupra situației de la sfârșitul secolului al XV-lea. În 1482-1496, Vlad le cerea brașovenilor să despăgubească pe rudele unor negustori munteni, care cumpăraseră 450 de berbeci la Brețcu, în secuime, și care fuseseră prinși din urmă și jefuiți de 22 de bărbați, „la hotarul nostru la Drajna” (Bogdan 1905, p. 206). Asta nu înseamnă că adevăratul hotar ar fi fost acolo, la Drajna, opinează Nicolae Iorga (DVT 1925), ci regiunea, cu vama trebuie să fie notată astfel. Cel mai plauzibil este că vama a funcționat la Vârful lui Crai deoarece acesta era unul dintre munții importanți stăpâniți în devălmășie de moșnenii Draanei de Sus. În plus, era traversat de vechiul drum comercial și se afla doar la câțiva kilometri sud de cetatea de la Tabla Buții. Între cele două fortificații exista o zonă neutră sau de tampon.

Nu întâmplător, Drajna este amintită ca loc de „hotar” în documentele timpului deoarece toponimul în limba slavonă are înțelesul de hotar (DVT 1925). Pe de altă parte, nu credem că în perioada de început, județul Saac beneficia de o limită clară. Aceasta nici măcar în cazul hotarului Țării Românești. Cvasiexistența mențiunilor documentare referitoare la hotarul țării arată că, în primele două secole de la întemeiere frontiera carpatică a Țării Românești intra prea puțin în sfera de putere a domniei (Coman 2013, p. 216). Frontiera țării exista dar rezulta din hotarele satelor de margine și avea o valoare practică doar pentru acestea. Din acest motiv documentul particularizează: „la hotarul nostru la Drajna” [Fig. 1].

Prima atestare a vămii Teleajenului apare într-un hrisov al lui Alexandru Mircea din 1571, care confirmă o danie mai veche, a unui voievod Basarab. Cu certitudine, însă, că vama de pe drumul Teleajenului exista din secolul al XIV-lea, o mențiune indirectă în acest sens fiind porunca marelui vornic Cazan din 1481, adresată unor dregători domnești, de a-i lăsa pe sași să umble liberi pe Prahova și Teleajen (Bogdan1905, p. 286). În ciuda tensiunilor politice dintre Țara Românească și Ardeal, concretizate prin închiderea și deschiderea periodică a principalelor căi comerciale, adică drumul Teleajenului și drumul Buzăului, pendulările populației dintr-o parte în alta a Carpaților și revărsarea „ungurenilor”, sașilor și secuilor nu va fi oprită. Cât îi privește pe cei din urmă, începând din a doua jumătate a secolului al XV-lea, după moartea lui Matei Corvin, aceștia au început a fi asupriți iar o bună parte din ei și-au găsit refugiu în Muntenia, unde îi așteptau privilegiile fiscale, pe așa numitele slobozii. Acest moment marchează o perioadă de schimbări profunde în interiorul județului Saac, prin integrarea etnicilor secuici în mijlocul comunităților locale.

Dacă la început, în secolul XIII, îi găseam doar ca angajați în paza hotarelor, în secolele următoare documentele îi amintesc pe secuici ocupându-se de creșterea animalelor, datorită reliefului muntos și colinar, și cu comerțul. Privit ca fenomen etnologic, amestecul celor două populații la sud de Carpați s-a încheiat prin pierderea secuicilor în masa autohtonilor, ceea ce denotă pe de-o parte că infiltrațiile s-au produs treptat și că niciodată nu au ajuns să dețină majoritatea, astfel încât să producă o fragmentare a masei compacte a moșnenilor. Condiția lor, așadar, era de locuitori pe sloboziile voievozilor munteni. La sfârșitul secolului al XVIII-lea prezența acestora era încă semnalată de toponimia majoră. Un exemplu edificator îl oferă numele satului „Sekui” atestat prin harta lui Specht (1790-91) între Pătârlagele și Cislău (Specht 1791, f. 92). Cu timpul, cei stabiliți în județ au renunțat la religia catolică pentru a se integra și căpăta drepturi ca și ceilalți. Din aceste motive, nu era posibil ca pribegii secuici colonizați (iar nu colonizatori, superiori autohtonilor!) să dea numele unui județ (Vezi Nestor 2002; Oprean 1947).

Județul Săcuieni pare a fi luat ființă mai târziu decât celelalte unități administrative, după ce voievozii Țării Românești au redobândit de la Coroana maghiară teritoriul extracarpatic. Acest fapt s-a petrecut cel mai probabil, după momentul Întemeierii Țării Românești, între 1358-1431. În ceea ce privește suprafața și limitele județului, acestea au cunoscut fluctuații majore, tendința generală fiind de extindere, dinspre

Văile Teleajenului și Drajei către valea Buzăului superior și câmpia Ploieștilor. Indiciile arată că satele de la nord de Cislău, precum Pătârlage și Arsele, aparțineau în timpul lui Matei Basarab (sec. XVII) județului Buzău. Ca o curiozitate, situația apare ilustrată un secol mai târziu, pe harta Stolnicului Constantin Cantacuzino (1700) și în alte materiale cartografice din veacul al XVIII-lea. Concludent pentru afirmația anterioară este hrisovul din 1645, emis preasfințitului Ștefan al Episcopiei Buzăului, referitor la cearta unor moșneni de pe o moșie din Pătârlage „ot sudstvo (județul) Buzău” (DRH B vol. XXX 1998, pp. 232-233)¹. Din 1652-53, satul Pătârlage figurează permanent la județul Săcuieni (DRH B vol. XXXVII 2006, pp. 261-262) [Fig. 2]. Teoria colonizării județului Săcuieni cu etnici secuî, începută în primele decenii ale veacului al XIII-lea, în vremea cavalerilor teutoni, a fost vehiculată și încetățenită în literatură de Radu Rosetti (1905), și Ecaterina Zaharescu (1922).

În opinia lui C. C. Giurescu (1936), numele Săcuieni pe care îl purta județul de la Bucov la Chioajde până aproape de zilele noastre, arăta că fusese colonizat de români din secuime, după cum termenul Ungureni reflecta proveniența românilor din Țara Ungurească. Trecerea mocanilor prin Țara Românească și Moldova, în transhumanță, se derula de sute de ani potrivit unui calendar astronomic precis și pe aceleași drumuri și cărări. Unii dintre ei, îndeosebi cei din Săcele, își aveau trecerea an de an spre Bărăgan prin județul Saac. Mișcarea populației se petrecea aproape cu aceeași intensitate și în sens invers, negustorii din Țara Românească obișnuind să călătorească în secuime pentru a cumpăra oi sau alte animale încă din secolul al XV-lea.

Prezența elementului românesc de dincolo de Carpați pe Valea Teleajenului și interacțiunea săcuienilor cu populația din secuime, deși reprezintă fenomene incontestabile, sunt dificil de surprins. Vulnerabilitatea ipotezelor etimologice tradiționale derivă din imposibilitatea fenomenului migrator de a genera nume de județ. Este o falsă impresie că aportul masiv de secuî sau de români din secuime, așezați în valuri și dispersați haotic pe teritoriul județului, poate explica originea județului și a numelui său. Doar o realitate administrativă ori un târg care a polarizat comerțul Subcarpatic și odată cu el o seamă de negustori străini (printre care numeroși sași, secuî și români din secuime), oferă o explicație satisfăcătoare. Sabin Oprean (1947) constata

---

¹ În rezumatul documentului, coordonatorii volumului localizează eronat satul Pătârlage în județul Săcuieni, deși în conținut este menționat județul Buzău.

că în Transilvania majoritatea județelor au primit nume de la foste cetăți sau târguri, neavând de a face cu numele apelor pe care se găseau, precum în Muntenia. Nici județul Saac nu a fost din punct de vedere al modului de formare și denominare, un județ muntenesc tipic, ci un caz mai apropiat de modelul transilvănean.

Concluzii

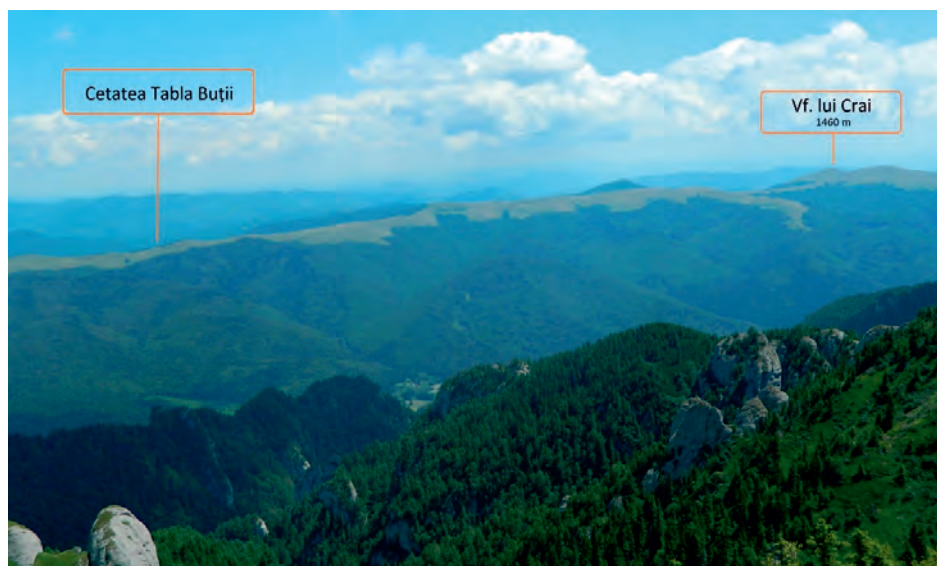
Coroborarea atestărilor documentare cu ultimele descoperiri arheologice și particularitățile socio-economice ale comunităților de margine (Drajna de Sus, Starchiojd) au scos în evidență că județul Săcuieni s-a suprapus unui teritoriu disputat între Țara Românească și Regatul Maghiar. Atât numele Saac sau Săcuieni de sorginte oficială cât și prima atestare indirectă, din 1431, constituie indicii că județul a devenit mai târziu parte a aparatului administrativ, cel mai probabil între 1358-1431. Legătura cu formațiunile prestatale de tipul cnezatelor și voievodatelor rămâne nedemonstrabilă, în ciuda mărturiilor arheologice și a autonomiei teritoriale a moșnenilor. Nucleul județului l-au constituit satele de pe Valea Teleajenului, Valea Drașnei și Bâșca Chiojdului. Una dintre modificările majore care au vizat hotarele județene s-a petrecut în vremea lui Matei Basarab (sec. XVII) și a vizat anexarea văii superioare a Buzăului (satele de la nord de Cislău) la județul Săcuieni. Extinderea moșiei satului Drașna de Sus până la Vârful lui Crai, unde exista vama Țării Românești („vama Drașnei”), demonstrează că linia de hotar ocupa un loc mai avansat spre exteriorul Carpaților în secolul al XV-lea. Cât privește relația directă a județului Săcuieni cu etnicii secui, aceasta a fost ocazională, fiind legată de paza regiunii de hotar și a cetății de la Tabla Buții. Chiar dacă influența Regatului Maghiar s-a extins vremelnice la sud de Carpați, elementul etnic local nu a suferit schimbări de substanță. În concluzie, numele Săcuieni ar putea purta memoria unui spațiu ce a funcționat ca prelugire transcarpatică a Coroanei maghiare, dar în aceeași măsură s-ar putea datora cetății sau târgului omonim atestat la 1431.

Bibliografie:

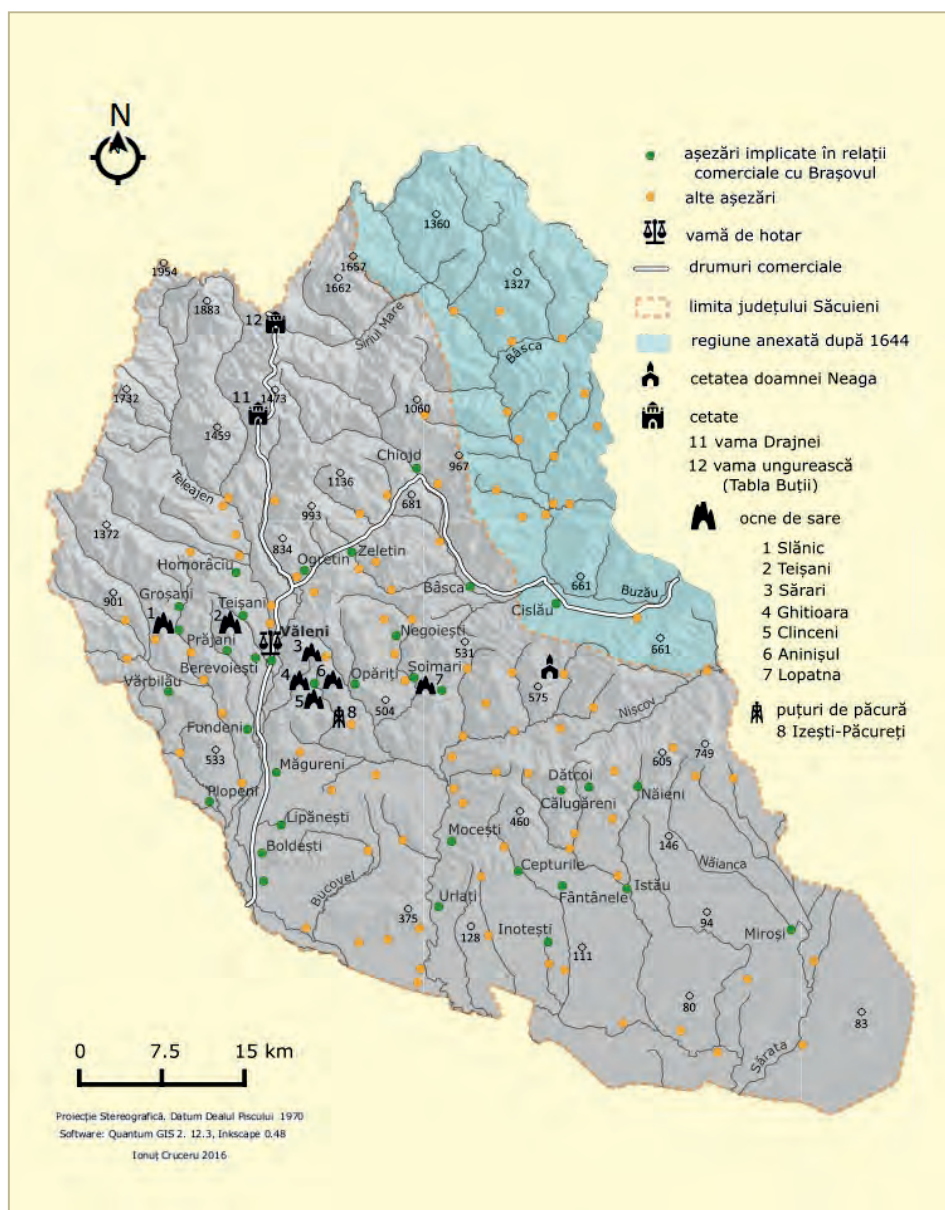
- **Binder 1968** -Pavel Binder, *Contribuții la geografia istorică a Banatului de Severin*, Studii. Revistă de Istorie, Tomul 21, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.
- **Bâzgan 2004** - Melentina Bâzgan, *Județele Țării Românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Cartea Universitară, 2004.
- **Bogdan 1905** - Ion Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, volumul I (1413-1508), Instit. de Arte Grafice „Carol Göbl” S-sor I. St. Rasidescu, 16 Strada Doamnei 16, București, 1905.
- **Căpățână et al. 2008** - D. Căpățână, Eugen S. Teodor, Adrian Ioniță, Bogdan Ciupercă, Alexandru Bădescu, *Cetatea de la Tabla Buții (com. Cerașu, jud. Prahova) – campaniile arheologice 1995-1996, 1998, Materiale și Cercetări Arheologice (seria nouă) IV*, Editura Academiei Române, București, 2008, pp. 157-182.
- **Ciupercă 2010** -Bogdan Ciupercă, *Câteva observații cu privire la poziția și rolul fortificațiilor de la Slon, județul Prahova*. Volumul Memorial Alexandru V. Matei, Cluj-Napoca-Zalău, 2010.
- **Coman 2013** -Marian Coman, *Putere și teritoriu. Țara Românească medievală (secolele XIV-XVI)*, Polirom, București, 2013.
- **Comșa 1969** -Maria Comșa, *Cercetările de la Slon și importanța lor pentru studiul formării relațiilor feudale la sud de Carpați*, Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova, II, Ploiești, 1969, pp. 21-29.
- **DCS 1968** -*Documente privitoare la istoria comunei Starchiojd*, Lucrare întocmită de C. M. Râpeanu și N. I. Simache, Muzeul de Istorie al județului Prahova, Ploiești, 1968.
- **Densușianu 1894** -Nicolae Densușianu, Răspunsul lui Dumitru Bazilescu, învățător în comuna Drajna de Sus județul Prahova la Chestionarul Academiei relativ la tradițiunile istorice și antichitățile țărilor locuite de români, 1894 - BAR, Mss rom. 4546.
- **DIR B I 1951** -*Documente privitoare la Istoria României*, B. Țara Românească, Veacul XVII, vol. I (1601-1610), Editura Republicii Populare Române, București, 1951.
- **DRH B II 1972** -*Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, Volumul II (1501-1525), Volum îngrijit de Ștefan Ștefănescu și Olimpia Diaconescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.
- **DRH V XXX 1998** -*Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, volumul XXX, 1645, volum întocmit de Violeta Barbu, Marieta Chiper, Gheorghe Lazăr, Editura Academiei Române, București, 1998.
- **DRH D I 1977**, *Documenta Romaniae Historica*, D. Relații între Țările Române, Volumul I (1222-1456), Volum întocmit de Acad. Ștefan Pascu, Constantin Cihodaru, Konrad G. Gundisch, Damaschin Mioc, Viorica Pervain, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977.

- **DRH B XXXVII 2006** -*Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, volumul XXXVII (1652), volum întocmit de Violeta Barbu, Constantin Bălan, Florina Manuela Constantin, Editura Academiei Române, București, 2006.
- **DVT 1925** -*Documente de pe Valea Teleajenului*, publicate cu o introducere de Nicolae Iorga, Tipografia „Datina Românească”, Vălenii-de-Munte, 1925.
- **DVT 1939** -*Documente de pe Valea Teleajenului din arhiva domnului Gh. I. Cereșanu*, publicate de E. Alexiu, „Bucovina” I. E. Torouțiu, București, 1939.
- **Giurescu 1936** -Constantin C. Giurescu, *Județe dispărute din Țara Românească*, Arhiva pentru știința și reforma socială, II, Anul XIV, Editura Institutului Social Român, 1936, pp. 842-847.
- **Giurescu 1943** - Constantin Giurescu, *Istoria românilor*, II, Partea a doua, de la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul, Ediția a patra, revăzută și adăugită, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943.
- **Hanganu 1969** -Ecaterina Hanganu, *Contribuție la monografia județului Saac, „Hrisoave prahovene”*, a doua sesiune de comunicări, Ploiești, 1969.
- **Hulea 1929** -Eugen Hulea, *Legăturile Brașovului cu Țara Românească*, Țara Bârsei, Anul I, No 4, „Astra” Brașov, Noemvrie-Decemvrie 1929, pp. 332-336.
- **Iorga 1935** -Nicolae Iorga, *Cronică*, Revista istorică, Anul al XXI-lea, n-le 4-6, April-Iunie, Tipografia „Datina Românească”, Vălenii de Munte (Prahova), 1935, p. 169.
- **Iorga 1937** -Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. III. Ctitorii, București, 1937.
- **Măcriș 2000** -Anatol Măcriș, *Segmente și fragmente de istorie*, București, 2000.
- **Nestor 2002** - Ion Nestor, *Istoria românilor*, volumul I, Ediție îngrijită de Florin Rotaru, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2000.
- **Oprean 1947** - Sabin Oprean, *Județele. Câteva contribuțiuni de geografie istorică*, Extras din lucrările institutului de Geografie al Universității din Cluj, vol. VIII, 1947, Institutul de Geografie, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1947.
- **Rădvan 2011** -Laurențiu Rădvan, *Orașele din Țările Române în Evul Mediu (sfârșitul sec. al XIII-lea – începutul sec. al XVI-lea)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011.
- **Rosetti 1905** -Radu Rosetti, *Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova*, extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tom. XXVII, Instit. de Arte Grafice „Carol Göbl” S-sor Ion St. Rasidescu, 16 Strada Doamnei 16, București, 1905.
- **Sacerdoțeanu 1936** - Aurelian Sacerdoțeanu, *Așezământul lui Radu Paisie pentru episcopia Buzăului*, Revista Istorică, Anul al XXII-lea, n-le 1-3, Ianuar-Mart, Tipografia „Datina Românească”, Vălenii-de-Munte (Prahova), 1936, pp. 18-23.

- **Specht 1791** – Specht, „Militairische Carte der Kleinen oder Oesterreichischen und grossen Wallachei..welche beide zusammen aus 394 Sectionen bestehet, und wehrend dem Waffenstillstand zwischen der k; k; und der turkischen Armee vom Monat September 1790 dis Ende May 1791 durch den Generalquartiermeisterstaab unter der Direction des Obristen Specht geometrisch aufgenommen, und in das reine auspezeichnet worden. Diese Carte ist in den halben Massstab der wiener Zoll zu 2000 Schrit in 108 Biaettern Zusammengesetzt. Masstab von 10.000 Schritten“, hartă, 1790-1791.
- **Zaharescu 1922** - Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Saacului în lumina istorică și antropogeografică*, Buletinul Societății Regale Române de Geografie, Tom. XLI, 1922, pp. 147-173.

Figura 1. Zona tampon dintre cetatea Tabla Buții și Vârful lui Crai.
Foto: A. I. Cruceru, 2015.

Figura 2. Județul Săcuieni între secolele XVI-XVII.
 Cartografie: A. I. Cruceru (2017)

Abstract:

The article focuses upon the beginning stage of Săcuieni county and upon the main hypotheses stated on the genesis of this medieval administrative territorial unit. The first part is dedicated towards establishing a causal relationship with the political prestatat formation noticed by Maria Comșa near Slon village. The second part keeps track of Saac county, from the foundation until the administrative transformations of the 17th century, granting special attention to the relationship between the Romanians and the Székely population at the Curvature of Carpathians.

Keywords: county, colonisation, Szeklers, Saac, Săcuieni, Subcarpathians.

GENERALUL HENRI MATHIAS BERTHELOT ȘI MISIUNEA SA ÎN ROMÂNIA

Amalia NICOARĂ*

Rezumat:

Articolul își propune să prezinte venirea generalului Henri Mathias Berthelot în calitate de consilier militar al armatei române. În patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova se află două fotografii, realizate în perioada Primului Război Mondial, în care regăsim figura impozantă a militarului de geniu francez.

Cuvinte cheie: Henri Mathias Berthelot, Primul Război Mondial

Intrarea României în război alături de Antantă nu a fost pregătită așa cum ar fi trebuit. Anii neutralității nu au fost valorificați, din punct de vedere militar, efectivele rămânând scăzute, iar echipamentul insuficient. Dacă în 1913 armata număra 400.000 de militari, la 1916 în rândurile acesteia erau 833.000, cu o rezervă de 416.000, care constituia un total de 1.250.000¹. În ceea ce privește echipamentul ambasadorul american la București, Charles J. Vopicka, afirma: „marea majoritate a armatei române era constituită din soldați neexperimentați, care în bună măsură nu aveau cadre ofițerești corespunzătoare. ...Armata română nu avea artilerie....Era, de asemenea, o mare lipsă de grenade de mână”².

Din punct de vedere diplomatic România a intrat în război cu un handicap. Franța și Rusia avuseseră un îndelung dezacord cu privire la România. Francezii doreau ca aceasta să intre în război ca o contrapondere față de Rusia, în care nu aveau încredere. Pe de altă parte, rușii se temeau că trupele române, fiind prost instruite, ar fi putut deveni o piedică și considerau excesive revendicările teritoriale ale guvernului de la București.

La începutul lunii octombrie 1916, ofensiva Germaniei asupra României era evidentă. În aceste condiții Parisul l-a trimis pe generalul Henri Berthelot drept consilier militar al armatei române. Om de statură impresionantă, Berthelot avea, potrivit ministrului francez Saint Aulaire,

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; amalianicoara@yahoo.com.

¹ Platon 2003, p. 417.

² Charles J. Vopicka, *Secrets of the Balkans – seven years of a diplomatist's life in the storm centre of Europe*, Chicago, 1921.

„tot atâta delicatețe ca și rotunjime”. Competența lui, dublată de un optimism tenace și cu o „voință calmă, binevoitoare, inflexibilă”, l-au făcut pe generalul francez să câștige afecțiunea Reginei Maria a României.

Generalul francez a sosit a București la 18 octombrie 1916 cu 277 de ofițeri, 37 piloți, 88 medici, farmaciști și veterinari, patru ofițeri de marină, opt ofițeri de intendență și 1 150 de grade inferioare³². Călătorise în România prin Rusia și se oprise pentru o audiență la Țar cât și pentru unele întâlniri cu Sturmer și conducătorii militari ruși. Nicolae al II-lea l-a asigurat pe generalul francez cu toată sinceritatea de fidelitatea Rusiei față de aliatul ei. Poziția lui Sturmer, ministrul de externe al Țarului, a fost întărită de șeful Statului Major Rus. Acesta, într-o întrevvedere cu Berthelot, i-a arătat o hartă pe care a evidențiat linia dintre Muntenia, pe care rușii plănuiau să o evacueze, și Moldova pe care el o trata ca pe o parte a Rusiei și pe care ei aveau de gând să o apere. Sosirea ulterioară a generalului francez în România a determinat trimiterea unei directive secrete trimise de la St. Petersburg către Misiunea rusă de la București: „Nu uitați că scopul nostru fundamental este să facem să nu reușească misiunea franceză”. În aceste condiții politice și militare generalul francez și-a început activitatea.

La sfârșitul lunii octombrie generalul Berthelot și Marele Stat Major Român au cerut ca soldații ruși să fie trimiși să-i schimbe pe românii epuizați și să mențină frontul din Transilvania. Marele Stat Major Rus a refuzat. Bombardat cu telegrame de la București și Paris, prin care i se cereau întăririle făgăduite, șeful Marelui Stat Major Rus i-a telegrafiat șefului Misiunii Militare ruse din România: "Nici un om, nici o pușcă!" Aceasta, a spus ministrul francez, era „trădare militară”, conformă cu declarația lui Berthelot cu privire la necesitatea de a abandona Muntenia. A menționat că aceasta este o „trădare politică” din partea ministrului de externe Sturmer, în concordanță cu planul lui secret de semnare a unei păci separate.

Bătălia pentru București, deși a beneficiat de un succes inițial, a fost pierdută la 20 noiembrie/3 decembrie 1916 ca urmare a unei copleșitoare superiorități militare a inamicului. Retragera spre Siret, pentru a elimina din pierderi, a făcut ca Bucureștiul să cadă în mâna armatei inamice. În aceste condiții guvernul român prezidat de Ion I. C. Brătianu a părăsit capitala și s-au îndreptat spre Iași. Despre ofițerii francezi , în 1916, decembrie, scria Nicolae Iorga următoarele: „...în

---

³ Kirițescu 2014, pag. 392.

triumfurile, încercările și revanșa lor, pentru că de ele am legat totdeauna o veche recunoștință și, în ceasuri de reculegere, și cele mai mari speranțe, ale ostașilor Franceiei. Oriunde le vedem, ele țin cald inimilor noastre, prin ce înseamnă ca nobilă hotărâre de a jertfi tot ce dă viață pentru scopuri care-i sunt superioare și o senină și voioasă demnitate în a sprijini și a învinge orice greutate”⁴.

Astfel, în iarna și primăvara anului 1917, într-o perioadă de acalmie militară, Misiunea Franceză condusă de generalul Berthelot a continuat această reorganizare a armatei române. Berthelot i-a trimis pe membrii misiunii în toate regimentele, să trăiască alături și împreună cu soldații români. Generalul însuși își petrecea timpul printre soldații de rând, imaginea lui rămânând legendară și traversând deceniile.

Au fost scoși din rândurile armatei cei corupți, incompetenți și pe cei care nu meritau încredere din punct de vedere politic. Vechii generali depășiți au fost înlocuiți cu tineri ofițeri care aveau deja experiență pe câmpul de luptă. Noii recruți erau instruiți de ofițeri francezi conform stilului de luptă occidental și înzestrați cu tunuri și muniții de proveniență franceză transportate prin Rusia, sub escortă, de gărzi franceze înarmate. Până în aprilie 1917, armata română, deși considerabil redusă ca număr, era o forță de luptă competentă, bine instruită, redutabilă chiar. Până în vară, soldații români constituiau, după spusele ambasadorului american, „una dintre cele mai bune organizații de luptă din Europa”.

Eforturile lui Berthelot au fost recompensate de ținuta impecabilă a armatei române în timpul cumplitelor bătălii din vara anului 1917.

---

⁴ Iorga, 1916, Neamul românesc

Bibliografie:

- Platon 2003 – Gheorghe Platon, *Istoria Românilor, vol. II, Tom II De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, 2003.
- Vopicka, 1921 – Charles J. Vopicka, *Secrets of the Balkans – seven years of a diplomatist's life in the storm centre of Europe*, Chicago, 1921.
- Kirițescu 2014 – Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, Volumul II, Ploiești, 2014.
- Pakula 1984 – Hannah Pakula, *Ultima romantică – Viața reginei Maria a României*, București, 1984
- Iorga 1916 – Nicolae Iorga, *Ofițeri francezi din România, Neamul Românesc*, 29 decembrie 1916.

Foto 1. Regele Ferdinand I și generalul Henri Mathias Berthelot, 1917

Foto 2. Generalul Berthelot remite legiunea de onoare generalului Eremia Grigorescu, Onești, 1917.

Abstract: *The article it propose to present the coming of the general Henri Mathias Berthelot as a military counselor of the romanian army. Prahova District Museum of History and Archaeology has two photos, made during World War I, where we can find the towering figure of the french military geniuses.*

Keywords: *Henri Mathias Berthelot, The World War I*

SECVENȚE DIN VIAȚA DE LAGĂR A PRIZONIERILOR ROMÂNI DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. MĂRTURII GRAFICE INEDITE DIN PATRIMONIUL PRAHOVEAN

Ioan Sorin LUNGU*

Rezumat: Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova deține în patrimoniul cinci cărți poștale militare din Primul Război Mondial, ce conțin pe verso desene în creion negru realizate de un prizonier român din lagărul Lamsdorf (Lambinowice-Opole). Compozițiile au fost realizate pe cărți poștale tipărite pe carton, în limbile română și germană, ce erau destinate corespondenței prizonierilor de război. Desenele, semnate „MR”, au fiecare câte un text manuscris explicativ ce completează imaginile și ne oferă informații asupra numărului de lagăr unde erau internați prizonierii români. Ele surprind în tușe simple, fără pretenții artistice, aspecte ale vieții de lagăr - plimbarea prin curte, transportul alimentelor, masa, trocul între prizonieri și distribuirea rațiilor de pâine. Susținute de text, imaginile au o semnificație aparte și transmit privitorului dorul de casă, disperarea, sentimentul de înstrăinare al prizonierilor dar și spiritul de camaraderie și solidaritatea acestora în fața privațiunilor din captivitate.

Cuvinte cheie: carte poștală, Primul Război Mondial, desen, prizonier de război, lagăr.

La 27 august 1916, după o neutralitate de doi ani, România, susținută de statele membre ale coaliției Antantei, a declarat război Austro-Ungariei având ca obiectiv realizarea Unirii Ardealului cu patria mamă. Operațiunile militare din primele luni s-au desfășurat nefavorabil, o parte a țării a fost ocupată de inamic, iar autoritățile și armata s-au retras temporar la Iași. Astfel, pe lângă teritoriul ocupat, distrugerile și pierderile de vieți omenești provocate, armata germană a capturat un număr impresionant de soldați români, aproximativ 43.000. Un sfert dintre aceștia aveau să moară din cauza condițiilor inumane, contrare tuturor normelor de drept internațional, de care au avut parte în timpul prizonieratului. O mare parte din militarii români căzuți în captivitate au murit în timpul transportului, supuși unor marșuri

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; lungu_ioan_sorin@yahoo.com.

istovitoare sau înghesuiți în vagoane de vite, fără hrană și asistență medicală. Statisticile referitoare la numărul de decese din lagăre, cele survenind în timpul transporturilor fiind imposibil de contabilizat, dovedesc că germanii s-au comportat mult mai dur în raporturile cu prizonierii români, considerați „trădători” din cauza neintrării României în război de partea Puterilor Centrale. Atunci când, în martie 1918, reprezentanții țărilor neutre și organizațiile Crucii Roșii Internaționale au protestat la Berlin împotriva tratamentului degradant la care erau supuși românii, autoritățile germane au răspuns trimițând la Berna liste fictive cu meniurile servite prizonierilor. În cadrul unor vizite anunțate ale unor delegații internaționale de control, hrana prizonierilor din lagăre era îmbunătățită pentru o zi, iar acestora le era interzis să comunice cu reprezentanții Crucii Roșii. Delegatul Spaniei, informat de un grup de ofițeri români despre condițiile inumane din lagărele de prizonieri, a afirmat: „Nici un popor nu e tratat cu atâta cruzime ca românii”¹. Ziarul Temps scria: „După mai multe mărturisiri primite de la bolnavi și greu răniți ce s-au întors din Germania în Franța, soarta prizonierilor români din Germania e dintre cele mai nenorocite. Ei sunt torturați în chipul cel mai neomenos”². Soldații români capturați de către armata germană în luptele din Transilvania, Oltenia și Muntenia au fost închiși în cel puțin 172 de lagăre de pe teritoriul Germaniei. Unul dintre lagărele de prizonieri era și cel din Lamsdorf (Lambinowice - Opole), înființat în timpul Războiului franco-prusac (1870-1871). În anii primei conflagrații mondiale în acest lagăr au fost internați aproximativ 90.000 de prizonieri, militari ai Puterilor Antantei precum și civili. Transformat în muzeu, lagărul Lamsdorf a fost declarat de autoritățile poloneze în 1968, *Monument al Memoriei Naționale*, iar în anul 2002 a fost redenumit *Sit Istoric al Memoriei Naționale*. Tot aici, a fost amenajat un cimitir în care sunt înmormântați aproape 7.000 de prizonieri de război și civili din perioada Primului Război Mondial, 3.571 de ruși, 2.602 români, 344 italieni, 282 de sârbi, 83 de englezi, 80 de francezi, 2 belgieni și 1 grec³. România a înregistrat un număr foarte ridicat de pierderi omenești, datorită tratamentelor inumane - subnutriție, muncă forțată și pedepse corporale - la care au fost supuși prizonierii de război și civilii internați aici. La acestea s-au adăugat condițiile sanitare extrem de precare, ce au favorizat declanșarea epidemiilor de boli infecțioase, tifosul, tetanosul și

---

¹ Arhibald 1921, p. 23.

² Alexandru A. Mareș 2009.

³ Prof. Dr. Nicolae Mareș 2007, p.15.

dizenteria, condițiile climaterice nefavorabile în perioadele de iarnă și toamnă și faptul că prizonierii nu aveau posibilitatea de a primi pachete de hrană din partea familiilor. Făcut prizonier la 29 septembrie 1916 pe valea Timișului, lângă Predeal, sergentul Fălculete Ion din Regimentul 30 Muscel a fost transferat - după o carantină de două săptămâni la Sibiu - în lagărul din Lamsdorf: „În zece zile, cât a ținut drumul, ne-au dat de mâncare numai de trei ori. Soldații urlau de foame în vagoane. În Lamsdorf erau 10.000 de români, împărțiți în șase lagăre. În fiecare baracă stăteau 1.000 și mai bine de prizonieri. Ne culcam pe paie, jos. Când ploua afară, ploua și înăuntru și trebuia să dormim în noroi. Lucram toata ziua la pietriș, la ghiață, la brazde, la plug. S-au arat 200 de hectare cu români, înjugați la plug ca boii. Mâncarea era amarnic de rea. Eu am lucrat și la brutărie și știu că pâinea era făcută din cartofi fierți și rumegatură de lemn. Se mai puneă, e drept, și câte un săculeț de făină neagră și amară pentru fiecare 1.000 de pâini. Aveam dreptul fiecare prizonier la 150 de grame pe zi, dar ni se dădeau numai 100. Restul se fura. Oamenii noștri erau prăpădiți de slăbiciune. Când se întorceau de la lucru, seara, cădeau, regulat, câte 20-30 pe marginea drumului. Au murit iarna trecută, tare mulți. Erau zile când încetau din viață câte 100-200 și-i îngropau pe toți la un loc, despuiați. Când, la muncă, cădea câte unul de nemâncat, era bătut cu patul puștii. Duceam o viață nespuse de amărâtă. În ziua de Crăciun ni s-a dat, ca în toate zilele tot supă de gulii, dar parcă era un făcut: era așa de amară încât eu unul n-am putut pune gura pe ea. Soldații plângeau de jale, ca copiii”⁴. O altă mărturie a condițiilor inumane din acest lagăr o reprezintă însemnările lui Dumitru Mihalcea din Mizil, arestat de germani în 1917 și condamnat la cinci ani de închisoare pentru deținerea unui revolver. Dumitru Mihalcea a fost internat în lagărul din Lamsdorf, iar ultima scrisoare pe care a trimis-o familiei datează din iulie 1918: „Scumpa mea măicuță și surioară și ai mei nași. Aflați de al vostru copil, pe care l-ați pierdut, că sunt sănătos și o duc bine, dar faceți cum a-ți putea și trimiteți-mi o cutie cu pâine și duceți-o la comandatură și puneți adresa mea pe ea”⁵. Soarta militarilor noștri internați în lagăre a constituit o preocupare constantă a autorităților române. Odată cu izbucnirea marii conflagrații din anul 1914, Guvernul României a luat o serie de măsuri în perspectiva participării armatei noastre, după 15 august 1916, la campanie, iar pe măsura desfășurării ei, au fost adoptate noi reglementări privind prizonierii români și ajutorarea lor. A fost înființat un birou de informații și de ajutorare a prizonierilor de război, iar listele de prizonieri urmau să fie schimbate prin intermediul Societății de Cruce Roșie a României. În urma unui referat al ministrului de

---

⁴ Arhibald 1921, p. 68.

⁵ Prof. Dr. Cătălin Fudulu 2008.

Război, din 30 aprilie 1917, s-a hotărât înființarea unui organ central de ajutorare a prizonierilor români aflați în captivitate, cu denumirea de Agenția de Cruce Roșie de la Berna, și constituirea unui fond de informații privind situația acestora⁶.

Prin *Convenția referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru*, Secțiunea I Capitolul II, adoptată la Haga în 18 octombrie 1907, statele semnatare se angajau, printre altele, să-și trateze prizonierii cu omenie (art. 4), și să îi folosească numai la munci ușoare, cu caracter exclusiv civil, fără legătură cu operațiile militare (art. 6). În articolul 14, se stipulează constituirea unor birouri de informații asupra prizonierilor de război, oficii care culegeau și centralizau printr-un sistem de fișare, date privind militarii internați în lagăre. Corespondența prizonierilor de război era reglementată prin articolul 16 al Convenției: *„Biroul de informații se bucură de scutirea taxei de porto. Scrisorile, mandatele și trimiterile bănești, precum și pachetele poștale destinate prizonierilor de război sau expediate de ei vor fi scutite de toate taxele poștale, atât în țările de origine și de destinație, cât și în țările tranzitate. Donațiile și ajutoarele în natură destinate prizonierilor de război vor fi admise cu scutire de toate taxele de intrare, precum și taxele de transport pe căile ferate. Donațiile și ajutoarele în natură destinate prizonierilor de război vor fi admise cu scutire de toate taxele de intrare, precum și taxele de transport pe căile ferate exploatate de stat”*. Cu toate că transportul corespondenței se făcea prin intermediul Crucii Roșii Internaționale, prizonierii de război internați în lagăre primeau cu dificultate știri despre familiile rămase în țară datorită distanțelor mari și a cenzurii militare germane. Pentru a fi mai ușor de verificat, toate scrisorile primite erau îndosariate, iar conținutul lor trebuia să fie scurt și de interes strict familial. Prizonierii puteau corespunda numai pe cărți poștale militare tipizate. Tipărite pe carton, cu dimensiunea aproximativă de 9,5x14 cm., aveau pe verso înscrise denumirea lagărului, rubrici cu numele, gradul, unitatea prizonierului, și adresa din țară a expeditorului.

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova deține în patrimoniu o serie de lucrări grafice, litografii, cromolitografii și desene având ca subiect Primul Război Mondial. Printre acestea, de o deosebită valoare documentară, se numără și cinci cărți poștale militare, cu desene ce surprind în secvențe semnificative, prizonieri români din lagărul de la Lamsdorf. Ele au fost cumpărate prin Comisia de achiziții a muzeului, coordonată de profesorul Nicolae Simache, de la doamna Magdalena

---

⁶ Lazăr Lădariu 2016.

Petrașcu, pensionară din București. Procesul-verbal nr. 8 din data de 20 aprilie 1967, prin care membrii comisiei solicitau cumpărarea, menționa ca autor un „prizonier român, pictor-desenator, semnat în monogramă” și valoarea totală de achiziție, suma de 500 de lei. Desenele, în creion negru, semnate cu inițialele „MR”, sunt realizate pe cărți poștale militare, tipărite pe carton ocr, cu dimensiunile 14,2x9,4 și 13,9x9,1 cm., în limbile română și germană, destinate corespondenței prizonierilor de război. Fiecare carte poștală are câte un text scris explicativ ce completează ilustrațiile și ne oferă informații privind numerele lagărelor unde erau internați militarii români. Cartea poștală „Lag. 5. Lamsdorf. Prizonieri români își împart pâinea cu cântarul.” prezintă într-un cadru de interior - o baracă din lemn - un grup de cinci soldați grupați în jurul unei mese. Unul dintre ei taie o pâine cu un cuțit, iar un alt personaj cântărește două bucăți din ea cu o balanță. Desenul „Lag. 6. Lamsdorf. Adusul mîncărei.” ne arată, într-un cadru de exterior - curtea lagărului cu gard de sârmă ghimpată și o gheretă - un grup de patru prizonieri români ce transportă, sub supravegherea unui militar german, un vagonet cu patru marmite. „Târgul din lag. 6. Lamsdorf.” surprinde un moment specific vieții de lagăr - trocul. În cadru de exterior - curtea lagărului înconjurată de ziduri - un prizonier român face un schimb de alimente cu un soldat rus. Cartea poștală „Lag. 5. Lamsdorf. Masa prizonierilor români cu lăutari-” conține un desen, scenă de exterior - curtea lagărului și un grupaj de trei barăci - cu două rânduri de soldați români ce așteaptă să își primească rațiile, distribuite de un alt prizonier dintr-o marmită. În mijlocul prizonierilor, ce sunt supravegheați de doi militari germani, doi soldați cântă la vioară. Ultima carte poștală prezintă doi soldați români într-un cadru de exterior - curtea lagărului cu garduri de sârmă ghimpată și două clădiri. Textul scris sintetizează drama prizonierilor români internați aici: „Lag. 6. Lamsdorf. De vorbă ... Măi vere Ioane ger mai este frate ! și foamea ne mîntuie ... Vai de mama noastră măi frate rămânem pe aici și ai noștri nu știu de noi”. Cele cinci cărți poștale desenate, au o valoare istorică și documentară deosebită. Ele ne oferă informații directe și veridice privind condițiile în care trăiau prizonierii români internați în lagărul din Lamsdorf. În lipsa unui alt suport pentru desen, prizonierul „MR” a ales să folosească cinci cărți poștale militare pentru a-și immortaliza camarazii. Imaginile surprind scene de „zi cu zi” din captivitate - aspecte ale vieții de lagăr și felul de a se manifesta al prizonierilor români. Mai cu seamă spiritul de camaraderie, redat în desenele „Prizonieri români își împart pâinea cu cântarul.” și „Târgul din lag. 6. Lamsdorf.”. O altă imagine cu valoare de simbol o reprezintă

„Masa prizonierilor români cu lăutari“. Frigul și rațiile sărace au ca substitut muzica și devin mult mai suportabile în acordurile de vioară ale celor doi camarazi. Munca grea a prizonierilor – „Adusul mâncărei.“, dorul de casă, deznădejdea și sentimentul de înstrăinare – „De vorbă ...“ completează un ansamblu de secvențe care, ocolind aspectele violente ale vieții de război, ne releva o latură mai simplă, mai umană a captivității. Autorul desenelor avea cu siguranță studii tehnice, lucru vizibil în felul în care folosește perspectiva, volumetria, minuțiozitatea detaliilor, și nu în ultimul rând liniaturile clare, geometrizate, ale clădirilor și interiorului de baracă. În unele desene, introduce în dramatismul scenelor o notă de ironie amară prin modul de redare al personajelor. Prizonierii români, reprezentați în uniforme improvizate, supuși la muncă și înfometați, contrastează vizibil cu gardienii germani, ușor caricaturizați, cu mâinile în buzunare, într-o atitudine de superioritate.

Mărturiile prizonierilor din lagăre la întoarcerea în țară, au provocat în rândul populației „o explozie de simțăminte de durere și indignare. S-a dezoăluit purtarea mișelească și criminală la care s-a dat dușmanul față de soldații căzuți în mâna lui și duși în captivitate”⁷. Din păcate, nu toți prizonierii de război români repatriați au avut parte de onoruri militare. Pe lângă sentimentul de euforie și mândrie națională prilejuite de crearea României Mari, opinia publică și o parte a clasei politice cereau un amplu proces al colaboraționiștilor, precum și al celor vinovați de neînfrângerea armatei și de eșecul campaniei militare ce a dus la pierderile teritoriale din 1916. Fără îndoială, o parte din prizonierii întorși acasă, a fost privită cu suspiciune și blamată pentru faptul că s-a predat. După experiența traumatizantă a captivității - asociată ca imagine cu înfrângerea - prezența prizonierilor, eroi uitați ai războiului la masa victoriei, a devenit stânjenitoare, mai ales pentru corpul de comandă și oamenii politici a căror responsabilitate a fost trecută sub tăcere. Cu toate acestea, suferințele îndurate de militarii români în lagărele de prizonieri din Germania și din celelalte state ale Puterilor Centrale au fost reale și se încadrează, ca un capitol dramatic, în tabloul general al participării armatei române în Primul Război Mondial. Poporul nostru a avut o tradiție în cinstirea eroilor, și acum, la împlinirea a 100 de ani de la făurirea Statului Național Unitar, ca un act de dreptate, avem datoria să omagiem memoria prizonierilor români stinși în anonimat pe pământ străin.

---

⁷ Constantin Kirițescu 1925, vol. III, p. 267.

Bibliografie:

Volume de autori

- Kirițescu 1925 - Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, Editura Casei Școalelor, Atelierele „Cartea Românească”, București 1925.
- Arhibald 1921 - Arhibald, *Cimitirul prizonierilor români. Impresii din timpul războiului. Note de om necăjit*, “Poporul” S.A., București 1921.
- Caracaș 2016 - Maior Gheorghe Caracaș, *Din zbuciumul captivității*, Editura Corint, București 2016.

Periodice

- Silvan-Ionescu 2001 - Adrian Silvan-Ionescu, *Jurnalul unui prizonier de război (1916-1917)*, Muzeul Național de Istorie a României - Muzeul Național XIII, București 2001, pp. 260-278.

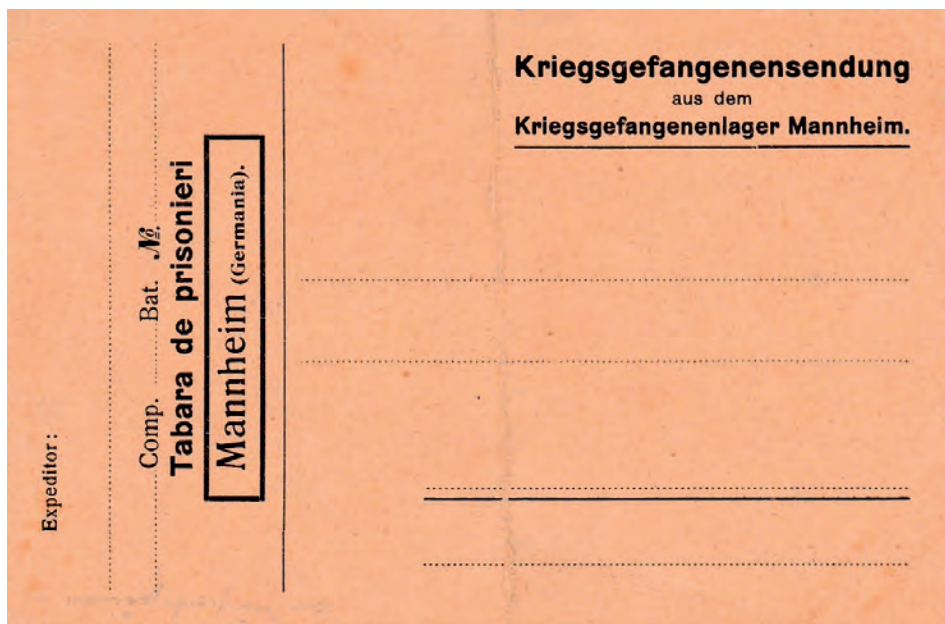
Publicații on line

- Mareș 2007 - Prof. Dr. Nicolae Mareș, *Urme ale unor eroi români pe teritoriul polonez, Eroi și morminte*, Studii și comunicări susținute la sesiunea anuală a Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, ediția I București, 2007, (www.once.ro), [accesat 06.03.2017].
- Stănescu 2016 - Dorin Stănescu - *Cronicar prin memoriile Marelui Război. Prizonierii, eroii uitați... Evadările unui ofițer român din lagărele nemțești*, Adevărul, 18 octombrie 2016, (www.adevarul.ro), [accesat 09.03.2017].
- Mareș 2009 - Alexandru A. Mareș, *Români în Războiul de Întregire a neamului. Din suferințele populației și ale prizonierilor*, Historia, Nr. 90, iunie 2009, (www.historia.ro), [accesat 14.03.2017].
- Nouzille 2009 - Jean Nouzille, *Soarta prizonierilor români din Primul Război Mondial. Aproape 3000 de soldați români au murit între 1917-1918 în lagărele din Alsacia și Lorena*, Historia, Nr. 93, septembrie 2009, (www.historia.ro), [accesat 19.03.2017].
- Lădariu 2015 - Lazăr Lădariu, *Calvarul prizonierilor români din Primul Război Mondial*, Cuvântul Liber, Nr. 158, 18 august 2015, (www.cuvantul-liber.ro), [accesat 22.03.2017].
- Fudulu 2008 - Prof. Dr. Cătălin Fudulu, *Prizonierii germanilor*, Ziarul Financiar, 1 februarie 2008, (www.zf.ro), [accesat 23.03.2017].
- - Enache 2014 - Mihăiță Enache, *Prizonierii români în lagărele germane în anii Primului Război Mondial*, Redescoperă Istoria, anul II, Nr. 1 (41), ianuarie - martie 2014, (www.redescoperaistoria.ro), [accesat 29.03.2017].

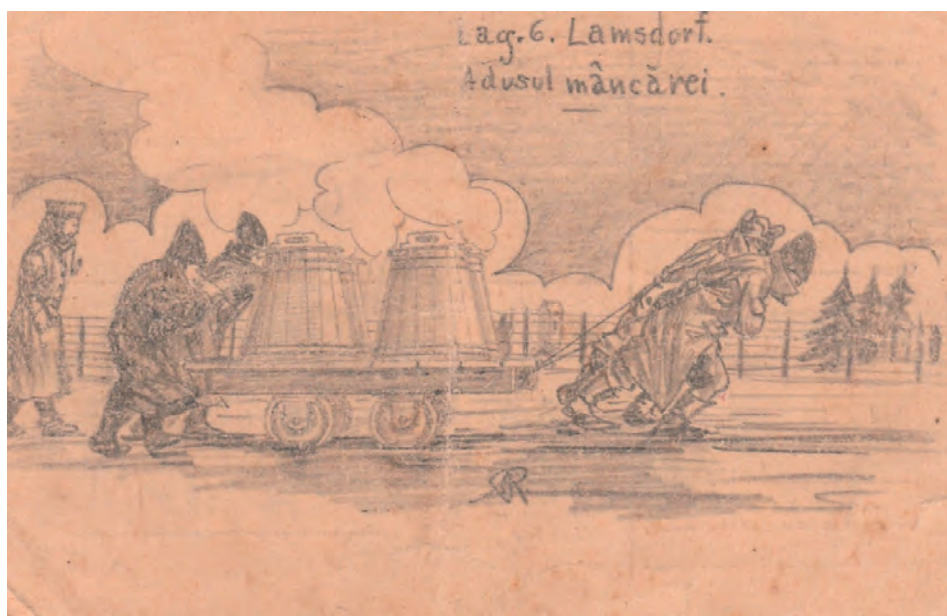
1

1v

1, 1v – „Lag. 5. Lamsdorf. Prizonieri români își împart pâinea cu cântarul.” - desen, carte poștală militară, creion pe carton, 9,4 x 14,2 cm

2

2v

Feldpostkarte

An

Dienstgrad: _____

Name: _____

Armeekorps _____ Division _____

Regt. Nr. _____

Bataillon _____ Kompanie _____

Abteilung _____ Batterie _____

K. Komme _____

Eskadron _____

Besond. Komat: Fieger, Funker usw.
Bei diesen ist die Komme od. die G.-Zusp. anzugeben.

(Straße und Hausnummer:)

Postaufgabestempel

2, 2v - "Lag. 6. Lamsdorf. Adusul mîncărei." –
desen, carte poștală militară, creion pe carton, 9,1 x 13,9 cm.

3

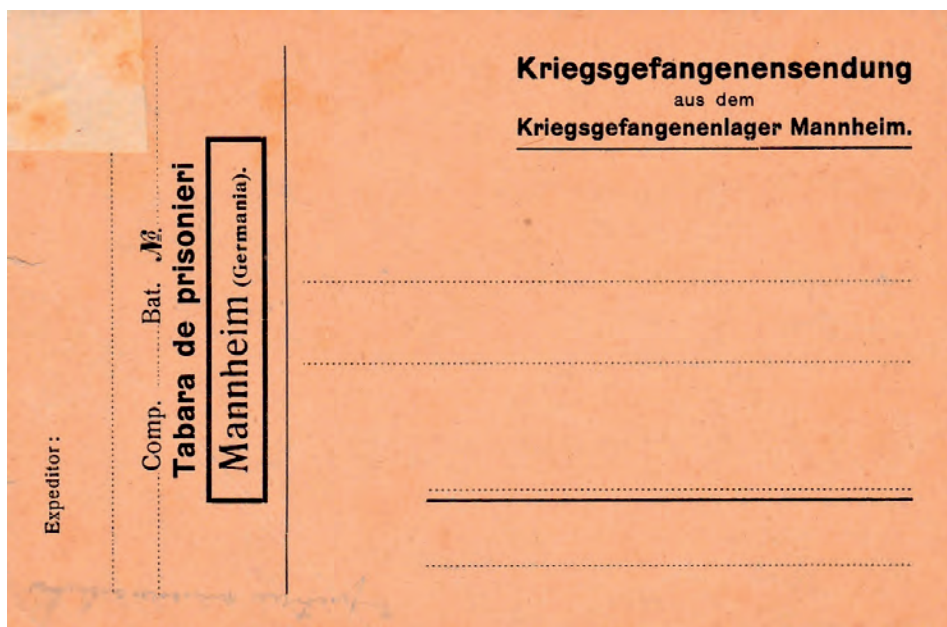
3v

Kriegsgefangenenensendung
aus dem
Kriegsgefangenenlager Mannheim.

Expeditor :

Comp. .... Bat. *M.*
Tabara de prizonieri
Mannheim (Germania).

3, 3v – „Târgul din lag. 6. Lamsdorf.” –
desen, carte poștală militară, creion pe carton, 14,1 x 9,4 cm.

4, 4v – „Lag. 5. Lamsdorf. Masa prizonierilor români cu lăutari” – desen, carte poștală militară, creion pe carton, 9,4 x 14,1 cm.

5

5v

5, 5v – „Lag. 6. Lamsdorf. De vorbă ...” –
 desen, carte poștală militară, creion pe carton, 9,1 x 13,9 cm.

Abstract:

Prahova County Museum of History and Archaeology holds in its heritage five military postcards from the First World War; there have black pencil drawings on the back, designed by a Romanian prisoner from Lamsdorf (Lambinowice-Opole) concentration camp. The drawings were made on cardboard postcards, with writing in Romanian and German and they were used among the prisoners in order to communicate. Each of the drawings, signed M.R., have an explanation completing the images and giving some insight into the camp number where Romanian prisoners were being detained. The simple drawings, with unassuming artistry, show life in the camp: walking through the courtyard, supplying food, meals, exchanges between the prisoners and bread portions distribution. The texts and drawings have a strong significance expressing the feelings of missing home, desperation, alienation, whilst at the same time showing the comradery and solidarity among the prisoners in the face of deprivations of captivity.

Keywords: *postcard, First World War, drawing, prisoner of war, camp.*

LIMBA ROMÂNĂ A ANULUI 1942 ANALIZATĂ DE I.A.BASSARABESCU

Mihai DUMITRACHE*

Rezumat: Documentul publicat este o analiză a gramaticii limbi române, a anului 1942. De asemenea în articol se face și o scurtă caracterizare a operei sale.

Cuvinte cheie: Limba română; gramatică; I.A.Bassarabescu

După terminarea Primului Război Mondial, I. A. Bassarabescu își va continua activitatea politică, fiind numit prefect al județului Prahova în anul 1918, apoi senator între anii 1926-1927.

În anii care vor urma, I. A. Bassarabescu se va îndepărta ușor de politică, mai ales că atmosfera de după anul 1930, devine tot mai tensionată, după cum scria unui bun prieten din Bârlad, poetul G. Tutoveanu în anul 1935 despre „prezentul haotic la care ne uităm speriați ca la o vedenie de pe alt tărâm”¹.

Cariera de profesor de liceu avea să îi ocupe cea mai mare parte din timp, fiind unul dintre profesorii cei mai apropiați și iubiți de elevii săi, acesta fiind și motivul pentru care va scrie mai rar. Totuși în anul 1930, ca o confirmare a bunei aprecieri de care se bucura în rândul cititorilor, I. A. Bassarabescu primește Premiul național de proză.

George Călinescu îl considera pe Bassarabescu, un continuator al lui Caragiale și al lui Brătescu-Voinești, care realiza întocmai, în alegerea eroilor, acea condiție care pare a fi temeiul nuvelei. Acești eroi nu mai sunt inadptabili, învinși, ci mai degrabă mulțumuți. Însă existența lor este mediocră, idealul terestru și viața lor decurge automatic, fără nici o mișcare neprevăzută. Ei sunt impiegați P.T.T., șefi de stație, văduve dând camere mobilate, oameni umili, care nu suferă, fiindcă nu doresc, sau mai bine-zis nu bănuiesc, o existență deosebită a lor².

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; mihaidumitrache1972@yahoo.com

¹ I.A.Bassarabescu, *Un om în toată firea* (ediție îngrijită de Tiberiu Avramescu), Editura "Ion Creangă", București, 1973, pag. 17.

² G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1986, pag. 581.

În calitatea sa de scriitor, profesor, om politic, I. A. Bassarabescu a fost invitat la diferite conferințe unde a susținut o serie de prelegeri pe diferite teme, culturale sau politice. Prelegerea „Erezii gramaticale”, a fost susținută de către profesor la data de 17 aprilie 1942. Aceasta se dorește o analiză a evoluției gramaticii și a limbii române a anului 1942. În aceeași prelegere autorul cere sprijinul auditoriului pentru corectarea derapajelor fonetice, ortografice, de limbă, etc.

Textul prelegerii l-am publicat păstrând normele anului 1942, de ortografie și exprimare.

Documentul face parte din „Fondul I. A. Bassarabescu” al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova și are număr de inventar 34-25600.

17 aprilie 1942

Conferință Erezii gramaticale

Gramatica e nu numai o știință, ci și o artă. Ea ne învață cum să vorbim și să scriem corect și estetic și e extrasă din însuși studiul limbii. Căci nu gramatica a creat limba, ci limba a creat gramatica. Or, limba o vorbim cu toții. E a noastră, a tuturor. Nu putem contesta nici unui bun român- sub pretextul că nu e specialist- dreptul de a-și spune părerea sa mai mult sau mai puțin autorizată, atunci când descoperă scâlcieri de limbă, de ortografie, de fonetică etc.

Cunosc ziariști, literați, medici distinși cari au adus contribuția prețioasă a bunului lor simț românesc, revoltat de nenumăratele năzbâtii strecurate în limba noastră.

La rândul meu, am băgat de seamă că, în zilele noastre, și mai ales la noi, interjecția sporește în paguba celorlalte părți de cuvânt. Ea prinde pe neașteptate în vârful de ac al semnelor de exclamație, nu numai substantive, dar și adjective și alte părți de cuvânt.

E neîndoios că evoluția limbii - la orice popor - e în strânsă legătură cu progresele culturii. Știința, literatura, sportul, războiul, aduc neîncetat - odată cu obiectul nou creat de ele - și cuvintele corespunzătoare, unele de mare folos tuturor; altele aproape inutile, atât de inutile încât încurcă de cele mai multe ori Dicționarul limbii, ca un leș, adesea de scurtă durată, menit să dispară la cea mai ușoară adiere de vânt contrariu.

Multe din aceste neologisme par așa de stridente în armonia generală a limbii, încât nu o dată devin stranii pentru urechile marii mulțimi neobișnuite cu ele și cad în ridicul, făcând ca nepregătiții care pocesc limba din incapacitatea

să zică - ba chiar să scrie - exploadat, în loc de explodat, deposedat, în loc de depozitat; studiou în loc de studio; orificiu, în loc de oficiu etc.

Fac, în privința aceasta o neobosită și stârnitoare anchetă. Ea m-a dus la concluzia că - după poezie - etimologia e cel mai invadat teren de foarte mulți ... amatori nespecialiști ...

Nu știu dacă în străinătate o fi tot așa. Dar, la noi, Poezia și Etimologia sunt cele mai expuse imigrațiunilor. Câți oameni nu scriu versuri pe întinsul țării noastre? Dar și câți nu facem - firește, cu cele mai bune intenții - etimologia usque ad finem?

Și fiindcă nici eu n-am fost și nu sunt gramatic de meserie, nu voi pune nici un fel de știință gramaticală în conferința mea: nici fonologie, nici lexicologie, nici semantică, nici morfologie, nici alte anexe aninate ca aricii de toamnă de sărmana limbă, toată santinela dârj înarmată, gata de atac.

Din parte-mi, n-am nici un motiv să mă iau la harță cu ele ?...

Las altora această încercare de vitejie. Eu am să le ignorez pă toate și voi atrage atenția asupra importanței ce observ că se dă de la o vreme interjecțiilor sau mai bine zis... strigătelor de tot felul.

Din tot ce am putut cerceta și analiza de la o vreme cu privire la limbă, iese parcă o tendință generală spre întunecare și prescurtare.

S-ar părea că de la excesul perifrizei se va ajunge la acela al contracțiunii și că epoca actuală întinde brațe din ce în ce mai afectoase strigătelor scurte, inițialelor și deci semnului de mirare, schimbând de multe ori accepțiunea cuvintelor și modificând vizibil chiar înțelesul lor.

De la erori grosolane gramaticale trecute mereu cu vederea de indulgența vinovată a Românului, care le înghite și le rabdă de cele mai multe ori și din fericire fără să le înțeleagă, ca: „Ni spune, ni face, ni dă, cu ni- ca la câini - în loc de ne dă, ne face, ne spune etc. așa cum vorbim cu toții; sau ca exploadat în loc de explodat, sau se vrea, sau oribilul nicicând, trebuie că (trebuie că a venit), admise peste tot: în ziaristică, și chiar în literatura de azi, marea mulțime românească, atotvorbitoare, ajunge să prescurteze în loc să priceapă. Și, după cum din Niculae ea face Nae, din interminabilul Alexandru face Sandu, tot așa din mănânc face mânc și din mă duc, mă'c !

Aceasta mai ales la țară.

În orașe, prescurtările se fac pe categorii. În lumea pungașilor de buzunare există un anumit vocabular, pe care numai poliția îl înțelege. Într-un fel auzim prescurtările în hale, în alt fel în restaurante, în tramvaie, la calea ferată, pe stradă, și chiar în gura copiilor mai mult sau mai puțin desculți de la periferie.

Nu treceți, vă rog, indiferenți pe lângă fiecare din aceste categorii de oameni și locuri. Dați atenție cuvintelor ce vi se strecoară pe la ureche și veți vedea că unele sunt vrednice să fie notate în carnetul dumneavoastră, că de

multe ori substantivul se dă la o parte, pentru a face loc interjecției, care se ridică trufașe și dreaptă ca și semnul de punctuație care o însoțește.

Numele sfinților din calendar sunt fără îndoială substantive mișcătoare, duioase, divine. Dar - ca injurii - ce interjecții îngrozitoare devin ele deodată.

Totul depinde de trâmbiță și de felul cum știu s-o mânuiască precupeții de vorbe goale. Sunt - firește - și discursuri scurte, rezumate într-un strigăt plin de înțeles și de avânt care înflăcărează deodată inimile. Pe câmpia Blajului, la 3/15 mai 1848, vorbiseră mulți mari oratori ai neamului nostrum. Mulțimea însă era toată cu ochii pe Viteazul Munților Avram Iancu, așteptând s-audă ce are să zică el. Și el a zis numai atât:

- Gata, fraților?

- Gata, i-au răspuns cu toții.

Iar el a adăugat numai atât:

- No că hai!

Și interjecția lui a străbătut ca un fior sfânt și generos prin toată inima obștei, pe care nimeni și nimic n-a mai putut apoi s-o stăpânească.

Dar câtă depărtare de la „No că hai!” al lui Aveam Iancu și până la allo! de astăzi luat din lumea telefoanelor, și strecurat printre mesele restaurantelor și asvârlit pe deasupra lungilor teșghele ale marilor magazine!

- Allo, chelner! allo, piccolo! allo, birjar! allo, taxi! allo, domnule Popescu!....

Dar în magazine am mai auzit și altă interjecție:

- Nu există!!

Dacă-ți-exprimi îndoiala asupra calității unui obiect de vânzare, asupra materiei prime din care e fabricat, negustorul stă gata cu acest răspuns invariabil și apocaliptic pe buze:

- Nu există!

Dacă, la afirmările lui stăruitoare - dar suspecte - că marfa e confecționată în străinătate, îți arăți bănuiala că ea ar putea să emane și din industria noastră națională, protestul lui prompt urmează imediat, ca un leit-motiv:

- Nu există!!

Și te lasă cu nedumerirea în suflet, neștiind ce răspuns să dai întrebărilor ce-ți tot faci singur: Ce nu există? Ce n-o fi existând?

Nu există!... Și pace!

Când a descoperit greutatea specifică a corpurilor, Arhimede a exclamat: Eureka! Iar când Coana Zoița din „Scrisoarea pierdută” a lui Caragiale se vede reintrată în posesia scrisorii pe care o pierduse, a strigat numai atât:

- Fănică!...Fănică!

5

În loc de principiu. Si, după cum din titlul se face
 cunoscut, din interesul nostru de a cunoaște, tot așa
 din motivele face mele și din mele mele, mele!

Amplu la mele.

Într-o vreme, pentru a se face pe calea, de la un
 punct la altul de la un punct la altul, există un anumit vocabular,
 pe care numai poartă el înțelegere. Este un fel de mele mele
 toate în lume, în alt-fel este fac ale loc în mele mele
 ambalaje mele mele, în alt-fel în restaurant, în mele
 la calea ferată, mele pe calea, și chiar în mele mele mele
 mult sau mai puțin din mele de la mele.

De exemplu, în mele, înțelegându-se pe calea mele - care din
 aceste mele de mele și mele. Să-l mele mele mele
 și se mele pe la mele și mele mele mele mele
 și se mele în mele mele, și se mele mele mele
 și de la o mele, pentru a face mele mele mele, care se
 adică mele și mele ca și mele de la mele
 care o mele.

Amplu mele de la mele mele mele mele,
 din mele, din mele - ca mele - în mele mele mele

19 6

Într-o vreme, pentru a se face pe cale, de la un
 punct la altul de la un punct la altul, există un anumit vocabular,
 pe care numai poartă el înțelegere. Este un fel de mele mele
 toate în lume, în alt-fel este fac ale loc în mele mele
 ambalaje mele mele, în alt-fel în restaurant, în mele
 la calea ferată, mele pe calea, și chiar în mele mele mele
 mult sau mai puțin din mele de la mele.

De exemplu, în mele, înțelegându-se pe calea mele - care din
 aceste mele de mele și mele. Să-l mele mele mele
 și se mele pe la mele și mele mele mele mele
 și se mele în mele mele, și se mele mele mele
 și de la o mele, pentru a face mele mele mele, care se
 adică mele și mele ca și mele de la mele
 care o mele.

Amplu mele de la mele mele mele mele,
 din mele, din mele - ca mele - în mele mele mele

7

Într-o vreme, pentru a se face pe cale, de la un
 punct la altul de la un punct la altul, există un anumit vocabular,
 pe care numai poartă el înțelegere. Este un fel de mele mele
 toate în lume, în alt-fel este fac ale loc în mele mele
 ambalaje mele mele, în alt-fel în restaurant, în mele
 la calea ferată, mele pe calea, și chiar în mele mele mele
 mult sau mai puțin din mele de la mele.

De exemplu, în mele, înțelegându-se pe calea mele - care din
 aceste mele de mele și mele. Să-l mele mele mele
 și se mele pe la mele și mele mele mele mele
 și se mele în mele mele, și se mele mele mele
 și de la o mele, pentru a face mele mele mele, care se
 adică mele și mele ca și mele de la mele
 care o mele.

Amplu mele de la mele mele mele mele,
 din mele, din mele - ca mele - în mele mele mele

8

Într-o vreme, pentru a se face pe cale, de la un
 punct la altul de la un punct la altul, există un anumit vocabular,
 pe care numai poartă el înțelegere. Este un fel de mele mele
 toate în lume, în alt-fel este fac ale loc în mele mele
 ambalaje mele mele, în alt-fel în restaurant, în mele
 la calea ferată, mele pe calea, și chiar în mele mele mele
 mult sau mai puțin din mele de la mele.

De exemplu, în mele, înțelegându-se pe calea mele - care din
 aceste mele de mele și mele. Să-l mele mele mele
 și se mele pe la mele și mele mele mele mele
 și se mele în mele mele, și se mele mele mele
 și de la o mele, pentru a face mele mele mele, care se
 adică mele și mele ca și mele de la mele
 care o mele.

Amplu mele de la mele mele mele mele,
 din mele, din mele - ca mele - în mele mele mele

Și toată fericirea clipei s-a concentrat în acest nume al dragului ei Fănică, repetat cu patos și însoțit de săruturi calde aplicate pe toate paginile scrisorii.

În contrast cu aceste modeste interjecții clasice, avem în timpurile creatoare de azi câteva inovații a căror splendoare e peste putință să nu ne uimească prin genialitatea lor:

Cred că nu o dată v-ați împiedicat, fie pe jos, fie în mașină, la răspântii, vrând să treceți pe partea cealaltă a străzii, de amenințătorul „Stop!” mai mult sau mai puțin însoțit de agentul respectiv, obligat să vă păzească de accidente.

Până aici, n-aș avea de zis decât bine asupra acestui neologism sălcui și monosilabic. Dar „stop” a trecut tam-nesam de pe stradă în textul telegramelor, în rol de gutuie înecăcioasă, silindu-te gratuit să citești biata frază cu hopuri și poticneli, întocmai ca un car cu boi pe un drum desfundat.

Ce-o fi căutând sărmanul verb englezesc devenit interjecție românească și cum o fi ajuns el de la răspântie la telegramă, mă minunez într-una și mă întreb singur și acum.

Nu de mult timp, un alt substantiv devenit interjecție îmi strică de asemenea tot echilibrul simțurilor și mă silește să-l aud, să-l gust, să-l văd, să-l pipăi chiar cu foarte mult desgust:

- Ascultă, șefule!....Christos a înviat, șefule! Să trăiești, șefule!

Și mai ales, când am timp să mă opresc să văd pe interlocutor și timpul îmi îngăduie să-l admir și pe <<Șef>>, care de obicei e sau minor și în sdrențe sau major și desculț, grăbesc pasul și mă depărtez cu reflecții melancolice asupra sărmaneii șefii, odinioară în floare și acum atât de uzurpată.

În legătură cu... <<șefule>> și uneori cu acel excepțional <<Coane!>>, s-a clasat în mintea mea, aproape alături, o altă inovație populară, un alt exemplu de prescurtare flagrantă, aproape tot așa de puțin tolerată de armonia simțurilor normale.

Vreau să vorbesc de strigătul <<Domnu!>> ieșit de la o vreme destul de des din gura birjarilor cari sunt gata să te calce sau din aceea a anonimilor altruști cari vor să te apere de vreun accident sau să-ți atragă atenția că ți-a căzut batista sau mănuașă.

Înainte vreme - și nu așa prea de demult - oamenii erau mai puțin greoi la vorbă și rosteau vocativele pe de-a întregul. Când voiau să cheme pe un necunoscut, ei rosteau vorba toată, la vocativ, cu articolul lui, fără nici o reducere:

- Domnule!

Și le sta foarte bine.

Acest Domnu! Economisit cu sgârcenie, mutilat și pocit de gura poporului mi se pare un semn de vitregie al vremurilor. Și vi-l semnalez și Dumneavoastră.

Dar cu anonimii nu ne putem certa și împotriva curentelor populare nu putem sta cu prea mulți sorți de câștig.

Acolo însă unde economia fără rost își atinge culmea contracțiunii și a minimalizării, cu desăvârșirea inexplicabilă, inaplicabilă și inutilă, e unde atâtea instituții, societăți, birouri și chiar unele state, și-au redus numele lor proprii la inițiale scrise cu litere mari și cu puncte după fiecare literă: A.B.C.D., C.D.A.B., I.R.M.T., V.A.X.Y., U.R.S.S., S.U.R.M. etc.

Fiecare inițială e exponenta unui cuvânt mai mult sau mai puțin lung, căruia cel interesat trebuie să-i ție minte pe de rost atât restul literelor cât și legătura cu celelalte cuvinte exprimate prin inițiale, căci altfel riscă - mai ales dacă e provincial și nu cunoaște bine Capitala - să rămână în București cel puțin două săptămâni, până desleagă aritmogriful și dibuește adresa căutată.

Las la o parte confuziile zilnice provocate de acest dedal epigrafic și-mi exprim numai dorința - cred, legitimă - de a se publica o carte cum e aceea a telefoanelor, unde să ni se dea deslegarea ghicitorii fiecărui A.B.C. în parte. Iar în prefață, să se explice cititorilor și motivele logice care au împins la pulverizarea numelor Societăților și unor autorități în niște litere aride, rigide și insipide, devenite și ele un fel de interjecții cu semn de mirare nescris, însă adânc înscris în sufletele noastre consternate.

Sportul de tot felul, cărțile de joc, jocul de table, de șah etc. au introdus atâtea termeni noi, atâtea interjecții, că nu știu de ce ar trebui să mă ocup mai întâi. Paginile sportive ale ziarelor abundă în nume proprii devenite interjecții, ca Sparta, Venus, Praga etc. precum și în numerale schimbate la iuteală în exclamații, mulțumită semnului mirării, ca: „Doi la doi!”, „Trei la opt!” ș.a.

Unele noțiuni capătă deodată un accent puternic și devin strigăte datorită mai multor cauze ca: nevoile trupului, încetineala de cugetare a vorbitorului, cerința jocurilor și adeseori însuși creierul omenesc, care procedează întocmai ca oglinzile diformante: pocesc corpul și figura omului care se uită în ele și-l fac să răză de propria lui făptură.

Dar mă întreb: gramaticii autorizați n-or fi având ei, în nici un fel, partea lor de vină în tot acest proces de scrântire a rostului vorbelor noastre normale?

Părerea mea e că se fac vinovați de prea multă carență față de năvala de cuvinte noi venite din toate părțile și intrate pe toate ușile - și pe nepoftite - în câmpul limbii românești.

Nici un control, nici un protest de nicăeri. Gramaticii nu numai certant, dar și tacunt...

Găsim cuvinte care dăinuiesc în limba noastră de atâtea vreme, fără ca gramatica să-și fi dat osteneala să atragă atenția cât mai apăsător asupra lor, ca să nu silească pe copiii noștri să ne tot întrebe la ce parte de cuvânt trebuiesc înscrise unele expresii destul de vechi și îndeobște cunoscute, ca: harcea-parcea, tura-vura, tranca-fleanca, teleap-teleap, tronc Marico, chitic, tiptil etc.

În locuțiunea interjectivă „ia fă bine!” sau „ia te cără!” ce parte de cuvânt o fi ia?, că doar se vede cât de colo că nu e afirmativul german ia și nici imperativul verbului românesc a lua.

Vor răspunde – poate - domnii gramatici că Dicționarul Academiei n-a ajuns încă până la cuvintele de mai sus, ca să le putem găsi oficial clasate la locul ce li se cuvine.

Dar până atunci domniile lor au toată autoritatea, fie și cu oarecare aproximație - să puie regulă în limbă, cu riscul de a li se cere socoteala în leatul când Dicționarul va fi gata.

În realitate, pericolul e departe de a fi mare.

Ca și Hasdeu, care a spus că limba, ca orice organism viu, își primește mereu moleculele, fără să-și altereze ființa, tot așa și Titu Maiorescu liniștește pe cei alarmați afirmând că: „Vorba purtată de altul nu e gândul vorbitorului, ci graiul purtătorului.”

Știu:

Limba e ca oceanul: Primește tot și acoperă tot. Iar ea continuă să se arate pe tot întinsul ei infinit, constant azurie, măreață și senină, ca și cum nici un etimolog - autorizat sau improvizat- nu s-ar fi atins vreodată de ea.

Și totuși stridența vorbelor pocite tot se aude. Ea tot ne supără urechea, întocmai ca vaetul geamandurelor în liniștea nopții. Vaetul acesta întrece cadența aromitoare a valurilor și-i strică armonia...

Și n-aș vrea ca pe deasupra epocii, destul de turbure de azi, viitorimea să vază proiectându-se un imens punct de exclamație, mai ales că semnul mirării - așa cum l-a plăsmuit tiparul - seamănă, în felul lui, și a lacrimă.

Am găsit cu cale să semnez numai unele aberații etimologice prea isbitoare și să atrag atenția opiniei publice asupra lor.

I. A. Bassarabescu

prosa de scrierile a costului vorbelor noastre normale?
 ? Poare mea a că se fac dintr-unul de prea multe cuvinte
 fete de năvală de cuvinte noi venite din toate părțile
 și intrate în toate unghiurile - și nu neprofitate - în câmpul
 limbii românești.

Mă în control, nici un fel de înțelegere. Gramaticii
 nu numai că știu, dar și cănuț...

Gravă curvatură care dăsim în limba noastră de
 atâtea vreme, fără ca gramaticii să fi putut observa
 și altceva decât mai apăsător asupra lor, ca în
 nu observăm pe copii noștri să ne tot rătăcească la ce
 parte de cuvânt trebuie înscrisă unele expresii: destul
 de uchi și în de obște cunoscute, ca: hăta-hăta,
luna-mare, branca-fleacă, leaga-leaga, branca-lună,
clăta, leptăle etc.

În locușii subiectivă a în fața lui din, că în
care l' ce parte de cuvânt o fi auz în tipul din și vede
 cel deosebit ca un afebratului german in, și nu repetându
 vorbelor românești a luna.

Vor răspunde - poate - domni gramaticii ce vorbesc
 Academicii n'a ajuns încă până la nivelul de mai sus.

ca să se potest gâsi oficial clasate la locul ce li se cuvine
 dar până atunci domniile lor au totuși răstălmăcit,
 fie și cu oarecare aproximație - să poată repata în limbă
 cu riscul de a li se cere oarecând în destul când destul
 omul va fi gata.

În realitate, pericoul e deosebit de a fi mare.

Ca și Hardan, care a spus că limbă, ca vorbă se organizează
 întru un, și pînă la urmă mare neapărată, fără să se poată
 fiuși, tot așa și Titu Maiorescu simplist pe cei alor
 afirmând că: « Vorba purtată de altul nu e gîndul vorbitorului,
 ci gîndul purtătorului ».

Știu:

Limba e ca oceanul: Pînă la tot și acoperă tot.
 Dar ea continuă să se arate pe tot întinșul ei infinit,
 contrast așuri, mîrești și senini, ca și cum minime
 etimolog - autograf sau improvizat - nu s'ar fi altă
 vîndată de ea.

Și totuși strălucirea vorbelor poartă tot se aude.
 Ea tot se supune arechi, în locuși ca vîntul german
 dunder în lingua argeții. Vîntul acesta înduce căpîta

aristocrate a vorbelor și-i stă în armonie...

Monstru și Monstru

Și dintr-unu ca monstru apăsător, destul de turbat de a fi,
 întotdeauna se vede proclamația sa venind pînă la dech
 mîfă; mai ales că semnul mirării - așa cum l' am pîlă
 sunt tipic tiparul - scamă, în felul lui, și a
 lacrimă.

Am găsit în cale de semnalizări numai monstru
 unele abstracții etimologice prea izbitoră și de atît
 abstracții monstru (apăsător).

3. A. Passarabau

Bibliografie:

- Fondul I. A. Bassarabescu al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova.
- I. A. Bassarabescu, *Un om în toată firea*, ediție îngrijită de Tiberiu Avramescu, Editura „Ion Creangă” , București, 1973.
- G.Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1986.

Abstract: *The published is an analysis of the romanian grammar of 1942. Also in the article is a brief characterization of his work.*

Keywords: *Romanian language, grammar, I. A. Bassarabescu*

FIRE DE SOARE ÎN AMINTIREA LUI GEORGE COȘBUC

Ioana Ruxandra CONSTANTIN*

Rezumat: Acest articol prezintă o scurtă descriere a vieții și activității marelui clasic al literaturii române George Coșbuc. Poet, prozator, cronicar, traducător al unor vaste opere literare fundamentale ale umanității, gazetar, el a fost totodată autor și coautor de manuale școlare, contribuind în stil inovator la dezvoltarea educației și culturii.

Amintirea și posteritatea lui Coșbuc la împlinirea unui secol și jumătate de la nașterea poetului sunt evocate prin intermediul pieselor muzeale și al fondului de carte ce se află în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Aceste obiecte au fost achiziționate în perioada anilor 1963-1964 cuprinzând piese de mobilier, cărți din biblioteca scriitorului, obiecte personale și un manuscris original al Caietului Sanscrit întregind și reconstituind spațiul creației artistice al „poetului țărănimii”.

Cuvinte cheie: Coșbuc, patrimoniu muzeal, aniversare, amintire, posteritate

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova este deținătorul unui prețios patrimoniu din domeniul istoriei literare aparținând marelui clasic al literaturii române, George Coșbuc (8/20 septembrie 1866 – 26 aprilie/9 mai 1918).

Poet, prozator, cronicar, traducător al unor vaste opere literare fundamentale ale umanității, gazetar, el a fost totodată autor și coautor de manuale școlare, contribuind în stil inovator la dezvoltarea educației și culturii.

Amintirea și posteritatea lui Coșbuc la împlinirea unui secol și jumătate de la nașterea poetului sunt evocate prin intermediul pieselor muzeale și al fondului de carte ce se află în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Aceste obiecte au fost achiziționate în perioada anilor 1963-1964 fiind oferite spre cumpărare muzeului, de către profesoara de limba latină Viorica Vlădescu-Stavilă (Dănilă 2014, p. 281) din București, posesoare a unei însemnate părți din biblioteca marelui poet.

Circumstanțele care au făcut ca doamna Viorica Stavilă să rămână în posesia acestor obiecte personale ce provin din casa lui

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; ioana_cns20@yahoo.com

George Coșbuc sunt prezentate de către aceasta în oferta adresată Muzeului Regional de Istorie din Ploiești, supusă spre achiziție în ședința de lucru din 24 februarie 1964 (Arhiva M.J.I.A.PH., dosar 179, f. 23). Posesoarea menționează că deține aceste piese de la fostul său soț „defunctul profesor Ion Vlădescu bun prieten cu poetul Gh. Coșbuc și cu fiul acestuia” (Arhiva M.J.I.A.PH., dosar 176, f. 200 v) fiind oferite drept moștenire de către însuși marele autor. Pentru a fi convinși de veridicitatea acestor lucruri, este necesară o scurtă incursiune asupra vieții poetului „Firelor de Tort”.

Acesta s-a născut la 8/20 septembrie 1866, la Hordou, comitatul Bistrița-Năsăud, sat care peste ani, îi va purta numele și unde, viitorul poet își va petrece copilăria, fiind după unii, al 8-lea din cei, 12-15 copii ai preotului greco-catolic Sebastian Coșbuc și ai Mariei (Valea 2007, p. 26). Anii de școală la Năsăud, primirea în rândurile Societății de lectură a elevilor „Virtus Romana Rediviva” și debutul său artistic, anii de studenție ai poetului, anii tinereții de la „Tribuna” din Sibiu, condusă de Ioan Slavici fiind cei mai fecunzi din activitatea lui literară, anii maturității și consacrării, anii frumoși ai căsniciei cu Elena Sfetea, contrastează cu destinul crunt al ultimilor ani din viață, determinat de moartea unicului lor fiu Alexandru, într-un grav accident de mașină în august 1915.

După acest eveniment tragic, Coșbuc a trăit retras în casa sa din Calea Plevnei nr. 40 din București. Nimic nu-l mai putea face fericit, nici măcar primirea sa, la 20 mai/2 iunie 1916 ca membru activ al Academiei Române în Secțiunea Literară.

Pierderea copilului a îndurerat nespus sufletul „bădicăi” (Sterescu 1966, p. 269). Realitatea crudă în care era nevoit să trăiască, răsturnă întreaga existență a „Bardului de la Hordou”. Îmbătrânit înainte de vreme, la doi ani și opt luni după decesul băiatului, George Coșbuc se stinge din viață în ziua de 26 aprilie/9 mai 1918.

După moartea poetului, Ion Vlădescu a rămas „cel mai statornic prieten și ocrotitor al văduvei marelui poet, doamna Elena Coșbuc. El e acela care a luptat pentru obținerea unei pensii naționale pentru Elena Coșbuc, rămasă fără mijloc de trai după moartea poetului. Tot el i-a pregătit și susținut procesul pe care moștenitoarea drepturilor de autor a operei marelui poet l-a avut de purtat cu fosta Editură Cartea Românească” (Arhiva M.J.I.A.PH., dosar 176, f. 200 v).

Fondul „George Coșbuc” din patrimoniul muzeului se compune din 57 de piese reprezentând cărți din biblioteca scriitorului, mobilier, obiecte personale ce au împodobit biroul de lucru, un manuscris original

al Caietului Sanscrit și un costum popular complet ce a aparținut doamnei Elena Coșbuc.

Pasionat al capodoperelor antichității greco-romane, al literaturii germane, italiene, al literaturii de meditație indiană, ai marilor istorici literari și contemporani ai săi, George Coșbuc deținea o bibliotecă vastă. În colecțiile speciale ale Bibliotecii Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, la secția Carte Veche se află 38 de opere literare putând sublinierile, adnotările și semnătura autografă a autorului sau pe cotor, în zona inferioară fiind inscripționate cu auriu, inițialele scriitorului. Dintre acestea, se pot enumera: colecțiile celebre ale reputatului istoric francez Jules Michelet, *Histoire de la Révolution française*, 8 volume, Le Vasseur Successeur, Editeur, Paris, 1867 și *Histoire de France*, 18 volume, Le Vasseur Successeur, Editeur, Paris, 1870; Dimitrie Cantemir, *Scrisoarea Moldovei*, Editura Imprimeria Bermann, Iași, 1868; Dr. Eugen Csuday, *Die Geschichte der Ungarn*, Berlin, 1900; P. Ovidii Nasonis, *Metamorphoseon*, Editura Stereotypa, Leipzig, 1902; Adolf Bauer, *Vom Griechentum zum Christentum*, Leipzig, 1910.

Fondul de carte al autorului reține atenției două lucrări din biblioteca lui George Coșbuc. Prima, „Istoria Limbei și Literaturii Române” de Aron Densușianu, ediția a II-a, Iași 1894 evidențiază pe pagina de titlu ștampila „Librăriei Casei Școalelor C. Stefea. București”. Constantin Stefea era cumnatul lui G. Coșbuc, mare librar în București, fiind la un moment dat mandatar al Casei Școalelor, jucând un rol remarcabil în istoria dezvoltării caselor de editură în România, la sfârșitul secolului al XIX-lea (Valea 2007, p. 166). Pagina tehnică poartă semnătura autografă mai mult decât vizibilă a lui Coșbuc, iar pe a 5- a pagină este prezentă semnătura în original a lui Aron Densușianu, cu cerneală neagră.

O altă carte inedită prezentă în colecțiile speciale ale muzeului din seria lucrărilor autorului dedicate independenței naționale, o reprezintă prima ediție (Edițiunea autorului – cum apare pe pagina tehnică) a „Răsboiului nostru pentru Neatîrnare povestit pe înțelesul tuturor”, de George Coșbuc, Tipografia „Gutenberg, Joseph Göbl”, București 1899. Un scurt istoric privind scrierea acestei cărți ilustrează faptul că, la sfârșitul secolului al XIX-lea în cultura românească se accentua un curent de „iluminare” față de țăran ce avea ca scop un progres cultural al păturilor democratice ale țării. Cum a devenit ministru al Instrucțiunii și Cultelor în 1897, Spiru Haret s-a apropiat de reprezentanții acestui curent acordându-le sprijinul. Sub impulsul său, Casa Școalelor și-a extins atribuțiile, devenind totodată o instituție de

încurajare a creației literare (Popovici 1978, p. 583 -584). Spiru Haret a atras în activități legate de școală personalități românești marcante dintre poeții și prozatorii timpului.

La acea vreme, George Coșbuc trecea drept unul dintre cei mai mari scriitori români în viață. Simpatia lui Haret pentru poet este cunoscută, dovadă fiind ampla corespondență dintre cei doi păstrată la Biblioteca Academiei Române și la Arhivele Statului București. În această corespondență, ministrul Haret cerând amănunte despre cărțile angajate să le scrie Coșbuc privind Războiul de Independență din 1877 – 1878. Iată că „Războiul nostru pentru neatarnare” intră în faza tiparului la începutul lui ianuarie 1899 (Valea 2007, p. 192).

Exemplarul deținut de muzeul nostru este cu atât mai important cu cât conține dedicația și semnătura scriitorului: „Pentru prietinelui fiului meu, Ion Vlădescu, din partea autorului 10/10 1916” (Coșbuc 1899).

Coșbuc a fost un mare cititor al limbilor străine, mai ales a celor vechi, multe dintre traducerile făcute de el atingând nivele niciodată depășite de atunci. Prin versiunile poezilor germani s-a apropiat de literatura Indiei (Balaci 1966, p. 650), dând o versiune românească a Sakuntalei lui Kalidasa. Studiul sanscritei l-a preocupat câțiva timp publicând în anul 1897, o „Antologie sanscrită”. Muzeul de Istorie din Ploiești deține un manuscris original al „Caietului dicționar sanscrit”¹. Acesta cuprinde 29 de file, nedatat conținând traducerile și adnotările lui Coșbuc.

Între obiectele personale ale scriitorului ce au făcut parte din casa din Calea Plevnei, Muzeul de Istorie a achiziționat în 1963-1964 un dulap pentru cărți² din lemn de nuc lucrat în stil florentin (datare 2/2 secol al XIX-lea), având un frontispiciu sculptat, susținut de 2 cariatide; un secretaire de călătorie³ (datare 2/2 secol al XIX-lea), atelier central european, din lemn de nuc cu intarsii din metal și sedef, ce se înscrie în categoria pieselor fantezie căci decorația sa bogată, numeroasele compartimentări, calitatea materialelor folosite transformă secretaire-ul din piesă utilitară într-o creație de lux; un toiag⁴ din lemn de corn (datare 2/2 secol al XIX-lea), cu mânerul încrustat cu bronz și sedef; un coup-papier⁵ (datare 2/2 secol al XIX-lea) din bronz, lamă cu tăiș și vârful

---

¹ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova (în continuare M.J.I.A.PH), inv. nr. 3.4. – 32527.

² M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 7050.

³ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 6656.

⁴ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 6992.

⁵ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 6655.

rotunjit, mânerul decorat în relief ce prezintă o pajură stilizată; o reproducere tipografică⁶ cașerată pe carton a unei picturi realizate de Henry Holiday în anul 1883 – originalul (ulei pe pânză) fiind expus la Walker Art Gallery – Liverpool. Compunerea în plan orizontal îi reprezintă pe Dante și Beatrice punând în scenă amintirea iubirii lui Dante Alighieri ce o va regăsi pe Beatrice în grădinile Paradisului, în „Divina Comedie”. Prezența acestei lucrări în cabinetul de lucru al scriitorului era deloc întâmplătoare, un loc excepțional în activitatea de traducător a lui George Coșbuc avându-l tălmăcirea Divinei Comedii, Tudor Vianu caracterizând această traducere drept „un cristal perfect” (Vianu 1966, p. 229), opera cea mai de seamă a măiestriei lui poetice.

Coșbuc a fost totodată cunoscut drept poetul orei solare „cu nesfârșitele gradații și schimbări ale razelor sale, cu jocul minunat de culori, de umbre și de penumbre, în sufletul poetului ca și pe plaiurile țării” (Pillat Ion 1936-1938, pag 250). Muzeul Ceasului din Ploiești, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova expune publicului larg două piese de un mare rafinament aparținând „poetului luminii”: un barometru⁷ (datat 2/2 secol al XIX-lea) și un ceas de perete⁸ „montat pe o monumentală sculptură în lemn” (Arhiva M.J.I.A.PH., dosar 176, f. 200) provenind dintr-un atelier german ce prezintă o carcasă din lemn sculptat reprezentând un motiv mitologic pe frontispiciu (zeul Bachus), cu un cadran din bronz aurit, cu cifre romane.

De o valoare artistică deosebită, costumul⁹ tradițional românesc aparținând soției poetului, doamna Elena Coșbuc, este alcătuit din ie, poale, vâlnic, bete, maramă și batistă. Sunt piese deosebite de frumos împodobite cu arnici, fluturi și fir metalic, fiind o adaptare a costumului popular de Argeș pentru că, în a doua jumătate a secolului al XIX lea Casa Regală a lansat o adevărată modă a purtării costumelor populare fiind o formă de manifestare a sentimentelor naționale.

Aniversarea a 150 de ani de la nașterea lui George Coșbuc a oferit prilejul organizării, la sediul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova a unei expoziții temporare dedicată acestui geniu al literaturii noastre clasice. Vernisajul a avut loc pe data de 31 august 2016 cu ocazia Zilei de sărbătoare a Limbii Române.

---

⁶ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 7214.

⁷ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 7215.

⁸ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. – 7101.

⁹ M.J.I.A.PH, inv. nr. 3.4. - 6715, 3.4. - 6716, 3.4. - 6717, 3.4. - 6718, 3.4. - 6719, 3.4. - 6720.

Bibliografie

Volume de autori:

- **Coșbuc 1899** - Coșbuc George, *Răsboiul nostru pentru Neatîrnare* Povestit pe înțelesul tuturor, Edițiunea autorului, București, Tipografia „Gutenberg”, Joseph Göbl, 1899
- **Valea 2007** - Valea Lucian, *Pe urmele lui George Coșbuc*, ediția a 3-a, Bistrița, Ed. Pergamon, 2007

Capitole în volume de autori:

- **Balaci 1966** - Balaci Alexandru, *Opera de traducător a lui George Coșbuc*, în Coșbuc văzut de contemporani, Ediție alcăt. de Alexandru Husar și Georgeta Dulgheru, E.P.L., București, 1966, pag. 649-653
- **Popovici 1978** - Popovici Victoria, *Corespondența lui Spiru Haret cu G. Coșbuc și M. Sadoveanu privind promovarea literaturii patriotice dedicate anului 1877*, în Muzeul Național, Volum omagial dedicat Centenarului Independenței României, vol. IV, București, 1978, pag. 583-588
- **Sterescu 1966** - Sterescu Radu A., *De vorbă cu d-na Elena Coșbuc*, în Coșbuc văzut de contemporani, Ediție alcăt. De Alexandru Husar și Georgeta Dulgheru, E.P.L., București, 1966, pag. 260-270
- **Vianu 1966** - Vianu Tudor, *Coșbuc, traducător al lui Dante (fragment)*, în Coșbuc văzut de contemporani, Ediție alcăt. De Alexandru Husar și Georgeta Dulgheru, E.P.L., București, 1966, pag. 227-229

Periodice:

- **Dănilă 2014** - Dănilă Ioan, *Constantin Micu-Stavilă sau voluptatea reclusiunii. O re(amintire) la centenar*, în Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Nr. 3 (166)/2014, Chișinău, pag. 280-284
- **Pillat Ion 1936-1938** - *George Coșbuc – 20 de ani de la moartea poetului*, în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Literare, Seria III, Tomul VIII, pag. 241 – 251

Arhive:

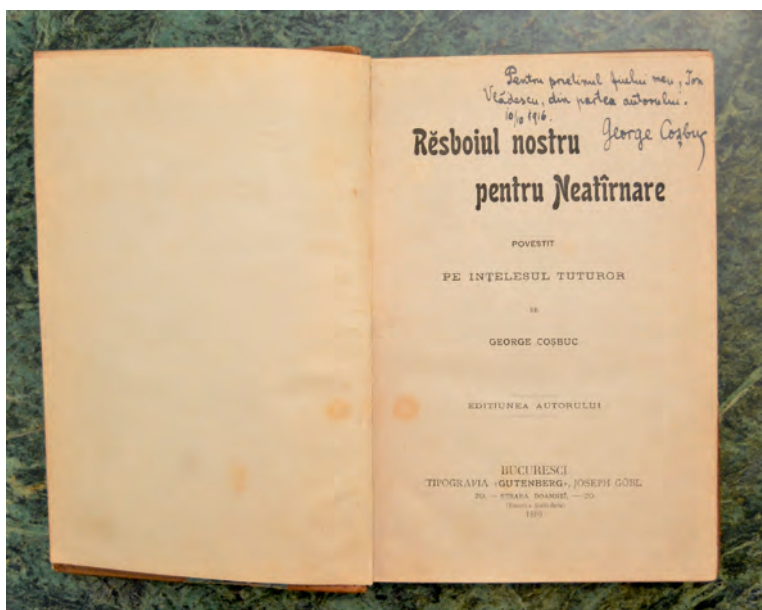
- **Arhiva M.J.I.A.PH.** - Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, dosar 176/1963-1964
- **Arhiva M.J.I.A.PH.** - Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Arheologie, dosar 179/1963-1964

Cărți din biblioteca lui George Coșbuc

Detaliu pe cotorul cărților cu inscripția inițialelor scriitorului - G.C.

George Coșbuc, „Răsboiul nostru pentru Neatîrnare” povestit pe înțelesul tuturor, Edițiunea autorului, Editura Tipografia Gutenberg, Joseph Göbl, București, 1899 - conține dedicația și semnătura scriitorului

Document - Caiet dicționar sanscrit (3/4 secol XIX)), inv. nr. 3.4. – 32527

Secretaire de călătorie (1/2 secol XIX), inv. nr. 3.4. – 6656

Coup papier (1/2 secol XIX), inv. nr. 3.4. – 6655

Barometru (2/2 secol al XIX-lea), inv. nr. 3.4. – 7215

Ceas de perete (2/2 secol al XIX-lea), inv. nr. 3.4. – 7101

Dulap pentru cărți (2/2 secol al XIX-lea), inv. nr. 3.4. – 7050

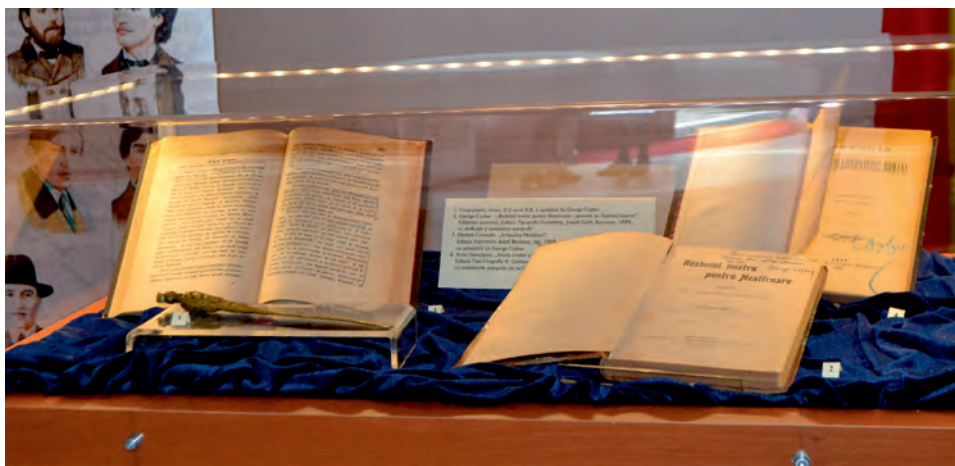
Reproducere tipografică - litografie Dante și Beatrice

(1/4 secol XX) inv. nr. 3.4. – 7214

Costum tradițional românesc (1/4 secol XX) – inv. nr. 3.4. – 6715, 6716, 6717, 6718, 6719, 6720; a aparținut doamnei Elena Coșbuc

Aspecte din expoziția „Fire de soare în amintirea lui George Coșbuc”
31 august – 30 septembrie 2016

Summary: *This article represents a brief description of the life and the activity of the great representative of the Romanian literature, George Coșbuc. Apart from being a poet, chronicler, journalist and a translator of some of the most significant literary works in the world, he was also an author and a co-author of school course books, thus contributing innovatively to the development of education and culture.*

Now that a century and a half has passed since his birth, the memory of Coșbuc is evoked through personal objects and books included in the patrimony of the History and Archeology Museum of Prahova County. These objects were purchased between 1963 and 1964 and they include pieces of furniture, books from the writer's library, personal items and one original manuscript of the Sanskrit Notebook, in this way recreating and completing the artistic space of the "village life poet".

Keywords: *Coșbuc, museum patrimony, anniversary, memory, posterity*

CEZAR PETRESCU - OMUL ȘI SCRITORUL -

Ilinca GRIGORESCU*

Rezumat: Fără îndoială, Cezar Petrescu rămâne pentru noi toți un scriitor foarte cunoscut. L-am prezentat mai mult pe omul Cezar Petrescu, permanent în căutarea unei vieți liniștite și fericite. Când credea că a găsit-o – deziluzie, disperare, dar, un om cu o mare putere de a o lua mereu de la capăt.

Și pentru asta, un singur remediu – munca, munca până la istovire.

Cezar Petrescu a fost gazetar, romancier, dar și publicist. Timp de 49 de ani a fost gazetar, a lăsat în urmă 57 de volume, a realizat traduceri dar și stilizări.

Din păcate, viața personală a fost una tumultuoasă. A fost căsătorit de mai multe ori, având un singur copil, din prima căsnicie, care s-a sinucis la vârsta de 23 de ani.

Cezar Petrescu a aspirat, fără îndoială, către epitetul de scriitor total, adresându-se celor mai diverse categorii de cititori.

Cezar Petrescu și-a organizat opera într-un moment când ea număra peste treizeci și cinci de volume, în perioada 1940, împărțind-o în trei serii, inegale ca amploare și cuprinzând și proiectele unor scrieri viitoare: „Cronica românească a veacului XX”, „Rădăcinile din celălalt veac” și „Literatura pentru copii”.

Personalitatea literară a lui Cezar Petrescu este una dintre cele mai originale, ale perioadei dintre cele două războaie mondiale.

Cuvinte cheie: Cezar Petrescu, scriitor, gazetar, muncă, personalitate.

Cezar Petrescu s-a născut la 1 Decembrie 1892, în satul Hodora, comuna Cotnari, plasa Cârligătura, județul Iași, la moșia bunicilor din partea mamei. Era primul din cei șapte copii ai familiei Olga și Dimitrie Petrescu.

Olga, mama sa, era fiică de moșieri moldoveni. Dimitrie Petrescu, licențiat al ȘCOLII DE AGRONOMIE din Paris a fost profesor și director la ȘCOALA DE AGRICULTURĂ de la PÂNCEȘTI DRAGOMIREȘTI de lângă ROMAN.

Născut la moșia bunicilor, Cezar este adus după Anul Nou cu sania de la Cotnari la Tg. Frumos, de acolo cu trenul la Roman, de unde iarăși cu sania până la școala de agricultură. Copilaria și-o petrece aici.

---

* Muzeul Memorial „Cezar Petrescu” Bușteni, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; muzeul_cezarpetrescu@yahoo.com

Între 1899 - 1901, clasele I și II primare le pregătește în particular acasă, dascăl fiindu-i propriul tată. Asta pentru că școala de agricultură era în plin câmp, iar copilul era prea șubred pentru a fi trimis în gazdă la Roman. Examenele le susține la Școala primară nr. 2 „V.Alecsandri” din Roman.

Între 1901-1903, clasele III și IV primare le face la Roman, la aceeași școală fiind dat în gazdă la familia Tapsulea. Copilul resimțea lipsa mediului familial și a libertății de acasă. Devine izolat și prinde gustul lecturii.

În anul școlar 1903-1904 este intern pentru două trimestre la Liceul Internat „Costache Negruzzi” din Iași. Este retras în ultimul trimestru din cauza sănătății șubrezite. De menționat faptul că în această perioadă îl are profesor de limba română pe Calistrat Hogăș.

În perioada 1904-1907 îl găsim pe Cezar Petrescu elev extern în clasele II, III, IV gimnaziale la Gimnaziul „Roman-Vodă” din Roman, fiind găzduit de profesorul de latină Nicolau. În acești ani îl are ca profesor de română pe N. Apostol, om care i-a intuit talentul și l-a sfătuit să scrie. Cezar Petrescu îi va păstra o pioasă amintire, stimă, admirație și grațitudine dovadă articolul „Cum am devenit scriitor” și dedicația de pe romanul „Apostol”.

În 1906, ca elev în clasa IV gimnazială îi scrie lui N. Iorga o scrisoare povestindu-i despre lecturile sale. Tot acum face prima calatorie la București.

Dar, în martie 1907 tatăl său moare și el își întrerupe brusc anul școlar, pentru că mama cu cei șapte orfani părăsește definitiv Romanul.

Anii petrecuți la Roman, ca elev intern sau la gazdă, începând de la vârsta de 9 ani îi determină pe tot parcursul existenței înclinația spre izolare și pasiunea crescândă pentru lectură. Din această perioadă datează primele încercări literare (1905).

Prozatorul a evocat târgul copilăriei și al primilor ani de școală în nuvela „Unchiul din America” și în romanul „Oraș patriarhal”. Din martie 1907 și până în toamnă, văduva prof. Dimitrie Petrescu se refugiază cu copii la moșia Bahna, comuna Dochia, jud. Neamț. De altfel, până în preajma războiului din 1916-1918 (când proprietarii vând moșia) viitorul romancier cu familia aveau să își petreacă vacanțele mari aici, imortalizate și ele în romanul cu fundal autobiografic „1907”.

Aici redactează Cezar Petrescu prima sa schiță literară „Scrisori”, tipărită în revista „Semanătorul” (an VI nr. 37) din 9 sept. 1907 (pg. 773-778), semnată Cezar Petrescu. Autorul nu împlinise încă 15 ani. Dar până în 1912, sfătuit de prof. Apostol nu mai publică nimic.

În septembrie 1907 trece prin examen clasa IV gimnazială la Liceul Național din Iași și se înscrie în clasa a V-a.

Între 1907 - 1910 urmează cursurile claselor V, VI, VII la Liceul Național locuind cu familia în strada Albinet, nr. 36. În perioada 1910 - 1911, pregătește în particular clasa a VIII-a și o trece prin examen. De menționat că în acest an Cezar Petrescu a făcut un scurt sejur la București, unde fratele mamei, unchiul Costică Comoniță speră să îl dirijeze, ușurând oarecum sarcina mamei. Totul s-a dovedit un eșec.

Perioada 1911-1914 îl găsește pe Cezar Petrescu student la Facultatea Juridică din Iași, locuind în strada Romană, nr. 32.

În 1911 se îmbolnăvește de TBC ganglionar în regiunea cervicală.

La 8 septembrie 1912 își face debutul în gazetărie în revista „Facla” a lui ND Cocea cu articolul „După un congres”. De altfel, în perioada 1912-1915 are o bogată activitate publicistică în „Opinia”, „Versuri și proză” și „Cronica”.

Boala îi crează însă multe probleme. În 1913 este operat și tratat la Tg. Neamț de fratele mamei, dr. Alexandru Comonița, iar în vară este trimis la tratament pe litoral. Tot în 1913 o cunoaște pe Marcela (cea care îi va deveni prima soție) tânără lipsită de mijloace de trai și căreia, după trista ei moarte, scriitorul îi va păstra toată viața o luminoasă amintire.

În martie 1914 este reformat militar din cauza bolii cu actul 9 - 1346/64 și diagnosticul TBC ganglionar evolutiv în regiunea cervicală. În aprilie 1915 își trece examenul de licență.

În ianuarie 1916 părăsește casa părintească și se mută cu Marcela în strada Golia, apoi în strada Cuza Vodă, la familia Motoc. Asta, pentru că familia este împotriva acestei relații. Totuși el vine acasă la mama pentru a o vedea și mama îi trimite periodic femeia la curățenie ori să îi ducă masa. Oricum, mama este îngrijorată de moarte pentru sănătatea lui. În perioada mai-iulie 1916 îl găsim pe Cezar Petrescu la Tg. Neamț la unchiul Neculai Popovici (cumnatul mamei) făcând tratament anti TBC cu unchiul Alexandru Comonița, directorul spitalului Precista Mare din localitate. Are dureri cumplite și cicatrice oribile. În lunile iulie-august 1916 pleacă singur la tratament la Techirghiol. Datorită lipsurilor materiale și faptului că, în legătura sa cu Marcela apăruse un copil - Lucia - se hotărăște să dea concurs pentru un post de administrator de plasă. În 7 august 1916 îl găsim pe Cezar Petrescu la București la hotel English, pentru a susține concursul. Iese al doilea și este numit administrator de plasă la Mălini, jud. Suceava unde rămâne în perioada 19 septembrie 1916 - 5 mai 1918. Inițial se instalează singur la Mălini. Munca îl deprimă, la fel singurătatea. Necazurile continuă. La 28

septembrie 1916 pierde pe micuța Lucia. La 27 octombrie 1917 se naște al doilea copil - Aurel Theodor -, înainte de mariaj. Urmează la Iași celebrarea cununiei lui Cezar Petrescu cu Marcela Petrea. Aurel este naturalizat.

Viața la Mălini îl apasă, iar sentimentul că nu luptă pe front alături de ceilalți tineri îl deprimă. Viața la Mălini este tot mai întunecată. Trăia izolat de toți cei apropiați, rude sau prieteni, familia îi era împărțită la Iași și Tg. Neamț, prietenii pe front, iar femeia iubită cu care avea băiatul era la Iași, neputând sta permanent lângă el. Alunecă în patima jocului de cărți. În calitatea lui de administrator, Cezar Petrescu avea mari răspunderi și multă muncă. Pe lângă treburile strict administrative, avea și sarcina de a achita salariile tuturor funcționarilor din plasă.

În mai 1918 pierde o sumă mare la o partidă de cărți cu niște ofițeri străini. Achită datoria cu banii cu care trebuia să plătească salariile funcționarilor. Trăind intens sentimentul dezonoarei, încearcă să se sinucidă. În noaptea când s-a produs gestul disperat, soția lui care se găsea de câteva zile la Mălini, îl găsește aproape neînsuflețit, încuiat în camera unde își pregătise moartea prin asfixiere cu mangal aprins. Salvat, Cezar cere soției lui otravă fiindcă nu vroia să supraviețuiască. Este internat la spitalul din Fălticeni. Mama sa a făcut sacrificiul pentru a lichida problema. A vândut casele ce îi rămăseseră de la soțul ei în Roman (care constituiau rezerva pentru creșterea și întreținerea copiilor) și a achitat datoria. Anchetat apoi de Tribunalul militar din Iași, dosarul a fost clasat. Toată viața Cezar Petrescu a ajutat cât a putut pe fratele și surorile sale, căutând în felul acesta să-și achite, atât material cât și moral, datoria față de familia lui. Această împrejurare tragică nu a fost niciodată ascunsă de Cezar Petrescu. În cadrul unor „mărturisiri literare” făcute în iarna anului 1932 în fața studenților de la Facultatea de litere din București, la invitația prof. D. Caracostea, scriitorul a povestit și acest episod dramatic din viața lui. Intimilor obișnuia să le spună că nu voia să apară în fața posterității „nici mai alb, nici mai negru decât a fost”. Afirmația făcută într-o monografie a scriitorului cum că nuvela „Omul din vis” ar fi fost inspirată din acest tragic moment nu corespunde realității; „Omul din vis” a fost un mare moșier din Roman, Dimitrie Bogdan, proprietar al moșiei Gâdînți și al unei păduri de 3000 ha, care se pretindea descendent din Ștefan cel Mare. Trăia la Paris și venea la moșie unde avea un conac dărăpănat, de proporțiile unui castel, pentru a-și vinde lucrurile de valoare. În vara anului 1923, în timp ce Dimitrie Bogdan, „prințul”, cum i se spunea, era

la conacul său, Cezar Petrescu împreună cu familia se afla la Alexandru Grigoraș, o rudă îndepărtată care trăia în vecinătatea conacului. Acest personaj l-a inspirat pe scriitor pentru nuvela „Omul din vis”.

Odată lichidat episodul Mălini, la 5 mai 1918, Cezar Petrescu se întoarce la Iași și locuiește în strada Păcurari, nr. 48. Soția cu copilul rămân într-un sat din jud. Suceava. La Iași, Cezar Petrescu își reia activitatea în presă, colaborând la „Opinia”, „Arena”, „Iașul”, „Depeșa”, „Chemarea”, „Cronica”, în general semnând cu pseudonime sau deloc. Dar, reîntoarcerea la Iași în plin armistițiu înseamnă pentru el condiții nefavorabile de afirmare, deci hotărăște plecarea la București. Astfel, la 26 de ani, la 1 decembrie 1918 părăsește pentru totdeauna Iașul. Va evoca orașul adolescenței și a primei tinereți în romanele „La Paradis General” (1930) și „Vladim sau drumul pierdut” (postum 1962).

Primul domiciliu la București, strada Știrbei nr. 142, în perioada decembrie 1918 - aprilie 1919. Din nou este singur, fără familie. Colaborează la „Dimineața” și „Adevărul”, iar în ianuarie 1919 scoate cu Pamfil Șeicaru revista de polemică „Hiena”. Chemați de Iancu Flondor la Cernăuți, Cezar Petrescu și Pamfil Șeicaru pleacă în aprilie 1919. La ziarul „Bucovina” al lui Iancu Flondor, Cezar Petrescu a lucrat numai până la 1 august 1919 când s-a anunțat că: *dl. Cezar Petrescu nu mai face parte din direcția acestui ziar și nici nu mai ia parte la redactarea lui*. Rămâne director doar Pamfil Șeicaru. Motivul retragerii lui Cezar Petrescu, deși aici era singura sursă de venit, trebuie căutat în situația neclară cauzată de tragica întâmplare de la Mălini. Căci, deși dosarul fusese clasat, totuși în 16 august 1919, E. Lovinescu a publicat în „Sburătorul” un articol acuzator. În fața acestei situații, justiția s-a sesizat din nou. Tribunalul militar din Iași a redeschis dosarul. După ample cercetări, a fost definitiv închis (30 octombrie 1924).

Cât stă la Cernăuți Cezar Petrescu scoate 5 numere din „Hiena” (faza a II-a) și lucrează intens în arhive documentându-se pentru viața și activitatea lui Eminescu.

Perioada ianuarie - mai 1920 Cezar Petrescu o petrece la București. Continuă să scoată „Hiena” și este numit secretar de redacție la „Țara Nouă” de la 1 februarie 1920, împreună cu Gib Mihăiescu. Fiind secretar de redacție, Cezar Petrescu scrie puțin, semnând cu pseudonimul Ion Darie, articole cu conținut mai ales literar. Semnează regulat o cronică a săptămânii, așa cum va semna cinci ani mai târziu în „Cuvântul”, o cronică sub titlul „Carnet de vară” (care va alcătui materialul unei cărți cu același titlu) și așa cum a scris la „Viața Românească”, mai întâi un „Carnet clujean” (1932) și apoi un „Carnet

bucureștean” (1934). De la Țara Nouă se va retrage în aprilie 1920. În mai 1920 pleacă cu Gib Mihăiescu la Cluj, unde va rămâne până în 1922. Aici are o bogată activitate gazetărească la „Voința”, „Patria”, „România”, „Înfrățirea”, „Gazeta”. La „Hiena” rămasă la București sub direcția lui Pamfil Șeicaru colaborează de la distanță, semnând cu pseudonime.

La 1 mai 1921 Cezar Petrescu scoate revista „Gândirea”. Reușește să aducă la Cluj soția și copilul, dar necazurile nu s-au terminat. Marcela are cancer. Vara lui 1921 o petrec cu toții la Valea Uzului la unchiul Th. Grigorasă (inginer silvic). Amintirea acestei veri o constituie întâlnirea cu căprioara Năluca, care îi va inspira povestea cu același nume.

Întorși la Cluj, boala Marcellei progresează. Sunt consultați și medici de la Viena, dar nu se mai poate face nimic. În 26 octombrie 1921 Marcela moare și lasă în urmă un soț îndurerat și un băiețel de 4 ani.

La sfârșitul primăverii lui 1922, Cezar Petrescu face o recidivă gravă a TBC, formă osoasă (la osul iliac). Este imobilizat în gips pentru 6 luni. Cu toate acestea nu întrerupe lucrul, continuând să lucreze pentru cele două gazete „Voința” și „România” și pentru „Gândirea”. Pentru a putea scrie își improvizează peste cofragul de gips o măsuță drept birou. Era ajutat la redactarea „Gândirii” cât și la treburile de toată ziua de Adrian Maniu și Gib Mihăiescu. În iulie 1922 pleacă la tratament cu băi calde în stațiunea Carmen Sylva. Merge greu, în baston. Lunile august și septembrie 1922 le petrece la Mănăstirea Agapia, la maica Elpidia Petrișor împreună cu toată familia. În aceeași perioadă, la Agapia era și bunul său prieten Ionel Teodoreanu, cu soția și cei doi copii.

Anul 1922 îi aduce și o bucurie - debutul editorial - „Scrisorile unui răzeș” tipărită la București la editura „Cultura Națională”. Volumul a fost alcătuit din schițele scrise la Cluj și trimise la București pentru a apărea în revista „Hiena” la rubrica „Scrisorile unui răzeș” și semnate cu pseudonimul C.Robul. În interviul din „Adevărul literar și artistic” IX nr. 453, aug. 1929, Cezar Petrescu spune că numele acestei rubrici a fost sugerat de împrejurarea că schițele trimise de la Cluj pentru „Hiena” ajungeau cu întârziere din cauza poștei și astfel își pierdeau actualitatea. Luând modelul lui Alphonse Daudet cu ale sale „Lettres de mon moulin” am întemeiat o rubrică fixă sub titlul care a devenit titlul cărții.

Volumul a fost premiat de Academia Română și Societatea Scriitorilor Români. În raportul de la 8 iunie 1923, Ion Bianu afirma: „*Avem înaintea noastră un scriitor cu mare putere de imaginare și evocațiune.*”

Din condeiul lui proza românească iese nouă și întărită... . Este un scriitor care dă drept la mari, foarte mari mari speranțe, un scriitor căruia i se cuvin toate onorurile tuturor premiilor atât pentru ce ne-a dat, și pentru ca să contribuim a-l face să ne dea cât mai mult în viitor".

La 20 decembrie 1922 revista „Gândirea” scoate ultimul număr clujean. De altfel, începând cu nr. 6, an II, revista se tipărea la București la editura „Cultura Națională”, iar acum administrația revistei se mută și ea în strada Povernei. Primul număr din București este nr. 11, an II.

La revenirea în capitală, Cezar Petrescu se stabilește cu domiciliul în Palatul Sindicatului Ziariștilor, str. Cantacuzino, nr. 2 pentru următorii trei ani.

Această perioadă - 1923-1926 - înseamnă o bogată activitate în presă la „Neamul Românesc”, „Țara noastră”, „Cuvântul” și „Viața Românească”. Multe din articolele acestei perioade prefigurează romanul „Întunecare”, la care de altfel începe să lucreze. Verile le petrece la tratament la Techirghiol, uneori însoțit și de familia Ionel și Lily Teodoreanu (ca în vara lui 1924 când au stat în vila Cellei Delavrancea, verișoara lui Lily Teodoreanu).

În vara lui 1926 face prima călătorie în străinătate, la Paris. Stând câteva luni la Paris, la Hotel Moliere, Cezar Petrescu vizitează nu numai Parisul ci și alte zone ale Franței. Impresiile puternice pe care i le-a lăsat Coasta de Azur, ni le amintim din romanul „Baletul mecanic”. Îl însoțește la Paris, Coca Cosmitza, cea care îi va deveni a doua soție. Întors în țară în primăvara lui 1927 se va stabili la conacul soției de la Averești, jud. Roman, continuându-și activitatea de romancier. În 1927 îi apare romanul „Întunecare”. Înțelege însă că nu poate rezista financiar numai din literatură, ci trebuie să revină în gazetărie, ca să aibă un venit lunar fix. Continuă să scrie la „Cuvântul”, iar în perioada ianuarie 1928 - ianuarie 1936 îl găsim prim redactor la „Curentul” (până la ruptura de Pamfil Șeicaru).

Paralel redactează romanele „Simfonia fantastică”, „Calea Victoriei”, „La Paradis General”, „Miss România” și mai multe volume de nuvele. Lucrează intens, împreună cu colaboratori și la manuale didactice. În perioada februarie - martie 1930 călătorește iar cu soția în Franța și Italia. În 1931 primește Premiul Național pentru literatură (40.000).

Anul 1931 este un an zbuciumat pentru Cezar Petrescu. Se desparte de cea de a doua soție (1931), deci este iarăși singur, devastat sufletește, fără adăpost. După vizita făcută la Paris și Veneția în aprilie 1931, se întoarce la București și se instalează la hotel Esplanade. La

Averești nu mai calcă. Administratorul conacului, Papadopol, i-a ambalat cărțile și câte ceva din casă. Un singur mobilier a dorit din toată casa – cel din camera de lucru – cu bibliotecile demontabile și biroul mare cu cristal, care astăzi reprezintă cel mai vechi mobilier din CASA MEMORIALĂ de la Bușteni. În podul conacului de la Averești au rămas sute de reviste românești și străine, cărți, dar mai ales întreaga colecție „Gândirea” în foarte multe exemplare.

O caracteristică a lui Cezar Petrescu a fost părăsirea aproape totală a cadrului concret care-i fusese martorul căsniciei pe care o desfăcea. În afara cărților și revistelor, puține vestigii din aceste repetate și triste experiențe l-au însoțit în noile începuturi.

Dar, un alt necaz apare și Cezar Petrescu trebuie să plece la Cluj, chemat urgent la 21 nov. 1931 de sora sa cea mică, Corina Bărbat. Este vorba de decesul soțului Corinei Bărbat care se trezește văduvă cu un copil de 2 ani. Cezar Petrescu o va sprijini permanent cu un impresionant zel și o totală discreție.

Astfel, după 10 ani de la pierderea primei soții, Cezar Petrescu vede pe sora sa trăind aceeași dramă în Clujul, care – cum scria Cezar într-o scrisoare – nu le-a purtat noroc la nici unul. Corina Bărbat, profesoară de limba franceză, se va muta la București și nu s-a mai recăsătorit niciodată. După război se va muta cu copilul la Paris.

Cezar Petrescu se întoarce la București. Viața dezorganizată își spune cuvântul. Se îmbolnăvește de ficat. Face tratament. Are 40 de ani. A ajuns la sațietate. Dar, ca întotdeauna, va renaște din propria-i cenușă ca pasărea Phoenix. Munca la cărțile sale îl ajută; publică continuu.

În vara lui 1932 va pleca la Băile Călimănești pentru o cură de ape minerale. Aici o cunoaște pe cea care îi va deveni o a treia soție – Georgette Ciocîlteu – proaspăt sosită în țară, după doi ani de pension „de premier rang” de la Lausanne. Era nepoata de frate a lui Vintilă Ciocîlteu, poet și prieten cu scriitorul. Cezar Petrescu reîncepe idila, care ca de obicei, îl duce la însurătoare. Georgette, fără domiciliu, orfană de ambii părinți, având ca tutore pe fratele tatălui său, e decisă să se instaleze la Poiana Brașov pentru sezonul de iarnă, pe motive de sănătate. Cezar Petrescu, și el fără domiciliu, trebuind să elibereze locuința din București, proiectează și el un scurt sejur la sora sa Smaranda, profesoară de franceză la Școala Profesională din Cernatu, Săcele, județul Brașov. Tot își propusese el să scrie „Fram, Ursul polar”. În octombrie 1932 se instalează la gazda sorei sale, într-o anexă din aceeași curte, o adevărată bojdeucă. Dar, moralul era din nou ridicat.

Aici, în trei săptămâni, Fram era gata. Duminicile și le petrecea la Poiana Brașov, de unde se întorcea cu un nou elan creator.

Întors cu Georgette la București, la 1 dec. 1932 se celebrează cununia civilă (act nr. 1562); ea avea 19 ani, el 40 de ani. Petrecerea are loc la Hotel Esplanade. Se întorc să locuiască la Brașov, mai întâi în pensiune la Madame Bohms, apoi în vila Elena. Perioada este rodnică și în privința scrisului. Apar romanele „Oraș patriarhal”, „Apostol”, „Floarea de agave”, „Duminica orbului”. Soția sa Georgette l-a secondat permanent pe autor prin ținerea legăturilor cu editurile din țară și de peste hotare, dactilografierea unor manuscrise și corectarea șpalturilor. A avut o curiozitate accentuată și dorința de a învăța ceva nou. Din cele povestite de surorile scriitorului, a fost singura soție care i-a stat cu adevărat alături omului și scriitorului, care a încercat să-l înțeleagă și să-l ajute.

În lunile iunie-iulie 1933, Cezar Petrescu cu soția și alte personalități culturale ale vremii, fac o croazieră pe Mediterana (Constanța, Istanbul, Pireu, Atena, Sicilia, Alger, Napoli, Genova, Nice, Barcelona).

Anul 1934 înseamnă mai multe călătorii la Botoșani, căci începuse documentarea pentru Romanul lui Eminescu. În lunile mai-iunie 1934 face împreună cu soția o călătorie în Elveția, Franța, Italia. În august 1934 revine în București și-și instalează domiciliu în strada N. Tomescu, nr. 4 (aici va fi domiciliu bucureștean până în 1938).

În această perioadă scoate romanul „Cheia visurilor” și lucrează la redactarea Romanului lui Eminescu. Totodată ia inițiativa unui apel mobilizator prin presă pentru restaurarea casei lui Eminescu de la Ipotești.

Vara lui 1935 o petrece la Cheile Bicazului la vila „Floarea Reginei”. Lucrează intens la romanul lui Eminescu. Cu soția a făcut Crăciunul și Anul Nou la Paris. Vara lui 1936 îl găsește cu soția, sora Smaranda, Alice Georgescu (o prietenă) și femeia de serviciu, la Dealul Mare, la schitul călugărilor stiliști (deasupra mănăstirii Agapia). E liniște, lucrează, dar totuși experiența e tristă: lipseau cărțile, ziarele, era frig, poșta venea o dată pe săptămână cu calul pe o simplă potecă. La fel aprovizionarea, iar picătura care umplea paharul erau puricii „călugărești”. S-a jurat că nu va avea odihnă până nu-și va cumpăra o casă a sa.

O primă încercare o are în 1935. Prof. Horia Teculescu, directorul Liceului din Sighișoara și conducătorul așezământului „Târnava Mare” și „Astra” a luat inițiativa în 1935 (acceptată de autoritățile locale) de a

propune împrăștierea câtorva scriitori în Lunca Poștei, situată pe colina sudică a Sighișoarei. Printre personalitățile vizate era și Cezar Petrescu care avusese acolo conferințe despre Eminescu. Deși entuziasmat la început de pitorescul și ineditul medieval al Sighișoarei, totuși Cezar Petrescu nu și-a putut realiza proiectul.

La 8 octombrie 1936, Cezar Petrescu acceptă, la rugămintea prietenului său, ministrul Victor Iamandi postul de Secretar General la Ministerul Artelor și Cultelor, post deținut cu delegație și fără salariu.

Cezar Petrescu a pomenit totdeauna cu umor dar și cu mare năduf despre acest „accident”, care l-a scos temporar din menirea și izolarea lui.

La 29 iunie 1937 achită 50% din preț pentru casa de la Bușteni (găsită prin mica publicitate a unui ziar) dnei Elena Nobilescu. În vara lui 1937 face cu prietenul său V. Russu Sirianu și cu soțiile un voiaj cu mașina în Europa Occidentală.

La 9 septembrie 1937 se instalează la Bușteni, deocamdată fără soția care rămăsese la București. La 2 februarie 1938 achită integral vila de la Bușteni. Sursele au fost succesul de librărie al „Romanului lui Eminescu” și banii de pe vol. I din „1907”. Cezar Petrescu avea în sfârșit un colț al său pe planetă unde să poată să scrie liniștit și rupe astfel cu etapele de vară petrecute în Moldova pentru a lucra.

Totuși, ca întotdeauna, destinul absurd îl urmărește. Cezar Petrescu descoperă încetul cu încetul o incompatibilitate temperamentală accentuată între el și soție, care-i umbrește tihna necesară muncii scriitoricești, tocmai acum când își împlinise un vis vechi. Îl bate gândul despărțirii. Mai face o ultimă încercare de sudură – o viață fericită de influențe nefaste pentru soție, pe care ar duce-o izolată la Bușteni. Dar soarta îi era pecetluită. Nu se mai poate face nimic.

Ca să uite se ocupă de amenajarea casei de la Bușteni. Primul gând este s-o instaleze pe mama într-o cameră unde să se simtă bine, fiind ferită de griji și nevoi. Din 1938 și până în ceasul din urmă (martie 1956) mama și-a petrecut ultimii 18 ani sub acoperișul și ocrotirea fiului său preferat, Cezar.

Anul 1938 înseamnă pentru Cezar Petrescu și o bogată activitate publicistică. Armand Călinescu, ministrul de interne din timpul dictaturii regale, îl solicită să ia conducerea ziarelor oficiale ale regimului: „România” și „România satelor”. „România” a apărut la 1 iunie 1938; „România literară” a apărut la 2 aprilie 1939. Din acesta au apărut 38 de numere din anul I (2 aprilie 1939 – 1 ianuarie 1940), iar din anul II, 17 numere (1 ianuarie 1940 – 12 mai 1940). „România sport”, deși

obținuse aprobarea lui Armand Călinescu, totuși, în ultimul moment, pe când revista era deja paginată, i s-a interzis apariția. Cezar Petrescu a mai scos și lunarul „La Roumanie”.

În aprilie 1940, însoțit de secretarul său (Kalustian), Cezar Petrescu face o călătorie oficială în Franța și Anglia. În calitate de director al ziarului „România” este sărbătorit în Franța de revista „Marianne”. În Franța a vizitat linia Maginor și a fost invitat la masă la Elvira Popesco și la Alice Cocea, unde iau parte și Jouvett și Renoir.

În Anglia e invitat de British Concil. A vizitat Londra, Oxford, Cambridge, Casa memorială Shakespeare, Liverpool, Manchester, Nottingham (fabrica de armament greu la 4 etaje subterane), chiar însoțit de lordul Lloyd, președinte la British Concil. Apoi Scoția. La Glasgow este întâmpinat de lordul New Castell, pretins urmaș al Mariei Stuart. Permanent ținea legătura cu ziarul, trimițând informații cu cele văzute, cu personalitățile întâlnite, cu curiozități. Așa de exemplu, din curiozitățile trimise menționez pe aceea că acest lord New Castell avea în casa de bani, două valori pentru el rare: un timbru românesc cu cap de bour și un whisky extravechi. Aceasta este ultima călătorie în Occident. Va mai circula după război în țările socialiste și în 1959 la Viena.

La 4 iulie 1940 are loc drama fiului. Aurel Theodor își împușcă logodnica și se împușcă și el.

În septembrie 1940, în urma regimului legionar, Cezar Petrescu a fost radiat din Societatea Scriitorilor Români și din Sindicatul Ziariștilor. I-au fost confiscate operele din librării și lucrările traduse în limbile germană, cehă, italiană și spaniolă. I-a fost interzisă publicarea de noi opere în țară. A fost astfel nevoit în perioada următoare să vândă din lucruri și îmbrăcăminte pentru a avea din ce trăi (mai ales că la 9 septembrie fusese suprimat și ziarul „România”).

La 6 septembrie 1940 i se stabilește domiciliu forțat în București (str. Olari, nr. 9). Concomitent, la Bușteni, în prezența mamei și a sorei Smaranda, se face percheziționarea casei, i se sigilează camera de lucru, i se confiscă manuscrise. Abia la 15 noiembrie, prefectul de Prahova îl anunță de ridicarea sigiliului de la Bușteni.

În timpul masacrului legionar, Cezar Petrescu cu soția s-au refugiat pentru trei săptămâni la prietena sorei sale Smaranda, dna Alice Dobrovici. După asta, din păcate se încheie și căsătoria cu Georgette, după aproape 9 ani de conviețuire. Divorțul se pronunță abia în mai 1941. După aceasta, scriitorul își schimbă și domiciliu bucureștean, în

C.A. Rosetti, nr. 24, etaj V, apartament 15. Acesta a fost de fapt ultimul său domiciliu bucureștean.

Ca după orice furtună din viața lui, Cezar Petrescu se instalează la Bușteni, se refugiază în scris, ceea ce îl tămăduiește de tot și de toate. Aici îl găsește și vechiul prieten (de care se îndepărtase în ultimii ani) Pamfil Seicaru, care trece în 21 august 1944 pe la Cezar ca să-și ia rămas bun și să îi aducă o pisică birmaneză. Pamfil Șeicaru pleca definitiv din țară în Elveția și apoi la Madrid.

Din producția literară a acestei perioade amintesc „Ochii strigoiului”, volum III din „1907” și „Carlton”.

În perioada 1944-1948 Cezar Petrescu stă mai mult la Bușteni și pregătește reeditarea operelor în ediții definitive. Publică însă și lucrări noi ca „Războiul lui Ion Săracu” (1945), „Adăpostu Sobolia” (1945), „Omul de zăpadă” (1945), „Cocîrș și bomba atomică” (1945), „Tapirul” (1946).

Se ține departe de orice fel de activitate, în afara scrisului. Începe și perioada traducerilor, cea mai însemnată realizare fiind „Donul liniștit”.

În 1946 face prima călătorie în URSS într-o delegație a Uniunii Scriitorilor.

În 1948 cunoaște și se apropie de Ecaterina (Puiuțu) Murășeanu, căsătorită și cu un băiețel de 6 ani. Era singur și descumpănit, deci se gândește la însurătoare din nou. Ea divorțează și la 3 februarie 1948 se căsătorește la ofițerul Stării Civile (act 326). Avea 56 de ani și era la a patra căsătorie. Mariajul a fost mai mult decât straniu: soția continuă să stea mai mult la București în vechea ei locuință, iar Cezar Petrescu își continuă sihăstria de la Bușteni, întru patima scrisului. Pentru puțin timp ea se instalează la Bușteni cu băiatul. Dar decepția lui Cezar Petrescu nu întârzie. În 25 iunie 1949 soția pleacă în străinătate cu copilul, după ce s-a servit de trecerea lui Cezar Petrescu ca să-și obțină pașaport și fără ca măcar să-și ia rămas bun. Cezar Petrescu cere și obține divorțul. Altă decepție, deci, se așterne din nou cu disperare la lucru. Inaugurase în mai veranda de la Bușteni ca birou de vară; era casa, lucrul pe care îl iubea. Se așterne la elaborarea romanului „Drumul pierdut”, devenit apoi „Vladim sau drumul pierdut”. Avea să trudească un deceniu și mai bine la acest roman, fără a fi apucat să-l termine. Când a închis ochii, romanul a rămas neterminat în ciuda celor 2.908 file de manuscris (16.596 file cu tot cu variante).

În intervalul 1949-1961, Cezar Petrescu a tipărit peste 17 titluri de opere originale și peste 22 titluri de traduceri. Toate scrierile semnate de

Cezar Petrescu, apărute în ediții princeps între 1944-1961 sunt elaborate în casa de la Bușteni.

Colaborează în această perioadă la aproape toate publicațiile din presa vremii. Tine conferințe în țară și peste hotare. Din 1952 apar primele crize de inimă. Tot acum începe prietenia cu Florica Panțu, născută Jianu. La 1 mai 1954 are loc cununia civilă, celebrată la locuința din București. Cezar Petrescu era la a cincea căsătorie, avea 62 de ani, iar Florica (păpușa, cum îi spunea el) avea 41 de ani și divoțase recent.

În 1955 Cezar Petrescu este ales membru al Academiei. Din 1956 face parte din Comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor.

În 31 martie 1956, la spitalul din Azuga mama scriitorului este operată și moare la 85 de ani. Este transportată la București și înmormântată la cimitirul Bellu. Cezar Petrescu, profund îndurerat nu asistă la înhumare cum nu asistasese nici la înhumarea fiului. Ținea să le păstreze imaginea vie. Din același motiv nu participase nici la înhumarea prietenului de-o viață, Ionel Teodoreanu.

Între 11-29 octombrie 1956 face a doua călătorie în URSS vizitând Moscova, Tașkent și Kiev. În 1957 face a treia călătorie în URSS în calitate de președinte al Comitetului Național de pregătire a Festivalului mondial al Tineretului și Studenților pentru pace și prietenie.

În iulie 1957 este într-o delegație în Iugoslavia, iar în 1959 la Viena prezidează Festivalul Mondial al Tineretului. În septembrie 1960 este președinte al Comitetului de organizare al celui de-al doilea Festival Internațional al Teatrelor de păpuși și marionete de la București.

În septembrie 1960, Cezar Petrescu părăsește casa de la Bușteni pentru a petrece iarna la București, clima rece și umedă de la munte fiindu-i contraindicată pentru boala de inimă. De aici pleacă într-o documentare pe litoral cu mașina Academiei. Urma să se documenteze pentru romanul „Vladim sau drumul pierdut”. Autorul mai avea de scris vreo 50 de pagini. Nu a mai apucat să-l termine.

Între timp, contractase cu ESPLA prin delegatul acesteia – Mihai Gafița – o serie de opera selectivă în ediție revăzută de autor, din care serie nu a ieșit decât un volum (postum) - 1961 - „Drumul cu plopi” (nuvelistică).

Restul contractului, care trebuia să apară în ritm de două volume/an nu mai e respectat.

La 9 martie 1961 este ridicat de ambulanță în plină criză cardiacă și dus la spitalul Elias, unde nu a mai ajuns în viață.

Se încheia o viață zbuciumată, dar plină de realizări.

A fost înmormântat la cimitirul Bellu alături de mama sa și acolo unde astăzi odihnesc și surorile sale.

A rămas – prin grija moștenitorilor – casa de la Bușteni – CASA MEMORIALĂ „CEZAR PETRESCU” - să fie loc de evocare și aducere aminte pentru generațiile de astăzi și de mâine.

Este interesant de urmărit evoluția în timp a romancierului și gazetarului Cezar Petrescu. În 1907 el debuta ca prozator în revista „Semănătorul” cu schița „Scrisori”. Pasionat cititor, Cezar Petrescu și-a format încă din anii copilăriei o cultură care depășea cu mult aria literaturii române și tot din anii aceștia datează și „Jurnalul” de câteva mii de pagini. De fapt manuscrisele inedite din perioada adolescenței, însumând mii de pagini, alcătuiesc două categorii: încercări redactate pe foi volante (1905-1908) și două caiete legate intitulate „Letopisești”.

Odată cu venirea la București la 1 decembrie 1918, Cezar Petrescu încearcă să-și facă o carieră de gazetar și publicist în capitală.

El scoate împreună cu Pamfil Șeicaru revista de polemică „Hiena” (1919). În aprilie 1919, amândoi încheie cu Iancu Flondor un contract pentru reorganizarea unui ziar la Cernăuți (Bucovina).

Din ianuarie 1920 îl găsim la București secretar de redacție alături de Gib Mihăescu la ziarul „Țara Nouă”. Dar, în mai 1920, înarmat cu o scrisoare din partea lui Octavian Goga, pleacă împreună cu Gib Mihăescu la Cluj. Aici depune o susținută activitate gazetărească în ziarele „Voința”, „România”, „Înfrățirea”, iar din mai 1921 este unul dintre membrii fondatori ai revistei „Gândirea”.

Acum se va încheia prima etapă din viața lui Cezar Petrescu, aceea a formării lui ca gazetar și scriitor. Din acest moment viața lui intră în a doua perioadă, aceea a afirmării lui ca scriitor. Această perioadă corespunde anilor 1921-1928 și se încheie odată cu apariția romanului „Întunecare”. Este perioada de muncă intensă la „Gândirea”, unde Cezar Petrescu este nu numai gazetar și scriitor, dar și secretar de redacție și administrator de revistă, într-o continuă efervescență pentru a asigura existența materială a revistei, pentru a-i impune o bună difuzare sau pentru a-i atrage cât mai prestigioase colaborări.

Dar munca la „Gândirea” îl va convinge că-i rămâne prea puțin timp pentru literatură, adevărata sa vocație, așa că spre sfârșitul lui 1927 va pleca de la conducerea ei (o preia Nechifor Crainic). A făcut-o pentru a se consacra ca scriitor, iar acest moment intervine odată cu apariția romanului „Întunecare”.

Îi apar și primele volume: „Scrisorile unui răzeș” (1922), „Drumul cu plopi” (1924), „Omul din vis” (1925) și „Carnet de vară” (1926).

Din această a doua etapă a evoluției sale ca scriitor datează și prima traducere. Este vorba de „Neamul Ciuvaierilor” al lui N. Grebenciov tradusă din versiunea franceză.

Tot de acum datează și prima călătorie peste hotare (la Paris).

În 1927 apare romanul „Întunecare” la editura UNIVERSUL, dar numai prima parte. Aceasta este singura ediție care poartă o dedicație a autorului către prietenii căzuți în război, dedicație suprimată definitiv odată cu ediția princeps din 1928.

După editarea romanului „Întunecare”, Cezar Petrescu intră în cea de a treia etapă a vieții sale scriitoricești, etapa consacrării în care se va afirma prin nuvele, romane și cicluri de romane, cu structuri diferite. Unele din acestea se încadrează în ceea ce scriitorul a numit viziunea orizontală, dimensionată în cadrul unui secol și jumătate (1800-1950) și care l-a dus la literatura realistă ce alcătuiește atât primul proiect – „Cronica românească a veacului XX”, realizat în cea mai mare parte, cât și cel de al doilea proiect „Rădăcinile din celălalt veac”, realizat doar fragmentar prin trilogia „Luceafărul” sau „Romanul lui Eminescu” și un fragment de roman „Ajun de revoluție 1848”.

Alte nuvele și romane se încadrează în versiunea verticală care are ca obiectiv coborârea în viața interioară, în adâncurile subconștientului. Cezar Petrescu a fost preocupat de cunoașterea în adâncime a sufletului omului, socotind societatea ca o scenă pe care se desfășura destinul personajelor sale. Nuvelele și romanele cu o asemenea tematică alcătuiesc ceea ce scriitorul a numit literatura fantasticului interior. Aceasta nu are nimic senzațional, ea fiind o literatură a adâncurilor insondabile ale sufletului omenesc. Dovadă, o scrisoare trimisă unui traducător german: „Aceste nuvele nu sunt fantastice în sensul lui Hoffman sau Edgar Poe. Sunt nuvele psihologice pe care, eu personal, le apreciez mai mult decât orice alte nuvele realiste ale mele și pe care, în limba română, împreună cu unele romane, le-am grupat sub ciclul «Fantasticul interior»”.

Dar, Cezar Petrescu nu a fost numai un scriitor realist și un scriitor al fantasticului interior, ci și un scriitor pentru copii, ceea ce a însemnat pentru el o evadare în lumea pură a copilăriei. Putem spune că scriitorul a trăit în trei lumi: lumea realului trasfigurat, lumea fantasticului interior și lumea pură a copilăriei. Fără îndoială că, mutațiile psihice și mobilitatea emoțiilor și sentimentelor, caracterizează

viața interioară a scriitorului. Ceea ce explică cele trei orizonturi de cunoaștere și de angrenare în lumi structural diferite. Căci, dacă lumea reală a fost rezervorul important al inspirației lui Cezar Petrescu, iar lumea fantasticului interior aceea a eliberării din tiparele realului și pătrunderea în viața interioară, lumea copilăriei a constituit pentru scriitor un refugiu, o alunecare în universul seninătății. Numai un scriitor cu o structură sufletească complexă putea realiza o operă literară atât de variată ca tematică. Și numai un scriitor cu o puternică vocație, predestinat să trăiască drama propriilor personaje, putea realiza o asemenea operă. Căci, Cezar Petrescu nu este dominat numai de realitățile pe care le transpune în opera realistă, ci, mai ales, este dominat de lumea imaginară. Nu se poate elibera de „fantoșe”. Cezar Petrescu a avut o extraordinară capacitate de scrie mult și o excepțională putere de dăruire și de risipire, ce se potolea numai când energia sufletească se epuiza prin istovire fizică. Trăind intens sentimental predestinării pentru literatură, pe care a considerat-o rațiunea lui de existență, el a înțeles să facă toate sacrificiile pentru a-și crea condiții minime de lucru. El spunea într-o scrisoare din 12 ianuarie 1932 către sora sa Aurelia Stănculescu: *„Eu am nevoie de independență și de singurătate totală. E un egoism al meseriei. Odată mă culc la 9 seara, altădată la 4 dimineața. O dată mănânc la 3 după-amiaza, odată la 12, odată deloc. Într-o zi trândăvesc citind - e un lucru și acesta - a doua zi știu 14 ore în șir ... . Toate văzute din afară pot da impresia unei dezorganizări de viață. De fapt, constituie substanța mea de creație”*.

Într-o altă scrisoare Cezar Petrescu spune că după fiecare roman se simte stors de viață, epuizat, istovit, iar după ce se odihnea relua lucrul de la început, între 12 – 14 ore pe zi ... și așa mai departe departe până s-o rupe căruța în drum.

Având o imaginație bogată, Cezar Petrescu a trăit continuu atât în viața reală, cât și în lumea imaginației lui neobosite, cu o intensitate atât de puternică încât nu era de mirare că uneori, cele două lumi se confundau pe planul creației. Scriind unei prietene că îi simte lipsa, ține să precizeze că acest lucru va dura numai până când va intra în pielea personajelor sale și atunci nu se va mai gândi la ea.

Cele trei stadii clasice ale procesului de creație, precum documentarea, elaborarea și redactarea propriu zisă a operei literare, se manifestă la Cezar Petrescu într-un mod propriu.

Primul pas în procesul creației, documentarea, este realizat în două moduri. În primul rând prin trăirea realității, când scriitorul participă activ la viață sau el este spectator, culegător al materialului

uman ce-i este oferit de lumea înconjurătoare. Pentru trecut el face apel la lectură. Cezar Petrescu a trăit intens pe planuri variate și în același timp a fost un spectator pasionat la ceea ce se întâmpla în jurul lui. Astfel a acumulat materia primă a creației pe care a decantat-o prin propria-i sensibilitate și a transformat-o prin bogata-i inspirație, dându-i noi înțelesuri. Așadar, realitatea trăită sau acumulată din experiența altora, îmbogățită prin imaginație, constituie izvorul inspirator al operei sale. El este deci un transcriptor al realității.

Un alt izvor de inspirație, care constituie cea de a doua modalitate în procesul de creație, se afla în documentarea cu ajutorul cărții documentului sau presei, atunci când scriitorul dorea să încadreze istoric, în mod obiectiv, subiectul romanului respectiv. În acest scop, el trebuia să cunoască psihologia oamenilor din epoca respectivă, stilul lor de viață, moravurile lor. Și în această formă de documentare, imaginația joacă un rol important.

Când s-a hotărât să scrie „Romanul lui Eminescu”, Cezar Petrescu a început prin a se documenta asupra epocii în care a trăit poetul, a cercetat documentele eminesciene, a căutat să cunoască în amănunt nu numai nefericita viață a poetului, ci și viața oamenilor în mijlocul cărora a trăit (așa reiese din scrisoarea din 16 iunie 1934 către Călinescu și cea din 13 ianuarie 1934 către I.E. Torouțiu). El extinsese în așa măsură documentarea asupra epocii și oamenilor ei, încât intenționa la un moment dat să scrie și un roman despre cercul de la Junimea, chiar cu acest titlu, cunoscând bine atmosfera și activitatea junimiștilor (proiect rămas nerealizat).

La fel, înainte să scrie romanul „Carlton” inspirat din drama provocată familiilor din blocul Carlton, prăbușit la cutremurul din 9 noiembrie 1940, scriitorul a cerut secretarului său să-i procure o serie de documente de la Academia Română și să-i culeagă informații din presa vremii. Cezar Petrescu, prin această formă de documentare, nu înțelegea alcătuirea unor fișe statistice, el înțelegea cunoașterea acelor fapte sau evenimente minore, care fac ca viața să pulseze și cuprind în miezul lor, sensul evolutiv al vieții unui om sau al unei societăți, într-o perioadă dată. Adică, tot ceea ce este viață reală a unei epoci prin amănunte de mică importanță aparent, dar importante în fapt.

Pentru realizarea romanului „1907” a alcătuit o mică arhivă documentară cu reviste, almanahuri, calendare și ziarele timpului. Înțelegând prin documentare surprinderea vieții sociale cu vibrațiile ei cotidiene, autorul subliniază valoarea pe care o atribuie presei, adevărată enciclopedie a cotidianului.

Cel de al doilea stadiu în procesul de creație, elaborarea, se desfășoară la Cezar Petrescu în forme specifice. El nu deosebește planul realului de planul imaginației. Pentru el nu există o limită unde sfârșește realul și începe imaginarul, ambele reușind să conviețuiască perfect. Transferul dintr-un plan în altul se face inconștient. Eroul scos din realitate este întregit, personalizat prin imaginația autorului. Apoi, eroul începe să trăiască o viață a lui proprie, independentă de voința celui care l-a creat, îi pune întrebări, îi crează probleme.

Al treilea și ultimul în procesul de creație este transcrierea, adică redactarea propriu-zisă. Când scriitorul a ajuns la convingerea că subiectul s-a copt în mintea și în sufletul lui și că personajele s-au definit pe deplin, atunci se așează la masa de scris și transcrie ceea ce are în el, decantat și împlinit, ca și cum i-ar dicta cineva. Terminarea unei nuvele sau a unui roman înseamnă pentru el o eliberare: „*Sunt singurul scribe – spune el, la un moment dat – care, în loc să alerg după ciolane de ros, am ținut să mă culc ori că mă scol la trei noaptea, să-mi impun benevol, un regim mai strict decât cel de lagăr pentru a îndruga cai verzi pe pereții literari*”.

Permanent s-a plâns că nu-i ajunge timpul să scrie cât vrea, să se poată consacra numai operei literare. Este într-o goană continuă după timp. Nu reușea niciodată să aibă un program stabil și o muncă organizată. Fie pentru că era obligat să scrie foarte mult, la multe reviste și ziare (pentru bani), fie pentru că era solicitat de editori, fie pentru că era dominat permanent de efervescența creatoare.

Cezar Petrescu a căutat permanent să se izoleze departe de tumultul capitalei, de telefoane, de prieteni, de solicitări, pentru a putea scrie. Câțiva ani a stat la conacul celei de a doua soții, la Averești (1927 – 1931); în toamna lui 1932 s-a refugiat la sora doamnei Smaranda Chehata la Cernatu lângă Brașov (unde scrie romanul pentru copii „Fram ursul polar”, apoi la Brașov (vila Elena); s-a retras și la Cheile Bicazului, apoi la mănăstirea Agapia și Neamț, iar din 1937 își împlinește visul de-o viață cumpărându-și la Bușteni o casă.

Ani de zile m-am întrebat, având în vedere temperamentul lui tumultuos, dacă și-ar fi creat condiții normale de lucru, ar fi lucrat în ritmul în care a lucrat? Greu de spus. Continua lui agitație, risipirea lui în tumultul capitalei, dăruirea lui pentru oameni, viața dezorganizată pe care o ducea, căutarea singurătății, pe care apoi o risipea când o avea, recăsătorindu-se, deși era un celibatar convins, toate acestea m-au convins că Cezar Petrescu nu putea lucra în alt mediu. Era așa de mult subjugat de romanele sale, încât nu mai avea cum să se ocupe de el ca ființă socială, încadrată într-o disciplină banală, cu un program normal

de lucru ca toți ceilalți oameni. În acest sens el a fost sigur „o fire de artist”, în sensul romantic al cuvântului. Trăind permanent atât în planul realității, cât și în cel al imaginației, alunecând deseori în lumea „fantasticului interior” sau relaxându-se în lumea poveștilor, Cezar Petrescu era permanent dominat de stări complexe. Când termina un roman, un altul își aștepta ieșirea la lumină: *„Mă retrag undeva la țară. Acolo îmi aleg odaia cea mai proastă, care mai cu seamă nu are priveliște frumoasă pe geamuri. Las totul: ceasul, haina, lumea și m-aștern pe lucru. Lucrez când se întâmplă: dimineața ori seara, alteori noaptea. Muncesc câte zece-douăsprezece ore pe zi cu tutunul și cafeaua alături; mă străduiesc să rămân limpede și cu mintea trează”*.

Cezar Petrescu nu a fost un om politic. El a trăit puternic sentimentul predestinării pentru literatură și nu a vrut să fie altceva decât scriitor. De aceea, a refuzat toate demnitățile și onorurile propuse: a refuzat să fie directorul Teatrului Național (1936) sau secretar general al Ministerului Cultelor și Artelor (iar dacă totuși a acceptat până la urmă, la intervenția prietenului său Victor Iamandi, a fost numai temporar, prin delegație și fără salariu). Obişnuia să spună: „Țin mai mult la un roman, fie el chiar prost, decât la o efemeră situație care m-ar vâri în tartarul politicii” (scrisoare din 16 septembrie 1936 către cumnatul său Ionel Stănculescu). De fapt, Cezar Petrescu a îndeplinit funcția două luni și o săptămână (8 octombrie 1936 – 15 decembrie 1936). După ce a primit această demnitate spunea că va sări și acest hop și va ieși din țișă politicianizantă a celor cărora le-am devenit, vrând nevrând partizan (în aceeași scrisoare).

De fapt singura politică pe care a înțeles să o facă a fost politica culturală. Revista „Gândirea” apărută la Cluj (1921) în țara întregită era în strânsă legătură cu scriitorii de la București sau de la Iași. Ea a putut apărea numai datorită solidarității de generație și de breaslă a scriitorilor tineri (25-35 de ani) din toate provinciile române, care după războiul de întregire, voiau să afirme odată cu sentimentul unității naționale și crezul lor literar și artistic. Caracterul eclectic pe care l-a avut revista, cât timp a fost condusă de Cezar Petrescu, i-a asigurat adeziunea unanimă a tuturor scriitorilor și artiștilor, dovedind că este o revistă de literatură și artă, neapaținând unui partid politic sau cenaclu literar. Așa se explică colaborarea scriitorilor din toate provinciile și de ce a fost primită cu entuziasm în țara întregită. Cezar Petrescu spunea: „Am vrut să fie o revistă de apropiere între regăteni și ardeleni. Era la începutul unirii noastre și conștiința între cele două ținuturi era necesară” (interviu din „Viața literară”, an I, nr. 13 din 8 mai 1926). Și într-adevăr în paginile

revistei semnau Lucian Blaga, Emil Isac, Ion Pillat, Nichifor Crainic, Gib Mihăiescu, George Voevidca, George Topârceanu, Al. O. Teodorescu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez, Mihail Sadoveanu.

Dar, dacă Cezar Petrescu a susținut politica culturală și națională, nu înseamnă că a susținut și politicianismul demagogic. Trăind în inima evenimentelor epocii sale, el și-a manifestat, atât prin scrisul zilnic la gazetă, cât și prin romane și nuvele atitudinea lui critică față de politicianismul nefast. Fiind un gazetar bine perceput de cititori, Cezar Petrescu era asaltat de tot felul de solicitări din partea cititorilor. În 1934 primea de la un cititor din Lipova „planul unei organizații de producție industrială în favorul statului”; în același an un student îl solicită să scrie o serie de articole privind o educație elementară de igienă, întrucât tuberculoza făcea ravagii în țară; în 1938 un admirator cere să-l întâlnească pentru a-i oferi „câteva publicațiuni”; altul i se plânge că i-a fost refuzată „o piesă radiofonică ... deși foarte bună”. Oamenii de toate categoriile sociale, tineri și bătrâni, i se adresau cu diverse solicitări, convinși că are puterea și dorința de a-i ajuta.

Părerea lui Cezar Petrescu despre politică și politicianism, despre impactul lor, răzbate dintr-o scrisoare către un confrate (1926): „*Aproape trei ani am trăit în Clujul devenit centrul culturii românești. În Ardeal fîntau atunci destule gazete. Erau adunați mulți din alte ținuturi după chemarea bună care se deștepta din tinerețea noastră apropiată. Încercam atunci să păstrăm ceva din vechea tradiție, s-o înviorăm. Politica nu a îngăduit. Toate se urzeau provizor în jurul ambițiilor și intereselor de o clipă. Încercarea de a te îndepărta de la interesul imediat al partidului era privită suspect. Entuziasmul a obosit. Oamenii s-au risipit. Ziarele au murit*”.

Având clare în minte îndatoririle sale de cetățean și scriitor, Cezar Petrescu a luat atitudine atunci când din cauza pasiunilor politice și a exceselor fasciste, a fost arsă în piața publică opera lui M. Sadoveanu, considerat „vândut străinilor”, pentru că acceptase în 1937 direcția ziarelor *Dimineața* și *Adevărul*. Scrisoarea publicată în „*Dimineața*” cu acest prilej constituie un adevărat rechizitoriu împotriva unei politici barbare, care nu făcea altceva decât să reînvie un ev mediu întunecat. Dar, revolta scriitorului îmbracă și alte forme. Într-o scrisoare din 1939 (după ce fusese directorul ziarului *România*) el își manifesta indignarea față de moravurile politice ale epocii: „*Personal, mă aflu într-o situație exasperantă, fiindcă după atâtea schimbări de oameni la guvern, mă văd redus la un rol de linge talere. Nu-mi mai aparțin. Am căzut în compromisurile cele mai infecte, m-am pamfilizat, m-am șecărit (aluzie la Pamfil Șeicaru), pentru ca după toate acestea să mai înghit și morală*”.

Adevărul este, că Cezar Petrescu nu a acceptat compromisurile politice sau morale. El a preferat să se rupă de prieteni din tinerețe, cu care pornise la drum imediat după primul război, pentru a-și putea continua destinul propriu de scriitor. Așa se explică încetarea prieteniei cu Nichifor Crainic, căruia nu-i accepta dogmatismul ideologic cu accente teologice și naționaliste, sau cu Pamfil Seicaru, căruia îi reproșa ușurința cu care renunța la orice conduită morală pentru a realiza cât mai multe beneficii materiale. Era și asta o atitudine, o luare de poziție. El nu a aderat niciodată la viața politică, s-a considerat mereu „*un simplu scrib, un transcriptor al realității și nu un scriitor militant, cum a fost de exemplu Panait Istrati*”.

Ca om, Cezar Petrescu recunoștea că era sceptic, adică lipsit nerăbdare și agitare, calm și „*parcă uimit când ceva ieșea mai puțin prost decât mă aștepta. Nu întotdeauna lucrurile sunt chiar atât de haotice*”. Asta trădează robustețea lui sufletească. Pentru că, oricât de amare i-au fost încercările vieții, oricât de neîntrecute obstacolele, oricât de disperate dezolările, totuși el a găsit resurse de rezistență în adâncurile lui sufletești. În 1943 îi scria unui prieten: „*Am gândit astă noapte la multe, cu înviore de altfel nejustificată, dar calmantă. Trece vor toate, uita-se-vor toate. Si ajungi la un liman, care astăzi, nouă ni se pare inaccesibil, ne vom reconstrui viața din ruine, așa cum și lumea de mâine se va reclădi din tot ce a fost devastat, ars, pulverizat. Există în fiecare individ atâtea resurse de regenerare încât povestea păsării Ibo reînviată din cenușa sa, nu este poate un mit, ci simbolul acestei înverșunări de a încerca – și mai straniu – de a izbuti, iarăși și iarăși altă viață, atunci când credeai că totul e sfârșit, pierdut, mort*”; și într-adevăr, a avut puterea s-o ia mereu de la capăt. Cu toate acestea, viața interioară a scriitorului era dominată de sentimentul singurătății, al unei singurătăți „cosmice”, cum spunea el. Mărturisind unui prieten ce mult își iubea surorile, spunea: „*A iubi o soră, un copil, nut e lasă mai puțin singur pe lume. Nu-și umple golul din tine. Ce sunt acste legături pe care nu le-ai ales tu? Ce sunt acești prieteni pe care ți i-a dat soarta?; știu ei ceva din mine? Le-am spus lor vreodată tot ce se zbate fără ieșire, spaima de neant, teribila solitudine, tristețea sfărâmaturilor cotidiene, tot ce a fost bun la tine și se pulverizează zi de zi?*”

Pentru scriitor sentimentu singurătății este independent de circumstanțele exterioare, de o mamă, o soră, un copil. Că dorința de singurătate a fost o trăsătură a sufletului său, o spune chiar Cezar Petrescu, când, vorbind despre prima sa soție, afirmă că numai târziu și-a dat seama, în perspectiva timpului că „*plecarea mea, aranjamentele ca ea să rămână cu copilul și să nu se aventureze în nesiguranța carierei mele de îndată de după război în orașe străine, Cluj, București, toate acestea păreau atunci acte*

de chibzuință și de prudență. De fapt, era numai un sofism al meu de instinct, mijlocul să revin celibatului. Mă mințeam pe mine, o mințeam pe ea fără să știu. Exista o rațiune a subconștientului care rezolvă ea ceea ce noi nu știm încă să vedem clar. Nu este aceasta dovadă a singurătății de care uneori mă plâng, dar pe care o caut?”

Dacă în intimitatea vieții lui sufletești a fost un însingurat, este însă sigur că a luptat permanent cu acest demon. Ancorat puternic în contemporaneitate, a trăit intens viața societății interbelice, participând direct, prin viața și opera lui de scriitor sau prin activitatea de gazetar. În tot ceea ce a gândit și a scris, Cezar Petrescu și-a reflectat societatea în care a trăit. A fost un observator atent, dotat cu un spirit lucid de analist care a știut că din fragmente de viață socială să reconstituie viața integrală a societății. De aceea, opera lui constituie un document privind societatea românească din prima jumătate a veacului XX.

Al doilea război mondial l-a găsit pe Cezar Petrescu într-un vast program de muncă literară. După război lucrează intens, scriind nuvele și romane, publicând eseuri, articole și impresii de călătorie, traducând și stilizând din literatura franceză și rusă. El lucrează în același ritm ca în tinerețe, deși din 1952, în urma unui prim infarct cardiac, puterea lui de muncă se reduce simțitor.

Una din preocupările constante pe care a avut-o la sfârșitul zilelor a fost cea a realizării unei ediții definitive, selective, a operei lui literare. Din aceasta nu a apărut decât primul volum cuprinzând o parte din nuvelistică. În această perioadă are mare grijă ca munca lui literară să răspundă celor mai înalte exigențe artistice. De aici și sfaturile pe care le dădea traducătorilor a căror text le stiliza. Importanța artei literare nu se întemeia pentru scriitor numai pe talent, ci și pe o neîntreruptă muncă de a cizela fraza, de a alege cuvântul cel mai potrivit, de a face ca frazele să fie cât mai sugestive. Cuvântul trebuia să aibă putere de expresie, pentru a sugera realitatea. Si a reușit asta prin stilizarea romanului „Donul liniștit”, unde se vede valoarea artistică a textului tradus. Trebuie menționat că în perioada interbelică traducerile erau considerate o muncă literară minoră, pe care o putea face oricine. Din această cauză sunt așa de puține traducerile din această perioadă care să merite să fie considerate lucrări de valoare literară. Dar, în această privință, Cezar Petrescu putea fi considerat un exemplu, nu atât pentru conștiinciozitatea lui, cât mai ales pentru dorința lui de a realiza din fiecare traducere o operă literară. În acest scop, ținea să cunoască în întregime opera scriitorului din care traducea, pentru a intra în atmosfera și modul de a concepe al acestuia. Așa se explică de ce Cezar

Petrescu a realizat o traducere excepțională a romanului lui Mihail Solohov – Donul liniștit – în care, scria autorul, a pus cazacii să vorbească ca plăieșii lui Stefan cel Mare pentru a sugera graiul dialectal în care a scris prozatorul rus. Conștiința artistică a lui Cezar Petrescu a fost permanent trează. El chiar refuza să stilizeze lucrări când traducerea era neinteligibilă, inutilizabilă. Exigent cu el și în egală măsură cu colaboratorii săi, scriitorul a urmărit prin stilizările lui să nu denatureze textul original, integrându-se în spiritul operei pe care o stiliza.

Pentru Cezar Petrescu scriitorul, timpul s-a oprit în loc prea devreme. Este cunoscută intenția sa de a realiza și o frescă a veacului XIX – Rădăcinile din celălalt veac. Din acesta tipărise în 1934-1935 trilogia „Luceafărul” sau „Romanul lui Eminescu” și în 1948, „Ajun de revoluție 1848”. Urma să scrie un ciclu „Neamul Vardarilor” în șapte volume:

- „Unu, Tudor din Vladimiri” (1800-1821)
- „Măinile albe și mâinile negre” (1821-1848)
- „Lume nouă” (1849-1859)
- „Ocaua lui Cuza” (1859-1866)
- „... Și cum vin cu drum de fier” (1866-1877)
- „Hrisanta Mugur” (1877-1890)
- „Fin de Siecle” (1890-1900).

Dar, împrejurările i-au fost potrivnice, nu a apucat să-și realizeze proiectul.

Retipărirea unora dintre romanele sale, care i-au impus o minuțioasă revizuire, fără a le altera însă autenticitatea și valoarea documentar – istorică pentru literatura română din perioada interbelică; scenariul cinematografic „Nepoții gornistului”, drama în trei acte „Pârjolul” inspirată din romanul „1907”, dramatizarea romanului „Întunecare” pentru radio și mai ales numeroasele stilizări și traduceri, toate acestea la care se adaugă și nenumăratele eseuri și conferințe, au făcut ca Cezar Petrescu să nu mai aibă timp.

În ultimii ani de viață, îi apar multe traduceri ale operei sale peste hotare. Numai romanul „Întunecare” a fost tradus în 6 limbi (franceză, engleză, germană, italiană, maghiară și polonă), „Fram ursul polar” a fost tradus tot în 6 limbi (germană, italiană, maghiară, franceză, bulgară și sârbă). Dar, toate aceste succese literare, care însemnau de fapt consacrarea pe plan european, nu-l mai satisfăceau. Cu trecerea anilor și agravarea bolii, scriitorul, trăind intens drama unei vieți care oricând putea să se curme, prefera să stea cât mai departe de oameni, cât mai singur, la Bușteni, așa cum își dorise mereu.

Când îi apare în traducere franceză romanul „Întunecare” („Effondrements”), deși i se consacră o pagină în „L’Humanite Dimanche” și un studiu în „Les Lettres Francaises” (revistă condusă de Louis Aragon), totuși Cezar Petrescu nu manifestă nici un entuziasm. El consideră că scriitorul francez Rene Jouglet (vicepreședinte al Comitetului național al scriitorilor francezi) scrisese despre roman un articol „exagerat de elogios”.

Modest, muncitor, nepunând preț pe glorie, preferându-i „un pahar de vin bun, o țigară aromată, o femeie frumoasă sau un joc nebun de cărți”, către sfârșitul vieții, obosit de infarcte și reumatism, speriat de perspectiva anchilozării, dar fericit la ideea unei morți subite, convins că mai are de trăit doar „un rest de viață”, Cezar Petrescu scria unui prieten: „(...) însă ce fel de viață mai e aceasta? Nu fuma, nu bea, nu lucra decât două ore pe zi; ți se urăște de așa viață ...”.

Pentru Cezar Petrescu literatura a fost fără îndoială rațiunea existenței sale. Încă din 1934 el spunea într-o scrisoare că trece prin viață „cu condeiul în mână și o desagă de cărți în spate”. Si așa a fost, doar că moartea l-a oprit să-și termine proiectele.

În afară de ciclul „Rădăcinile din celălalt veac”, el mai dorea să completeze și „Cronica societății românești a veacului XX” cu următoarele romane:

- „Catoblepas”, romanul societății care autodevorează;
- „Camarila”, romanul trădării acelor care au crezut că primul război mondial va impune o îmbunătățire morală a societății;
- „Madala”, romanul unei moarte a cărei vieți este reconstituită din descrierile celor care au cunoscut-o din corespondența și amintirile ei;
- „Taina a șasea” sau romanul căsătoriei;
- „Excelența sa d. Ministru”;
- „Pământul mare”;
- „Cotidian independent”;
- „Weekend la Sinaia”;
- „Statuia Libertății”, care trebuiau să fie romanele stigmatizării politicianismului.

Dacă Cezar Petrescu ar fi realizat integral aceste două mari proiecte, el ar fi constituit o amplă frescă a societății românești din ultimii 150 de ani (1800-1950).

A fost prezentat mai mult omul Cezar Petrescu, permanent în căutarea unei vieți liniștite și fericite. Când credea că a găsit-o – deziluzie, disperare. Dar, un om cu o mare putere de a o lua mereu de la capăt.

Și pentru asta, un singur remediu – munca, munca până la istovire.

Bibliografie:

- Mihai Gafița, *Cezar Petrescu*, Editura pentru literatură, București, 1963
- Horia Stancu , *Cezar Petrescu*, București, Editura Espla, 1967
- Ion Bălu, *Cezar Petrescu*, București, Editura Albatros; 1972
- George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982

1

2

Planșa I. 1. Scriitorul Cezar Petrescu; 2. Casa memorială „Cezar Petrescu”

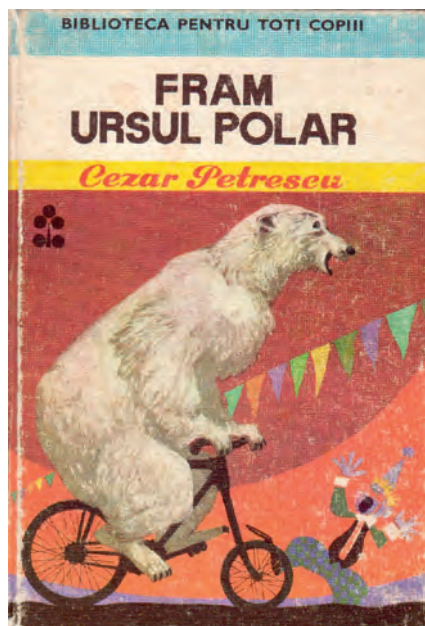
1

2

3

4

Planșa II. 1. „Scrisorile unui răzeș”; 2. „Întunecare” ;
3. „Fram ursul polar”; 4. „Năluca”

Résumé: Sans doute Cezar Petrescu reste-t-il, pour nous et pour les autres, un écrivain très bien connu. Mais c'est sur l'homme Cezar Petrescu que je me suis décidé à parler. Il a été fondamentalement un épris de la vie heureuse et tranquille. Au moment où il crut l'avoir trouvée – désillusion et désespoir. Mais, doué d'une force tout à fait particulière, il est reparti à zéro. Et pour seul appui, le travail, un travail d'arrache-pied.

Bien que licencié en droit, il n'a jamais professé. C'est de sa plume qu'il a vécu: pendant 49 ans il a été journaliste, il nous a laissé 57 volumes, il a fait des traductions et des stylisations.

Sa vie personnelle a été, malheureusement, parsemée de soucis, autant familiaux que de santé. Il a été marié à plusieurs reprises et il n'a eu qu'un seul fils qui s'est suicidé à l'âge de 23 ans. Dès sa jeunesse il a été malade de TBC osseux et vers la fin de sa vie il a eu des problèmes cardiaques.

Malgré tout cela, rien ne peut l'empêcher de travailler sans arrêt, pendant 10 – 12 heures par jour, pareil à un Sisyphe contemporain.

Surprenant dans ses livres des réalités sociales et psychologiques spécifiques à la Roumanie de l'entre-deux-guerres, Cezar Petrescu est parvenu à une maîtrise singulière par sa force unique de fabuler. Il est hors de doute qu'il ait été perçu par ses contemporains comme un prosateur moderne. Quoique traditionaliste par structure, Cezar Petrescu fut bien ouvert au nouveau que la littérature mondiale expérimentait à ce moment-là.

Cezar Petrescu a aspiré, sans doute, à l'épithète d'écrivain total s'adressant aux plus diverses catégories de lecteurs.

En achevant la "Chronique de la Société Roumaine du XX-e siècle", Cezar Petrescu a désiré, selon Perspessicius, "décrire une comédie humaine axée dans notre méridien".

Si son but n'a été que partiellement atteint, il n'y a aucun doute que Cezar Petrescu l'écrivain ressemble à un personnage de roman, issu des pages de son maître, Balzac.

Mots-clés: Cezar Petrescu, écrivain, journaliste, travail, personnalité.

TIPSIA DE LA URZICENI

Paulina MĂNIȘOR*

Rezumat: Muzeul Memorial „Constantin și Ion Stere”, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, deține în patrimoniul său o piesă de orfevrărie, cunoscută sub numele de Tipsia de la Urziceni¹, donată de doamna Suzana Stere Paleologu, nora lui Constantin Stere.

Tipsia de la Urziceni este o piesă de o importanță excepțională, atât prin raritatea ei ca mărturie a artei argintăriei la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar și ca vestigiu al domniei lui Alexandru Moruzzi (1750-1807) în Țara Românească, din timpul căruia realizările artistice sunt aproape necunoscute. A fost realizată din argint aurit, în anul 1799, într-un atelier din Țara Românească la cererea domnitorului.

Cuvinte cheie: Muzeul Memorial „Constantin și Ion Stere”, *Tipsia de la Urziceni*, Alexandru Moruzzi, secolul al XVIII-lea, Țara Românească.

Orfevrăria sau argintăria desemnează străvechiul meșteșug al prelucrării metalelor prețioase prin ciocănire, decupare, traforare, turnare, cizelare, incizare, filigranare etc. Ea denumește în același timp și totalitatea obiectelor rezultate din asemenea prelucrări.

Primele mărturii ale domeniului datează din neoliticul timpuriu, înmulțindu-se considerabil în epoca bronzului și în etapele ulterioare ale istoriei universale. Inițial, arta prelucrării aurului și argintului se limitează exclusiv la confecționarea unor mici idoli antropomorfi, în ale căror forme extrem de sintetice trăsăturile omenești devin uneori greu recognoscibile, fiind mult geometrizeate. Epoca bronzului însă ne pune dintr-o dată în fața unei mari varietăți de orfevrării: podoabe, obiecte de paradă, însemne de putere, pe lângă obiectele foarte numeroase și diverse cu destinație cultică.²

Pe măsura diversificării lor morfologice și funcționale se amplifică și repertoriul decorativ al argintăriilor. Alături de străvechea spirală cu toate variantele ei, simbolizând soarele, apar noi elemente

---

* Muzeul Memorial “Constantin și Ion Stere” Bucov, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; muzeul.ctin.stere@gmail.com.

¹ Marcel Romanescu, *Odoarele noastre bisericești*, Craiova, 1943, p. 23

² www.putna.ro

astrale și mitice, stilizări geometrice și florale, motive zoomorfe și antropomorfe, reprezentând figuri izolate sau scene din viață dintre cele mai variate.

Evul mediu preia și duce mai departe somptuoasa artă a metalelor prețioase din antichitate, adaptând-o cultului creștin.

Proliferează acum acele tipuri de obiecte cu forme și funcționalități specifice - cruci, cădelnițe, cățui, ripide, anaforițe, cristelnițe, panaghii, candelieri, ferecături de cărți, de cruci, de icoane și de racle, chivoturi, potire, discose etc. - al căror repertoriu decorativ și iconografic incumbă de asemenea elemente noi cu semnificații adecvate aceluiași cult, fără să înlăture însă integral vechile motive geometrice, fitomorfe și zoomorfe de largă circulație, ci dimpotrivă reținându-le, uneori aidoma, alteori derivate în noi stilizări, dar numai cu funcții pur decorative, lipsite de înțelesurile lor primare. Cu această menire, ele alcătuiesc de regulă cadrul în care apar noile reprezentări, înfățișând figuri și scene biblice, mai cu seamă din viața lui Iisus și a Fecioarei Maria, din viețile Evangheliștilor și ale Apostolilor, precum și ale celorlalte personaje aparținând istoriei sacre. Ca și argintăriile antice, orfevrăriile creștine sunt încrustate foarte frecvent cu pietre scumpe, semiprețioase și emailuri, iar pe lângă vechile tehnici de prelucrare și decorare, cunoaște o considerabilă răspândire acum, mai ales în lumea bizantină, tehnica filigranului, cu îndelungatele sale tradiții orientale. Se cuvine să mai relevăm că toate marile stiluri care s-au succedat în istoria generală a artelor au marcat cu trăsăturile lor caracteristice și domeniul orfevrăriei. De aceea, se poate vorbi de o argintărie clasică, elenistică, romană, bizantină, gotică, renașcentistă, barocă etc.³

Pe teritoriul țării noastre, meștesugul prelucrării artistice a metalelor prețioase este atestat încă din neolitic, perioadă în care prelucrarea metalelor prețioase se făcea prin tehnici simple, îndeosebi prin tehnica ciocnirii.

Se consideră că etapa de maximă dezvoltare a artei metalelor prețioase, în Țările Române, a fost începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea și în următoarele două secole.

Cele mai puternice ateliere de orfevrărie se aflau în Transilvania. Aici își comandau frecvent voievozii munteni și moldoveni obiectele cu destinație laică sau religioasă. Asemenea comenzi se făceau și atelierelor bizantine, dar nici unele, nici altele nu exclud existența unor ateliere autohtone în Moldova și Țara Românească.

---

³ www.putna.ro

Pe baza comenzilor domnești făcute sașilor din Transilvania, au fost identificate până acum o seamă de argintării ale bisericilor noastre. Din Ardeal Mircea cel Bătrân comandase vase de argint pentru Vodița, Tismana și Cozia, Vlad Călugărul dobândise un policandru din Sibiu, Neagoe Basarab a făcut comenzi de potire, cădelnițe și un evangheliar. Argintăria liturgică în perioada de domnie a lui Constantin Brâncoveanu a provenit în general din două mari centre meșteșugărești: Sibiu și Brașov. Comenzile domnitorului martir vizau clopote, policandre, învelitori de Evanghelii, cruci, sfeșnice, vase de cult, ripide, candelă și cădelnițe.

Nu este lipsit de interes să știm că aurarii și argintarii făceau parte dintr-o categorie foarte respectată în comunitățile locale. Erau considerați ca făcând parte din elita persoanelor înstărite, documentele menționând posesii și averi consistente.

Chiar dacă în Transilvania erau cele mai puternice centre de orfevrărie, există o activitate prolifică în acest sens și în celelalte două țări românești.

Încă de la începutul veacului al XIV-lea, satul Alexeni din Ialomița se chema Zlătari, iar în sec. al XVII-lea argintarii din București ridicau o biserică purtând același nume, Zlătari. Ctitorii erau meșteri bogați din vremea lui Șerban Vodă și a lui Constantin Brâncoveanu și nu țigani aurari⁴.

În Moldova, unul dintre cele mai prolifiche centre de prelucrare a metalelor pretioase a fost Suceava, vechea capitală a țării. Pentru voievodul Ștefan cel Mare au lucrat argintarii *Anton Aurarul și Stanciu Aurarul*, cel din urmă primind, în schimbul lucrărilor realizate, importante proprietăți și sume de bani. Un *Toma Zlătarul* sau *Petre Zlătarul* au răspuns comenzilor voievodului Petru Rareș. Tot în aceeași perioadă a activat și *Crăciun Zlătarul*, precum și *Gligore Moesiu* din Suceava.⁵

Interesant de remarcat este faptul că termenul sud-slav de *zlătar* nu a însemnat la noi în vechime *aurar*, ci doar *argintar*, abia mai târziu a căpătat semnificația de *aurar*. Nicolae Iorga explică acest aspect în lucrarea *Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc* că deși argintarii noștri s-au chemat adesea zlătari, nu s-a zis niciodată *zlătărie*, termenul de *argintărie* fiind singurul pentru această artă. Abia mai târziu, când

---

⁴ Marcel Romanescu, *Odoarele noastre bisericesti*, Craiova, 1943, p.17

⁵ www.rasfoiesc.com

argintarii se cheamă *cuiumgii*, după moda turcească, termenul de *zlătar* a fost aplicat meșterului aurar.

Secolul al XVIII-lea va marca ultima perioadă importantă din istoria argintăriei manufacturiere românești. Acum, decorativismul va fi înlocuit cu preferințele pentru simplitate, pentru restrângerea elementelor decorative.

În acest stil se încadrează și piesa noastră, realizată la sfârșitul secolului al XVIII-lea, de un meșter necunoscut, într-unul din atelierele Țării Românești, fiind comandată și dăruită de Alexandru Moruzi Bisericii „Sfânta Treime” din Urziceni.

Alexandru Moruzzi, care a domnit în Moldova între 1792-1793, 1802-1807, s-a urcat pe tronul Munteniei, pentru prima oară, între ianuarie 1793 și august 1796, apoi, a doua oară, între martie 1799 și octombrie 1801.

Pe bordura tipsiei din argint ciocănit, cizelat, gravat și aurit sunt reprezentate portretele votive ale domnitorului cu fiii săi și ale doamnei împreună cu fiicele sale, de o parte și de alta a scenei *Adormirii Maicii Domnului*. În partea opusă, figurează scena Botezului lui Iisus, înconjurat de îngeri și inscripția cu caractere chirilice „*Închinată Sfintei biserici ot Urziceni, leat 1799. Apr.10*”. Inscripția votivă atestă că talerul era destinat bisericii din Urziceni, monument atestat încă din secolul al XVIII-lea, refăcut în anul 1828.

Cu un diametru de 47 de cm, tipsia era folosită pentru apa sfințită de Bobotează.

Fie că e vorba de scena Botezului Mântuitorului înconjurat de îngeri, fie că e vorba de Adormirea Maicii Domnului, unde donatorii, ingenuncheați și rânduiți ca la biserică, după sex și după vârstă, încadrează pe apostoli și arhierei, toate elementele de stil și de alcătuire a scenelor: plantele luxuriante din preajma Domnului, turnurile armenesti răsucite ca la Biserica Episcopală din Curtea de Argeș, tratarea stereotipă a cutelor, sunt rezultatul înrâuirii macedonene, adaptată stilului autohton⁶

Prin data sa, talerul capătă semnificația de obiect adus ca simbol de recunoștință a voievodului către sfânta Fecioară pentru recenta sa întoarcere la domnie.

De obicei, acest tip de obiect este conservat de către muzeele așezămintelor religioase. Prezența talerului într-o colecție particulară fiind excepțională.

---

⁶ Marcel Romanescu, *Odoarele noastre bisericești*, Craiova, 1943, p. 23.

Figura 1. Tipsia de la Urziceni

Figura 2.
Tipsia de la Urziceni-detaliu

Figura 3.
Tipsia de la Urziceni - detaliu

Abstract: *The “Constantin and Ion Stere” Memorial Museum, part of Prahova County History and Archeology Museum, owns in his patrimony a metal manufactured piece, known as the Trey from Urziceni, donated by Mrs. Suzana Stere Paleologu, sister- in-law of Constantin Stere.*

The Trey from Urziceni is a piece of a great importance by her rarity as a proof of silvery manufacture art at the end of the XVIII-th century and also by being a trace of Alexandru Moruzzi ruling time în Țara Românească (1750-1807), an era we have almost no artistic objects from.

The piece was made from gold cover with silver in 1799, at the ruler request, in a workshop in Țara Românească.

Keywords: *The “Constantin and Ion Stere” Memorial Museum, the Trey from Urziceni, Alexandru Moruzzi, the XVIII-th century, Țara Românească.*

O SCRISOARE DE LA SCULPTORUL GIORGIO VASILESCU

Adrian STAN*

Rezumat: *Articolul își propune să aducă în atenția specialiștilor scrisoarea inedită a sculptorului român Giorgio Vasilescu (1864-1898), aflată în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Scrisoarea, datată 26 august 1897, i-a fost adresată lui Nicolae Pruşanu și face referire la cea mai importantă creație sculpturală a lui Vasilescu, Monumentul Vânătorilor din Ploiești.*

Cuvinte cheie: *Giorgio Vasilescu, sculptor, Monumentul Vânătorilor din Ploiești, Nicolae Pruşanu*

În urmă cu 120 de ani, la 12 octombrie 1897, se inaugura la Ploiești, în prezența M. S. Regelui Carol I, a primului ministru D. A. Sturdza și a altor oficialități locale și naționale, primul monument de for public ridicat pe teritoriul României în memoria ostașilor care își sacrificaseră viața pentru obținerea independenței de stat. Monumentul era opera tânărului artist Giorgio Vasilescu¹. (**Fig. 1**)

Fiu al plugarului Vasile Tiucu, acesta s-a născut în anul 1864 la Goești, în județul Dolj². Cursurile primare le-a urmat în comuna natală, iar după absolvirea acestora „cu mare succes”³, sprijinit de actorul Theodor Teodorini care îl remarcase pentru îndemânarea sa de a ciopli în lemn, urmează timp de șase ani cursurile Școlii de Arte și Meserii din Craiova – secția sculptură, unde își cultivă talentul înăscut⁴. În 1884, la scurt timp după absolvire, își deschide un mic atelier în Craiova, pe Calea Unirii, pe care îl va avea până în toamna anului 1886. În această perioadă își câștigă existența prin realizarea unor lucrări sculptate în lemn, în special piese de mobilier, obținând astfel atenția și

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; adystan80@yahoo.com

¹ Întrucât întreaga operă și-a semnat-o *Giorgio Vasilescu*, am decis să păstrăm și noi această formă a prenumelui său care, cel mai probabil, a fost Gheorghe. În privința numelui de familie, Vasilescu, acesta i s-a dat la naștere după prenumele de botez al tatălui. La școală a fost înscris sub numele de George Vasilescu; Rezeanu 2007, p. 7-8.

² Oprea 1969, p. 368; Rezeanu 2007, p. 7.

³ Primăvara nr. 10-11 1898, p. 103.

⁴ Oprea 1969, p. 369.

recunoașterea locuitorilor urbei și nu numai. Astfel, în 1884 participă la Iași la Expoziția Cooperatorilor din Țară, organizată de „Societatea cooperativă a constructorilor și meseriașilor români”, unde obține medalia de bronz⁵. Dorința sa era însă aceea de a-și aprofunda și perfecționa studiile în străinătate, motiv pentru care depune demersuri pe lângă Consiliul Județean Dolj în vederea obținerii unei burse de studiu. Recunoașterea talentului său artistic nu avea să întârzie, astfel că în toamna anului 1886, beneficiind de bursa oferită de Consiliul Județean Dolj, precum și de ajutorul financiar al bisericii „Sf. Treime” din Craiova, Giorgio Vasilescu pleacă în Italia pentru a studia la Academia de Arte Frumoase din Veneția. Sosit aici, în urma unei probe este admis la „cursul onorariu superior de statue monumentale”⁶. Perioada studiilor în Italia a fost una dificilă din punct de vedere material. Artistul reușea cu greu să se întrețină din bursa oferită de consiliu, astfel că se vedea nevoit să apeleze, prin intermediul scrisorilor publicate în ziarele locale din Craiova, la ajutorul financiar al celor care doreau să își ofere contribuția pentru plata studiilor sale. Din fericire aceste lipsuri materiale nu i-au afectat puterea de muncă, ba mai mult, pe durata studiilor, datorită conștiinciozității și perseverenței sale, Vasilescu a atras atenția profesorilor săi, Luigi Ferrari, Pompeo Molonetti, Nicolo Barozzi, G. Franconi, care l-au sprijinit și apreciat. În privința operelor realizate în perioada cât a studiat la Veneția (1886-1891), menționăm trei busturi din gips (*Bustul actorului Theodor Teodorini*, *Portretul d-nei Stolojan* și *Micul marinar*)⁷, bustul unui papă dar și al unui „angel foarte reușit și apreciat” pe care îl trimisese în 1888 la Craiova pentru a fi vândut⁸. O altă dovadă a talentului și a pregătirii sale este dată și de știrea apărută într-o publicație din Craiova, care prelua informația apărută în ziarul „L’Adriatică” din Veneția, potrivit căreia în 1889 Giorgio Vasilescu a reușit primul la examenul pentru menținerea ca elev al Academiei de Arte Frumoase, în urma căruia fuseseră respinși 179 de elevi⁹. În 1890 se face din nou remarcat în țară, când participă la expoziția Cercului artistic din București cu două sculpturi: *Cap de marinar* (cel mai probabil *Micul marinar* transpus în marmură) și *Portretul*

---

⁵ Rezeanu 2007, p. 8-9.

⁶ Oprea 1969, p. 369.

⁷ Oprea 1969, p. 369.

⁸ Rezeanu 1980, p. 45.

⁹ Rezeanu 2007, p. 11-12.

doamnei X¹⁰. Tot în vara anului 1890 Vasilescu se căsătorește cu o craioveancă, Domnica, cu care a avut un băiat, Ionel și o fată, Ana.

Un an mai târziu Giorgio Vasilescu absolvea Academia de Arte și își deschidea propriul atelier de sculptură la Veneția, pe strada Barnaba nr. 3294. Anul 1891 a reprezentat pentru Vasilescu și anul în care a primit prima comandă mai însemnată: *Monumentul funerar al căpitanului Nae I. Proicea*, de la Slatina. Realizat din marmură albă sub forma unui baldachin în interiorul căreia era așezat bustul, tot din marmură, al căpitanului decedat în timpul Războiului de Independență, monumentul a fost realizat în vara lui 1891 la Veneția, iar artistul a și fost prezent în țară în cursul lunii octombrie același an pentru a asista la inaugurare. Ulterior acestui moment, în noiembrie 1891 pleacă în Rusia, la Sankt Petersburg, la invitația ministrului de interne și al contesei Apraxin, prima doamnă de onoare a Țarinei, întrucât i se încredințase realizarea *Monumentului marelui duce Vladimir*, despre care însă nu avem nici o informație¹¹. În februarie 1892 Vasilescu se afla în țară, la Craiova, iar o lună mai târziu expunea în magazinul de lucrări de artă al lui Gebauer, situat pe Calea Victoriei din București, *bustul din marmură albă al d-nei N. Blaremborg*. Un articol din 1892, care elogia unele realizări anterioare ale artistului, insista asupra lucrării *Rosa de mai*, o femeie nud care ținea în mână stângă un trandafir pe care îl mirosea, lucrare ce fusese expusă și premiată la Salonul din Veneția din același an. Articolul menționa, de asemenea, că artistul terminase frontispiciul Muzeului de Arheologie din Cividale, comandat de statul italian, precum și statuia *Rodica*, o țărană în costum tradițional, inspirată din poezia omonimă a lui Vasile Alecsandri¹².

Însă prima lucrare de mari proporții executată de Giorgio Vasilescu a reprezentat-o *Monumentul funerar al lui Vasile Adamachi*, din Iași. Vasile Adamachi (1817-1892), om politic și filantrop, a lăsat prin testament Academiei Române o avere de peste două milioane de lei, cu respectarea condiției de a se crea un fond din care aceasta să acorde burse de studii în străinătate tinerilor care se distingeau în științele exacte. Pentru a onora memoria marelui dispărut, în ședința din 9/21 octombrie 1892, Academia Română hotăra edificarea unui monument la Iași, cel însărcinat cu această problemă fiind D. A. Sturdza. Comanda avea să-i fie încredințată lui Giorgio Vasilescu. Realizat la Veneția în

---

¹⁰ Oprea 1969, p. 369.

¹¹ Rezeanu 2007, p. 13-14.

¹² Oprea 1969, p. 370.

intervalul decembrie 1892 - iunie 1893, monumentul a fost transportat la Iași și montat în cimitirul Eternitatea, fiind inaugurat cu mare fast la 9/21 octombrie 1894 în prezența Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, a secretarului general al Academiei Române, D. A. Sturdza, a rectorului Universității din Iași, N. Culianu etc. Monumentul propriu-zis, cu baza de formă pătrată și o înălțime de șapte metri, are patru laturi, cea principală fiind considerată cea sudică întrucât aici este fixat, în medalion din bronz, portretul lui Adamachi. Monumentul este așezat peste cripta din piatră cioplită sub forma unei capele, operă a arhitectului venețian Rupolo Domenico¹³.

În intervalul 1893-1897, Giorgio Vasilescu a mai executat și alte lucrări în marmură de Cararra, dintre care menționăm: *monumentul funerar al negustorului craiovean N. Bănicioiu, bustul lui Nae Macovei, busturile soților Trișcu, bustul lui Petre Mavrogheni, Doamna cu binoclu* (a doua variantă a bustului d-nei N. Blaremburg)¹⁴. În 1897 a participat la Expoziția Artiștilor în Viață cu două busturi, însă Ion Mincu, cel care semna cronică acestei expoziții, nu oferă mai multe detalii referitoare la acestea¹⁵.

Cea mai importantă creație a lui Giorgio Vasilescu, care avea să-l și impună în sculptura monumentală românească, a reprezentat-o *Monumentul Vânătorilor din Ploiești*. În noiembrie 1890, la propunerea unui tânăr avocat, Ioan Gr. Sorescu, un grup de 35 de ploieșteni s-au constituit într-un *Comitet de inițiativă* în scopul de a ridica „pe unul din rondourile bulevardului Independenței din Ploesci” un monument comemorativ în cinstea ostașilor prahoveni care luptaseră în timpul Războiului de Independență în cadrul Batalionului 2 Vânători¹⁶. În decembrie același an, din cadrul acestui *Comitet de inițiativă* s-a ales un *Comitet de acțiune*, format din cinci persoane, care era împuternicit să ia toate măsurile necesare pentru a duce la îndeplinire nobilul scop propus. La un an de la înființarea sa, în decembrie 1891, *Comitetul de acțiune* hotărâ organizarea, în cursul lunii mai 1892, a concursului pentru atribuirea realizării monumentului de către un artist român, din țară sau din străinătate¹⁷. Între sculptorii care au participat la acest concurs s-au numărat Giorgio Vasilescu și Ștefan Ionescu-Valbudea, cel din urmă

---

¹³ Rezeanu 1980, p. 46.

¹⁴ Rezeanu 2007, p. 25-26.

¹⁵ Rezeanu 2007, p. 27.

¹⁶ Stan 2013, p. 379.

¹⁷ Stan 2013, p. 380.

prezentând două machete în teracotă¹⁸. La 31 mai 1892, un juriu aflat sub președinția generalului Grigore Cantilli (prahovean de origine), format din: B. P. Hașdeu, G. I. Ionescu-Gion, C. I. Stăncescu – profesor la Școala de Belle-Arte din București, I. Georgescu – sculptor, N. I. Socolescu și F. Xenopol – arhitecți și I. Popovici – inginer, a studiat modelele expuse și a hotărât că nici un model nu întrunea condițiile cerute de *Comitet*, în afară de modelul nr. 2, depus de sculptorul Vasilescu, dar nici acesta nu putea fi adoptat așa cum era¹⁹. Modelul consta într-un obelisc ce avea la bază două bazoreliefuri, în vârf un vultur cu aripile desfăcute, iar la colțurile monumentului, pe niște contraforturi, patru lei²⁰. (**Fig. 2**)

După negocierile pe care *Comitetul* le-a avut în cursul anului 1892 cu sculptorul Giorgio Vasilescu, la 6 iulie 1893 se semna contractul de realizare a monumentului între cele două părți, care avea să fie autentificat de Tribunalul Prahova la 8 iulie 1893. Conform acestuia, monumentul trebuia realizat din granit, partea arhitectonică, și din bronz antic florentin, partea sculpturală (pct. 2) și urma a fi montat pe bulevard până cel târziu la data de 1 august 1896 (pct. 5). Înălțimea monumentului trebuia să fie de minim 13 metri, lungimea unei laturi la suprafața pământului de 6 metri (pct. 7). Cei patru lei de pe contraforturi urmau să fie înlocuiți cu statuile a patru vânători din bronz, cu înălțimea de 1,80 metri fiecare, iar bazoreliefurile de pe monument nu puteau fi turnate în bronz decât după ce *Comitetul* își dădea acordul scris (pct. 6). Suma pe care sculptorul Giorgio Vasilescu o primea pentru realizarea monumentului era de 60.000 lei, plătită în șapte rate (pct. 3)²¹.

Monumentul (**Fig. 3, Fig. 4**) a fost realizat în Italia, partea sculpturală fiind turnată în bronz în atelierul lui E. Munaretti din Veneția, iar partea arhitectonică, din granit de Bavenno, fiind realizată în atelierul lui Innocente Pirovano, la Milano. Pieseile au fost aduse în țară pentru a fi asamblate, însă pe drum unele dintre acestea au suferit avarii și sculptorul, conform contractului, a fost nevoit să le refacă pe cheltuiala sa, solicitând totodată și amânarea termenului de finalizare, fapt aprobat de *Comitet*.

Monumentul a fost asamblat în cursul anului 1897 și la 15 iunie a fost recepționat de către o comisie prezidată de D. A. Sturdza. Membrii comisiei au constatat că dimensiunile obeliscului, ale vulturului și ale

---

¹⁸ Oprea 1969, p. 370; Rezeanu 2007, p. 18.

¹⁹ Stan 2013, p. 380.

²⁰ Popescu 2002, p. 287.

²¹ Primăvara nr. 6-7 1897, p. 101-102.

statuilor vânătorilor sunt ușor schimbate, fiind un pic mărite, însă se mențineau în „condițiunile artei și estetice după o justă proporțiune”²². În urma recepției s-a eliberat și garanția de 10.000 lei ce fusese depusă inițial de N. Popp din Craiova, garantul sculptorului Vasilescu.

Inaugurarea monumentului (**Fig. 5**) a avut loc la 12 octombrie 1897 și la aceasta au luat parte M. S. Regele Carol I, prim-ministrul D. A. Sturdza, I. P. S. S. Mitropolitul primat și alte oficialități naționale și locale. După discursurile inaugurale, M. S. Regele Carol I a urcat treptele monumentului pentru a-l studia cu atenție, prilej cu care i-a fost prezentat sculptorul Giorgio Vasilescu. Un martor ocular la acest eveniment menționa că M. S. l-a felicitat „cu multă vioiciune pe talentatul artist român”²³.

Ultima operă a sculptorului Vasilescu este reprezentată de un alt monument de for public ridicat în memoria ostașilor români care și-au jertfit viața în timpul războiului din 1877-1878, *Monumentul Independenței din Tulcea*. După ce anterior semnase contractul pentru realizarea acestuia, în toamna anului 1897 Vasilescu s-a întors la Veneția și s-a apucat de lucru. Concepția monumentului era aceea a unui obelisc la baza căruia să se afle statuia unui dorobanț precum și a unui vultur pregătit să-și ia zborul. În octombrie 1898, dorind să asiste personal la amplasarea părții arhitectonice, Vasilescu pleacă de la Veneția către Tulcea. Pe drum contractează o răceală puternică și, simțindu-se slăbit, se oprește la București, la fratele său. La insistențele lui D. A. Sturdza se internează la spitalul Colțea, însă cu toate eforturile medicilor nu a mai putut fi salvat. Giorgio Vasilescu, în vârstă de doar 34 de ani, a murit la 11 noiembrie 1898 și a fost înhumat în cimitirul Șerban-Vodă din capitală, „în rândul oamenilor săraci”²⁴. La înmormântarea sa au luat parte, printre alții, primul-ministru D. A. Sturdza și soția acestuia, Zoe, miniștrii C. Stoicescu, Spiru Haret și Paladi, primarul orașului Tulcea, directorul Școlii de Belle-Arte din București – Stăncescu și, nu în ultimul rând, membrii *Comitetului de acțiune* ai Monumentului Batalionului 2 Vânători din Ploiești. Din cauza morții neașteptate a artistului, monumentul din Tulcea avea să fie continuat și terminat, conform planurilor lui Vasilescu, de către sculptorul Constantin Bălăcescu.

Epistola (**Fig. 6**), pe care o reproducem integral la final, a fost trimisă de sculptorul Giorgio Vasilescu lui Nicolae Pruşanu, membru în

---

²² Primăvara nr. 8-9 1897, p. 123.

²³ Antinescu 1900, p. 53.

²⁴ Primăvara nr. 10-11 1898, p. 104.

Comitetul de acțiune al Monumentului Vânătorilor din Ploiești. Menționăm că aceasta este inedită și a fost achiziționată în anul 1970²⁵ de la I. Prușanu, unul din fiii lui N. Prușanu, alături de alte documente referitoare la viața și activitatea tatălui său.

Scrisoarea, datată 26 august 1897, a fost expediată din Abbazia²⁶, o cunoscută stațiune de pe țărmul Mării Adriatice. Textul epistolei, redactat cu cerneală neagră pe o singură coală, recto-verso, ne dezvăluie informații inedite cu privire la Monumentul Vânătorilor din Ploiești.

Aflăm astfel că, urmare a cererii pe care N. Prușanu o înaintase, în numele *Comitetului de acțiune*, președintelui Consiliului de miniștri al României, Guvernul i-a trimis artistului suma de 12.260 lei, bani pe care acesta îi mai avea de primit pentru realizarea monumentului. Reiese de aici că în pofida tuturor eforturilor depuse de *Comitetul de acțiune* pentru a strânge cei 60.000 de lei cât trebuia să-i achite sculptorului, tot nu a reușit să realizeze acest lucru și a apelat la ajutorul Guvernului pentru a completa diferența pe care o mai avea de plătit lui Vasilescu. Dintr-un raport al *Comitetului de acțiune*, cunoaștem faptul că până în luna iulie 1897 acesta îi plătitise artistului suma de 46.240 lei²⁷. Ulterior, sculptorul a mai primit 1.500 de lei de la d-na Zoe D. A. Sturdza, așa cum rezultă tot din această scrisoare. De asemenea, Guvernul României a mai achitat lui E. Munaretti din Veneția suma de 2.140 lei reprezentând „plusul în bronz ce a turnat la statuile monumentului”²⁸.

Prin această scrisoare Giorgio Vasilescu se declara „descărcat de orice obligațiuni” pentru monumentul care fusese deja luat în primire și în încheiere mulțumea *Comitetului de acțiune* pentru „încurajarea și preferința ce mi-ați dat mie ca artist român, ca să lucrez această operă”²⁹.

Transcrierea textului s-a efectuat în conformitate cu normele ortografice actuale. Porțiunile de texte cuprinse între paranteze drepte [ ] aparțin autorului.

---

²⁵ Arhiva M.J.I.A.PH., dos. 987/1969-1970, f. 57.

²⁶ În textul scrisorii „Abazia”, azi Opatija în Croația.

²⁷ Primăvara nr. 6-7 1897, p. 103.

²⁸ M.J.I.A.PH., nr. inv. 34 - 42932, f. 1.

²⁹ M.J.I.A.PH., nr. inv. 34 - 42932, f. 1 v.

Abazia. 1897 Ag 26.

[subl. în text]

Domnule Prușanu³⁰,

Cu aceasta am onoarea a vă anunța că, după cererea ce Dv. dimpreună cu d-nul secretar Z. Ovessa³¹ ați făcut către onor Președintele al Consiliului de miniștri în numele Comitetului de acțiune și al grupului de inițiativă pentru ridicarea monumen.[tului] din Ploiești, onor Guvern a răspuns la apelul Dv. venindu-vă în ajutorul cauzei monumentului.

Astfel că astăzi eu am și primit de la onor Guvern suma de 12.260 lei [subl. în text], restul ce mai aveam a primi de la onor Comitet al monumentu[lui].

Asemenea, m-am informat că tot din partea onor Guvern s-a trimis suma de lei 2.140 d-lui Em. Munaretti la Venezia, plusul în bronz ce a turnat la statuile monumentului.

Vă rog d-le Prușanu a aduce aceasta la cunoștința tuturor membrilor onor Comitetului de acțiune și ai grupului de inițiativă pentru ridicarea monumentului, din care și Dv. faceți parte.

Cu aceasta, declar onor Comitet de acțiune că mi-am primit tot dreptul bănesc ce mai aveam a lua pentru monumen.[tul] contractat; rămâne însă ca onor Comitet să mai trimită o chitanță de primirea a 1.500 [subl. în text] lei doamnei Zoe D. A. Sturdza³² care mi-a dat această sumă și care mi s-a pus în socoteală de către onor Comitet; și să-mi mai restituie suma de lei 100 ce a rămas din ultima chitanță de 600 lei ce am dat în urmă, plus 65 de lei ce mi s-a reținut ca taxă la primirea sumei de 12.260 lei din partea onor Guvern.

Din parte-mi mă socotesc descărcat de orice obligațiuni către onor Comitet de acțiune pentru această lucrare care deja mi s-a luat în primire de către onor Comitet în urma raportului onor Comisiunii de recepțiune, și pe care lucrare Dumnezeu ne-a ajutat a o duce până la fine cu bine și cu bună reușită.

Cu această ocaziune aduc onorabilului și patrioticului Comitet de acțiune din care și D-voastră faceți parte cele mai respectuoase mulțumiri pentru încurajarea și preferința ce mi-ați dat mie ca artist român ca să lucrez

---

³⁰ Nicolae Prușanu (1855-1930) - veteran al Războiului de Independență, membru în Comitetele de inițiativă și de acțiune pentru ridicarea Monumentului Batalionului 2 Vânători; Popescu 1998, p. 75-78, Popescu 1999, p. 195-196.

³¹ Zaharia Ovessa - membru și secretar al Comitetului de acțiune pentru ridicarea Monumentului Batalionului 2 Vânători.

³² Zoe D. A. Sturdza (1847-1920) - soția primului-ministru D. A. Sturdza. A jucat un rol important în strângerea fondurilor necesare edificării Monumentului Vânătorilor.

această operă și prin granit și bronz să fac a se eterniza gloria armatei române [subl. în text] și a Bat.[alionului] de vânători din 1877-78 care a[u] reînviat gloria străbună și ne-au redat independența și libertatea țării.

Primiți mult stimate d-le Prușanu stima și respectul ce vă păstrez și vă voi păstra.

*Giorgio Vasilescu rumeno
Sculptor*

Bibliografie:

- **Antinescu 1900** - Zacharia Antinescu, *Încă trei ani de viață*, Ploiesci, Stabilimentul grafic „Progresul”, 1900
- **Arhiva M.J.I.A.PH.** - dos. 987/1969-1970
- **Oprea 1969** - Petre Oprea, *Sculptorul George Vasilescu (1864-1898)*, Revista muzeelor, 4, 1969, p. 368-370
- **Popescu 1998** - Paul D. Popescu, *Nicolae Pruşanu*, Arhivele Prahovei, 3, 1998, p. 75-79
- **Popescu 1999** - Paul D. Popescu, *Nicolae Pruşanu (II)*, Arhivele Prahovei, 4, 1999, p. 195-196
- **Popescu 2002** - Paul D. Popescu, *Ploieştii şi Prahova în vremea dobândirii independenţei de stat a României (1871-1878)*, Ploieşti, Ed. „Ploieşti-Mileniul III”, 2002
- **Primăvara 1897** - *Darea de seamă a Comitetului de Acţiune către d-nii membri ai grupului de iniţiativă al Monumentului Batalionului II de Vânători din 1877-1878 în şedinţa de la 18 iunie 1893*, Primăvara, 6-7, 1897, p. 98-104
- **Primăvara 1897** - *Darea de seamă a Comitetului de Acţiune către d-nii membri ai grupului de iniţiativă al Monumentului Batalionului II de Vânători din 1877-1878 în şedinţa de la 18 iunie 1893*, Primăvara, 8-9, 1897, p. 121-123
- **Primăvara 1898** - *George Vasilescu*, Primăvara, 10-11, 1898, p. 103-104
- **Rezeanu 1980** - Paul Rezeanu, *Artele plastice în Oltenia (1821-1944)*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1980
- **Rezeanu 2007** - Paul Rezeanu, *Contribuţii la istoria artei româneşti: sculptori puţin cunoscuţi*, Craiova, Ed. Alma, 2007
- **Stan 2013** - Adrian Stan, *Inaugurarea Monumentului Vânătorilor din Ploieşti*, Ţara Bârsei, 12, 2013, p. 378-384

Listă abrevieri

- M.J.I.A.PH. – Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova

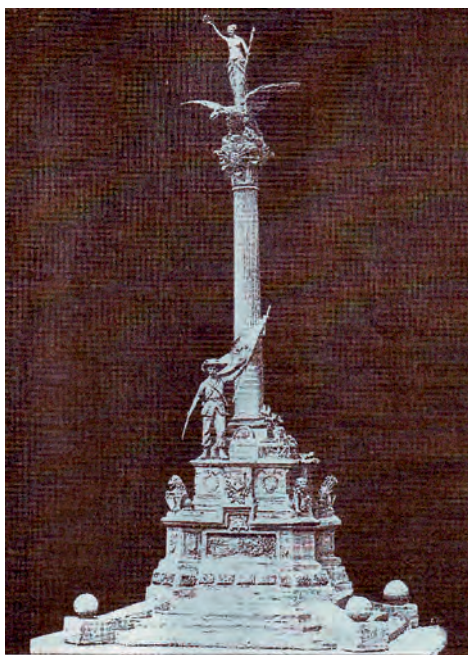
Listă ilustraţii:

- **Fig. 1** - Giorgio Vasilescu, cca. 1897 (via <http://mistereledunării.wordpress.com>)
- **Fig. 2** - Proiectul iniţial al Monumentului Vânătorilor din Ploieşti
- **Fig. 3** - Monumentul Vânătorilor
- **Fig. 4** - Monumentul Vânătorilor
- **Fig. 5** - Medalia inaugurării Monumentului Vânătorilor din Ploieşti
- **Fig. 6** - Scrisoarea lui Giorgio Vasilescu către Nicolae Pruşanu

1

Fig. 1 - Giorgio Vasilescu, cca. 1897
(via [http.mistereledunarii.wordpress.com](http://mistereledunarii.wordpress.com))

2

Fig. 2 - Proiectul inițial al
Monumentului Vânătorilor din Ploiești

Fig. 3, 4 - Monumentul Vânătorilor

5

Fig. 5 - Medalia inaugurării Monumentului Vânătorilor din Ploiești

București, 1892, Sept. 26.

C 26466/18

Domnule Prusăne,

Ca aceasta am eu ocazia să vă scriu și să vă
 fac cunoscută oarecum starea de fapt a
 în numele Comitetului de Acțiune și al Grupului
 de inițiativă pentru ridicarea monumentului din Parcul
 din Vă și ajutorul Căsușii monumentului.
 Sept. 26. ca astăzi eu am și primul de la
 Căsușii Guvernului suma de 12.260 lei restul e mai
 puțin a primi de la Căsușii Comitetului de Acțiune
 și de la Căsușii Comitetului de Acțiune.
 Căsușii Guvernului s'a plătit suma de lei 81.60 astăzi
 din Munăreț la București plusul în Breg ce a
 turnat la Statutele monumentului.

Ve rog D. Prusăne a aduce această
 la Căsușii Comitetului de Acțiune și al Grupului de inițiativă pentru ridicarea
 monumentului din Parcul și să vă faceți parte.

Ca această declară la
 Acțiune, că mi am primit
 bănește ce mi am cerut a la
 Comitetului. Căsușii mai
 se mai trimitea o Chitanță de
 D. Prusăne și Căsușii D. Prusăne și Căsușii D. Prusăne
 suma și care mi s'a plătit și voi

Comitet; și să mi mai restitue suma de lei 100
 de a răsuna din ultima Chitanță de 600 lei ce am
 dat și urma - plus 65 lei ce mi s'a restituit ca
 Taxa la plămirea sumei de 12.260 de partea
 Căsușii Guvernului.

Grădindu-mă foarte descurajant
 de ori ce obligațiuni către Căsușii Comitetului de
 Acțiune pentru această lucrare, care de fa
 mi s'a plătit și primirea de către Căsușii Comitetului
 urma raportului Căsușii Comitetului de recepție
 și pe care lucrare Dumnezeu ne a ajutat a o duce
 până la pînă cu bine și cu bună reușită.

Ca această ocazie, aduc în mod deosebit
 și patetic Comitetului de Acțiune din care
 și Vostra faceți parte cele mai respectuoase
 mulțumiri pentru încredințarea și preferința
 ce mi ați dat mie ca artist român, ca
 de lucrare această operă și prin Grădindu-mă
 Breg să fac a să stăruie glorie amănunțit
 române și a să de reușită din 1877-78.
 Căsușii a răsunat glorie strălucimă și se au
 redat independența și libertatea țării.

Prezintă multă Afecțiune D. Prusăne
 suma și respectul Căsușii Prusăne și
 de voi poartă.

Giorgio Vasilescu român
 singur.

1892, Sept. 26

Fig. 6 - Scrisoarea lui Giorgio Vasilescu către Nicolae Prusăne

Abstract: *The paper aims to bring to specialists attention the inedited letter sent by the sculptor Giorgio Vasilescu (1864-1898), owned by the Prahova District Museum of History and Archaeology. The letter, dated 26th of August 1897, was addressed to Nicolae Pruşanu and refers to his most important creation, Chasseurs Monument from Ploieşti.*

Keywords: *Giorgio Vasilescu, sculptor, Chasseurs Monument from Ploieşti, Nicolae Pruşanu*

MUZEE, EXPOZIȚII, PEDAGOGIE MUZEALĂ

CONACUL STERE DE LA BUCOV¹

Elena Corina MĂRĂȘESCU*

Rezumat: *Aducând în atenția cititorului repere ale vieții domestice și spirituale ale familiei Constantin Stere, lucrarea prezintă Conacul de la Bucov situat în Parcul Memorial „Constantin Stere” lângă municipiul Ploiești și, deopotrivă, ne invită să vizităm acest spațiu încărcat de istorie.*

Cuvinte cheie: *Constantin Stere, Suzana Stere Paleologu, conac, Bucov, muzeu*

Ploieștenii se pot considera oameni binecuvântați pentru faptul că, aproape de spațiul lor cotidian, există un loc minunat, o oază de verdeață, lumină și culoare: Parcul Memorial „Constantin Stere”. Principalul loc de recreere și odihnă, aflat la 3 km de marginea estică a Ploieștiului, parcul este îndrăgit deopotrivă de locuitorii meleagurilor prahovene cât și de cei care vin aici ca turiști.

În memoria marelui om politic, militant pentru realizarea „României Mari”, parcului i-a fost dat numele patriotului Constantin Stere².

În amintirea Marii Uniri, Consiliul Județean Prahova, în colaborare cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Consiliul Local al Municipiului Ploiești și Fundația „Constantin Stere”, a inițiat un amplu proiect de amenajare și reamenajare a parcului. Astfel capătă contur Aleea Scriitorilor, Ansamblul sculptural „Armonia Unirii”, Muzeul Memorial „Constantin și Ion Stere”.

Aleea Scriitorilor, unică realizare în spațiul muzeistic românesc, stă mărturie peste timp, adevărind că posteritatea bine înțeleasă poate genera inițiative durabile. Realizată cu eforturi materiale și pasiune, această Alee a Scriitorilor găzduiește, din iulie

---

*Muzeul Memorial “Constantin și Ion Stere” Bucov, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; m.elenacorina@yahoo.com

¹ Lucrarea a fost prezentată la cea de-a X-a ediție a Sesiunii de Comunicări Științifice „Rolul muzeelor memoriale în muzeografia românească” organizată de Muzeul Memorial „Nicolae Iorga” din Vălenii de Munte – 5 iunie 2015

² Constantin Stere (1865-1936), om politic, jurist, savant, scriitor român născut în Basarabia.

2006, statuile a 11 personalități: Constantin Stere, Calistrat Hogaș, Gala Galaction, Al.Brătescu-Voinești, Garabet Ibrăileanu, George Topârceanu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Alexei Mateevici, Liviu Rebreanu, prieteni și colaboratori ai lui Stere. Implicarea efectivă, cu dăruire și profesionalism, a sculptorilor prahoveni Ștefan Macovei, Constantin Ionescu, George Dumitru, Eugen Petri, Nicolae Lupu, Justin Bratu și Alfred Dumitriu, fac din acest loc un popas de suflet pentru marele public, un spațiu care vorbește despre consistența sentimentelor și dincolo de vreme.

Urmărind aleile descoperim cu adâncă admirație „o elegantă vilă pierdută ca într-o insulă, în mijlocul unui parc, între alei de flori”³, conacul familiei Stere, astăzi muzeu. Inaugurat în 1927, conacul cochet, „zugrăvit într-un alb de stăreție”⁴, a constituit locul de suflet al scriitorului Constantin Stere.

Prin căsătoria cu Ana Radovici, descendentă a familiei Ghiță Ionescu și proprietară a domeniului de la Bucov, departe de tumultuoasa viață politică, Constantin Stere s-a retras la conac. Ultimii ani ai vieții și poate cei mai frumoși (1930-1936), Constantin Stere i-a petrecut aici, în acest „spațiu compensator și ocrotitor”⁵, departe de zbuciumul politic. În îmbrățișarea pădurii, pe aleile parcului care era un adevărat paradis, scriitorul a meditat la destinul poporului român. Leoneanu spunea despre Stere că este autorul și regizorul arborilor și al florilor din parc. *„Parcul este o minune de artă grădinărească. Sunt acolo atâtea specii de flori minunate, atâția copaci exotici: japonezi și siberieni.[...] De la începutul verii până în toamna înaintată, parcul de la Bucov e o neîntrecută pâlpâire de culori în perpetuă mișcare”*⁶. Mircea Ionescu-Quintus își amintește cu nostalgie de vremea copilăriei, când era aproape de Stere, în perioada vacanțelor. *„Dis-de-diminează, cutreiera aleile înmiresmate de trandafiri înrouați, pe care îi admira și iubea deopotrivă, după care , împăcat cu natura, se întorcea în fotoliul său din cerdac să-și soarbă îndelete ceaiul rusesc”*.

La începutul sec. al XX - lea, proprietatea de la Bucov, cuprindea 1021 ha teren agricol, păduri, ape și bălți, suprafață care s-a redus ca urmare a Reformei agrare, după Primul Război Mondial. Existau atunci trei mori de apă pe râul Teleajen, o fabrică de spirt și o cărămidărie. În 1924, Stere a pus bazele unei ferme model. Organizator priceput și inventiv, cu harul de bun gospodar, a conceput domeniul ca pe o

---

³ Gh.Marinică, M.Cosma, *Apostoulul se-ntoarce din surghiun*,2001, p.143

⁴ Zigu Ornea, *Viața lui C.Stere*; 2006, p. 736

⁵ Ibidem

⁶ Gh.Marinică, M.Cosma, *Apostoulul se-ntoarce din surghiun*,2001, p.144

exploatare agro-horticolă. Se cultivau, sistematic, flori, zarzavat, legume alese, fructe. Exista și un teren mare cultivat cu căpșuni, foarte productiv. În câțiva ani, ferma a început să-i aducă venituri și a devenit celebră pentru calitatea produselor sale.

După anii 1990, moștenitoarea de drept a moșiei de la Bucov, nora lui Stere, Suzana, a făcut un gest de mare noblețe, donând conacul și 50 ha de teren Fundației „Constantin Stere”, constituită la inițiativa Consiliului Județean Prahova.

Un obiectiv primordial al acestei importante donații a fost realizarea unui ansamblu memorial dedicat celor care au militat pentru eliberarea Basarabiei și unirea cu România. Astfel, dorința Suzanei Stere de a transforma conacul într-un muzeu memorial în beneficiul culturii și muzeografiei naționale, capătă contur, concretizându-se într-un amplu proiect de restaurare și reamenajare a clădirii.

Din luna iunie 2010, fostul conac, complet reamenajat, găzduiește Muzeul Memorial „Constantin și Ion Stere”⁷.

Muzeul prezintă universul spiritual și cel domestic al familiei Stere, în așa fel încât să-i inducă privitorului, acea stare de curiozitate, care să-l întoarcă în timp și să-l apropie de marele cărturar. Organizarea expoziției permanente a presupus un efort susținut, depus cu profesionalism și pasiune de către echipa de specialiști, care a încercat să reconstituie, cât mai fidel, ceea ce a fost odată, un așezământ viu, un spațiu de meditație și reconfortare, un conac superb și primitiv și, de ce nu, o punte către spiritul oricărui oaspete care-i trece pragul. O impresionantă colecție de obiecte de artă decorativă, piese de mobilier, cărți, fotografii, picturi, care aparținut familiei Stere poate fi admirată vizitând muzeul. Piese, de o valoare inestimabilă, au fost donate de către Suzana Stere, care în prezent locuiește la Paris.

Clădirea are două niveluri și mansardă; la parter, vizitatorul este întâmpinat în holul de primire, este invitat să intre în salon, apoi în sufragerie.

Salonul devenea, adesea, neîncăpător pentru prietenii, colaboratorii sau membrii familiei lui Stere. Au făcut, aici, vizite Nicolae Titulescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihail și Izabela Sadoveanu, Demostene Botez, Mihai Ralea, Petre Andrei, Grigore Iunian, Mihai Sevastos, Octav și Ioan Botez, George Călinescu, N.D. Cocea. Desigur, la Bucov, îi atrăgea personalitatea lui Stere, dar conta foarte mult și ospitalitatea

---

⁷ Denumirea muzeului a fost dată la sugestia Suzanei Stere Paleologu, nora lui Constantin Stere, singura moștenitoare a familiei Stere, născută în 1929 pe 3 aprilie

„coanei Aneta”⁸. Eleganța de altădată a salonului și-a păstrat amprenta până astăzi. Vitrina din lemn de nuc, sculptat, realizată într-un atelier european la sfârșitul secolului al XIX-lea sau multitudinea obiectelor prețioase ce o împodobesc, cum ar fi farfuria de secol XVIII cu portretul împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei, oul decorativ Fabergé, atelier rusesc, sculptura din fildeș ce reprezintă un vânzător de ouă, atelier japonez, piese de secol XIX, vorbesc de la sine despre valoarea vieții de atunci.

Într-o casetă se află expus talerul⁹ din argint aurit, piesă de o importanță excepțională, datând din anul 1799. Odinioară, încărcat cu fructe rare din grădina conacului, acesta îmbogățește masa ovală din lemn de nuc din mijlocul salonului. Covorul oltenesc de secol XIX, viu colorat, realizat din lână și țesut la război, te apropie de atmosfera caldă a trecutului.

Salonul introduce sufrageria, unde soții Stere luau masa. Serviciul de ceai argintat și masa hexagonală ne duc cu gândul la vremurile de demult, când, pentru familia Stere, mesele servite împreună valorau mai mult decât orice altă activitate. Tot aici și-au găsit locul bufetul din lemn de nuc, atelier austro-ungar, secolul al XIX-lea și servanta cu oglindă de cristal. Tabieturile erau extrem de prețioase în existența unor oameni educați în spiritul unei vieți decente și echilibrate. De pe peretele încăperii, pendula, obiect cu însemnătate, adusă la sfârșitul secolului al XIX-lea din Germania, anunța sfârșitul timpului alocat mesei. Oaspeții din lumea politică sau culturală, care aveau onoarea de a lua masa cu soții Stere, savurau bucuroși din felurile gustoase pregătite de „coana Aneta”. *„Bucatele, nesofisticate dar consistente, contribuiau la crearea acelei atmosfere de simplitate firească, pentru toți impresionantă”*¹⁰. Uneori, Stere le oferea musafirilor fructe rare. *„Cuiva cireșe din Extremul Orient, lui G. Călinescu o gutuie asiatică, tuturor flori speciale”*¹¹.

Pe casa scării se află o galerie foto cuprinzând fotografii ale prietenilor și colaboratorilor lui Stere: Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, George Topârceanu, Mihail Sevastos, Demostene Botez, Iuliu Maniu, I.Gh.Duca, Calistrat Hogaș.

La etajul I s-au reconstituit holul, două dormitoare și biroul de lucru al scriitorului.

---

⁸ Ana Radovici Stere(1873-1952)

⁹ Piesa face parte din Colecția Suzana Stere Paleologu

¹⁰ Zigu Ornea, *Viața lui C.Stere*; 2006, p.737

¹¹ Ibidem

Împodobit cu un covor moldovenesc din lână, urzit și bătut, de o inestimabilă valoare, holul te invită să admiri camerele de la etaj. Și aici se păstrează spiritul marelui Stere. Costumul de gală, din stofă, bastonul de bambus, melónul negru sau prețioasele manuscrise din vitrine, ne amintesc faptul că odată, demult, aici a trăit și a creat un nume istoric al neamului nostru, Constantin Stere. „România Mare”, opera sculptorului Alfred Dumitriu, tronează ca o mărturie a luptei politice duse de Stere pentru unirea Basarabiei cu România, dar și a marelui vis împlinit, realizarea statului național unitar în 1918. Este un mesaj pentru contemporani și generațiile viitoare, pentru a înțelege mai bine istoria neamului românesc. Fotografia, ce îl înfățișează pe Stere la 28 de ani, în căciulă de blană și cu barbă, este încă o dovadă a suferințelor și nedreptăților îndurate din partea regimului țarist. Cunoscut ca un oponent al politicii absolutiste a țarului, el a fost întemnițat și exilat timp de opt ani în Siberia¹².

În spațiul destinat operei științifice și publicistice, găsim exemplare originale, cu dedicații adresate Anei, ale romanului autobiografic „În preajma revoluției”, pe care Stere l-a scris în timpul sederii sale la Bucov. În septembrie 1930, la vârsta de 65 de ani, Stere se pregătea să debuteze ca romancier. Era un fapt cu totul neobișnuit. În câțiva ani(1931-1936), a reușit să săvârșească opt volume ale celui mai „încărcat de viață”¹³ roman din literatura română, unul dintre unicatele literaturii universale. Este „cartea de căpătâi”, dovada vie a talentului de prozator.

Lângă fereastră, stau busturile blânde ale fiului, Ion și al soției acestuia, Suzana. Busturile celor doi descendenți ai marelui cărturar sunt un dar pentru eternitate, grație măiestriei sculptorului Ștefan Macovei. Tot în hol este expusă pictura, în ulei pe pânză, reprezentând portretul Suzanei Stere, fără de care acest muzeu nu ar fi putut exista, lucrare de excepție a artistului plastic Constantin Ionescu.

Dormitorul matrimonial a rămas cunoscut și ca dormitorul Anei. Eleganța acestuia păstrează încă imaginea unei doamne de clasă înaltă, Ana Stere. Camera este decorată cu un mobilier alb, stil Ludovic al XVI-lea, din lemn de ratan. Cât despre masa înconjurată de scaunele pe care cei doi soți le ocupau în momentele lor de liniște intimă, aceasta e și azi încoronată de vasul persan¹⁴ de secol XIX, din ceramică, îmbogățit cu

---

¹² 1885-1892 este perioada exilului siberian

¹³ Gh.Marinică, M.Cosma, *Apostoulul se-ntoarce din surghiun*, 2001, p.149

¹⁴ Piesa face parte din Colecția Suzana Stere Paleologu

flori. Cuvertura ce acoperă patul de mijloc este la fel de prețioasă, lucrată manual. Covorul de lână vopsită în tonuri policrome, realizat prin tehnică „karamani”, decorat cu buchete de trandafiri, dă un plus de culoare și rafinament. Mobilierul din colț, pe care stau și astăzi obiecte de toaletă, se constituie într-o mărturie, peste timp, a eleganței unei femei de viță nobilă, în care Constantin Stere și-a recunoscut suflul pereche. „Dormitorul Anei” este foarte apreciat de către vizitatori.

Fiica Anei din prima căsătorie, Silvia, a locuit la conacul de la Bucov până la sfârșitul vieții. Își petrecea cu plăcere timpul în compania fratelui său Ioni¹⁵, așa cum îl alinta familia. Pe ea ne-o imaginăm în atmosfera liniștitoare a dormitorului personal, gândind relaxată în balansoarul de secol XIX, realizat cu migală de artiști români. Patul, din lemn sculptat, a fost realizat într-un atelier european. Peretele de lângă pat este decorat cu un covor de rugăciune din lână, de sec.XIX, țesut în Anatolia. Secretarul¹⁶, stil parizian, a fost realizat în anul 1780 din lemn cu marchetărie din palisandru și acaju, bronz aurit și marmură albă, fiind un obiect de mare valoare artistică. Icoana „Maica Domnului în Rugăciune”¹⁷, veche de 200 de ani, conferă încăperii o atmosferă primitivă. O altă piesă rară este măsuța de salon „Louis XV”¹⁸, care servea pentru corespondență sau pentru lucrul cu mâna. Realizată din lemn, în jurul anului 1770, cu marchetărie din lemn satinat, palisandru și amarantă, este o dovadă a măiestriei artizanilor parizieni. Din portretul de pe perete, ce o reprezintă, Silvia contemplă și astăzi în dormitorul său.

Biroul era una dintre încăperile preferate ale marelui patriot român, care păstrează și astăzi atmosfera vremurilor de atunci. Este universul în care Stere și-a arătat pe deplin vocația de „portretist, de povestitor, într-un cuvânt de prozator”¹⁹. Aici își primea oaspeții importanți cu care avea lungi discuții pe teme politice sau literare. Și, tot aici, au prins viață mărturisiri extraordinare dintr-o viață cum nu mai avuseseră în țară decât puțini. Biroul din lemn de nuc sculptat impresionează prin somptuozitate. Fotoliul tapizat, pendula de perete, care și astăzi măsoară timpul, de proveniență nemțească sau secretarul de călătorie²⁰, realizat într-un atelier englezesc, stau liniștite, parcă în

---

¹⁵ Ion Stere(1918-1997), fiul lui Constantin și al Anei Stere

¹⁶ Piesa face parte din Colecția Suzana Stere Paleologu

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Zigu Ornea, *Viața lui C.Stere*; 2006, p.777

²⁰ Piesa face parte din Colecția Suzana Stere Paleologu

așteptarea marelui om, Constantin Stere. „Biblioteca d-lui Stere ar interesa în mod palpitant pe orice om cu o cultură aleasă”²¹. Cărțile expuse, extrem de valoroase, cuprind istorie, drept, beletristică de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Covorul, din lână vopsită, țesut la război în două ițe, aduce camerei un plus de culoare și rafinament. Dintre membrii familiei, în birou, nu intra decât Stere. Nu pentru că le-ar fi fost interzis, ci din respect pentru cel care considera această încăpere sanctuarul său de creație, lucru confirmat de către domnul Mircea Ionescu Quintus, nepotul Anei.

În trecut, mansarda conacului era spațiul unde, uneori, Stere se refugia, în colțișorul de reflecție și de muncă în tăcere, locul unde puteai vedea , așezate într-o minunată dezordine „cărți deschise, închise, notițe răvășite, frânturi de manuscrise, risipite pe mese, pe sub mese, pe scrin, pe scaune și chiar pe divan”²². Era, acolo, o activitate febrilă „a stăpânului”²³. Odaia lui Stere parcă împrumutase ceva din personalitatea „acestui gânditor original”²⁴. Alteori, „Stere se plimba ca un leu în mansarda micului său castel de la Bucov, dictând secretarului până la miezul nopții”²⁵.

În prezent, la mansardă, sunt birouri și o sală destinată expozițiilor temporare sau organizării unor manifestări culturale.

---

²¹ Gh.Marinică, M.Cosma, *Apostoulul se-ntoarce din surghiun*,2001, p.143

²² Ibidem, p.144

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem

²⁵ Ibidem, p.168

Bibliografie:

- Zigu Ornea, *Viața lui C.Stere*, Ed. „Compania”, București, 2006;
- Mircea Cosma, Gheorghe Marinică, *Apostolul se-ntoarce din surghiun. In memoriam Constantin Stere*, Ed. „Mectis”, Ploiești, 2001

1

2

Fig. 1, 2. Conacul Stere în 1930

3

Fig. 3. Parcul de la Bucov, în trecut

4

Fig. 4. Constantin Stere

5

Fig. 5. Constantin Stere și Ana Radovici

6

Fig. 6. Silvia și Ion, la conac

7

Fig. 7. Suzana Stere Paleologu
(pictură, ulei/pânză, autor Constantin Ionescu)

8

Fig. 8. Muzeul Memorial „Constantin și Ion Stere”
256

9

Fig. 9. Salonul

10

Fig. 10. Sufrageria

11

Fig. 11. Holul de la etaj

12

Fig. 12. Dormitorul Silviei
258

13

Fig. 13. Dormitorul Anei

14

Fig. 14. Biroul lui Constantin Stere

Stere Mansion from Bucov

Abstract: *Bringing in our reader's mind, domestic and spiritual references of Constantin Stere's family life, the work presents Bucov Mansion situated in „Constantin Stere” Memorial Park near the town of Ploiești and, at the same time, is welcoming us to visit this space which is filled with history.*

Keywords: *Constantin Stere, Suzana Stere Paleologu, mansion, Bucov, museum*

MUZEUL "ION LUCA CARAGIALE" ȘI RELAȚIA CU COMUNITATEA BENEFICIARĂ

Monica-Violeta BOSTAN*

Rezumat: Muzeul „Ion Luca Caragiale”, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, s-a deschis în anul 1962, grație pasiunii pentru cultură a profesorului Nicolae Simache.

Expoziția permanentă, reorganizată în anul 2002, cu ocazia Anului Caragiale, aduce în atenția vizitatorilor principalele momente din viața și opera scriitorului, subliniind legăturile sale cu Ploieștiul, al cărui fiu a devenit de la vârsta de 6 ani.

Un rol important în această relație, muzeu-comunitate beneficiară, îl are promovarea activității. Aceasta poate fi făcută prin toate canalele mass-media: prin comunicate de presă, prin articole, prin rețele de socializare, prin intermediul televiziunilor și al posturilor de radio.

Muzeul „I.L. Caragiale” dorește să mențină o legătură strânsă cu comunitatea beneficiară, deoarece are o responsabilitate față de aceasta, fiind „custode” al culturii noastre naționale.

Cea mai mare provocare a Muzeului „I.L. Caragiale” rămâne aceea de a câștiga vizitatori loiali, dornici să revină cu plăcere în cadrul muzeului pentru a participa la toate acțiunile inițiate de instituția de cultură.

Cuvinte cheie: Caragiale, muzeu, comunitate, beneficiar, cultură, Ploiești

Muzeul „Ion Luca Caragiale” funcționează din anul 1962, pe strada Kutuzov nr.1, din Ploiești, fiind o secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Casa care adăpostește instituția de cultură este o casă monument istoric, de început de secol XIX, având o fațadă bogat decorată cu arcade trilobate și stâlpi sculptați. Ea a aparținut lui Gheorghe Dobrescu, primar al Ploieștiului între anii 1906 – 1907.

Muzeul și-a deschis porțile vizitatorilor în data de 30 ianuarie 1962, ca un omagiu adus scriitorului Ion Luca Caragiale, la 110 ani de la nașterea sa, grație profesorului Nicolae Simache, care a înființat mare parte din muzeele Prahovei.

---

* Muzeul „Ion Luca Caragiale” Ploiești, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; muzeulcaragiale@yahoo.com

Expoziția permanentă, reorganizată în anul 2002, cu ocazia Anului Caragiale, aduce în atenția vizitatorilor principalele momente din viața și opera scriitorului, subliniind legăturile sale cu Ploieștiul, al cărui fiu a devenit de la vârsta de 6 ani. Astfel, în expoziție, se regăsesc documente referitoare la familie și la anii de școală urmați la Ploiești, la debutul său ca și gazetar și la revistele pe care le-a condus sau la care a colaborat, precum și începuturile sale în proză și în teatru. Fotografii originale, alături de mobilierul care a aparținut scriitorului, conferă autenticitatea ambientului creat.

Cei care trec pragul muzeului vor putea admira, în prima încăpere, obiecte care au aparținut lui Gheorghe Dobrescu, contemporan cu Caragiale. Tot aici sunt expuse documente și fotografii originale, deosebit de valoroase, care atestă faptul că primii ani de școală scriitorul i-a urmat în Ploiești.

Caragiale face parte din prima serie de absolvenți ai gimnaziului „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, clasându-se al cincilea din opt școlari.

Momentul care a marcat definitiv existența marelui nostru dramaturg este acela în care ia contact cu lumea teatrului, urmând cursurile de mimică și declamațiune, susținute de fratele tatălui său, Costache Caragiale, la Conservatorul din București.

Ulterior, revine în Ploiești unde este o perioadă copist la tribunal. După moartea tatălui său, se mută în București, întorcându-se în lumea teatrului, ca sufleur.

Cea de-a doua încăpere ne introduce în ambianța locuințelor lui Caragiale, camera sa de lucru fiind reconstituită prin expunerea pieselor muzeale, care au aparținut scriitorului și familiei sale.

Bustul contemplativ al scriitorului, realizat de sculptorul Ion Jalea întâmpină vizitatorii pe hol, alături de desene cu schițe de costume, caricaturi și tablouri cu actorii care au dat viață personajelor lui Caragiale. Un loc important îl ocupă portretul fiicei scriitorului Ecaterina Caragiale – Logadi, realizat de artista Rodica Maniu, o apropiată a familiei. Sunt expuse și picturile care înfățișează casele în carea locuit Caragiale în București și în Ploiești.

În ultima sală este ilustrată, în ordine cronologică, creația marelui scriitor.

Operele sale dramatice: „O noapte furtunoasă”, „O scrisoare pierdută”, „Conu’ Leonida față cu reacțiunea”, „D-ale carnavalului” și „Năpasta” sunt prezentate în spații largi, prin expunerea unor scene, care s-au bucurat de interpretări actricești antologice, alături de afișe de la premierele spectacolelor și poze ale actorilor.

Perioada marilor nuvele și schițe ocupă, de asemenea, un rol important în expoziție.

Activitatea publicistică a scriitorului, colaborarea sa cu revista „Convorbiri literare”, „Epoca literară”, „Calendarul Dacia”, editarea celor două serii ale revistei „Moftul român”, participarea la conducerea revistei „Vatra”, alături de Ioan Slavici și George Coșbuc, reprezintă un aspect distinct din existența creatoare a lui Caragiale, pus în valoare prin expunerea exemplarelor originale ale unor periodice, în care apar texte ale scriitorului. Edițiile princeps cu autograful scriitorului, ale volumelor „Teatrul”, „Momente”, „Schițe nouă”, sunt expuse alături de fotografii ale scriitorului alături de buni prieteni.

Anii exilului de la Berlin sunt anii unor alte creații memorabile: „1907 din primăvară până-n toamnă”, cât și anii colaborărilor la „Convorbiri”, „Lupta”, „Convorbiri critice”- fiind redați în toată dimensiunea și importanța lor.

De asemenea, sunt expuse traduceri ale operei scriitorului în diferite limbi de circulație internațională, alături de afișe de la reprezentațiile comediilor lui Caragiale în lume.

Studiile consacrate lui Caragiale sunt numeroase, dar cel mai important critic al său rămâne Șerban Cioculescu. Lucrarea sa „Viața lui I.L.Caragiale” este prima lucrare despre viața și opera scriitorului.

Expoziția se încheie cu lucrările celor doi fii ai scriitorilor: Mateiu Caragiale - „Craii de Curte Veche” și Luca Caragiale - „Jocul oglinzilor”.

În curtea muzeului ne așteaptă și ne conduce cu privirea, atât la intrarea cât și la ieșirea din muzeu, cu un zâmbet ascuns în colțul buzelor, Nenea Iancu, surprins de artista Letiția Ignat, în 1934.

Rolul Muzeului „I.L.Caragiale” în cadrul comunității este foarte important, pentru că definește modul în care este perceput muzeul de cei care-l finanțează, de vizitatori, dar și de cei care nu îl vizitează. Aceste direcții, vis-a-vis de rolul unui muzeu, au fost trasate de specialiști din Asociația Americană a Muzeelor, recunoscuți pe plan mondial pentru experiența lor în domeniul managementului muzeal și pentru spiritul practic, cu ajutorul căruia se pot optimiza la maxim activitățile complexe desfășurate de un muzeu.

De ce ar fi importantă această latură publică a unui muzeu memorial, cum este Muzeul „I.L.Caragiale”? Răspunsul este simplu: un muzeu, care își demonstrează valoarea prin activitățile desfășurate și are un impact pozitiv asupra comunității, „respiră” astfel prin acțiunile organizate. Publicul, care trece dincolo de pragul muzeului, trebuie să găsească un patrimoniu cu valoare și conținut, care să-l atragă.

Un rol important în această relație, muzeu-comunitate beneficiară, îl are promovarea activității. Aceasta poate fi făcută prin toate canalele mass-media: prin comunicate de presă, prin articole, prin rețele de socializare, prin intermediul televiziunilor și al posturilor de radio. Promovând astfel activitatea muzeului, transformăm publicul într-un suport activ.

Este foarte important ca activitățile desfășurate să transmită valorile muzeului. De exemplu: Ion Luca Caragiale este cel mai mare dramaturg al literaturii române. Deși născut în localitatea Haimanale, din județul Dâmbovița, devine fiu al Ploieștiului de la vârsta de 6 ani, când se mută aici cu familia. Niciodată scriitorul nu a uitat că primii ani de școală i-a făcut în Ploiești, de care rămâne definitiv legat sufletește și pe care nu ezită să-l evoce în scrierile sale. Am putea spune așadar că este o emblemă a Ploieștiului, poate și de aceea edilii s-au gândit ca la fiecare intrare în oraș, călătorii să fie întâmpinați cu un salut de bun venit, cum altfel ... decât din orașul lui Caragiale! Așadar, toți cei care trec pragul muzeului doresc să afle cât mai multe lucruri despre scriitor, dar și despre această relație specială pe care a avut-o scriitorul cu orașul care l-a adoptat.

Activitățile pe care le propune Muzeul „I.L.Caragiale” se desfășoară atât prin parteneriate cu unități de învățământ preșcolar, școlar, liceal și pe viitor și universitar, cât și cu actori ai Teatrului „Toma Caragiu” - Ploiești.

Un loc important în cadrul acestor manifestări îl ocupă cele din 30 ianuarie când se marchează nașterea scriitorului, când are loc Concursul Interjudețean de Interpretare artistică a personajelor caragialiene „Caragiale, contemporanul nostru”, dar și cele din 22 iunie, momentul trecerii în eternitate al scriitorului. De asemenea, ziua de 15 ianuarie, Ziua Culturii Naționale, este sărbătorită în cadrul muzeului prin activități specifice.

Programele de vacanță pentru copii, organizate în cadrul Muzeului „I.L. Caragiale”, au rolul de a apropia copiii de opera scriitorului. Lecturile interactive, combinate cu momente în care desenează și pictează, aduc bucurie micuților aflați în vacanță la muzeu.

Muzeul „I.L. Caragiale” dorește să mențină o legătură strânsă cu comunitatea beneficiară, deoarece are o responsabilitate față de aceasta, fiind „custode” al culturii noastre naționale, încrezător în valoarea exponatelor sale și dornic să facă cât mai accesibile informațiile.

Cea mai mare provocare a Muzeului „I.L. Caragiale” rămâne aceea de a câștiga vizitatori loiali, dornici să revină cu plăcere în cadrul muzeului pentru a participa la toate acțiunile inițiate de instituția de cultură.

Bibliografie:

Publicații "on line":

- <http://www.rasfoiesc.com/hobby/arta-cultura/RECOMANDARI-DE-SUCCES-pentru-a27.php>

Abstract: Museum "I.L.Caragiale" section of the County Museum of History and Archeology Prahova, was opened in 1962 thanks to the passion for culture professor Nicolae Simache.

The permanent exhibition, reorganized in 2002, during the Year Caragiale, bring to the attention of visitors the main events in the life and work of the writer, emphasizing its links with Ploesti, whose son became the age of 6 years.

An important role in this relationship, museum-beneficiary community, it has to promote the work. This can be done through all media channels: through press releases, articles, social networks, through television and radio stations.

Museum "I.L. Caragiale "wants to maintain close contact with the beneficiary community because it has a responsibility towards this, the" custodian "of our national culture.

The biggest challenge of the Museum "I.L. Caragiale "remain loyal visitors that to win, eager to return to the museum pleasure to participate in all actions initiated by the cultural institution.

Keywords: Caragiale, museum, community, beneficiary, culture, Ploiești.

ODISEEA UNEI COLECȚII INEDITE

Monica CÎRSTEA*

Rezumat: În patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova se află din anul 2011, o inedită colecție de păpuși. Colecția a fost achiziționată de către Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova de la un colecționar din Brașov. Ineditul colecției constă în faptul că aceste păpuși sunt manechine în miniatură și ele prezintă o evoluție a modei franceze. Această colecție de 127 manechine-păpuși face o trecere în revistă a modei din Franța, de la galo-romani și până la jumătatea secolului al XX-lea.

Colecția de păpuși a fost pusă în valoare încă de la achiziție, prin intermediul unui proiect expozițional – „Universul copilărie”, organizat de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova cu ocazia zilei Internaționale a Copilului.

După Ploiești, colecția a stârnit interesul altor muzee, astfel începând odiseea manechinelor-păpuși în hainele lor de gală într-un tur prin România, fiind organizate în colaborare cu muzee din țară expoziții temporare.

Cuvinte cheie: colecție, păpuși, manechine, modă, inedit, odisee, expoziții.

În patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova se află din anul 2011, o inedită colecție de păpuși. Colecția a fost achiziționată de către Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova de la un colecționar din Brașov. Colecționarul brașovean a specificat despre această colecție de păpuși că „este rodul pasiunii, făcută cu sacrificii materiale de două generații de colecționari, care de la începutul secolului al XX-lea au strâns aceste minunății din toată lumea”¹. Ineditul colecției constă în faptul că aceste păpuși sunt manechine în miniatură și ele prezintă o evoluție a modei franceze. Această colecție de 127 manechine-păpuși face o trecere în revistă a modei din Franța, de la galo-romani și până la jumătatea secolului al XX-lea. Cei care au realizat aceste vestimentații în miniatură probabil au ales să reprezinte moda franceză deoarece aceasta a fost și va rămâne cea mai reprezentativă, fiind un reper de inspirație pentru Europa și America.

Manechinele-păpuși înfățișează un documentar absolut fidel și cu lux de amănunte al modului cum s-au îmbrăcat oamenii în ultimii

---

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; monik_boom@yahoo.com

¹ Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ofertă nr. 2626/10.10.2011

două mii de ani, în Franța, ba chiar în Europa la un moment dat. Îmbrăcămintea fiecărei epoci este interesantă deoarece oglindește spiritul acelei epoci, mentalitatea, moravurile și felul de viață al acelei societăți.

În fiecare epocă, națiunile Europei occidentale s-au îmbrăcat aproape la fel, însă fiecare națiune având și caracteristicile ei proprii, de pildă: moda germană era mai greoaie și mai încărcată, popoarele nordice, din cauza climei reci, foloseau foarte mult blănurile și hainele îmblănite, englezii preferau o îmbrăcămintă mai sobră, italienii aveau înclinație pentru impunător și spectaculos, iar spaniolii iubeau linia austeră și întunecată. Printre aceste națiuni francezii au adoptat o îmbrăcămintă grațioasă, distinsă, de un gust rafinat și de un șic neîntrecut. Cu toate acestea și îmbrăcămintea franceză a fost și ea supusă de-a lungul timpului la influențele străine, ca de pildă: cea bizantină în timpul cruciadelor, apoi a importat câte ceva din moda engleză și italiană, și a suportat influența germană, dar cel mai mult influența sumbră și severă a modei spaniole. Treptat moda franceză s-a răspândit în Europa, confundându-se cu moda Europei Occidentale și apoi s-a impus pretutindeni și pentru totdeauna.

Privind manechinele-păpuși poți observa cum a evoluat moda, de la simplitate în antichitate, trecând în evul mediu la o varietate de costume. Astfel moda franceză în evul mediu trece de la haine modeste monahale, sobre la costume bizantine greoaie, supraîncărcate de brocarduri scumpe, broderii de aur, blănuri grele și croieli incomode, cu haine care se târau pe jos, mâneci care atârnav, pălării ca din o mie și una de nopți și încălțăminte cu vârfurile lungi și întoarse.

În secolul al XV-lea moda franceză se inspiră mult din moda italiană și este o perioadă de lux extrem. Secolul al XVI-lea este influențat de moda spaniolă, sumbră și austeră, cu gâturile oamenilor încercuite de colerete. În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea la modă sunt crinolinel, împrumutate din Spania, iar rochiile au căpătat circumferințe de până la 300 cm². Pe lângă crinolinel, întinse pe corsete de lemn și schelete de sârmă, la modă sunt și perucile albe. Este o perioadă a modei luxoase și pompoase, când buclele, panglicile, broderiile, penajul și dantelele sunt adoptate deopotrivă de femei și bărbați.

Revoluția franceză a influențat foarte mult și modul de a se îmbrăca al oamenilor, simplificând îmbrăcămintea, care tindea spre linia

---

² Catalogul expoziției „Moda franceză în miniatură. Păpuși din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova”, Editat de Muzeul Național de Istorie a României, Buc., 2015, p. 16.

clasică a antichității. Începând cu această perioadă, nu s-au mai purtat perucile, iar părul se vopsea³. Această tendință nu a supraviețuit mult și s-a revenit, în secolul al XIX-lea, la o modă spectaculoasă.

În secolul al XX-lea moda s-a simplificat, ajungând după primul război mondial, ca rochia femeii să fie dreaptă și scurtă, iar costumul bărbătesc era identic cu cel de azi. Pentru prima oară în istoria costumului feminin, picioarele sunt descoperite până la mijlocul gambei. Odată cu emanciparea femeii, garderoba feminină adoptă articole vestimentare specifice bărbaților⁴.

În vremurile trecute a existat o modă spectaculoasă, impunătoare, minunată, care a înfrumusețat în primul rând femeia, dar și bărbatul și a încântat ochiul. Lăsând vremurile trecute, în zilele noastre, când viața se desfășoară intens, activ și creator, a impus oamenilor ca o necesitate adoptarea unei îmbrăcămînți simple, comode și practice, pentru activitățile zilnice, modă care s-a răspândit în toată lumea și pe care o poartă oamenii de pretutindeni.

Revenind la colecția de manechine-păpuși putem menționa că fiecare piesă din colecție prezintă toate elementele unei ținute specifice perioadei din care face parte, de la îmbrăcăminte, coafură, podoabe și până la accesorii, totul în miniatură. Datorită acestor amănunte putem spune că timpul a transformat aceste păpuși din simple jucării într-o colecție de excepție.

Ineditul acestei colecții reiese și din faptul că, dincolo de lecția de istorie cu privire la evoluția modei franceze, ea vorbește și despre pasiunea unor oameni care au confecționat manual aceste mici replici de vestimentație și depre maniera în care oamenii și-au adaptat ținutele din cele mai vechi timpuri până în secolul al XX-lea.

Colecția de păpuși a fost pusă în valoare încă de la achiziție, prin intermediul unui proiect expozițional – „Universul copilăriei”, organizat de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova cu ocazia zilei Internaționale a Copilului.

După proiectul expozițional de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova au mai fost organizate expoziții cu piese din colecția de păpuși la Muzeul Memorial „Contantin și Ion Stere” Bucov, *„Păpuși și povești despre modă”*, în perioada iunie 2013 – aprilie 2015 și la Muzeul Memorial „Paul Constantinescu” Ploiești, *„Muzica și moda în secolele XVI-XVII”*, în perioada septembrie – decembrie 2014, secții ale muzeului

---

³ Ibidem, p. 18.

⁴ Ibidem, p. 20.

prahovean. De asemenea Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova în anul 2015 cu ocazia Zilei Internaționale a Copilului, în cadrul proiectului „Muzeul din stradă” a realizat o expoziție cu reproduceri de pe Cărți Poștale de la sfârșit de secol al XIX-lea cu copilăria de altădată, alături de care păpușile din colecția muzeului au fost din nou prezente, iar copii le-au reprodus în desene.

După Ploiești, colecția a stârnit interesul altor muzee, astfel începând odiseea manechinelor-păpuși în hainele lor de gală într-un tur prin România, fiind organizate în colaborare cu muzee din țară expoziții temporare. Expozițiile realizate cu această colecție de păpuși readuc aminte publicului vizitator de vremea copilăriei. Datorită exponatelor păpuși ce ne amintesc de copilărie publicul ținută al acestor expoziții sunt copiii, însă ele se adresează și publicului adult tocmai vestimentației păpușilor ce reprezintă un interesant istoric al modei.

Odiseea colecției prin țară a început cu orașul Brașov care a fost prima gazdă a colecției prin intermediul Muzeului Civilizației Urbane a Brașovului. În perioada 16 iunie - 30 septembrie 2015, la sediul muzeului brașovean a fost organizată expoziția *„Păpușile vă prezintă moda de altădată”*. Bucureștiul a fost următoarea oprire a manechinelor-păpuși. Astfel în perioada 17 decembrie 2015 - 28 februarie 2016, Muzeul Național de Istorie a României a fost gazda colecției prin intermediul expoziției *„Moda franceză în miniatură. Păpuși din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova”*. A urmat Alexandria unde Muzeul Județean Teleorman a găzduit colecția în perioada 11 martie - 25 mai 2016, organizând expoziția *„Păpușile și moda franceză de-a lungul timpului”*. Muzeul Dunării de Jos din Călărași a fost noua oprire a colecției de păpuși în perioada 1 iunie - 31 octombrie 2016, ce a organizat expoziția *„Moda franceză în miniatură”*. Slobozia a fost noua destinație de oprire a colecției în perioada 16 noiembrie 2016 - 27 ianuarie 2017, Muzeul Național al Agriculturii organizând expoziția *„Moda franceză în miniatură. Păpuși din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova”*. Următoarea oprire a fost la Drobeta Turnu Severin, la Muzeul Regiunii Porților de Fier unde s-a organizat expoziția *„Moda franceză în miniatură”* în perioada 1 martie - 25 aprilie 2017. Orașul Târgu Mureș prin Muzeul Județean Mureș (Secția De Științele Naturii) a fost un alt punct de oprire al colecției de păpuși, aici organizându-se în perioada 19 mai - 3 iulie 2017, expoziția *„Moda franceză în miniatură”*.

Solicitarea colecției de păpuși de către alte instituții muzeale ne arată interesul publicului vizitator pentru inedita colecție. Din mesajele

lăsate de vizitatori în caietele de impresii ale muzeelor unde colecția de păpuși a poposit putem afla că expozițiile realizate au fost unele de succes.

Câteva impresii de la Muzeul Național de Istorie a României, București:

„Istoria văzută prin prisma modei – o expoziție care merită văzută și una dintre cele mai interesante pe care le-am văzut”. – Radu O. (18 dec. 2016)

„Mulțumim Muzeului de Istorie Prahova că ne-a oferit ocazia de a admira această prețioasă colecție care reprezintă evoluția gândirii omului în ceea ce privește îmbrăcămintea”. – M. Rapoza (19 dec. – București 2015)

„O colecție foarte vastă ce merită văzută de cât mai mulți români și turiști”. – Miriam (20 dec. 2015)

„Nice exhibition and it was an innovative idea”. – Dimitra D. (31.12.2015)

„Este foarte interesantă idea, de a prezenta evoluția costumelor franțuzești prin păpuși. Mi-a plăcut foarte mult!” – Dani Andronescu (10.01.2016)

„Foarte frumoasă această colecție”. – Francesca Bădoaea, 11 ani (12 ianuarie 2016); „Experiență frumoasă, idea aducerii istoriei la nivelul copiilor este de apreciat”. – Ioana M., Ploiești (17.01.2016)

„Mi-a plăcut foarte mult, este divin”. – Maria Badiu, 11 ani, București (17.01.2016)

„O expoziție cu poveste. Mulțumesc!”. – Mădălina (17.01.2016)

„Muy interesante, gran colección”. – Ricardo, Costa Rica (27.01.2016)

„Very good collection of dolls” – José Martins, Steffany Cristina e Luiz Carlos, Brasil (29.01.2016)

„Nous avons adoré votre exposition”. – Louise e André Richer, Quebec, Canada (4.02.2016)

„O expoziție superbă și bine făcută cu toate felicitările!” – Sofya Baron and Christopher Columb (10.02.2016)

„Această colecție mi se pare într-o stare excelentă și minunată”. – Crina (26.02.2016)

„O expoziție minunată într-o locație superbă! Vă mulțumim pentru inițiativă!” – Buni Anca, Mama Diana, Ioana și Dan (27.02.2016)

Câteva impresii de la Muzeul Județean Teleorman, Alexandria:

„Mi-a plăcut foarte mult colecția de păpuși. Sper că o să mai fie expoziții așa de frumoase”. – Șchiopu Ruxandra, Școala „Ștefan cel Mare” Alexandria (11.03.2016)

„A fost foarte frumos, o experiență superbă. Foarte frumoase păpușile pentru vârsta copiilor”. – B. (1.04.2016)

„A fost foarte frumos. Expoziția cu păpuși interesantă. Mai dorim și alte expoziții interesante. Vă mulțumim!” – D. B. (1.04.2016)

„M-a fascinat expoziția specială – Păpușile și moda franceză. Nici nu am știut ce interesantă poate fi evoluția omenirii și a timpului. A fost parcă magic!” – Vanessa (06.04.2016)

„Această experiență a fost frumoasă, mai ales expoziția de păpuși cu moda franceză!” – clasa a XI-a G, Liceul Pedagogic Alexandria

„Mi-au plăcut păpușile. A fost tareee!!!” – Bancu Ana-Maria, clasa a III-a B, Școala „Ștefan cel Mare” Alexandria

„Vizitarea acestei expoziții are o deosebită însemnătate în vederea cunoașterii și consolidării cunoștințelor de la Evul Mediu până în perioada Interbelică”. – Liceul Pedagogic Alexandria

„Mi-a plăcut foarte mult colecția de păpuși. și sper că o să mai fie expoziții așa de frumoase”. – Șchiopu Ruxandra, Școala „Ștefan cel Mare” Alexandria

„Mi-a plăcut foarte mult expoziția de păpuși franțuzești și sper ca data viitoare să fiu și mai surprinsă”. – Stănimir Ana Maria, Școala „Ștefan cel Mare” Alexandria

„Mi-au plăcut toate păpușile franțuzești ce sunt foarte frumoase”. – Ciurea Denisa, clasa a III-a B

„Mie mi-a plăcut foarte mult expoziția. Nu cred că am mai văzut o expoziție mai frumoasă!!!” – Pană Briana, Școala „Ștefan cel Mare” Alexandria

„Mie mi-a plăcut foarte, foarte mult expoziția”. – Pelmuș Sindilă Daria Maria, Școala „Ștefan cel Mare” Alexandria

Câteva impresii de la Muzeul Național al Agriculturii, Slobozia:

„Foarte frumos, o adevărată artă a păpușarilor. Am avut o mare ocazie de a vedea ceva minunat!” – Stanciu Florentina, Liceul de Arte „Ionel Perlea” Slobozia (16.11.2016)

„A fost foarte interesant, ținutele erau cu adevărat minunate. Vă mulțumim pentru că ne-ați creat o asemenea experiență”. – clasa a IX-a E, Colegiul Național „Mihai Viteazul” Slobozia

„Felicitări pentru dăruirea cu care ați făurit această expoziție! Frumuseți, amintiri, eleganță, culoare, poveste...”. – Sandu Roxana Elena

„Clasa a XII-a F, în prezența doamnei diriginte remarcă prin aprecieri „Expoziția de Păpuși” ca fiind: interesantă, apreciabilă și remarcabilă. Toate modelele prezentate au fost excepționale”. – Zamfir G.

„Mi-au plăcut foarte mult păpușile! Ceva special!” – Ștefi, clasa a XI-a G, Colegiul Național „Mihai Viteazul” Slobozia

„Expoziția «Moda franceză de-a lungul timpului» pe care am văzut-o este nu numai o lecție de design ci și o lecție de istorie. Suntem foarte încântați de această expoziție!” – clasa a IX-a C, Liceul de Arte „Ionel Perlea” Slobozia

„Una dintre cele mai frumoase expoziții!” – Z. C.

„Felicitări colectivelor muzeelor care au avut ideea organizării acestei minunate expoziții. Moda franțuzească reprezintă un etalon în domeniu, iar Muzeul Național al Agriculturii Slobozia și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova au reușit o colaborare de excepție, benefică vizitatorilor de toate categoriile sociale. Am apreciat munca deosebită și preocuparea pentru punerea în valoare a exponatelor, aerul elevat de etalare, modul de prezentare al muzeografilor și vom mai reveni”. – profesor Liceul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza” București

„O colecție foarte frumoasă! Am fost tare plăcut impresionate!” – Ada și Marina

„Astăzi, la Muzeul Agriculturii am vizitat colecția «Păpuși» din colecția Muzeului din Prahova. Colecția de păpuși a fost una impresionantă”. – Ghiță Mihaela, clasa a VI-a B, Liceul de Arte „Ionel Perlea” Slobozia

Câteva impresii de la Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta Turnu Severin:

„Expoziția «Moda franceză în miniatură», o expoziție de păpuși deosebită și rarisimă în județul și orașul nostru. Am analizat-o cu mare atenție și mare plăcere, îți încântă sufletul și privirea”. – 1.03.2017

„Astăzi am vizitat cu plăcere și interes expoziția «Moda franceză în miniatură». O expoziție fascinantă atât pentru copii, cât și pentru adulți. Un element de noutate pentru orașul nostru. Felicitări!” – 1.03.2017

„Astăzi, 27.03.2017, am vizitat expoziția împreună cu nepoata mea și prietena ei. Totul este deosebit de frumos și instructiv. Felicitări organizatorilor!”

„Azi, 28.03. 2017, am vizitat expoziția de păpuși franceze, alături de elevii de la Școala Scăpău, Devesel. Am fost impresionați în mod plăcut de frumusețea costumelor exponatelor, de expunerea orală explicită a ghidului. Elevii au fost încântați de cele văzute, au participat activ la prezentarea explicațiilor ghidului. Vom reveni cu drag!”

„Astăzi, 28.03. 2017, am vizitat expoziția de păpuși «Moda franceză în miniatură» alături de elevii din clasa a IX-a de la Colegiul Tehnic „Decebal”. Elevii au fost încântați de cele văzute. Totul a fost instructiv și frumos”.

„Azi, în ultima zi a lunii martie, am vizitat expoziția «Moda franceză în miniatură», alături de elevii Colegiului Național Pedagogic „Ștefan Odobleja”, Drobeta Turnu Severin. Copiii au aflat lucruri noi și interesante”. – T. A.

„Am rămas plăcut impresionată de expoziția pe care am vizitat-o împreună cu elevii mei, am primit foarte multe informații legate de aceasta. Vă mulțumim!” – 31.03.2017

„Azi, 31.03.2017, am avut parte de o zi specială. Ne-am simțit extraordinar, am fost foarte plăcut impresionați de ceea ce am vizitat și vizionat”.

„Azi, 20.04.2017, în peregrinările noastre prin orașul dumneavoastră, vrând să vizităm acvariul, am descoperit un loc deosebit de interesant și anume «MUZEUL PĂPUȘILOR». Deosebit de pitoresc și doamne deosebite la prezentare. Sperăm să găsim și alte locuri minunate în Drobeta Turnu Severin! Cu considerație!” – Flor

Câteva impresii de la Muzeul Județean Mureș (Secția de Științele Naturii):

„Noaptea muzeelor, 2017 «Moda franceză în miniatură» este o expoziție minunată. FELICITĂRI!!! MINUNAT!!!” – Andreea (20.05.2017)

„Frumoasă expoziție!” – D. Bogdan, Timișoara (20.05.2017)

„Plăcut impresionat”. – Dr. S. Adrian, Caransebeș (20.05.2017)

„Această expoziție mi-a încântat privirea și sufletul, am avut impresia că mă joc cu păpușile mele de când eram mică”. – (21.05.2017)

„Am vizitat azi, 24.05.2017 acest muzeu, cei din Liceul Tehnologic «Fogarasy Mihaly» din Gheorgheni, Harghita, secția română. Am fost impresionați de cele văzute...”.

„Astăzi am vizitat muzeul și copiilor le-a plăcut foarte mult animalele și păpușile. Au fost încântați. Vă mulțumim”. – Grădinița cu Program Prelungit nr.10, Târgu Mureș (31.05.2017)

Informații despre colecția de păpuși și expozițiile realizate au apărut atât în presa scrisă, presa on-line cât și la posturile de radio și TV din orașele unde aceasta a poposit.

„Expoziția este cu atât mai interesantă cu cât aceste replici ne introduc într-o lume a modei, o lume care s-a modificat, s-a schimbat în timp. Istoria costumului European are o bogată istorie interesantă și seducătoare. Păpușile sunt suport, sunt recuzită pentru ilustrarea acestui fenomen atât de fascinant care este moda”⁵, a afirmat dr. Ligia Fulga, directorul Muzeului Civilizației Urbane a Brașovului.

„Muzeul Național de Istorie a României găzduiește expoziția «Moda franceză în miniatură. Păpuși din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova». Minunata colecție de păpuși invită publicul din capitală, și nu numai, la o extraordinară călătorie prin istoria vestimentară a Franței, din

---

⁵ <http://www.agerpres.ro/cultura/2015/06/16/brasov-papusile-va-prezinta-moda-de-altadata - expozitie-vernisata-la-muzeul-civilizatiei-urbane-15-54-53>

antichitate și până în perioada contemporană. În colaborare cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, din al cărui patrimoniu face parte această colecție de păpuși, Muzeul Național de Istorie a României oferă vizitatorilor un spectacol vizual, atât pentru cei mari, cât și pentru cei mici. Modul în care sunt prezentate păpușile, luxul de amănunte și cronologia meticuloasă oferă o experiență unică și fixează astfel Franța ca centru al modei în Europa. Publicul se poate bucura de această expoziție până pe 28 februarie 2016”⁶.

„Muzeul Județean Teleorman are privilegiul de a fi gazda unei expoziții deosebite, «Păpușile și moda franceză de-a lungul timpului», organizată de Muzeul Județean Teleorman în colaborare cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova. La evenimentul de deschidere a expoziției ce a avut loc ieri, 11 martie 2016, în sala Auditorium a Muzeului Județean Teleorman a fost prezent și prefectul județului Teleorman, Carmen Daniela Dan. «Avem ocazia să vizualizăm o expoziție inedită. Avem păpuși manechin și avem și modă. Este deosebit de interesant pentru că vedem cum a evoluat moda. Vedem cum au evoluat finisajele, liniile vestimentare, în concordanță cu timpurile mai vechi și mai noi. Întotdeauna moda franțuzească a fost un reper pentru creatorii de modă. Această expoziție este cu atât mai oportună și salutară, fiind organizată în luna martie, luna femeii», a spus prefectul județului. Expoziția «Păpușile și moda franceză de-a lungul timpului» va fi deschisă publicului până pe data de 25 mai 2016”⁷.

„Expoziția «Păpușile și moda franceză de-a lungul timpului», organizată de Muzeul Județean Teleorman în colaborare cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, se bucură de un real succes. Vernisajul expoziției a avut loc vineri, 11 martie 2016, iar publicul numeros care trece pragul muzeului este de toate vârstele. Expoziția valorifică minunata colecție de păpuși deținută de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, propunând o călătorie în istoria vestimentară a Franței. Sunt prezentate publicului peste o sută de păpuși ilustrând istoria modei franceze de-a lungul vremii, aducând doritorilor de frumos, frânturi de îndrăzneală, excentricitate și lux din capitala modei. Prețioasa colecție a fost împrumutată cu generozitate Muzeului Județean Teleorman, cu scopul de a oferi publicului șansa și totodată bucuria de a fi admirată. Exponatele pot fi admirate în Alexandria până pe data de 25 mai 2016”⁸.

„Sute de păpuși, îmbrăcate în costume prețioase aparținând fiecărei epoci franceze, fac deliciul publicului la Muzeul Dunării de Jos din Călărași. Obiectele, aduse de la Ploiești poposesc pe malul Borcei până pe 30 octombrie

⁶ http://www.historia.ro/exclusiv_web/timp-liber/articol/moda-papusilor-franceze

⁷ „Mara”, 2016 (12 martie), nr. 2403, anul X.

⁸ <http://informatiadesud.ro/muzeul-judetean-teleorman-papusile-si-moda-franceza-de-a-lungul-timpului/>

2016. *Expoziția valorifică minunata colecție de păpuși deținută de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, propunând o călătorie în istoria vestimentară a Franței*".⁹.

„Muzeul Național al Agriculturii este în aceste zile gazda unei expoziții inedite! O impresionantă colecție de păpuși-manechine ilustrează evoluția modei franceze de-a lungul veacurilor, de la gallo-romani până în contemporaneitate. [...] Colecția de păpuși care prezintă moda franceză a ultimilor două mii de ani face parte din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova din 2011. Miniaturile au devenit însă vedete în toată țara, grație unui proiect expozițional multianual. Valoarea colecției de păpuși rezidă din valențele evolutive ale modei, minuțiozitatea realizării costumelor și alegerii manechinelor suport, dar și prin mesajul valorificator transmis beneficiarilor culturali de instituțiile muzeale”.¹⁰.

„În sala mare a Muzeului Național al Agriculturii din Slobozia nu-i loc s-arunci un ac. Zeci de copii privesc fascinați cea mai nouă expoziție organizată de instituția de cultură. Adusă tocmai din Prahova, de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie, expoziția prezintă evoluția modei franțuzești din ultimele două milenii... Și nu oricum! Transformate în manechine, 100 de păpuși de porțelan poartă cu mândrie replici ale hainelor îmbrăcate în trecut de cavaleri, curtezane, domnițe și chiar celebre figuri ale istoriei precum Caterina de Medici, Ludovic al XIII-lea, Henric al III-lea sau Carol al VIII-lea. [...] Impresionanta incursiune în istoria modei franțuzești i-a atras ca un magnet pe copii de la școlile din oraș. Ținutele somptuoase, confecționate manual... i-au introdus pe elevi într-un alt univers. Ana Lică este clasa a VI-a la Liceul de Arte «Ionel Perlea» Slobozia. Fetița a fost atrasă de ținuta unei curtezane de la curtea regelui Franței, în secolul V. Rochia albastră și podoabele păpușii de porțelan au făcut-o pe elevă să ne povestească despre planurile sale de viitor, în materie de design vestimentar. «Îmi place această prințesă. Desenez și eu uneori haine așa. Vreau să mă fac designer și să croiesc astfel de haine...»”.¹¹.

„Cu ocazia zilei de 1 martie, Muzeul Regiunii Porților de Fier a deschis în cadrul Pavilionului Multifuncțional, din str. Independenței, nr. 2, două expoziții dedicate primăverii «Moda franceză în miniatură» și «Fluturi și Flori». Expoziția «Moda franceză în miniatură» valorifică colecția de păpuși deținută de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, propunând o călătorie în istoria vestimentară a Franței. Prețioasa colecție a fost împrumutată cu generozitate Muzeului Regiunii Porților de Fier, cu scopul de a oferi

---

⁹http://adevarul.ro/locale/calarasi/inedit-moda-franceza-miniatura-expozitie-papusi-pretioase-muzeu-1_574eca965ab6550cb886d252/index.html

¹⁰ <http://baragantv.ro/2016/11/16/moda-franceza-prezentata-de-papusi-la-muzeul-national-al-agriculturii/>

¹¹ "Independent", 2016 (23 noiembrie), nr. 802.

publicului severinean și nu numai, șansa și totodată bucuria de a fi admirată. [...] La eveniment au participat din partea oficialităților dl. Daniel Cîrjan, viceprimar al municipiului Drobeta Turnu Severin, cadre didactice, reprezentanți ai Agenției de Mediu, ai Direcției Județene de Cultură, ai Palatului Copiilor, elevi ai Școlii «Constantin Negreanu» și alți colaboratori ai muzeului”¹². „Toți severinenii ar trebui să-și facă timp, să-și rupă zece minute din timpul liber, să vină să viziteze la Muzeul Regiunii Porților de Fier această colecție, care este una extraordinară și foarte bine realizată”, a spus viceprimarul municipiului Drobeta Turnu Severin¹³.

„Expoziția «Moda franceză în miniatură», de la Pavilionul Multifuncțional al Muzeului Regiunii Porților de Fier, care propune o călătorie în timp în istoria vestimentară a Franței, se bucură de un real succes. Zilnic, grupuri de elevi din școlile mehedintene vizitează atât expozițiile de modă franceză, fluturi și flori, dar aleg și atelierelor de lucru tematice. [...] Expozițiile s-au bucurat de un real succes în rândul elevilor și profesorilor și au confirmat dorința de cunoaștere a celor mici. Expoziția «Moda franceză în miniatură» se va încheia pe data de 25 aprilie, iar iubitorii de istorie și frumos vor putea vizita exponatele la Pavilionul Multifuncțional al Muzeului Regiunii Porților de Fier”¹⁴.

„Pe lângă expoziția de bază a Muzeului de Științele Naturii din Târgu Mureș, care va putea fi vizitată în cadrul Noptii Muzeelor, sâmbătă, 20 mai, între orele 11.00-2.00, Muzeul Județean Mureș organizează în parteneriat cu Muzeul Județean de Istorie Prahova un proiect expozițional de excepție: «Moda franceză în miniatură - Păpuși din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova». [...] iar pentru copii se va desfășura un atelier de pedagogie muzeală denumit «Din lumea păpușilor». Atelierul este programat sâmbătă, de la 13.00 la 17.00, în clădirea secundară a Muzeului de Științele Naturii, unde se vor confecționa păpuși din diverse materiale, precum și articole de îmbrăcăminte pentru acestea”¹⁵.

„Muzeul Județean Mureș și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova au deschis, vineri, 19 mai la Târgu Mureș, o expoziție care prezintă o colecție unicat de păpuși îmbrăcate după moda franceză, care acoperă perioada dintre antichitate până în secolul XX, care va putea fi vizitată începând cu evenimentul Noaptea Muzeelor. Expoziția «Moda franceză în miniatură», găzduită la Muzeul de Științele Naturii din Târgu Mureș, prezintă 90 de păpuși îmbrăcate după moda franceză, începând cu galo-romanii și până în

¹² "Obiectiv mehedintean", 2017 (2 martie), nr. 867, Anul XIX.

¹³ <https://tele2drobeta.ro/2017/03/01/primavara-cu-fluturi-si-papusi/>

¹⁴ "Obiectiv mehedintean", 2017 (16 martie), nr. 869, Anul XIX.

¹⁵ <http://www.zi-de-zi.ro/2017/05/16/noaptea-muzeelor-2017-90-de-manechine-papusi-prezinta-moda-franceza-la-muzeul-de-stiintele-naturii/>

contemporaneitate, fiind parte a unei colecții impresionante de 127 de exemplare de păpuși deținută de muzeul prahovean...”¹⁶.

„O expoziție care prezintă o colecție unicat de păpuși îmbrăcate după moda franceză, care acoperă perioada dintre antichitate până în secolul XX, va putea fi vizitată, începând de sâmbătă seara (20 mai 2017), la Muzeul de Științele Naturii din Târgu Mureș. În expoziția «Moda franceză în miniatură», organizată de Muzeul Județean Mureș și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, pot fi admirate 90 de păpuși îmbrăcate după moda franceză, începând cu galo-romanii și până în contemporaneitate. Este parte a unei colecții impresionante de păpuși deținută de muzeul prahovean ...”¹⁷.

„La Muzeul de Științele Naturii din Târgu Mureș s-a deschis expoziția «Moda franceză în miniatură», în care pot fi văzute peste 90 de păpuși îmbrăcate după moda franceză, începând cu galo-romanii și până în contemporaneitate. Evenimentul este organizat în parteneriat cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova.[...]” „Muzeul Județean Mureș are onoarea de a organiza, în parteneriat cu Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, un proiect expozițional de excepție: «Moda franceză în miniatură - Păpuși din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova». S-a dorit această colaborare pentru a veni în întâmpinarea pasiunilor celui mai fidel public al Muzeului de Științele Naturii – copiii și elevi din învățământul preuniversitar. Apreciem deschiderea conducerii muzeului și a colegilor pentru organizarea acestei expoziții în cadrul căreia publicul va putea admira vestimentația galilor, romanilor, galo-romanilor, francilor și apoi a francezilor, personaje masculine și feminine, purtând costumație specifică epocilor lor”, a precizat prof. Daniela-Ramona Botoș, șefa Muzeului de Științele Naturii din Târgu Mureș. Păpușile vor rămâne la Târgu Mureș până în data de 3 iulie”¹⁸.

Odiseea colecției de păpuși în alte spații muzeale din țară nu se oprește aici, ea continuă, conform parteneriatelor de colaborare încheiate de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova cu Muzeul Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu în perioada iulie – septembrie 2017 și Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș în perioada octombrie 2017 – martie 2018.

---

¹⁶ <https://www.agerpres.ro/cultura/2017/05/19/mures-expozitie-cu-o-colectie-unicat-de-papusi-prezentand-moda-franceza-din-antichitate-pana-in-secolul-xx-foto-15-49-56>

¹⁷ <http://transilvania24.ro/ardealnews-colectie-unicat-de-papusi-prezentand-moda-franceza-la-targu-mures-galerie-foto-mures-stiri/>

¹⁸ <http://ziarulprahova.ro/2017/05/papusi-din-colectia-muzeului-judetean-de-istorie-si-arheologie-prahova-prezentate-la-targu-mures/>

Abstract: *In the patrimony of the County Museum of History and Archeology Prahova has been from 2011, an original collection of dolls. The collection was purchased by the County Museum of History and Archeology Prahova from a collector in Brasov. The original of the collection is that the dolls are miniature mannequins and they show an evolution of French fashion. This collection of 127 doll-mannequins makes a glimpse of fashion in France, from the gallo-romans to the mid-twentieth century.*

The doll's collection has been rewarded since its acquisition, through a project "The Universe of Childhood", organized by the County Museum of History and Archeology Prahova with the occasion of the International Children's Day.

After Ploiești, the collection showed the interest of other museums, thus starting the odyssey of dolls in their gown clothes on a tour through Romania, being organized in collaboration with other country museum in temporary exhibitions.

Key words: *collection, dolls, models, fashion, unusual, odyssey, exhibitions.*

FLORIILE ÎN TRADIȚIA POPULARĂ - PROIECT DE PEDAGOGIE MUZEALĂ

Răzvan RADU*

Rezumat: Muzeul „Casa Domnească” Brebu , reprezintă unul dintre cele mai importante monumente realizate în timpul domniei lui Matei Basarab (1632-1654), ctitorie menționată pentru prima dată în anul 1640 - 27 Nov., constituind o reprezentativă realizare a arhitecturii laice muntenești din prima jumătate a sec. al XVII-lea, cu importante prefaceri în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu(1688-1714) , prin prezența loggiei și foișorului. Expoziția muzeală de istorie și artă medievală, a fost inaugurată la data de 12 septembrie 1971, prin eforturile prof. Nicolae Simache – ctitorul muzeelor Prahovene, etalând un patrimoniu valoros și divers, ce ilustrează aspecte de viață economică, militară, artistică, culturală și religioasă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Sunt organizate diferite manifestări culturale-istorice și artistice, prin intermediul parteneriatelor educaționale, cu școli gimnaziale, licee, colegii, reprezentanți ai învățământului universitar, din județul Prahova sau naționale, precum și cu importante instituții de cultură muzeale. Un prim pas l-a reprezentat anul 2003, luna aprilie, prin desfășurarea unui atelier de creație populară a icoanelor pe sticlă, de către elevii Școlii „Matei Basarab” Brebu, coordonați de prof. și artist plastic - membru UAPR, Viorel Popa. Lucrările au fost expuse pe terasa muzeului „Casa Domnească” Brebu, urmând să devină activitate reprezentativă pentru sărbătoarea Floriilor, conform unui parteneriat comun: școală și muzeu. În anul 2015 s-a organizat cea de-a XIII- a ediție, intitulată „Anotimpul luminii prin ochi de copii”, proiect educațional județean pentru domeniul cultural-artistic și de arte vizuale. Planul a cuprins: informații despre aplicant, informații despre proiect, rezumatul proiectului, prezentarea proiectului cu cinci activități distincte, prezentate în diagrama Gantt, deviz estimativ și bugetul ultimelor ediții. De-a lungul timpului au fost expuse: icoane pe sticlă sau lemn, obiecte sculptate din lemn, ouă încondeiate naturale sau din materiale artificiale, felicitări pascale sau quilling, utilizând materiale de lucru din dotarea școlii sau provenite din partea muzeului, în baza unor planificări de achiziții speciale. Lucrările considerate foarte bune au fost premiate de un juriu calificat, fiind acordate premii, mențiuni sau diplome de participare. Scopurile au fost multiple: concentrare maximă pe relația cu publicul; încurajarea publicului spre descoperirea valorilor culturale, inspirație, învățare și distracție; consultarea și implicarea comunităților rurale și urbane; transparență și responsabilitate; sprijinirea inovației și creativității.

Cuvinte cheie: muzeu, școală, pedagogie, proiect, expoziție.

---

* Muzeul „Casa Domnească” Brebu, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; razvanradu72@yahoo.com

Muzeul și pedagogia muzeală

În unitățile de învățământ din Europa, precum și altor areale geografice, patrimoniul cultural a ocupat un loc însemnat chiar de la formarea acestora. Constituind spații de reflecție și de administrare a cunoștințelor, universitățile au utilizat obiectul cultural și pe cel natural, ca expresii ale trecutului și ale naturii, argumente istorice investite cu caracteristici de material didactic adeseori muzeificat. Prin multiplele sale forme de exprimare patrimoniul a creat identități, constituindu-se în adevărate arhive istorice și naturale, care au avut rolul de a stabiliza procesele de continuitate, legând astfel trecutul de prezent.

Expresiile obiectuale sau cele construite, dar și patrimoniul imaterial (limba , tradițiile , folclorul) au fost mereu din plin folosite de către profesori, acestea consolidând mediul multicultural de învățământ în care s-au format elitele.

De multe ori, chiar edificiul școlar, respectiv construcția propriuzisă, a fost investită cu valori patrimoniale, pentru a constitui surse de cunoaștere și inspirație celor prezenți la cursuri, provenind din alte zone geografice. Odată reveniți în locurile natale, aceștia au preluat și prezentat informațiile obținute, în format scris și audio-video pentru a servi la educația semenilor lor¹.

Având în vedere derularea mai multor generații de elevi sau studenți, continuitatea patrimonială a fost asigurată, putându-se vorbi de un proces și un fond stabil de valori culturale . Acestea au evoluat în perioade lungi, diseminând atitudini și cunoștințe dorite, acceptate și omologate pentru comunitățile lor. Tradițiile școlare, disciplinele științifice și emulația de studiu , autonomia și libertatea, cercetarea și comunicarea rezultatelor, rigoarea controlului, egalitatea de șanse și spiritul comunitar, sunt tot atâtea valori de patrimoniu cultural, care la rândul lor au generat patrimoniul cultural mobil și imobil².

S-au promovat și cultivat ideile umaniste, cele care privesc drepturile naturale, dar și valorile etnice, științifice sau religioase. La nivel internațional, după 1975, s-au luat inițiative de organizare a unor reuniuni care să conducă la stabilirea unor strategii față de rolul și dezvoltarea învățământului în lumea contemporană și relaționarea acestuia cu domeniul cultural și nu numai.

---

1 Nuria Sanz , Sjur Bergan, *Le patrimoine des universités européennes* , Council of Europe ,sept.2002, în Introduction : un message des éditeurs,p.10.

2 Fr. Braudel, *La Méditerranée, l'espace et l'histoire*, Flammarion , Paris, 1985, pp.8-9.

Declarația de la Bologna (19 iunie 1999) a pus punct unei serii de reuniuni inițiate, tot aici, de Magna Charta Universitatum, în 1986. Mobilitatea sistemului de învățământ, recunoașterea caracterului transnațional al educației, promovarea formelor moderne și de calificare, toate urmăresc cerințele unei noi piețe a muncii, în care nivelul competiției este ridicat, iar dezvoltarea personală continuă³. În cadrul acestor reuniuni problematica patrimoniului, mereu dirijată către muzeologizare și monumentificare, s-a remarcat îndeosebi.

Dezbaterile recente privind învățământul istoric privesc muzeele și monumentele, iar ceea ce generează istoria (martori, trasee, situri, etc.) orientează în abordările lor specifice. De pildă multiperspectivității îi sunt alocate o atenție aparte și propuneri directe. Desigur că interesează omogenitatea și continuitățile în tratarea și prezentarea noțiunilor de popor, cultură, limbă, patrimoniu specific, dar privesc în perspectiva diversității și discontinuității, a raporturilor *individ vs. ceilalți* (grupuri mici, discriminate) sau *alții din afară* (vecini, martori), politicieni, istorici, jurnaliști. Aceasta pentru că se insistă pe opinii diferite și pe perspectiva personală, nu numai pe documentarea oficială⁴.

Acordând muzeelor rolul de „pod între ceea ce ele oferă și ceea ce școlile doresc”⁵, în atenția acestora – ca parteneri ai învățământului de toate gradele – este pusă „multiplicitatea de perspective” la orice eveniment sau proces istoric, care decurge din diversitatea experiențelor, a credințelor și percepției istoriei ca sursă și trăire: particulară-generală, verticală-orizontală, importantă-secundară, clară-obscură.⁶

Astfel, rezolvarea prin muzee a unor probleme sociale, muzeele școlare, expozițiile, televiziunea, filmul de arhivă, cd-romul și internet-ul, stau la îndemână fiind condiționate de patrimoniul specific și de programe realizate într-o strânsă colaborare între parteneri. Expozițiile tematice, în special, dar și muzeul școlar (vezi Polonia, România) ori arhivele speciale, se bucură de preferința mediilor școlare.

Încurajând interogația, dialogul și reflecția, muzeul răspunde astfel cererii de pluralism și multidisciplinaritate, dar și adecvării localismului istoric, pe care învățământul de istorie deja le-a asumat. Dar

---

3 Sjur Bergan , Council of Europe , *Recognition issues in the Bologna Process* , june 2003, dedicată lui Tibor Gyula Nagy.

4 Robert Stradling , *Teaching 20th Century European History, Project "Learning and teaching , about the History of Europe in the 20th Century"* , Council of Europe Publishing , ian.2001 ,pp.141-143.

5 Ibidem, p.164.

6 Ibidem,pp. 13,31.

care, în absența „martorilor” (obiectelor istorice, monumentelor, siturilor, locurilor și caselor memoriale), e greu de demonstrat.

Iată că, într-o astfel de direcție, considerând cu mult înainte că pentru istorie și istorici cultura este singurul obiect de adâncă referință, Vasile Pârvan a delimitat în sclipitoare gânduri formele istorice. El aprecia că „*avem încă din întunericul preistoric o istorie pasivă, vegetativă, orală și simbolică, creată numai din stricta necesitate biologică a genealogiei. Avem o istorie populară, etnografic ornamentală sau social-politic utilitară, de simplă înșirare, ritmică ori monumentală a unor fapte ofensive sau defensive, individuale sau sociale. Avem o istorie finalistă, analoagă artei și filozofiei finaliste, arhaice, urmărind scopuri extraistorice: în primul rând politice (autocrate, feudale, oligarhice, teocratice). Avem în sfârșit istoria pentru istorie, ca artă pentru artă, ori filozofia pentru filozofie, atunci când omenirea, în epoci de înălțare generală a ritmului și a percepției spirituale, găsește prin capetele creatoare, specific înzestrate în direcția istorică, rațiunea intimă și legile de funcționare și expresie ale istoriei*”⁷.

Experiența îndelungă de pedagogie muzeală, i-a condus pe muzeografi la soluții dintre cele mai atractive, multe dezvoltate în parteneriat cu sistemul de învățământ : vizitele speciale, săli de curs și conferințe, săli laborator, cursuri pentru elevi sau studenți și profesori, programe de vacanță, tururi de muzeu cu ghid însoțitor, publicații de pedagogie muzeală, asociații muzeale, expoziții și distincții, etc.

Diversitate (educațională, de conținut muzeal, de oferte), oferte pe măsura diferențelor (de vârstă, ciclu școlar, arie curriculară, dar și pentru categorii de beneficiari aflați în stagii post-școlare, respectiv post-universitare) și interactivitate, iată secretul dinamismului muzeal promovat cu asiduitate pentru a nu ajunge la defazări față de cerințele noilor generații. Or, dacă muzeele sunt „*ambasade ale rațiunii*”⁸ - și merită să milităm pentru a face demonstrația! - nu trebuie pierdută șansa de a le asocia idealurilor, aspirațiilor, standardelor, de viață și obiceiurilor culturale care sunt exprimate de aceste generații⁹.

---

⁷ Apud „op.cit. „Vasile Pârvan „*Idei și forme istorice*.”Memoriale, Ed. Rampa și Ecranul „București,2002,p.37.

⁸ Iulian Antonescu, Mesaj de 18 mai 1980, în „*Revista Muzeelor și Monumentelor*”, seria Muzeu, nr.3,1980,p.3.(vezi și în Iulian Ionescu, *Spirit universal*, Ed.Cutia Pandorei, Vaslui,2001, 256 pp.)

⁹ Ioan Opreș, *Muzeosofia*, Editura Oscar Print, București,2006, p.78-87.

ȘCOALA GIMNAZIALĂ
„MATEI BASARAB” COMUNA BREBU

CONSILIUL JUDEȚEAN PRAHOVA
MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI
ARHEOLOGIE PRAHOVA
MUZEUL „CASA DOMNEASCĂ” BREBU

ANOTIMPUL LUMINII PRIN OCHI DE COPII
PROIECT EDUCAȚIONAL JUDEȚEAN
DOMENIUL CULTURAL - ARTISTIC - ARTE VIZUALE

2013 – 2015

Nr. 1654/R1 din 07.11.2014

Avizat,

Școala Gimnazială „Matei Basarab”, comuna Brebu

Inspector educativ I.S.J. Prahova

Director,

Prof. Cristina Petre

Prof. Codarcea Viorel

A. INFORMAȚII DESPRE APLICANT

Numele instituției/unității de învățământ aplicate:	ȘCOALA GIMNAZIALĂ „MATEI BASARAB”, COMUNA BREBU
Adresa completă:	COMUNA BREBU, SAT BREBU MÂNĂSTIREI, NR. 799
Nr. de telefon/fax:	0244 357.621 / 0244 357.631
Site și adresă poștă electronică:	www.mateibasarabbrebu.info ; www.brebuprahova.eu ; e-mail : mateibasarabbrebu@gmail.com
Coordonator/i	Căpățână Vasilica: profesor pentru învățământul primar, tel: 0724090304, capatanaviviana@yahoo.com Bunea Irina – Nicoleta: profesor pentru învățământul primar, tel: 0732594869 fotairina1991@yahoo.com
Numărul cadrelor didactice participante la proiect/ nr. total de cadre didactice din unitate	30/14
Numărul elevilor participanți	60
Programe/ proiecte organizate	Festivalul Sportului

B. INFORMAȚII DESPRE PROIECT

B.1. Titlul proiectului: ANOTIMPUL LUMINII PRIN OCHI DE COPII

B.2. Precizați tipul activității principale din cadrul proiectului: concurs

B.3. Domeniul în care se încadrează proiectul: Domeniul cultural – artistic- arte vizuale

B.4. Ediția nr. 2

B.5. Număr participanți la proiect: 44

B.6. Bugetul proiectului:

Buget Total	Buget solicitat MEN	Contribuția proprie
550 lei	-	550

C. Rezumatul Proiectului

a. Număr de elevi: 60

Număr de cadre didactice implicate : 30

- b. Beneficiari direcți: Elevii claselor a III-a B și a IV-a A, preșcolari și școlari mici participanți la concurs, cadre didactice
Beneficiari indirecti: părinții elevilor, comunitatea locală
- c. Activități propuse, în ordinea în care se vor desfășura:
  1. „Pornim la drum!”
  2. „Creăm felicitări!”
  3. „Vine Paștele!”
  4. „Încondeiem ouă!” – concurs
  5. „Ce-am învățat împreună?”

d. Descrierea activității principale:

Primăvara, anotimpul renașterii, al înnoirii și al schimbării, aduce în fiecare an în viața noastră, verdele dătător de viață și de speranță, parfum de floare, zumzet de albine, cânt de păsărele, culoare, zâmbet, dar mai cu seamă, lumina sfântă a Învierii Domnului, sărbătoare așteptată cu sfințenie de creștini și în mod special de copii. În consecință, activitatea principală este reprezentată de Concursul „Încondeiem ouă!”, ce va fi organizată în sărbătoarea Floriilor, la muzeul „Casa Domnească” Brebu. Elevii participanți își vor exprima talentul, prin încondeierea ouălor, cu scopul etalării în pridvorul muzeului, pentru a fi valorificate expozițional.

Materialele necesare pentru această activitate sunt: ouă din plastic sau polistiren, acuarele, set pentru quilling, hârtie creponată, mărgelile și coșuri. Produsele realizate vor fi jurizate de către cadre didactice din școală.

e. Impactul educativ estimat asupra grupului țintă:

Prin activitățile propuse se materializează un demers didactic, proiectat în vederea promovării valorilor profund umane, a stimulării comunicării și a interrelaționării, precum și a cultivării spiritului de inițiativă al copiilor. Aceștia sunt puși în situații practice în care sunt determinați intrinsec să experimenteze deprinderi și capacități noi și să le consolideze pe cele deja dobândite. Ei își vor îmbogăți limbajul prin lecturarea unor creații literare, în care sunt descrise primăvara, sărbătorile pascale, etc; de asemenea dezvoltarea creativității prin intermediul desenelor, afișelor, colajelor și cântecelor; cultivarea expresivității și îmbunătățirea capacității de comunicare.

D. PREZENTAREA PROIECTULUI

D.1 Argument justificare, context (analiză de nevoi)

Fiecare primăvară reprezintă un nou început, moment în care este timpul să ne propunem să fim mai buni, mai încrezători, mai

amabili, mai aproape de cei care au nevoie de ajutorul nostru. Primăvara ne aduce, de asemenea, sărbători și evenimente minunate: 1 Martie, 8 Martie, Floriile sau Învierea Mântuitorului. În această perioadă, este de dorit să le transmitem celor mici cele mai înălțătoare valori morale, de care ei au atâta nevoie într-o societate în care sunt prezente viteza și hazardul.

Cum putem face asta? Prin antrenarea elevilor în activități care să le stimuleze interesul pentru lectură, activități care să-i determine să își exprime sentimentele, gândurile; de asemenea prin intermediul creațiilor literare și plastice, prin muzică.

Cum putem multiplica rezultatele proiectului? Organizând întâlniri cu părinții, expoziții cu lucrări ale elevilor în incinta școlii noastre și a muzeului „Casa Domnească” din Brebu și prezentarea rezultatelor în Comisia metodică a învățătorilor.

D.2. Scopul proiectului

- Îmbogățirea limbajului prin lecturarea unor creații literare în care este descrisă primăvara;
- Stimularea creativității și a expresivității prin intermediul desenelor, afișelor, colajelor și cântecelor;
- Cultivarea tradiției și a valorilor specific românești;
- Îmbunătățirea comunicării școală-familie – comunitate locală.

D.3. Obiectivele specifice ale proiectului:

- ✓ Să cunoască semnificația evenimentelor și sărbătorilor de primăvară;
- ✓ Să creeze felicitări din diferite materiale;
- ✓ Să realizeze compoziții plastice care să oglindească în mod inedit anotimpul luminii;
- ✓ Să încondeieze ouă folosind diverse materiale;
- ✓ Să comunice eficient, expresiv, sentimente trăite prin participarea la activități legate de sărbătorile anotimpului primăvară.

D.4. Descrieți grupul țintă căruia i se adresează proiectul:

Grupul țintă este format din 42 de elevi, cu vârste cuprinse între 8 și 11 ani (27 fete și 15 fete băieți) de la Școala Gimnazială „Matei Basarab”, comuna Brebu, județul Prahova.

D.5. Beneficiarii direcți și indirecți:

Beneficiarii direcți sunt: preșcolarii și școlarii mici talentați în domeniul artelor vizuale.

Beneficiarii indirecți: cadrele didactice și părinții elevilor.

**D.6. Durata proiectului (minim 6 luni, maxim 12 luni) :
21 ianuarie – 19 iunie 2015**

D.7. Descrierea activităților:

- a. **Activitatea nr. 1**
- b. Titlul activității „**Pornim la drum!**”
- c. Data/perioada de desfășurare: 21-30 ianuarie
- d. Locul desfășurării: sala de clasă
- e. Participanți: elevii claselor a III-a B și a IV-a A, reprezentanți Comitetelor de părinți, PIP Căpățână Vasilica, PIP Bunea Irina Nicoleta
- f. Descrierea activității:

Doamnele învățătoare vor prezenta părinților și elevilor scopul, obiectivele, activitățile, datele acestora, materialele folosite, rezultatele așteptate ale proiectului propus. Împreună vor stabili modul de procurare al materialelor ce vor fi folosite, părinții care vor participa la activitățile proiectului, precum și modalitatea de prezentare finală a rezultatelor proiectului.

- a. **Activitatea nr. 2**
- b. Titlul activității: „**Creăm felicitări!**”
- c. Data/perioada de desfășurare: 9 – 27 februarie
- d. Locul desfășurării: sala de clasă
- e. Participanți: elevii claselor a III-a B și a IV-a, reprezentanți Comitetelor de părinți, PIP Căpățână Vasilica, PIP Bunea Irina Nicoleta
- f. Descrierea activității:

La această activitate copiii vor recunoaște materialele folosite: coli și cartoane colorate, ștanțe, hârtie creponată, mărgel, hârtie gumată, set pentru quilling și șervețele imprimate. Lucrările realizate de către copii, în mod independent, prin modele originale de felicitări, vor fi evaluate la final, reciproc și organizate două expoziții, găzduite de: sala de clasă a școlii și pridvorul muzeului „Casa Domnească”, Brebu.

- a. **Activitatea nr. 3**
- b. Titlul activității: „**Vine Paștele!**”
- c. Data/perioada de desfășurare: 2 – 31 martie
- d. Locul desfășurării: sala de clasă
- e. Participanți: elevii claselor a III-a B și a IV-a, reprezentanți Comitetelor de părinți, PIP Căpățână Vasilica, PIP Bunea Irina Nicoleta
- f. Descrierea activității:

În debutul activității sunt propuse următoarele activități: lecturarea unor legende, poezii, povestiri, care să ilustreze semnificația sărbătorilor pascale, precum și tradițiile și obiceiurile legate de această sărbătoare. Elevii vor picta, modela și realiza lucrări pentru a fi oferite de Paște, dând frâu liber imaginației. Ulterior, se vor organiza expoziții în sălile de clasă, dar și la muzeul „Casa Domnească” Brebu.

a. Activitatea nr. 4

b. Titlul activității: „Încondeiem ouă!”

c. Data/ perioada de desfășurare: 1 aprilie – 29 mai

d. Locul desfășurării: muzeul „ Casa Domnească” Brebu

e. Participanți: elevii claselor a III-a B și a IV-a, reprezentanții Comitetelor de părinți, PIP Căpățână Vasilica, PIP Bunea Irina Nicoleta

f. Descrierea activității:

Activitatea se va desfășura la muzeul „Casa Domnească” Brebu. În virtutea pregătirii pentru Sărbătorile Pascale, elevii vor încondeia ouă, etalate ulterior în pridvorul muzeului. Materialele necesare pentru această activitate sunt: ouă din plastic sau polistiren, acuarele, set pentru quilling, hârtie creponată, mărgelile și coșuri. Lucrările realizate, vor fi valorificate expozițional, în spațiul muzeal.

a. Activitatea nr. 5

b. Titlul activității: „Ce-am învățat împreună?”

c. Data/ perioada de desfășurare: 2 – 19 iunie

d. Locul desfășurării: sala de clasă

e. Participanți: elevii claselor a III-a B și a IV-a, reprezentanții Comitetelor de părinți, PIP Căpățână Vasilica, PIP Bunea Irina Nicoleta

f. Descrierea activității:

În sala de clasă se vor organiza expoziții cu lucrările realizate prin colaborarea dintre cele două clase de elevi, implicate în proiectul educațional. Invitați speciali, părinții copiilor, vor urmări un material Power Point, în care sunt prezentate toate activitățile desfășurate, la final, completând un chestionar. Doamnele învățătoare vor prezenta portofoliul intitulat „Anotimpul luminii prin ochi de copii”, ce va conține: fotografii, compuneri, colaje, desene.

D.8. Diagrama Gantt a activităților:

Nr. crt	Obiectiv Specific	Activitate	Ianuarie	Februarie	Martie	Aprilie	Mai	Iunie	Responsabil
1	Să cunoască semnificația evenimentelor și sărbătorilor de primăvară;	Pornim la drum!							Căpătână Vasilica; Bunea Irina Nicoleta
2	Să creeze felicitări din diferite materiale;	Creăm Felicitări							Căpătână Vasilica; Bunea Irina Nicoleta
3	Să realizeze compoziții plastice care să oglindească în mod inedit anotimpul luminii;	Vine Paștele!							Căpătână Vasilica; Bunea Irina Nicoleta
4	Să încondeieze ouă folosind diverse materiale;	Încondeiem Ouă!							Căpătână Vasilica; Bunea Irina Nicoleta
5	Să comunice eficient, expresiv sentimente trăite prin participarea la activități legate de sărbătorile anotimpului primăvara.	Ce - am învățat împreună?							Căpătână Vasilica; Bunea Irina Nicoleta

D.9. Rezultate calitative și cantitative așteptate ca urmare a implementării proiectului:

Realizarea proiectului educațional va fi o oportunitate pentru doamnele învățătoare, dar și pentru elevi, deoarece va facilita noi moduri de înțelegere și învățare, specifice disciplinei AP/ET și nu numai. Cadrele didactice vor afla lucruri noi despre colectivele claselor, iar elevii vor descoperi informații noi despre sărbătorile primăverii învățând cum se realizează colaje și felicitări folosind chiar și obiecte pe care ei le aruncau sau nu le dădeau importanță. Atât profesorii cât și elevii, vor înțelege că proiectul educațional este indispensabil domeniului tehnologic și literar, aceasta fiind o constatare prin proprie experiență. Astfel, numărul de elevi participanți la activitățile propuse, va înregistra o progresie.

Elevii își vor îmbogăți limbajul prin lecturarea unor creații literare, în care sunt descrise primăvara, sărbătorile pascale etc.; își vor dezvolta creativitatea prin intermediul desenelor, afişelor, colajelor și cântecelor, își vor cultiva expresivitatea și își vor îmbunătăți capacitatea de comunicare.

D.10. Modalități de monitorizare și de evaluare ale proiectului:

- ✓ Valorificarea potențialului creativ al copiilor și al cadrelor didactice;
- ✓ Realizarea unei expoziții la nivelul școlii;
- ✓ Facilitarea schimbului de experiență între cadrele didactice din județ, prin participarea la concursuri școlare cu lucrări ale elevilor;
- ✓ Realizarea de fotografii și CD-uri cu imagini din derularea proiectului;
- ✓ Realizarea unui portofoliu intitulat „Anotimpul luminii prin ochi de copil” care să conțină fotografii, compuneri, colaje, desene.

D.11. Modalități de asigurare a continuității/sustenabilității proiectului

- ✓ Atragerea de noi sponsorizări;
- ✓ Selecționarea unor noi participanți la proiect în locul celor care vor absolvi clasa a IV-a;
- ✓ Atragerea unor noi școli în proiect.

D.12. Activități de promovare/mediatizare și de diseminare pe care intenționați să le realizați în timpul implementării proiectului:

- ✓ Postarea proiectului și a rezultatelor pe www.didactic.ro , www.mateibasarabbrebu.info
- ✓ Postarea rezultatelor proiectelor pe site-ul școlii;
- ✓ Expoziție de pictură, de felicitări și de ouă încondeiate în incinta muzeului „Casa Domnească” Brebu.

D.13. Parteneri implicați în proiect. Descrierea parteneriatului:

Partenerul proiectului educațional va fi muzeul „Casa Domnească” Brebu (Adresa: sat Brebu Mănăstirei, comuna Brebu, județul Prahova, cod 107105, telefon 0244/357731, e-mail: casadomneascabrebu_ph@yahoo.com și facebook: Muzeul Casa Domneasca Brebu (Oficial), prin intermediul muzeografului coordonator, Răzvan Radu (0722551258). Instituția muzeală va oferi spațiul necesar pentru desfășurarea activității principale: Concursul „Încondeiem ouă!” și etalarea lucrărilor realizate.

E. DEVIZ ESTIMATIV

Nr. crt.	Descrierea cheltuielilor	Fonduri proprii	Finanțare solicitată	Total sumă
1	Cartoane colorate	100 lei	-	100 lei
2	Set pentru quilling	40 lei	-	40 lei
3	Hârtie creponată	20 lei	-	20 lei
4	Mărgele	30 lei	-	30 lei
5	Hârtie gumată	40 lei	-	40 lei
6	Coli	50 lei	-	50 lei
7	Fire textile colorate	20 lei	-	20 lei
8	Marker	20 lei	-	20 lei
9	Lipici	20 lei	-	20 lei
10	Ouă plastic	50 lei	-	50 lei
11	Diplome	100 lei	-	100 lei
TOTAL RON		550 lei	-	550 lei

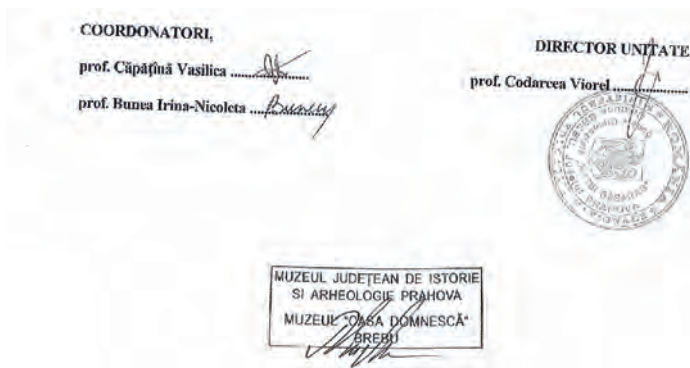
F. Bugetul ultimelor ediții:

Anul de desfășurare	Ediția	Buget total	Buget primit de la MEN	Contribuție Proprie/alte surse-sponsorizări
2013 - 2014	I	300	-	300
2014 - 2015	a II-a	550	-	550

G. În cazul în care nu va exista posibilitatea de finanțare MECTS, doresc ca proiectul să fie inclus în CAEN 2015:

a) DA

b) NU

Bibliografie:

- **Opriș 2006** - I. Opriș, Muzeosofia, Editura Oscar Print, București, 2006
- **Florescu 1998** - R. Florescu, Bazele muzeologiei, ed. a II-a, Ministerul Culturii, Centrul de Pregătire și Formare a Personalului din Instituțiile de Cultură, București, 1998
- **Pungă, Simion 1998** - O.Pungă și V.Simion. Pedagogie muzeală, București, Ministerul Culturii și Cultelor, Centrul de Pregătire și Formare a Personalului din Instituțiile de Cultură, 1998

1

2

3

4

5

6

Planșa I. 1- 6 Aspecte din timpul desfășurării proiectului educațional „Anotimpul luminii prin ochi de copii”.

1

2

3

4

5

6

Planșa II. 1- 6 Aspecte din timpul desfășurării proiectului educațional „Anotimpul luminii prin ochi de copii”.

1

2

3

4

5

6

Planșa III. 1- 6 Aspecte din timpul desfășurării proiectului educațional
„Anotimpul luminii prin ochi de copii”

1

2

3

4

5

Planșa IV. 1-5 Festivitatea de premiere a proiectului educațional
„Anotimpul luminii prin ochi de copii”

Abstract: Brebu Princely House, represents one of the most important monuments built during Matei Basarab's reign (1632-1654), first mentioned on November 27, 1640. Constantin Brâncoveanu's contribution (1688-1714) is reflected in the presence of the loggia and of the belvedere. The exhibition presented in the museum was inaugurated on September 12, 1971 by professor Nicolae Simache, and illustrates aspects of the economical, military, artistic, cultural and religious life during the 17th and 18th century. Different projects take place here, educational partnerships with comprehensive school and high school children. A illustrative project is the one that took place in April 2003, a workshop based on children's ability to paint icons on clear glass under the coordination of Viorel Popa – professor and member UAPR. In 2015 has been organised the XVIII edition, entitled „ Light season seen through a children's eye”. The project's purposes were multiple: focusing the relation with the public, encouraging the children to discover cultural values, inspiration and learning, supporting innovation and creativity.

Keywords : museum, school, pedagogy, project, exhibition.

Muzeograf Răzvan Radu
Muzeul "Casa Domnească " Brebu,
Comuna Brebu, județul Prahova.
e-mail: razvanradu72@yahoo.com

**SESIUNEA DE COMUNICĂRI
ȘTIINȚIFICE
„ROLUL MUZEELOR MEMORIALE
ÎN MUZEOGRAFIA
ROMÂNEASCĂ”
MUZEUL MEMORIAL
„NICOLAE IORGA”
VĂLENII DE MUNTE**

NICOLAE IORGA ȘI LIGA CULTURALĂ

Claudia GIANNOTTI*

Rezumat: Personalitatea complexă, deosebit de prestigioasă a vieții cultural-științifice naționale și universale, Nicolae Iorga a fost totodată unul din neobosiții militați pe plan social-politic și spiritual care au adus o contribuție multidimensională, plurivalentă la lupta poporului pentru desăvârșirea unificării statului național român.

Una dintre societățile cultural-patriotice românești care a apărut sistematic și cu tenacitate cauza românilor de peste Carpați, aducând o contribuție însemnată la lupta pentru unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România, a fost Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Societatea a luat ființă în anul 1890 la București, ca reacție la politica de oprimare națională a românilor din Imperiul Austro-Ungar, din inițiativa unui grup de studenți și profesori universitari din București. Scopul inițial urmărit de Liga Culturală Română, subliniat și în Manifestul-program, era acela de a răspândi cultura națională printre românii din toate provinciile istorice, de a face pe români cunoscuți unii altora. Ea se pronunța cu hotărâre „împotriva politicii care urmărea să întrețină lupta între neamuri”. Domeniile, formele, mijloacele în care și prin care N. Iorga își aduce contribuția la lupta pentru unirea cu Țara a teritoriilor aflate sub dominație străină sunt deosebit de ample și de variate. Din multitudinea acestora, activitatea sa în conducerea societății cultural-patriotice „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor” și a „Universității populare” de la Vălenii de Munte rămâne cea mai prestigioasă, cu puternică rezonanță în conștiința istorică și națională.

De asemenea, din statute rezultă că „Liga” își propunea la începutul înființării sale „de a cultiva conștiința solidarității și a întreține o mișcare culturală (...) prin: înființarea de săli de lectură și biblioteci, tipărirea de cărți în edițiuni populare; sprijinirea publicațiilor care ar lucra în scopul „Ligii”; conferințe și întruniri publice, sărbătorirea datelor mari din viața trecută a naționalității (națiunii, n.a.) române; organizarea de congrese anuale ale membrilor „Ligii”; formarea unui fond de ajutorare (a românilor deșărați) prin cotizații, subscripții, donații etc.

Nicolae Iorga, patriot înflăcărat s-a dăruit cu o pasiune impresionantă, cu un entuziasm și o abnegație excepționale luptei pentru împlinirea acestui străvechi ideal național, conservat și transmis din generație în generație, în decursul veacurilor.

Cuvinte cheie: Nicolae Iorga, Liga Culturală

---

* Muzeul Memorial „Nicolae Iorga” Vălenii de Munte, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova; muzeuliorgavaleni@yahoo.com

Nicolae Iorga (1871-1940), personalitate consacrată a vieții cultural-științifice națională și universală, a avut o contribuție esențială, plurivalentă, la cauza unității naționale a românilor. Din multitudinea domeniilor, formelor și mijloacelor pe care Iorga le-a pus în slujba formării unei conștiințe naționale reale, a unității politice a românilor și apoi consolidarea acestei unități, activitatea marelui savant în conducerea societății cultural-patriotice „Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor” a avut o puternică rezonanță în conștiința istorică și națională. Timp de trei decenii (1908-1940) activitatea „Ligii” a fost dominată de personalitatea lui Nicolae Iorga.

„Liga” a luat naștere la data de 4/16 octombrie 1890, din inițiativa unui grup de studenți ai Universității din București. Aceștia, solidarizându-se cu românii din Transilvania, covoacă o primă întâlnire din seria celor care vor duce la constituirea Ligii. La cea de-a doua întrunire, din 12/24 octombrie, sub președenția lui Simion Mehedinți, s-a hotărât întemeierea unei societăți care să ofere sprijin populației majoritare din Transilvania, supusă acțiunilor discriminatorii, antiromânești ale regimului de la Budapesta. „Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania” a fost redactat în limbile română, franceză, germană, italiană și engleză, adresându-se atât opiniei publice interne, cât și internaționale¹. O bună parte dintre profesorii universitari s-au raliat la acțiunile studenților bucureșteni și, în ședințele din 3/15 și 5/17 decembrie 1890, au fost votate „Statutele” Ligii și componența Comitetului de conducere, avându-l ca președinte pe Al. Orăscu (1891-1892), rector Universității din București.

Obiectivul Ligii, precizat în articolul 3 din „Statute”, viza crearea unei conștiințe naționale reale a tuturor românilor: „... de a întreține continuu vie, pe baza culturii naționale, conștiința de solidaritate în întreg neamul românesc”. Acest scop urma să fie realizat prin înființarea de biblioteci, tipărirea de cărți, publicații, coferințe și întruniri publice, sărbătorirea evenimentelor importante din viața națiunii române, organizarea de congrese anuale ale membrilor ligii etc.

---

¹ Academia Română, Istoria Românilor, vol VII, tom II, De la Independență la Marea Unire (1878-1918), coordinator Acad. Ghe. Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p.326

Inaugurarea oficială a „Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor” a avut loc la data de 24 ianuarie 1891, în cadrul unei adunări festive, desfășurată în Aula Universității din București².

De la început acțiunile sale au fost îndreptate pentru sprijinirea scolilor, a asociațiilor cultural-politice și a presei românești transilvănene. Sub auspiciile „Ligii” au fost înființate numeroase biblioteci publice, săli de lectură, s-au ținut conferințe publice în care s-au reliefat și argumentat, din punct de vedere istoric, etnografic, lingvistic și cultural unitatea românilor (V.A.Urechia, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Constantin Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți, Nicolae Iorga ș.a.)³.

Au fost înființate secții ale „Ligii” în numeroase localități din România: Bârlad (1891), Brăila (1891), Buzău (1905), Craiova (1893), Focșani (1891), Galați (1891), Iași (1891), Pitești, Roșiorii de Vede (1891) Slatina, Târgoviște, Turnu Severin, Turnu Măgurele, Târgu Jiu (1900) etc. iar în anii următori în orașele din străinătate, unde învățau studenții români (Paris, Berlin, Anvers, Bruxelles, Londra, Oxford, Liege, Munchen etc.)⁴. În anul 1893 existau 40 de secții ale „Ligii”. Până în anul 1907 numărul acestora a crescut sensibil, fiind de aproximativ 50⁵. Un reviriment al „Ligii” s-a produs odată cu intensificarea activității lui Nicolae Iorga în cadrul acesteia. Savantul a fost cooptat în Comitetul Central la data de 1/24 iunie 1907, iar în anul următor, la 2/15 iunie 1908, a fost ales secretar genetal al „Ligii”⁶.

În cadrul ședinței Comitetului Central, din 14/27 iunie 1908 au fost adoptate propunerile lui Nicolae Iorga pentru o activitate corespunzătoare obiectivelor „Ligii”. Aceste propuneri au fost cuprinse în „Memoriu pentru viitoarea activitate culturală a Ligii”.

În acest document, marele savant, după ce arăta că „Liga” decăzuse, propunea o serie de măsuri, care aveau să devină liniile directoare de acțiune ale societății în anii următori. În esență, se prevedea: intensificarea propagandei pentru cunoașterea cauzei

---

² Petre Dan, *Asociații, cluburi, legi, societăți. Dicționar chronologic, București*, Editura Științifică Enciclopedică, 1983, pp. 194-195;

³ Ibidem, p. 19;

⁴ Violeta Enea, „Secțiile din străinătate ale „Ligii culturale” în sprijinul luptei de eliberare ale românilor transilvăneni (1890-1900), în congresul Spiritualității Românești, ediția a XI;

⁵ Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929, București, Ed. „Ligii Culturale”, Vălenii de Munte Tip. Datina Românească, 1929, pp. 75-91.

⁶ Victor Crăciun, C. Gh. Marinescu, Vasile Netea, *Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni 1890-1848, 1989-2003*, s.l., Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, 2003, pp 35-36.

românilor sub toate aspectele; reînființarea secțiilor dispărute și înființarea altora noi; tipărirea de broșuri ieftine pentru luminarea poporului și editarea unor „calendare”; deschiderea de biblioteci, organizarea unor concursuri românești de poezie, cântece, dansuri, serbări naționale etc.⁷

În perioada premergătoare primului război mondial, în cadrul căruia s-a purtat și Războiul de Reîntregire al Românilor, activitatea Ligii s-a intensificat atât pe plan intern, cât și pe plan internațional, înregistrând progrese semnificative în raport cu obiectivele sale.

Astfel s-a pus accent pe educația patriotică a maselor, utilizându-se mijloace variate: conferințe, dezbateri, simpozioane, înființarea unor biblioteci, expoziții, difuzarea unor cărți poștale (ilustrate cu locuri istorice, cu portrete ale cărturarilor și domnitorilor români, reproduceri de costume naționale), tipărirea și difuzarea unor cărți cu caracter istoric precum și a publicațiilor „Ligii” (Neamul Românesc – revistă editată de Nicolae Iorga, începând cu anul 1906; Liga Română, Calendarul Ligii-apare cu regularitate începând din anul 1908 în tot timpul activității marelui savant etc.). Publicațiile Ligii, din inițiativa lui Iorga, sunt difuzate și în Transilvania, sub titluri deghizate. De asemenea, a fost continuată tradiția organizării pe întreg cuprinsul țării a unor serbări periodice pentru comemorarea voievozilor și cărturarilor români, prilej de solidaritate națională⁸. Un rol important pentru spiritualitatea românească l-au avut cursurile libere deschise de Nicolae Iorga la Vălenii de Munte, în vara anului 1908, anunțate în Neamul Românesc. Prin această inițiativă, Nicolae Iorga răspundea unui apel mai vechi al profesorului și publicistului bucovinean Gheorghe Tofan, care nu mai era în viață la 1908. Cursurile de la Vălenii de Munte aveau menirea de a veni în sprijinul românilor din Ardeal și Bucovina, invitați să participe, alături de românii din Țară, la desfășurarea lor. În cadrul cursurilor țineau conferințe, alături de Nicolae Iorga, personalități marcante ale „Ligii”, precum A.D. Xenopol, dr. I. Cantacuzino, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Vasile Pârvan,

---

⁷ Gheorghe Buzatu „Nicolae Iorga și Marea Unire a Românilor”, în Permanența lui Nicolae Iorga, Volum omagial coordonat și Studiu introductiv de Victor Crăciun și Cezar Dobrescu. Cuvânt înainte de Florin Constantiniu, s.l. Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, 2006 (În continuare se va cita – Permanența lui Nicolae Iorga...), pp.60-61929...;

⁸ C.Gh.Marinescu, „Contribuția „Ligii Culturale”, sub conducerea lui Nicolae Iorga, la conducerea lui Nicolae Iorga, la înfaptuirea Marii Uniri (Perioada 1900-1914), în Permanența lui Nicolae Iorga..., pp 89-108;

Virgil Arion, S. Mândrescu, N. Cartoian și alții. Momentul culminant al activității de la Vălenii de Munte, din perioada premergătoare primului război mondial, l-a reprezentat anul 1912. La cursuri a participat un număr mare, comparative cu anii trecuți, de profesori, învățători și studenți din toate provinciile locuite de români. Cursurile au început în prezența principelui Carol și al prințesei Elisabeta, trimiși de către regele Carol I. În anii 1913 și 1914, durata lor a fost redusă, ca urmare a evenimentelor internaționale (participarea României la cel de-al doilea Război Balcanic și izbucnirea primului război mondial). În perioada neutralității României (1914-1916) cursurile de la Vălenii de Munte au fost suspendate, ele fiind reluate abia în anul 1921⁹. Ocazii de reîntâlnire a fruntașilor mișcării naționale din toate provinciile istorice românești, până la primul război mondial, au fost și congresele anuale ale „Ligii”, care, de fiecare dată, se țineau în alt oraș: Ploiești (1910), Craiova (1911), Constanța (1912), Piatra Neamț (1913), București (1914).

Congresul „Ligii” de la Ploiești, din luna iunie 1910, a pus în evidență solidaritatea națională cu lupta românilor din Transilvania și Bucovina. Virgil Arion, președintele „Ligii”, Nicolae Iorga, dar și alți membri activi ai „Ligii” au ținut cuvântări în care se făceau îndemnuri ca românii să intensifice mișcarea națională pentru unitatea culturală și pentru argumentarea, pe plan intern și extern, a legitimității acestei acțiuni. La același congres, Nicolae Iorga, prezentând raportul de activitate al societății, a menționat și progresele înregistrate de „Ligă”, între care și faptul că s-a reușit introducerea, în mod clandestin, în Transilvania, a unui număr mare de publicații ale „Ligii”¹⁰.

În zilele de 21 și 22 mai 1911, Congresul anual al „Ligii” s-a ținut la Craiova, în Amfiteatrul Liceului „Carol I”. Conducerea secției craiovene adresa un apel către locuitorii orașului prin care îi înștiința despre congresul acestei „instituții de cultură și solidaritate națională”, care urma să aibă loc în oraș, precum și despre scopul acestei întruniri: „...spre a desbate în orașul nostrum chestiile de cultură și de ideal național ce privesc întregul nostru neam românesc”. Totodată, se cerea concursul craiovenilor pentru buna desfășurare a evenimentului:

---

⁹. Nicholas M. Nagy-Talavera, Nicolae Iorga- o biografie, Traducere de Mihai Eugen Avădanei, Cuvânt înainte de Kurt W. Treptow, Iași, Institutul European, 1999, p. 132

¹⁰ C.Gh. Marinescu, „Contribuția „Ligii Culturale”. sub conducerea lui N. Iorga, la înfăptuirea Marii Uniri

participarea într-un număr cât mai mare atât la primirea delegaților în gara Craiova,

În data de 20 mai 1911, cât și la dezbaterile ce urmau să aibă loc în zilele de 21 și 22 mai în Amfiteatrul Liceului "Carol", aborarea drapelului național la locuințele și instituțiile craiovene în aceste zile¹¹.

Secția din Craiova a „Ligii Culturale”, a fost înființată încă din anul 1893. Sediul său era situat pe strada „Unirii”, nr.93 (Casele Cacaliceanu), ulterior sediul său a fost mutat la Palatul „Ramuri” (strada Bibescu, nr.6) ¹² . În anul 1911, componența Comitetului „Ligii Culturale” din Craiova era următoarea: N.P.Romanescu, președinte; dr.I. Drăgescu și St. Velovan, vice-președinți; G.Mil.Demetrescu, secretar; T. Voiculescu; Anastase Georgescu, I. Barliba, membri ¹³ . Delegații secțiunii „Ligii” din Craiova la Congres au fost: Constantin Neamțu, M. Strajan, Ilie Gelep, căpitanul C. Zlatian, G.Pascu, N.Mihăilescu.¹⁴

La Congresul anual al „Ligii”, desfășurat la Craiova, au fost prezenți aproximativ trei sute de delegați reprezentând 34 secții ale „Ligii”, București, Ploiești, Galați, Pitești, Valea-Călugărească, Stâlp, Giurgiu, Bechet, Turnu-Severin, Buzău, Râmnicu-Vâlcea, Topolog, Huși, Slănic-Prahova etc.¹⁵

În seara zilei de 20 mai 1911, în cuvântarea rostită la sediul „Ligii Culturale” din Craiova, președintele acesteia, Nicolae P. Romanescu îl caracteriza pe Nicolae Iorga ca fiind „bărbatul care este singur o forță națională, bărbatul pe care-l iubim și pe care avem, toți Românii atâta dreptate să-l iubim”¹⁶.

La acest congres a fost redimensionată strategia și tactica mișcării naționale și au fost elaborate noi proiecte de colaborare și luptă pentru cauza unității naționale. În cadrul lucrărilor congresului, Nicolae Iorga a prezentat două conferințe consacrate ideii de unitate națională: „Datoria reciprocă a românilor din Regat și a celor de peste hotare”, în care demonstra necesitatea unității de acțiune pentru victoria idealului comun; „Ce poate fi „Liga”, în care a reliefat rolul pe care putea și trebuia să-l aibă Liga, de centru polarizator al mișcării naționale a

---

¹¹ Buletinul Ligii Culturale. Secțiunea Craiova, Foaie de informațiuni pentru membrii Ligii, an I, nr.3, Craiova, 20 mai 1911, p.2;

¹² Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929...p.7

¹³ Buletinul Ligii Culturale. Secțiunea Craiova, an I, nr.3, Craiova, 20 mai 1911;

¹⁴ Buletinul Ligii Culturale. Secțiunea Craiova, an I, nr.3, Craiova, 15 iunie 1911;

¹⁵ Ibidem p.3;

¹⁶ Ibidem, p. 13;

tuturor românilor¹⁷. În ziua de 22 mai profesorul GH. Bogdan-Duică a ținut o Conferință despre „Situația politică a Românilor de peste munți” iar în seara aceleiași zile, în sala Teatrului Național din Craiova, Nicolae Iorga a ținut o altă conferință intitulată „Presa românească și menirea ei”¹⁸.

În cea de-a doua zi a Congresului de la Craiova au fost vizitate instituțiile de cultură din oraș: Muzeul și Biblioteca „Aman,” Liceul „Carol I”, Gimnaziul Militar, Școala Normală (director Anastasie Georgescu, Bisericile „SF.Treime” și Sf. Dumitru, precum și colecțiile de artă (țesături, broderii naționale, săpături în lemn, icoane vechi, pânze de valoare etc.) din locuința lui Nicolae P. și Lucia Romanescu, situată pe strada „Unirii”, unde se afla și un mic muzeu al Societății „Roiul”, ale cărei baze fusese puse de către Lucia Romanescu cu scopul de a răspândi interesul pentru țesăturile și broderia națională.

În onoarea participanților la congres, în seara de 21 mai, a fost organizat la Teatrul Național din Craiova un festival de muzică populară (Maria Herăstru, tenorul P.Brătășanu, corul și un cvartet de viori și dansuri populare (îndeosebi oltenești- „Alunelul”, „Rustemul”, executate sub conducerea lui N. Georgescu de către elevii Școlii Normale de învățători din Craiova). Acompanied de flaut, Lucia Calomeri a recitat poezii: „Moartea lui Fulger” (George Cosbuc), „S-a dus amorul”, (Mihai Eminescu) și „Doina” (George Coșbuc).

La 31 mai 1911, printr-o adresă semnată de președintele V. Arion și secretarul-general Nicolae Iorga, Comitetul Central al Ligii Culturale mulțumea secției locale din Craiova pentru ospitalitatea cu care a primit delegații la Congresul anual al Ligii, ținut la Craiova. Se preciza că acel Congres a arătat faptul că în Craiova „sunt puterile care trebuie pentru a face din secția locală un factor continuu de lumină și energie”, „Mulțumiri erau aduse și Luciei Romanescu.

Nicolae Iorga scria în paginile revistei Neamul Românesc un articol privind „Congresul Ligii Culturale” de la Craiova, reprodus în Buletinul Ligii Culturale Secțiunea Craiova, în care se aduceau mulțumiri craiovenilor nu numai pentru că au primit pe reprezentanții celor 34 din țară, dar și pentru că aceștia „înțeleg pe deplin adevărata misiune a Ligii Culturale”, „Se mulțumea și președintelui secției locale din Craiova, Nicolae P. Romanescu, precum și soției acestuia, Lucia.

---

¹⁷ C. Gh. Mrinescu, „Contribuția „Ligii Culturale”, sub conducerea lui Nicolae Iorga, la înfăptuirea Marii Uniri (Perioada 1900-1914), în Permanența lui Nicolae Iorga..., p.111

¹⁸ Buletinul Ligii Culturale Secțiunea Craiova, an 1, nr.4, Craiova, 15 iunie 1911 pp.10-11;

Referindu-se la lucrările Congresului, aprecia că: „Propunerile multe,..., au arătat și ele dorința tuturor (delegaților n.n.) de a face din instituție un mijloc efectiv și sigur de a sprijini și duce înainte un neam ce are atâtea încă de făcut între hotarele de azi și spre hotarele de mâine”¹⁹.

În mai 1911, printr-o circulară semnată de secretarul general Nicolae Iorga, Comitetul Central al Ligii își exprima dorința și ruga pe fiecare membru să facă propagandă pentru a răspândi cât mai mult principiile Ligii, a cărei activitate era deschisă pentru toate categoriile sociale. Se insista, de asemenea, pe necesitatea înființării de noi secțiuni în localitățile unde nu existau încă, punându-se accent pe organizarea unei propagande sustinute îndeosebi la sate unde sucursalele Ligii urmau să fie conduse de învățători și preoți. Secțiunile primeau și sarcina de a manifesta mai mult interes și pentru atragerea femeilor. Totodată, se sugera ca la sate să fie organizate și concursuri agricole, concursuri de porturi românești, de cântece populare și alte manifestări cultural-patriotice²³. Prin această circulară se dădeau curs hotărârilor luate în timpul Congresului anual al „Ligii Culturale” ținut la Craiova etc.²⁰.

Următorul Congres anual al „Ligii” s-a desfășurat la Constanța, în anul 1912. Raportul de activitate, prezentat de Nicolae Iorga, în calitate de secretar general, consemna faptul că în cursul anului 1911 au fost înființate 21 de secțiuni locale noi, „Liga” având, în anul 1912, 73 sucursale, dintre care 26 erau la sate, toate cu o activitate permanentă. În anul următor numărul lor avea să crească simțitor, demonstrând puternicul ecou pe care „Liga” l-a avut în toate straturile sociale. De asemenea, și în acest an între acțiunile întreprinse se numărau: organizarea unor serbări comemorative, o excursie la mănăstirea Comana, publicarea unor noi broșuri patriotice în Transilvania și Bucovina, organizarea unei mari serbări populare la București, cu participarea a mii de delegați din țară și de peste Carpați etc. Începând din anul 1912 apar o serie de critici la adresa lui Nicolae Iorga.

Chiar la Congresul de la Constanța, unii delegați critică tendința savantului de a înscrie în Partidul Național Democrat, al cărui conducător era, pe unii membrii ai Ligii și de a imprima instituției principii considerate ca fiind ale Partidului Național Democrat. Tot în anul 1912, punctele de vedere diferite, privind evoluția evenimentelor

---

¹⁹ Buletinul Ligii Culturale. Secțiunea Craiova an I, nr.15 noiembrie 1911, p. 11; C.Gh. Marinescu, „Contribuția „Ligii Culturale”, sub conducerea lui Nicolae Iorga, la înființarea Marii Uniri (Perioada 1900-1914), în Permanența lui Nicolae Iorga,” pp 111-112

²⁰ Victor Crăciun, C. Gh. Marinescu, Vasile Netea, op.cit, p.36

internaționale, ale lui Nicolae Iorga și cele ale lui V.Arion avreau să ducă la demisia lui Iorga din funcția de secretar general al „Ligii”, în locul vacant fiind ales Gh.Bogdan –Duică.

În timpul Congresului de la Piatra Neamț, desfășurat între 19-22 mai 1913, contradicțiile dintre conducătorii Ligii continuă. Pe de o parte, Nicolae Iorga s-a pronunțat pentru îndreptarea eforturilor în direcția eliberării românilor din teritoriile supuse dominației Austro-Ungariei, iar pe de altă parte, membrii grupați în jurul lui V. Arion preconizau o acțiune pentru eliberarea aromânilor din Macedonia²¹.

Aceste contradicții, corelate cu dimensiunile apărute între membrii Ligii, în legătură cu problema evreiască (după cel de-al doilea Război Balcanic, evreii cereau o naturalizare în masă), au dus la renunțarea lui Nicolae Iorga la calitatea de membru al Comitetului Central, în timpul Congresului extraordinar al „Ligii” ținut în București la 17 decembrie 1913²².

Declanșarea primului război mondial în vara anului 1914 a deschis noi perspective pentru realizarea idealului de unitate națională, iar acțiunile lui Nicolae Iorga în această direcție s-au intensificat. În această perioadă cuprinsă între anii 1914-1916, când România a păstrat o neutralitate armată, de expectativă față de evenimentele internaționale, savantul s-a pronunțat pentru o alianță a României cu puterile Antantei, singura în măsura să asigure realizarea țelurilor de unitate națională. El a acționat pentru atragerea opiniei publice în favoarea Antantei, dar și pentru a implica „Liga” în acest sens.

Încă din anul 1913, în timpul Congresului de la Piatra Neamț, sub influența lui Nicolae Iorga și a altor delegați care-i spijineau poziția a fost adoptată o „Declarație”, prin care se dezavauau măsurile discriminatorii luate de autoritățile maghiare împotriva românilor și se afirma idealul de unire statală a tuturor românilor. „Declarația” a fost trimisă a fost atât în țară, autorităților și societăților culturale, cât și în străinătate (la diverse personalități politice și culturale, guvernelor etc.)²³. Tot la inițiativa membrilor „Ligii” grupați în jurul lui Nicolae Iorga, în iunie 1913 a fost organizat în București un miting de solidaritate cu românii transilvăneni. La 1 septembrie 1914, în timpul Congresului „Ligii” sub influența lui Iorga s-a adoptat o „Rezoluție” în care se preciza necesitatea acționării imediate pentru eliberarea

---

²¹ Ibidem p.37;

²² Buletinul Ligii Culturale. Secțiunea Craiova, san IV, nr.9, Craiova, 1 ianuarie 1914, p11

²³ Victor Crăciun, C.Gh. Marinescu, Vasile Netea, op,cit, pp 74-75;

teritoriilor locuite de românii de dincolo de Carpați și unirea acestora cu România²⁴.

Cu toate că raporturile cu Nicolae Iorga cu membrii grupați în jurul lui V. Arion au fost sinuoase, începând din anul 1912, marele istoric a continuat să acționeze în direcția realizării idealului unității de stat.

Orientarea proantantistă din jurul lui Nicolae Iorga a câștigat tot mai mult teren în interiorul „Ligii” în detrimentul grupării filo-germane din jurul lui V. Arion, „Liga” avea să intre într-o etapă nouă, de angajare hotărâtă în lupta pentru eliberarea românilor de peste munți și unirea acestora cu România, fapt devenit evident odată cu Congresul extraordinar din data de 14/27 decembrie 1914, când este înlaturat de Comitetul Central grupul condus de V. Arion. Componenta noului Comitet ales la acest Congres era următoarea: transilvăneanul Vasile Lucaciu (președinte), Barbu Ștefănescu Delavrancea (vicepreședinte), Nicolae Iorga (secretar general), Simion Mândrescu, Nicolae Filipescu, Tache Ionescu, Octavian Goga, Ion Grădișteanu. Arătând și subliniind modificarea caracterului și obiectivelor sale, denumirea instituției, „Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”, este schimbată cu „Liga pentru Unitatea Politică a Tuturor Românilor”²⁵.

Imediat după Congres, s-au organizat acțiuni care au antrenat opinia publică românească la demonstrații publice în favoarea intrării României a avut, Asrfel, la 15 martie 1915 a avut loc la București Congresul românilor de peste hotare, iar în celelalte orașe ale țării au loc mari adunări populare (Iași, 15 martie; Galați 19 aprilie; Craiova, 22 noiembrie 1915). În cuvântările ținute la aceste întruniri se pleda pentru intrarea României în război alături de Antanta în vederea îndeplinirii idealului de unitate statală²⁶.

Revenind la conducerea „Ligii”, acțiunile lui Nicolae Iorga dintre anii 1914 și 1916 au avut un rol covârșitor atât în pregătirea opiniei publice, în vederea intrării României în război alături de Antanta, pentru îndeplinirea obiectivului național de unitate statală, cât și pentru informarea opiniei publice internaționale despre scopurile urmărite de România. De asemenea, în anii 1916-1918, un rol considerabil în ceea ce

---

²⁴ Petre Dan, op.cit,p.201;

²⁵ Victor Crăciun, C.Gh.Marinescu, Vasile Netea, op.cit.pp. 75-76

²⁶ Petre Dan, op.cit.,p.201

privește creșterea moralui ostașilor români l-au avut și publicațiile sale din Neamul Românesc²⁷.

Unirea înfăptuită de poporul român în cursul anului 1918 a însemnat realizarea idealului pentru care se înființase și pentru care luptase „Liga Culturală”. Majoritatea intelectualității românești și o bună parte dintre membrii Ligii considerau că, odată cu înfaptuirea statului național unitar s-a încheiat și misiunea istorică a societății înființate în anul 1890.

În acest context, Nicolae Iorga a oferit noi motive și obiective pentru continuarea existenței Ligii. În numeroase conferințe, cuvântări și articole, el a arătat și a demonstrat cu argument solide că România Mare trebuia consolidată, că activitatea Ligii trebuia intensificată pentru înfaptuirea unei omogenități, a unității culturale și spirituale a românilor din toate provinciile istorice, trebuindu-se a se avea în vedere și minoritățile naționale din cadrul acestora. De asemenea, între argumentele aduse de marele istoric pentru continuarea activității Ligii se înscriseră și constantul interes pentru aromânii din afara granițelor.

La primul Congres al Ligii Culturale de după Marea Unire, desfășurat la 4 iulie 1920 la Râmnicu Vâlcea, președinte a fost ales Nicolae Iorga, consacrându-se în acest fel recunoașterea aportului deosebit pe care acesta îl adusese cauzei naționale. Nicolae Iorga va fi președintele Ligii Culturale până 27 noiembrie 1940, când marele savant a fost ucis de legionar.

Totodată, la acest congres a fost redimensionată misiunea Ligii Culturale în cadrul României Mari. Programul adoptat la acest congres viza: educarea culturală a tuturor categoriilor sociale și îndeosebi țăranului român; tipărirea de cărți ieftine; cultivarea memoriei eroilor și oamenilor de cultură ai neamului; încurajarea portului și cântecului popular; înființarea de biblioteci populare la sate; excursii educative (vizitarea locuitorilor și monumentelor istorice etc.); federalizarea societăților culturale; colaborarea culturală cu minorităților naționale; construirea unui Palat al Ligii la București; congrese anuale ale Ligii; dezvoltarea activității inițiate de Nicolae Iorga la Vălenii de Munte; tipărirea și răspândirea unor cărți poștale ilustrate cu figurile marilor cărturari, voievozi și a monumentelor istorice, a unor calendare de

---

²⁷ A se vedea Gheorghe Buzatu, „Nicolae Iorga și Marea Unire a Românilor”, în *Permanența lui Nicolae Iorga...*, pp 67-68

perete etc.; contacte cât mai strânse între Ligă și marele public din țară și străinătate²⁸.

Un rol deosebit de important pentru realizarea noilor obiective ale Ligii Culturale l-a avut activitatea lui Nicolae Iorga de la Vălenii de Munte, orașelul de munte de pe malul Teleajenului, transformat de acesta într-un adevărat centru cultural, într-o adevărată "cetate a sufletului românesc", atât prin așezămintele culturale pe care le-a înființat aici („Universitatea populară”, 1908; “Școala de misionare naționale și morale”, 1922; Tipografia „Neamul Românesc”, 1908, apoi „Datina Românească”; Institutul „Ferdinand I”, 1925; Muzeul bisericesc din curtea Bisericii Filip; Biblioteca populară “Cuvântul” 1927), cât și prin “acel spirit nou, de conștiință culturală comună”²⁹.

În anul 1921, au fost redeschise cursurile de vară de la Vălenii de Munte, iar în anul următor, aceste cursuri au primit denumirea de Universitatea Populară „Nicolae Iorga”, care „avea să devină „prin colaborarea cu minoritățile entice unicul centru de unificare culturală a întregi românimi și de înfrățire sufletească a minorităților cu Românii,”³⁰.

Dându-si seama de importanța pe care o avea colaborarea cu minoritățile entice, Nicolae Iorga a invitat la Vălenii de Munte, alături de români, și profesori și studenți din rândul minorităților; a organizat lecții de limbă, literatură și istorie românească, dar și lecții, prezentate de învățații sași și unguri, despre literatura și istoria din Ardeal³¹.

Activitatea țculturală de la Vălenii de Munte a fost apreciată de familia regală a României, apreciere manifestată prin vizita reginei Maria, însoțită de prințesa Irina a Greciei și de principele Nicolae, în anul 1922, de vizita regelui Ferdinand, însoțit de prințul Paul al Greciei, din anul 1924, vizite precedate în anii dinaintea războiului de cea a principelui Carol, toate arătând înalta recunoaștere pe care conducătorii României o acordau acestei instituții culturale private, considerată, în epocă, “un mijloc unic de solidarizare națională și de înfrățire între naționalități”³².

---

²⁸ Victor Crăciun, C. Gh. Marinescu, Vasile Netea, op.cit. pp 93-96; Zaira Murgu, Longinus Enescu, “Nicolae Iorga și Liga Culturală în etapa consolidării Marii Uniri, în Permanența lui Nicolae Iorga... pp.256-257;

²⁹ Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929..., pp 1-6

³⁰ Ion Sân-Giorgiu, „O cetate culturală: Vălenii de Munte”, în Calendarul Ligii Culturale pe anul 1929... p.16

³¹ Ibidem, p.17;

³² Ibidem, p.24,27-32;

După anul 1920 activitatea Ligii Culturale s-a intensificat în direcția culturalizării poporului român, în îmbogățirea orizontului spiritual al acestuia. Alături de conferințele și serbările publice ținute de diverși membri ai Ligii, o mare atenție s-a acordat tipăririi de cărți și periodice speciale, educative, atât istorice, cât și beletristice. Din inițiativa lui Nicolae Iorga, au fost organizate instituții de cultură românească, îndeosebi în provinciile reunite cu Țara, fiind înființate biblioteci cuprinzând cărți a căror tematică era indispensabilă pentru formarea unei conștiințe naționale. De asemenea, în cadrul bibliotecilor sătești se organizau șezători, expoziții, cititul în comun sub îndrumarea învățătorilor și preoților. „Casele de citit” de la sate au jucat un rol important în limitarea analfabetismului.

Toate aceste activități și acțiuni erau prezentate cu ocazia congreselor anuale ale Ligii Culturale, congrese care ofereau ocazii de cunoaștere a țării (ele fiind încheiate cu excursii), dar și de colaborare cu alte instituții de cultură.

Un asemenea congres a fost și cel de la Târgu Mureș din 22 mai 1927, când a fost ales un nou Comitet Central al Ligii Culturale: Nicolae Iorga (președinte), Ștefan Lambru și Ștefan Pop (vicepreședinți), Zaharia D. Florian (secretar administrativ), G.D. Scraba, Isabela Sadoveanu, gen. I. Manolescu, N. Batzaria, dr. I. Mitulrscu, Nae A. Dumitrescu, Petre Antonescu, arhierul Titus Târgovișteanu (membri), Gerge Iorga (membru cooptat), D. Mociorniță, Gr. Costescu, Panait N. Panaitescu, Ion Grigorescu (censori)³⁸. Componența Comitetului a rămas aceeași până în anul 1929.

Congresul anual al Ligii Culturale, desfășurat în zilele de 3 și 4 iunie 1928, și-a desfășurat lucrările la Târgoviște. La fel ca la congresele anterioare, și la acesta majoritatea societăților culturale românești și-au afirmat solidaritatea cu Liga, precum și recunoștința față de activitatea acesteia, care a contribuit la realizarea unității neamului românesc.

La acest congres s-a hotărât modificarea Statutelor Ligii și au fost formulate și aprobate principiile pe baza căror urmau să se facă schimbările, prevăzute, printre altele: alegerea de către Congres din 5 în 5 ani a Comitetului Central, care urma să fie alcătuit din 14 persoane, din care 3 membri erau aleși din cadrul Comitetelor județene, dintre persoanele care au avut o activitate excepțională; formarea unui „comitet permanent de fondatori”, din care făceau parte titularii Comitetului Central de la acea dată (care inițiaseră ridicarea Palatului Ligii) alcătuirea unui „comitet de patronaj de doamne și domnișoare” pe lângă orice comitet atât la București, cât și în teritoriu; cooptarea, de

către Comitetul Central, a unui membru minoritar, ca delegat al uneia dintre cele mai vechi societăți culturale a minorităților entice; alegerea în comitet a unor membrii de onoare etc.³³.

La 23 iunie 1929, în timpul Congresului de la Cluj a fost ales Comitetul Central Executiv al Ligii Culturale(1929-1934): Nicolae Iorga (președinte); Ștefan Lambru și Ștefan Pop (vicepreședinți); G.D. Scraba (administrator delegat); Zaharia D. Florian (secretar general); Ilie Al Ardeleanu (secretar administrativ), general I.Manolescu, N. Batzaria, dr. I. Mitulescu, arhiereu Simedrea Târgovișteanu, D. Mociorniță (membri); Gh. Moroianu, președinte din partea secției Cluj și D. Munteanu-Râmnic din partea secției Ploiești (membrii din partea secțiilor); George

Iorga, N.A.Constantinescu, Nae S. Dumetrescu, Arhitect Petre Antonescu(membrii cooptați); Gr. Costescu, ing. Panait N. Panaitescu, N.E. Dumitrescu (cenzori); Gh. Ionescu, Constantin Dobrescu, Nicolae Stroilă (cenzori supleanți). Conform noului Statut al Ligii, Comitetul Central Executiv a fost ales pentru o perioadă de 5 ani³⁴.

La Congresul Ligii Culturale de la Focșani (13-14 decembrie 1931) s-au sărbătorit 40 de ani de existență ai instituției și 60 de ani de viață ai marelui om de cultură românească si universală, președintele Ligii-Nicolae Iorga.În Cuvântarea ținută la deschiderea Congresului, Nicolae Iorga sublinia faptul că dezbaterile și spiritul acestui eveniment de la Focșani trebuiau să fie dominate de o singură idee, “aceea a unității sufletești pentru care în rândul întâi a fost întemeiată societatea”³⁵.

Secretarul general al Ligii, Zaharia D. Florian, prezentând raportul de activitate pe anul 1930-1931, sublinia contribuția esențială a lui Nicolae Iorga, care “de la venirea sa la conducerea Ligii a dat un nou îndemn de muncă acestei instituții de cultură, căreia întreaga suflare românească, dar mai ales Românii din teritoriile desrobite îi datorează recunoștință,,. El a fost cel care, după 1918 “a arătat că rolul Ligii nu este sfârșit și că, după unitatea politică înfăptuită cu atâtea jertfe, este o imperioasă nevoie să lucrăm și pentru unitatea culturală și sufletească”.

Între activitățile Ligii din cursul anului 1930-1931 se numără: manifestațiile cultural organizate de Ligă (comemorarea, ca de altfel în

---

³³ Ibidem, pp68-69

³⁴ Congresul Ligii Culturale ținut la Focșani în zilele de duminică, 13 și luni, 14 septembrie 1931.Dari de samă și rapoarte,Valenii de Munte,Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1931, p.f. nr. (Congresul Ligii Culturale ținut laFocșani în zilele de duminică,13, și luni, 14 septembrie 1931, Dări de samă și rapoarte,...)

³⁵ . Ibidem, p.1;

fiecare an, a lui Mihai Viteazul, aniversarea împlinirii a 600 de ani de la Bătălia de la Posada, participarea la serbările jubiliare de zece ani ale Universității din Cluj); reînființarea, din inițiativa lui Nicolae Iorga, a premiilor școlare de la sfârșitul anului, fiind distribuite de către „Oficiul de expediere a cărților de premii”, care începuse să funcționeze pe lângă Ligă, numeroase cărți elevilor din întreaga țară; ajutorarea fraților sinistrați din Corița(Albania); colaborarea îndeosebi cu societatea cultural „Tinerimea Română” și „Fundatia cultural armeană”³⁶.

Activitatea cultural-națională a majorității secțiilor locale ale „Ligii Culturale” a fost deosebit de bogată, materializându-se în numeroase conferințe culturale și festivaluri de dansuri și cântece naționale, șezători, acordarea de burse pentru elevi și studenți, ridicarea de monumente ale eroilor etc. De asemenea, au fost înființate noi secții (între care și secția din secuime, Sf. Gheorghe), precum și numeroase biblioteci publice³⁷.

Nicolae Iorga a donat Ligii, cu ocazia Congresului de la Focșani din 1931, revista Neamul Românesc pentru popor, al cărui fondator era. Începând cu anul 1932, Liga Culturală va publica pe cheltuiala sa și, totodată, va fi beneficiara veniturilor obținute din vânzarea acestei reviste³⁸.

În raportul de activitate al Ligii, prezentat de secretarul general Zaharia D. Florian, în cadrul Congresului anual de la București din 6 și 7 noiembrie 1932, se relevă faptul că în ultimul an de activitate s-au înregistrat succese remarcabile pe întreg cuprinsul țării și îndeosebi la sate, unde au fost înființate numeroase secții noi ale Ligii. Remarcabil a fost și faptul că, în acest an, a crescut considerabil numărul secțiilor în Ardeal, Basarabia și Bucovina, ceea ce demonstra, în opinia secretarului general, „înțelegerea din ce în ce mai adâncă a scopului urmărit de Liga Culturală și a nevoii imperioase a existenței ei”³⁹.

Prezentând activitatea detaliată, impresionantă, a celor mai multe secții, Zaharia D. Florian încheie raportul cu exprimarea

---

³⁶ Ibidem, p.11.

³⁷ Ibidem, pp.10-11;

³⁸ Congresul Ligii Culturale ținut la București în zilele de duminică 6 și luni 7 noiembrie 1932. Dari de samă și rapoarte. Valenii de Munte. Ațezământul Tipografic „Datina Românească”, 1932, p. 14 (Congresul Ligii Culturale ținut la București în zilele de duminică 6 și luni 7 noiembrie 1932. Dări de4 samă și rapoarte,...)

³⁹ Ibidem, pp8-9;

mulțumirea membrilor din conducerea Ligii față de activitatea și rolul jucat de Ligă în viața culturală și națională a românilor de pretundini⁴⁰.

Numărul secțiilor Ligii Culturale din întreaga țară a crescut considerabil față de anii anteriori. Dacă în anul 1893 existau 40 de secții locale, în anul 1907 aproximativ 50, în anul 1912, 73 de sucursale (dintre care 26 erau la sate, toate cu o activitate permanentă)⁴⁸; în anul 1931, 128 sucursale active (plus 53 pasive)⁴⁹, în anul 1932 numărul acestora aproape s-a triplat, totalizând 402 secții în orașele și satele României. Așadar, numai în anul 1932 se înființaseră 274 secții noi (6 urbane, reînființare; 12 urbane noi; 23 secții rurale în Ardeal, 38 secții în Basarabia, două în Bucovina (în județele Rădăuți și Cernăuți; 193 în Vechiul Regat).

Creșterea considerabilă a numărului secțiilor locale ale Ligii Culturale în perioada de după primul război mondial și activitatea susținută a acestora în direcția îndeplinirii obiectivelor înscrise în programul din 1920 se datorează, în cea mai mare parte, activității hotărâte a lui Nicolae Iorga, a cărei personalitate a continuat să domine Liga până la dispariția sa dintre cei vii.

Așadar, se poate observa că extinderea activității „Ligii Culturale” la nivelul întregii țări, prin creșterea numărului secțiilor sale locale, s-a produs în anii în care Nicolae Iorga s-a aflat de facto și apoi de jure la conducerea „Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”. Întreaga sa activitate, identificată permanent cu interesul național, a constituit și astăzi un exemplar puternic, demn de urmat de toți românii, din toate timpurile.

---

⁴⁰ Ibidem, p.13

Abstract: *The complex, extremely prestigious personality of the cultural, scientific, national and international life, Nicolae Iorga was at the same time, one of the restless militants on the socio-political and spiritual plan which brought a multidimensional, plurivalent contribution to the fight of our people to complete the unity of the Romanian National State.*

One of the Romanian cultural-patriotic society which systematically and tremendously defeated the cause of the Romanians living on the other side of The Carpathians, bringing a real contribution to the struggle to unify Transylvania and Bucovina with Romania, was the League for cultural unity of all the Romanians.

The society was set up in 1890 in Bucharest, as a reaction against the policy of national oppression against the Romanians from The Austro-Hungarian Empire, as a result of the initiative of a group as students and university professors from Bucharest.

The initial purpose of the Romanian Cultural League, also sustained in their Proclamation-program, was that of spreading the national culture among the Romanians living in all historical provinces, to make the Romanians known to each other. It definitely promoted itself "against the policy intended to sustain the fight between nations". The domains, the ways and means in which and by which N. Iorga brought his contribution to the fight to unite the territories found under foreign control with the Country, are extremely ample and various. Out of this multitude, his activity as a leader of the cultural-patriotic society "The League for Cultural unity of all the Romanians" and the "Popular University" from Valenii de Munte stands as the most prestigious one, which strongly echoed in the national and historic consciousness.

At the same time, the Proclamation also intended, when first set-up, that the "League" would "cultivate a solidarity consciousness and promote a cultural movement ... by: founding lecture halls and libraries; printing books in popular editions; encouraging the publications which would support the "League"; conferences and public meetings; celebrating the important dates from the national history (the Romanian nation); organizing annual congresses of the League members; initiating a fund to uphold the Romanians (the uprooted ones) through contributions, subscriptions, donations etc".

Nicolae Iorga, the ardent fighter, involved himself with an impressive passion, with an exceptional enthusiasm and self-sacrifice into the fight to fulfill this old national ideal, preserved and sent from generation to generation throughout history.

Keywords: Nicolae Iorga, Cultural League

